

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**PROMĚNA SAKRÁLNÍ TOPOGRAFIE
JINDŘICHOVA HRADCE V 17. STOLETÍ**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Josef Hrdlička, Ph.D.

Autor práce: Bc. Magdaléna Lutrová

Studijní obor: Historie – Dějiny umění a vizuální studia

Ročník: druhý

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne 23. července 2026

.....

Bc. Magdaléna Lutrová

Poděkování

Velmi ráda bych poděkovala doc. PhDr. Josefu Hrdličkovi, Ph.D. za cenné rady, odborné připomínky, vstřícnost, trpělivost a poskytnuté konzultace, s jejichž pomocí mohla vzniknout tato práce. Můj vděk dále patří Římskokatolické farnosti Jindřichův Hradec a jejímu proboštovi panu Mgr. Ivo Prokopovi, který mi laskavě umožnil vstup do církevních objektů. Stejně poděkování si zaslouží pracovníci Muzea fotografie a moderních obrazových médií a Pohřební služby Charon – Žoudlík. Velké poděkování také patří mé rodině a přátelům, kteří mě při psaní diplomové práce neustále podporovali a poskytovali mi inspiraci.

Anotace

Diplomová práce se bude věnovat proměnám sakrální topografie Jindřichova Hradce v průběhu 17. století. Jejím předmětem bude geneze sakrálních staveb na území města, které z velké části měly středověký původ. Autorka představí klíčové faktory, které ovlivňovaly sakrální topografii rezidenčního města, ať již šlo o komplikovaný vývoj náboženských poměrů, změnu městské vrchnosti, proměnu pohřebišť pánů z Hradce a následně Slavatů nebo strategie reprezentací jindřichohradeckých měšťanů. V tomto kontextu pak bude sledovat vývoj jednotlivých sakrálních objektů s ohledem na jejich konfesionalitu, funkci (individuální a kolektivní reprezentace, komemorace) a proměny vybavení (epitafy, náhrobní kameny, kazatelny, křtitelnice, obrazy, oltáře, sochy). Bude si přitom všímat rovněž osob donátorů, mezi nimiž se kromě urozených majitelů města vyskytovali jejich úředníci, městská rada, měšťané nebo rytířská klientela z okolí dominia.

Klíčová slova: Jindřichův Hradec, sakrální topografie, kostel, oltář, náhrobní kameny, epitaf, Slavatové z Chlumu a Košumberka, doba předbělohorská, potridentský katolicismus, raný novověk, jezuité, františkáni, měšťané, utváření paměti

Annotation

This thesis will examine the changes in the sacred topography of Jindřichův Hradec during the 17th century. Its focus will be on the genesis of sacred buildings within the city, most of which had medieval origins. The author will present the key factors that influenced the sacred topography of this residential town, whether they involved the complex evolution of religious conditions, changes in the town's ruling elite, the transformation of the burial grounds of the Lords of Hradec and subsequently the Slavata family, or the representational strategies of Jindřichův Hradec's burghers. In this context, she will trace the development of individual sacred buildings with regard to their denominational affiliation, function (individual and collective representation, commemoration), and changes in furnishings (epitaphs, tombstones, pulpits, baptismal fonts, paintings, altars, statues). It will also examine the donors, who included not only the noble owners of the town but also their officials, the town council, townspeople, and the knightly clientele from the surrounding domain.

Keywords: Jindřichův Hradec, sacred topography, church, altar, tombstones, epitaph, the Slavata family of Chlum and Košumberk, the pre-White Mountain period, post-Tridentine Catholicism, early modern period, Jesuits, Franciscans, townspeople, the shaping of memory

Obsah

Úvod.....	7
Proměny sakrální topografie Jindřichova Hradce v 16. století	22
Kostely v Jindřichově Hradci	25
Proměna sakrální topografie města v 17. století	31
Proboštský kostel Nanebevzetí Panny Marie	31
Jezuitský kostel sv. Máří Magdalény.....	71
Špitální kostel sv. Jana Křtitele.....	92
Františkánský kostel sv. Kateřiny	110
Kostel Nejsvětější Trojice.....	125
Kostel sv. Alžběty	145
Kostel sv. Václava	147
Kostel sv. Jakuba	149
Závěr.....	155
Seznam pramenů a literatury	159
Prameny nevydané.....	159
Prameny vydané	160
Literatura	160
Internetové zdroje	174
Seznam vyobrazení – obrazy v textu.....	175
Seznam vyobrazení – obrazová příloha.....	178
Obrazová příloha	179

Úvod

Předkládána diplomová práce si klade za cíl zkoumat, jak se proměňovala sakrální topografie Jindřichova Hradce v 17. století, během něhož došlo ve městě k zásadním náboženským, politickým a správním změnám, které se do velké míry promítly také do vybavení a využívání jindřichohradeckých sakrálních staveb stejně jako do náboženského života.

Časově je práce vymezena 17. stoletím, ve kterém došlo k přerodu od konfesně pluralitní společnosti v období před porážkou stavů na Bílé hoře na nábožensky homogenní situaci v Království českém po nástupu rekatolizace ve dvacátých letech 17. věku. Stěžejním spodním chronologickým mezníkem je rok 1604, kdy smrtí Jáchyma Oldřicha z Hradce vymřel v mužské linii starobylý rod pánů z Hradce. Vlady nad zámeckým sídlem, městem i panstvím se ujala jeho mladší sestra Lucie Otýlie Slavatová z Hradce, provdaná už dva roky za svého vzdáleného příbuzného Viléma Slavatu z Chlumu a Košumberka. Významným horním mezníkem budou v předkládané diplomové práci roky 1691, kdy zemřel František Leopold Vilém Slavata, pasovský kanovník a mezi léty 1689–1691 poslední mužský majitel města ze slavatovského rodu, a 1693, kdy na Jindřichův Hradec přišel prostřednictvím Marie Josefy Slavatové z Chlumu a Košumberka rod Černínů z Chudenic, do kterého se provdala.¹ Příspěvek tak zachytí vystřídaní vlády tří šlechtických rodů v Jindřichově Hradci a jeho vliv na jednotlivé církevní stavby a náboženské uspořádání města.

Důvodem, proč se práce zaměřuje na 17. století, je pozornost, která již byla věnována sakrální topografii města za panování posledních pánů z Hradce v 16. století, a na druhou stranu množství dochovaných projevů náboženského vyznání v hmotné kultuře 17. století, kterým zatím nebyla věnována odpovídající pozornost.² Pokud by se práce zaměřila na 16. století, měla by spíše kompilativní charakter, proto budou vývoj a proměny v 16. století pouze shrnuty

¹ Václav PRAŽÁK, *Převzetí panství Jindřichův Hradec hrabaty Černíny v roce 1694. Anatomie jednoho rituálu*, in: Václav Bůžek – Jaroslav Dibelka (edd.), *Člověk a sociální skupina ve společnosti raného novověku*, České Budějovice 2007 (= Opera historica 12), s. 159-168; Stanislava NOVÁKOVÁ, *Slavatovské dělení. Několik poznámek k rozdělení majetku po smrti posledního vladaře z rodu Slavatů v roce 1691*, Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska 24, 2021, s. 26-36.

² Literatura k posledním pánům z Hradce Václav LEDVINKA, *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách (Finanční hospodaření pánů z Hradce 1560–1596)*, Praha 1985; Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997; Václav BŮŽEK (ed.), *Poslední pán z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6); Petr MAŤA, *Svět české aristokracie: (1500-1700)*, Praha 2004; Josef HRDLIČKA, *Jak se utváří paměť. Legenda o dělení růží a její proměny na počátku 17. století*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, s. 68-87; Eva LUKÁŠOVÁ – Věra SMOLOVÁ, *Renesanční sídlo pánů z Hradce v nejstarších inventářích jindřichohradeckého zámku*, České Budějovice 2018.

v první kapitole. Samotný výzkum diplomové práce bude přesto zakotven na poznatcích z těchto prací a bude na ně dále navazovat a rozvíjet nastíněné myšlenky, a to v části práce věnované jednotlivým sakrálním objektům, jejich dějinám, proměnám i osobám, jež se na nich podílely v 17. století.

Základní monografii pro bádání o náboženských poměrech v Jindřichově Hradci v 16. století představuje publikovaná habilitace Josefa Hrdličky, ve které se mu podařilo postihnout s využitím mikrohistorické analýzy proměnu multikonfesního města, jakým bylo venkovské sídlo pánů z Hradce a později Slavatů z Chlumu a Košumberka, na obec s jediným náboženským vyznáním. Po vzoru Thomase Winkelbauera vyzdvihoval vliv vrchnosti, jež zásadně ovlivňovala konfesní naladění v jindřichohradecké obci.³ Historik umění Roman Lavička v mnoha svých příspěvcích podrobil podrobné analýze jihočeské a hornorakouské sakrální památky z přelomu pozdního středověku a raného novověku a zasadil je do širšího kontextu. Dotkl se také jindřichohradeckých památek z téhož období.⁴ Jako příklad zájmových vztahů a vazeb šlechticů ke konkrétním kostelům je přínosná studie historika Roberta Šimůnka.⁵ Kromě nich lze uvést řadu příspěvků od lokálních historiků zabývajících se jednotlivými sakrálními objekty v Jindřichově Hradci, které byly často publikovány v lokálních periodikách nebo vyšly jako samostatné monografie. Přínosné jsou v tomto směru především práce od historika umění Josefa Nováka⁶ a místních historiků Františka Rulla,⁷ černínského

³ Josef HRDLIČKA, *Víra a moc. Politika, komunikace a protireformace v předmoderním městě (Jindřichův Hradec 1590-1630)*, České Budějovice 2013.

⁴ Svůj dlouhodobý výzkum zužitkoval v monografii Roman LAVIČKA, *Pozdně gotické kostely na rožmberském panství*, České Budějovice 2013. K jindřichohradeckému výzkumu TÝŽ, *Špulířská kaple při kostele Nanebevzetí Panny Marie v Jindřichově Hradci*, Jindřichohradecký vlastivědný sborník 15, 2003, s. 11-29; TÝŽ, *Oltáře Špulířské kaple a „Jirsova“ Madona*, Jindřichohradecký vlastivědný sborník 15, 2003, s. 30-42; TÝŽ, *Pozdně středověká architektura v Jindřichově Hradci za vlády Jindřicha IV. z Hradce (*1463-†1507)*, Jihočeský sborník historický 86, 2017, s. 28-59.

⁵ Robert ŠIMŮNEK, *Minoritský klášterní kostel sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci. Unikátně dokumentovaný případ šlechtické nekropole druhé poloviny 14. století*, Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska 20, 2008, s. 18-39.

⁶ Josef NOVÁK, *Oltáře v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Jindřichově Hradci*, Ohlas od Nežárky z 23. a 30. 4. a 7. 5. 1898; TÝŽ, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století, XIV. Politický okres Jindřichovo-Hradecký*, Praha 1901; TÝŽ, *Z památek jindřichohradeckých*, Časopis Společnosti přátel starožitností českých v Praze 9, 1901, č. 2, s. 97-100; TÝŽ, *Náhrobní kameny Jindřichovo-Hradecké, Jindřichův Hradec* 1904; TÝŽ, *Slavatové a umění výtvarné*, Památky archeologické 29, Brno 1917.

⁷ František RULL, *Monografie města Hradce Jindřichova*, Jindřichův Hradec 1875.

archiváře Františka Tischera⁸ a Františka Teplého.⁹ Ze současných badatelů je možné zmínit práce Stanislavy Novákové a Zdeňky Míchalové.¹⁰

Jak bylo předesláno, diplomová práce se bude věnovat proměně sakrální topografie Jindřichova Hradce a bude se proto zabývat kostelními stavbami a dalšími uměleckými díly spjatými s těmito budovami. U dochovaných uměleckých děl vzniklých v nábožensky bouřlivých dobách nastává problém se zařazením artefaktu do správného historického kontextu a sítě objednavatelských a významových vztahů, jelikož v pobělohorské době docházelo k takzvanému „damnatio memoriae“, což bylo záměrné ničení předchozích společenských, kulturních a náboženských vazeb díla.¹¹ Obrazy a sochy byly vnímány jako živé organismy, které svou existencí udržovaly a upevňovaly kontinuitu paměti.¹² Vyjmutím sochy, obrazu nebo například epitafu z místa jejich původního uložení docházelo ke zpřetrhání těchto vazeb a úplné nebo částečné ztrátě jejich původního významu. Aby byl dochovaný oltář, socha nebo sepulkrální monument plně pochopen a správně interpretován, je nutné ho zařadit do kontextu doby a prostředí, které ho utvářely.¹³ Podobný přístup byl poprvé použit a definován v práci historika umění Ervina Panofského,¹⁴ jenž bývá považován za propagátora ikonologické

⁸ František TISCHER, *Popis svěcení kostela sv. Trojice v Jindřichově Hradci pražským arcibiskupem Arnoštem hr. Harrachem*, Ohlas od Nežárky z 9. října 1891; TÝŽ, *Nástin dějin Jindř.-Hradeckého bratrstva literátského*, Ohlas od Nežárky z 24. a 31. srpna, 7., 14., 21. a 28. září, 5. a 12. října 1894; TÝŽ, *O hrobkách a pohřbech ve františkánském kostele sv. Kateřiny v Jindř. Hradci*, Ohlas od Nežárky z 14. září 1895; TÝŽ, *Paměti fary jindřichohradecké*, Jindřichův Hradec 1909; TÝŽ, (ed.), *Dopisy hejtmána Šťastného z Pleší ku p. Jachymovi z Hradce (1553-1561)*, in: Věstník královské české společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-jazyková 1903, Praha 1904; TÝŽ, *Purkrabí, hejtmáni a vrchní na Hradci*, Ohlas od Nežárky 27, 1897, č. 2-31; TÝŽ, *Dvůr Traumilský, někdy Eberovský zvaný*, Ohlas od Nežárky z 30. března a 6. dubna 1895.

⁹ František TEPLÝ, *Dějiny města Hradce Jindřichova I/1-3*, Jindřichův Hradec 1927-1935.

¹⁰ Stanislava NOVÁKOVÁ, *Historická zpráva o náhrobku Magdaleny z Gleichenu v kostele sv. Jana křtitele v Jindřichově Hradci*, Jindřichohradecký vlastivědný sborník 10, 1998, s. 61-62; TÁŽ, *Několik otazníků kolem odchodu minoritů z Jindřichova Hradce do Jihlavy*, Jindřichohradecký vlastivědný sborník 13, 2001, s. 46-49; TÁŽ, *Zakládající listina jindřichohradeckého probošství z roku 1625. Pátrání po ztraceném originálu zakládající listiny probošství z 18. srpna 1625*, Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska 31, 2019, s. 153-158; Zdeňka MÍCHALOVÁ – Lucie BARTUŇKOVÁ – Petr KUNEŠ, *Epitaf Jáchyma z Hradce v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Jindřichově Hradci ve světle archivního, restaurátorského a materiálového průzkumu*, Epigraphica a Sepulcralia 11, 2022, s. 263-276.

¹¹ Příkladem může být vyplenění chrámu sv. Víta roku 1619. Viz Vincenc KRAMÁŘ – Michal ŠRONĚK, *Zpustošení Chrámu svatého Víta v roce 1619*, Praha 1998.

¹² Lucas BURKHART, *Die Stadt der Bilder*, München 2000, s. 22.

¹³ Kateřina HORNÍČKOVÁ, *Konfesionalita díla*, in: Kateřina Horníčková – Michal Šroněk, *In puncto religionis. Konfesní dimenze předbělohorské kultury Čech a Moravy*, Praha 2013, s. 9-20, zde s. 11, 18-19. Je na místě ovšem připomenout, že u náboženských děl nemusí dojít k úspěšnému navrácení do původního kontextu a pokud ano, nemusí se podařit správně odhalit jejich konfesijní rozměr, jelikož nemusí být patrný a řádně zanesený do díla.

¹⁴ Erwin PANOFSKY, *Meaning in the Visual Arts*, New York 1955, s. 108-109. Česky TÝŽ, *Význam ve výtvarném umění*, Praha 1981.

metody, která v rámci předikonografického popisu, ikonografické analýzy a ikonologické interpretace nahlíží na díla jako na otisk konkrétní doby a společnosti. Na rozdíl od ikonografie pouze nepopisuje objekty, ale v širších souvislostech ho interpretuje. Čerpá při tom poznatky z kulturní historie.¹⁵

Není možné zapomínat ani na osobu či osoby objednavatelů, stavebníků a zadavatelů díla, kteří sdělovali umělcům a řemeslníkům své požadavky, jak by mělo dílo vypadat. Také v tomto případě hrálo roli prostředí, z něhož objednavatel pocházel, do jakého prostředí bylo dílo určeno a jakou mělo mít funkci.¹⁶ Kromě funkce privátní či veřejné, reprezentativní, komemorativní mělo také význam komunikační.¹⁷ Tento aspekt u umělecko-historických památek věku reformace a protireformace je důležité nepodceňovat. Zároveň by neměl být opominut ani zřejmý či na první pohled skrytý význam uměleckých děl, jenž byl stanoven objednavatelem anebo byl dílu dán až dodatečně. Ke správnému a pravdivému rozklíčování a pochopení umění tohoto věku je proto nezbytné znát kulturně-mentální kontext, ve kterém dílo vzniklo.¹⁸

V kladení otázek týkající se proměny kostelů se předkládaná práce nechá inspirovat recentními výzkumy historiků umění, kteří se soustředí na role a funkce umělekohistorických artefaktů v mezikonfesioním soupeření na prahu novověku a také na jejich vícestranné fungování v dobové společnosti. Ze zahraničních badatelů na tomto poli dominuje polský historik umění Jan Harasimowicz, který si všímal konfesionality výtvarného umění a architektury u objednavatelů z odlišného společenského prostředí a náboženského vyznání.¹⁹

Z českých badatelů na něj navázal moravský historik umění Ondřej Jakubec. Jeho výzkumy se nejprve zaměřily na prostředí olomouckých biskupů v potridentské době, tedy v jeho pojetí ve druhé polovině 16. století. Předmětem jeho analytických studií,²⁰ které následně

¹⁵ Kromě něj bývá označován za průkopníka ikonologie Aby Warburg, jenž prohlásil, že obraz není pouze estetickým předmětem, ale má kulturní rozměr. Aby WARBURG, *Sandro Botticellis "Geburt der Venus" und "Frühling". eine Untersuchung über die Vorstellungen von der Antike in der italienischen Frührenaissance*, Hamburg 1893; Erwin PANOFSKY, *Studies in Iconology*, New York 1939.

¹⁶ Ondřej JAKUBEC, *Kulturní prostředí a mecenát olomouckých biskupů potridentské doby: Umělecké objednávky biskupů v letech 1553–1598, jejich význam a funkce*, Olomouc 2003, s. 9. V české odborné vědě je možné nalézt tento přístup – tedy akcent na osobu objednavatele – například u Karla Stejskala, Josefa Krásky, Rudolfa Chadrabý, Ondřeje Jakubce, Kateřiny Horníčkové či Michala Šroňka.

¹⁷ TAMTÉŽ, s. 10; Oldřich STEFAN, *K dějezpytným otázkám naší renesanční architektury*, Umění 12, 1964, s. 428–432, zde s. 432.

¹⁸ O. JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 9–10; Jan HARASIMOWICZ, *Mors Janua Vitae. Slaskie epitafia i nagrobki wieku reformacji*, Wrocław 1992, s. 11.

¹⁹ TÝŽ (ed.), *Protestantischer Kirchenbau der Frühen Neuzeit in Europa. Grundlagen und neue Forschungskonzepte*, Regensburg 2015.

²⁰ Ondřej JAKUBEC, *Kaple sv. Stanislava při katedrále sv. Václava v Olomouci. Její stavebník biskup Stanislav II. Pavlovský (1579–1598) a malířská výzdoba – funkce a význam*, Střední Morava 12, 2001,

v roce 2003 získaly knižní podobu,²¹ se stal jejich mecenáš, tedy široké spektrum děl, na jejichž vzniku se biskupové podíleli. Šlo zejména o přestavby jejich sídel, kostely stojící na rozsáhlé doméně v majetku metropolitů, malířská a sochařská díla, předměty užitého umění nebo rozmanité tisky. Mecenáš hlav moravské katolické církve nahlížel strukturálním pohledem s přihlédnutím k procesu konfesionalizace, který v Jakubcově zdůrazňovaném katolickém pohledu zasahoval náboženskou rovinu, sociální stránku i oblast kultury.²² Zajímala ho přitom čtyři prostředí: nekatolická teritoria na Moravě, biskupské stolní a manské statky, katolické prostředí v širším biskupově okruhu, k němuž náleželi manové nebo katoličtí šlechtici, a nakonec také nejbližší okolí hodnostářů, tedy zejména jejich rodiny a dvůr.²³ Zaměřil se konkrétně na to, jaké významy a funkce olomoučtí biskupové přičítali umění, a posuzoval tak, zda umělecké objednávky měly charakter společensko-reprezentativní, kultovně-liturgický, konfesně-propagandistický, rodově-komemorativní či sběratelsko-privátní.²⁴ Kromě strukturalistického přístupu vycházel také z poznatků a premis kulturní historie a historické antropologie. Už v těchto svých výzkumech autor vícekrát upozornil na nutnost interdisciplinárního výzkumu a na propojení historické vědy s dějinami umění, jehož výsledek má přispět k obohacení obou disciplín a tím i schopnosti vysvětlování minulosti.²⁵ Tento přístup se odrazil i ve výběru zvolených pramenů. Kromě dochovaných uměleckých památek vycházel z několika typů písemných pramenů, především tzv. kopiářů biskupské korespondence, do nichž se opisovaly jimi odesílané dopisy, dále smluv, soupisů pozůstalostí nebo inventářů.

Další okruh Jakubcových prací představují rozpravy zaměřující se na fenomén sepulkrálních monumentů doby renesance v Čechách a na Moravě. Studiu měšťanských epitafů věnoval soustavnou pozornost a dlouholetý výzkum,²⁶ který následně zužitkoval při uspořádání

s. 27–42; TÝŽ, *Podoby podpory kultu sv. Stanislava na Moravě za olomouckého biskupa Stanislava II. Pavlovského (1579–1598). Manifestace katolicismu v uměleckých objednávkách jako součást protiferomačního programu olomouckých biskupů raného novověku*, Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philosophica. Historica 30, 2001, s. 67–84; TÝŽ, *Manifestace katolicismu v uměleckých objednávkách olomouckých biskupů v období raného novověku*, Historická Olomouc 13, 2002, s. 161–181; TÝŽ, *Olomoučtí biskupové jako renesanční mecenáši?*, in: Dalibor Prix (ed.), *Pro arte*. Sborník k poctě Ivo Hlobila, Praha 2002, s. 261–270.

²¹ TÝŽ, *Kulturní prostředí*.

²² TAMTÉŽ, s. 66.

²³ TAMTÉŽ, s. 65–96.

²⁴ TAMTÉŽ, s. 97–126.

²⁵ TAMTÉŽ, s. 14.

²⁶ TÝŽ, *Osobnost a dílo Matouše Radouše a tvorba renesančních epitafů v Chrudimi*, Theatrum historiae 2, 2007, s. 81–107; TÝŽ, *Smrt a vzkříšení jako epitaf. Renesanční malované epitafy a jejich výklad*, Dějiny a současnost 30, 2008, č. 11, s. 33–36; TÝŽ, *Renesanční epitaf jako médium "konfesijní identity" v prostředí předbělohorské Chrudimi. Památník Tomáše Ludvíka Domažlického (†1616)*

výstavy věnované tomuto specifickému projevu komemorace raného novověku a také syntetické monografii, která představuje vyvrcholení jeho zájmu o epitafy.²⁷ V předesílané monografii představil optikou kulturně historického přístupu specifika epitafů, jejich zasloužené místo v kultuře vzpomínání a umírání, rodové paměti, při utváření kontinuity nebo v dějinách mentalit, a zasloužil se tak o jejich rehabilitaci jakožto artefaktů s mnohovrstevnou vypovídací hodnotou. Neopomněl také představit soubor jindřichohradeckých epitafů.²⁸

Konfesionalitu architektonických uměleckých děl Jakubec pojímal komplexně. Na příkladu především moravské matérie postihl konfesijní rozměr sakrálních staveb, který se mnohdy propal do podoby, funkce a účelu kostelů.²⁹ Podobným kulturně-historickým způsobem rovněž zasáhl do výzkumu barokního náboženského umění.³⁰

Jakubec nebyl jediným, kdo svou pozornost upřel na do té doby dlouho opomíjené umění věku konfesionalizace. Přestože jeho disertace vyšla v roce 2003, konfesijní rozměr raně novověkého sakrálního umění představuje v současné době stále jedno z atraktivních badatelských témat na poli dějin umění a také v rámci historických věd a těší se systematické pozornosti. Konfesijní dimenzi umění na počátku novověku se v několika publikacích věnoval tandem historiků umění ve složení Michal Šroněk a Kateřina Horníčková. Informačně nabitá

a Salomeny Francové z Liblic (†1619) jako historicko-antropologický pramen, *Theatrum historiae* 3, 2008, s. 65-83; TÝŽ, *Malované renesanční epitafy předbělohorské éry jako zrcadlo náboženského vyznání*, in: Kateřina Horníčková – Michal Šroněk (edd.), *Umění české reformace (1380-1620)*, Praha 2010, s. 385-397; TÝŽ – Tomáš MALÝ, *Konfesijnost – (nad)konfesijnost – (bez)konfesijnost: diskuse o renesančním epitafu a umění jako zdroji konfesijní identifikace*, *Dějiny – teorie – kritika* 7, 2010, č. 1, s. 79-112.

²⁷ Ondřej JAKUBEC a kol., *Ku věčné památce. Malované renesanční epitafy v českých zemích*, Olomouc 2007.

²⁸ TÝŽ, *Kde jest, ó smrti, osten tvůj? Renesanční epitafy v kultuře umírání a vzpomínání raného novověku*, Praha 2015., s. 8, 19-20.

²⁹ Kupříkladu sestavil klasifikaci kostelů v raném novověku podle jejich funkce a účelu. Dělí kostely na ty s farním statusem – *Pfarrkirche*, panské kostely – *Gutskirche*, kostely s rodovými hrobkami – *Grabekirche*. V některých případech docházelo k prolínání funkcí např. *Gutskirche* s *Grabekirche*. Viz TÝŽ, *Forma sleduje funkci. Sakrální gotizující architektura renesance na Moravě v průsečíku demonstrace konfesionality a rodových tradic*, in: Petr HOLÝ (ed.), *Artis historia. Sborník studií o dějinách umění a památkové péči*, Ostrava 2006, s. 68–76. Jakubec svou pozornost soustředil rovněž na slohy, v jakém byly sakrální stavby na Moravě kolem roku 1600 postaveny a jakou roli v tomto případě hrály účel a zadání stavebníků. Došel např. k závěru, že pogotizující styl byl často volen k zdůraznění dlouhé rodové kontinuity a k reprezentaci rodu bez ohledu na náboženské vyznání stavebníka. Více v TÝŽ, *Poznámky k architektonickému jazyku na Moravě kolem roku 1600. Sakrální stavitelství v průsečíku "normy" a "formy"*, in: Jiří Kroupa – Michaela Šeferisová Loudová (edd.), *Orbis Artium. K jubileu Lubomíra Slavička*, Brno 2009, s. 615–634; TÝŽ, *Modalita a konfesionalita sakrálních staveb v českých zemích 16. a počátku 17. století*, in: K. Horníčková – M. Šroněk, (edd.), *In puncto*, s. 49-72.

³⁰ Martin ELBEL – Ondřej JAKUBEC (edd.), *Olomoucké baroko. Proměny ambicí jednoho města I*, Olomouc 2010; Ondřej JAKUBEC, *Umění v náboženství a konfesijních kulturách raného novověku*, in: Ondřej JAKUBEC – Pavel SUCHÁNEK, (edd.), *Mariánský sloup na Staroměstském náměstí v Praze*, Praha 2020, s.101-135.

kolektivní monografie *Umění české reformace* vydaná pod jejich vedením představuje základní shrnutí dosavadních poznatků o jednotlivých nekatolických konfesích a jejich projevech v uměleckých objednávkách. Podobně jako Jakubec u epitařů zmíněná monografie upozornila na do té doby málo rozšířené povědomí o reformačním umění.³¹ Na úspěšný projekt navázal jiný s podobným zaměřením, skladbou přispěvatelů a interdisciplinárním přesahem. Jeho výsledkem byl opět inovativní pohled na artefakty v širším záběru doby reformace. Přínos monografie pro diplomovou práci je především v dílčích poznatcích jednotlivých publikovaných studií. Namátkou lze uvést studii Ondřeje Jakubce o modalitě a konfesionalitě sakrálních staveb.³² Výše popsané práce se zaměřily na konfesní umění pohledem evangelických věřících. Pohled na katolické obrazy předbělohorské doby zpracoval Michal Šroněk v útlé monografii s názvem *De sacris imaginibus*. Ukázal v ní, že umělecké objednávky nesloužily výhradně k propagaci a potřebám nekatolíků, ale byly vděčným nástrojem obrany katolických pozic v Praze.³³

O bouřlivé období konfesionalizace v 16. století pochopitelné projevilý zájem také badatelé historických věd, především z německy mluvících zemí.³⁴ V této souvislosti je vhodné připomenout zahraniční sborník, jenž byl sestaven pod vedením německého historika Marka Hengerera s názvem *Macht und Memoria* s širokým geografickým a časovým záběrem, v němž byla pozornost věnována konstrukcím paměti ve spojení se smrtí a pohřby ve vztazích k politické moci v raném novověku. Jednotlivé příspěvky připomněly, že sepulkrální a funerální kultura byla nositelem paměti a utvářela sakrální a profánní prostor.³⁵

Zahraniční sborník *Defining the Holy* rozebíral aktivní konstrukci sakrálního prostoru v období středověku a raného novověku. Práce si všímala vlivu společnosti a jejích náboženských konfliktů na toto utváření. Inovativní přínos v podobě nahlížení na chrámy jako na dynamické společenské a mocenské konstrukty bude jedním ze zdrojů inspirace pro

³¹ K. HORNÍČKOVÁ – M. ŠRONĚK (edd.), *Umění*.

³² TITÍŽ (edd.), *In puncto*.

³³ Michal Šroněk, *De sacris imaginibus. Patroni, malíři a obrazy předbělohorské Prahy*, Praha 2013.

³⁴ Heinz SCHILLING, *Konfessionskonflikt und Staatsbildung. Eine Fallstudie über das Verhältnis von religiösem und sozialem Wandel in der Frühneuzeit am Beispiel der Grafschaft Lippe*, Gütersloh 1981; Wolfgang REINHARD, *Konfession und Konfessionalisierung in Europa*, in: týž (ed.), *Bekenntnis und Geschichte. Die Confessio Augustana im historischen Zusammenhang*, München 1981, s. 165-189; Thomas WINKELBAUER, *Grundherrschaft, Sozialdisziplinierung und Konfessionalisierung in Böhmen, Mähren und Österreich unter der Enns im 16. und 17. Jahrhundert*, in: Joachim Bahlcke – Arno Strohmeier (edd.), *Konfessionalisierung in Ostmitteleuropa. Wirkungen des religiösen Wandels im 16. und 17. Jahrhundert in Staat, gesellschaft und Kultur*, Stuttgart 1999, s. 307-338; Frank FÄTKENHEUER, *Lebenswelt und Religion. Mikro-historische Untersuchungen an Beispiel aus Franken um 1600*, Göttingen 2004.

³⁵ Mark HENGERER (ed.), *Macht und Memoria. Begräbniskultur europäischer Oberschichten in der Früher Neuzeit*, Köln – Weimar – Wien 2005.

diplomovou práci.³⁶ Zajímavé zamyšlení v otázce sakrálního prostoru přinesla také Jeanne Halgren Kilde, která zkoumala, jak lidé v průběhu staletí využívali posvátné prostory a jaký byl vliv liturgie a teologie na utváření sakrálních staveb. Výsledkem bylo představení kostelní stavby jako dynamického místa odrážejícího „ducha doby“, hierarchii jednotlivých členů společnosti a promítnutí náboženských přesvědčení do konkrétní podoby chrámu.³⁷

Po porážce českého stavovského povstání v bitvě na Bílé hoře nastal obrat v náboženském uspořádání Čech a Moravy a do budoucna byla povolena pouze katolická víra, která měla ve sledovaném období svoje výrazná specifika. Hovoří se o barokní zbožnosti, která se zásadním způsobem propsala do uspořádání církevních staveb. K jejímu výzkumu existuje řada prací od badatelů dějin umění a historických věd. Zřejmě nejkomplexněji ji ve svých výstupech charakterizovali Jiří Mikulec, Tomáš Malý, Ondřej Jakubec, Jan Royt a Vít Vlnas. Mikulec napsal celou řadu studií, v nichž především rozebíral jeden konkrétní projev barokní zbožnosti, jímž byla náboženská barokní bratrstva, jejich organizace, vlastnosti a projevy religiozity.³⁸ Svůj badatelský zájem převtělil rovněž do synteticky pojaté práce o katolické zbožnosti doby baroka, která poskytuje základní a podrobný přehled o tomto náboženském fenoménu, který bude diplomová práce využívat.³⁹

Jednou z náplní barokních bratrstev byla příprava svých členů na posmrtný život a pobyt duše v očistci. Téma smrti v barokní zbožnosti představil Tomáš Malý ve své knižně vydané disertaci *Smrt a spása mezi Tridentinem a sekularizací*. Na příkladu obyvatel moravské metropole v 17. a 18. století deklaroval proměnu laické zbožnosti od bigotně katolické po postupný nástup sekularizace v době osvícenství. Přínosný je uvedený příspěvek z hlediska testamentární praxe brněnských měšťanů, kteří odkazovali různě vysoké částky na zádušní mše či dary kostelům.⁴⁰ O to samé bude usilovat také tato kvalifikační práce. Malého zájem o náboženské cítění 17. a 18. století neskončil u jednoho příspěvku. Roku 2013 spolu

³⁶ Andrew SPICER – Sarah HAMILTON (edd.), *Defining the Holy. Sacred Space in medieval and early modern Europe*, Aldershot 2006.

³⁷ Jeanne HALGREN KILDE, *Sacred Power, Sacred Space: An Introduction to Christian Architecture and Worship*, New York 2008.

³⁸ Jiří MIKULEC, *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*, Praha 2000; TÝŽ, *Barokní náboženská bratrstva, šlechta a slavnosti*, in: Václav Bůžek – Pavel KRÁL (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku, České Budějovice 2000* (= Opera historica 8), s. 345-358; TÝŽ, *Mariánské družiny v Jindřichově Hradci za Michnových časů*, *Hudební věda* 38, 2001, č. 1-2, s. 40-47; TÝŽ, *Mariánská náboženská bratrstva jako součást barokní lidové zbožnosti ve středních Čechách*, in: Markéta Holubová – Marcela Suchomelová (edd.), *Salve Regina. Mariánská úcta ve středních Čechách*, Praha 2014, s. 252-268; TÝŽ, *Společenství živých a mrtvých v barokních Čechách. Katalog náboženských bratrstev 1620-1783*, Praha 2025.

³⁹ TÝŽ, *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*, Praha 2013.

⁴⁰ Tomáš MALÝ, *Smrt a spása mezi Tridentinem a sekularizací. Brněnští měšťané a proměny laické zbožnosti v 17. a 18. století*, Brno 2009.

s historikem umění Pavlem Suchánkem podrobil kritice do té doby opomíjené vnímání očiště v očích dobového pozorovatele a jeho propsání do umělecké výzdoby očištěvých kaplí. Porovnali přitom dochovaný umělecký fond s písemnými prameny.⁴¹ Při farním kostele Nanebevzetí Panny Marie v Jindřichově Hradci se nacházela také jedna taková kaple, bohužel se vlivem velkého požáru města roku 1801 nedochovala do současnosti. Výzdobu jejího interiéru ovšem zaznamenala kronika Tovaryšstva Ježíšova.

V roce 2019 vydal Tomáš Malý syntézu zkoumající fenomén barokní zbožnosti na příkladu korunovací milostivých Madon. V knize zaznamenal mimo jiné konflikty jednotlivých aktérů slavnostních průvodů, kteří se dohadovali o přednější místa v průvodu.⁴² Lze předpokládat, že ke střetávání katolických věřících docházelo také v rámci sakrální topografie Jindřichova Hradce. Barokním kultům milostných mariánských obrazů a soch a jejich ikonografii věnoval pozornost historik umění Jan Royt.⁴³ K exaktnějšímu určení zasvěcení jindřichohradeckých oltářů a interpretaci kostelní výzdoby bude práce opřena o slovník biblické ikonografie od stejnojmenného autora.⁴⁴

Posledním velkým jménem vztahujícím se k barokní náboženské zbožnosti je Vít Vlnas, jehož práce mají povětšinou interdisciplinární charakter, jelikož je svým zaměřením historik a historik umění. Pod jeho vedením byly uspořádány sborník a katalog k velkolepě pojaté výstavě v Národní galerii v Praze o umění, víře a každodennosti v době baroka.⁴⁵ Neměl by být opominut výzkum rakouské badatelky Anny Coreth, která přehledně zpracovala vznik, vývoj a projevy rodové zbožnosti Habsburků.⁴⁶

Projevy barokní zbožnosti, do níž se řadily například výše zmíněná imaginativní víra v očiště, náboženská bratrstva, poutě, procesy, kulty světců a další projevy, měly přispět ke konverzi evangelických věřících a navrátit je zpět do lůna katolické církve. Jak se tento proces odrazil v textových a vizuálních pramenech, zkoumali autoři a autorky v kolektivní monografii pod vedením Radmily Prchal Pavlíčkové. Z hlediska diplomové práce zaslouží pozornost studie Ondřeje Jakubce o proměně kostelů, jejich vybavení pod vlivem

⁴¹ Tomáš MALÝ – Pavel Suchánek, *Obrazy očiště. Studie o barokní imaginaci*, Brno 2013.

⁴² Tomáš MALÝ, *Obrazy a rituál. Římské korunovace divotvorných Madon a koncept barokní kultury*, Praha 2019.

⁴³ Jan ROYT, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*, Praha 2011.

⁴⁴ TÝŽ, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2006.

⁴⁵ Vít VLNAS (ed.), *Sláva barokní Čechie. Umění, kultura a společnost 17. a 18. století*, Praha 2001; TÝŽ (ed.), *Sláva barokní Čechie. Stati o umění, kultuře a společnosti 17. a 18. století*, Praha 2001.

⁴⁶ Anna CORETH, *Pietas Austriaca*, Praha 2013.

náboženských poměrů a obecně nahlížení na církevní stavby v 16. a 17. století, což je jedno z hlavních témat předkládaného příspěvku.⁴⁷

Stejně jako Jakubec upozornila Evelin Wetter v předmluvě ke sborníku *Formierungen des konfessionellen Raumes in Ostmitteleuropa* na důležitost vnímání kostela jako dynamického sociálního prostoru materiální kvality se společenským děním. Rovněž upozornila na důležitost aktérů utvářející sakrální prostor a jejich pohyb v něm.⁴⁸

Hlavním objednavatelem stavebních a uměleckých zakázek se po roce 1620 staly katolické církevní řády, s jejichž přičiněním byl umožněn nástup katolické reformy. V nedávné době Šroněk a Horníčková zpracovali spolu s dalšími autory tento fenomén na příkladu jezuitů, jejich specifické řádové zbožnosti a odrazu v uměleckých artefaktech a stavebních počinech na území českých zemí.⁴⁹ Oba autoři spolu s Janem Ivanegou upřeli pozornost rovněž na unikátní pramenný soubor nákresů kostelního vybavení na schwarzenberských panstvích. Na základě tohoto typu pramene se jim podařilo zachytit různé aktéry, kteří promlouvali a ovlivňovali finální podobu kostelních mobiliářů.⁵⁰

Podobně laděnou prací zaměřenou na konkrétní region v raném novověku je tiskem vydaná disertační práce Zdeňky Míchalové o objednavatelské činnosti měšťanů v Telči a Slavonicích za panování Zachariáše z Hradce. Míchalová upřela pozornost také na náboženskou problematiku měšťanské kultury, kterou demonstrovala například na freskové výzdobě horních světnic některých slavonických měšťanských domů. Analyzovaná umělecká díla přitom důsledně zasazovala do společenského, historického a náboženského kontextu.⁵¹

Předkládaná diplomová práce, která usiluje o interdisciplinární charakter, se nechá inspirovat některými z výše uvedených badatelských přístupů a na problematiku kostelů 17. století v Jindřichově Hradci bude nahlížet kombinací několika různých přístupů. Podobně jako práce Josefa Hrdličky bude mít mikrohistorický charakter, který bude založen na ikonografickém popisu výzdoby kostelních prostor a chrámového mobiliáře po vzoru Jana Royta, poznatcích o specifických projevech barokní zbožnosti a imaginace Jiřího Mikulce

⁴⁷ Ondřej JAKUBEC, *Kostely konfesijního věku (16. a 17. století) jako objekty a prostory konverze*, in: Radmila Prchal Pavlíčková – Iveta Coufalová – Hana Ferencová a kol., *Vytváření konverty: jazyková a vizuální reprezentace konverze v raném novověku*, Praha 2021, s. 75-120.

⁴⁸ Evelin WETTER, (ed.), *Formierungen des konfessionellen Raumes in Ostmitteleuropa*, Stuttgart 2008.

⁴⁹ Kateřina HORNÍČKOVÁ – Michal ŠRONĚK, (edd.), *Jesuit art and Czech lands, 1556-1729. Missionizing through the arts*, New York – London 2023.

⁵⁰ Michal ŠRONĚK – Kateřina HORNÍČKOVÁ – Jan IVANEGA, *Zbožnost, účelnost, reprezentace: zařizování kostelů na schwarzenberských panstvích v 17. a 18. století*, České Budějovice 2020.

⁵¹ Zdeňka MÍCHALOVÁ, *Měšťané umělci, řemeslníci, výtvarná kultura v Telči a Slavonicích v době renesance*, Brno 2020.

a Tomáše Malého. Z prací Kateřiny Horníčkové, Michala Šroňka, Zdeňky Míchalové, a především Ondřeje Jakubce příspěvek využije zařazení díla do historického a společenského kontextu a bude na ně nahlížet kulturně-historickou optikou, k čemuž bude využívat kombinaci písemných pramenů s dochovaným umělecko-historickým fondem. Po vzoru Jakubcových prací bude usilovat o postižení konstrukce kontinuity, sebe prezentace a upevňování paměti.

V této souvislosti je nezbytné připomenout, že práce bude využívat historickoantropologickou metodu, s jejíž aplikací bude zkoumána zmiňovaná sepulkrální, komemorativní kultura a některé dochované památky v Jindřichově Hradci.⁵² Správnost užití metody historické antropologie v umělecko-historickém bádání již několikrát potvrdil zmiňovaný Ondřej Jakubec, jenž nahlížel na umělecká díla právě touto optikou.⁵³ Využití budou také podněty výzkumu symbolické komunikace. Podobné téma bylo popsáno na příkladu poddanského města Dačic, v němž autorky zmapovaly vliv postupné proměny náboženského vyznání měšťanů na příkladu církevních staveb a památek v městském prostoru.⁵⁴

Sídelní město Slavatů z Chlumu a Košumberka bylo na počátku novověku stejně jako řada dalších vrchnostenských měst místem, kde spolu žili vyznavači širokého spektra konfesí. Vedle katolické menšiny, která byla nejdéle přítomnou konfesí uvnitř městských hradeb, ho obývali vyznavači nekatolických konfesí patřící k utrakvistům, luteránům, českým bratrům nebo novokřtěncům. K nekatolíkům se hlásila řada významných měšťanů a bylo je možné najít také v městské radě. Proti nim stála minoritní skupina katolických věřících. Katolickou víru tradičně vyznávali páni z Hradce a po nich příchozí Slavatové z Chlumu a Košumberka, tedy Vilém Slavata, jeho manželka Lucie Otýlie Slavatová z Hradce a jejich synové Adam Pavel, Jáchym Oldřich a František Vít Slavatové. Katoličkou byla rovněž Františka Slavatová z Meggau, manželka Jáchyma Oldřicha Slavaty, i jejich potomci Ferdinand Vilém, Jan Jiří Jáchym, František Leopold Vilém a Jan Karel Jáchym Slavata.⁵⁵ Věrnými katolíky byli dále

⁵² Richard van DÜLMEN, *Historická antropologie. Vývoj. Problémy. Úkoly*, Praha 2002; Martin NODL – Daniela TINKOVÁ (edd.), *Antropologické přístupy v historickém bádání*, Praha 2007; Lucie STORCHOVÁ (ed.), *Conditio humana - konstanta (č)í historická proměnná? Koncepty historické antropologie a teoretická reflexe v současné historiografii*, Praha 2007.

⁵³ Ondřej JAKUBEC, *Památka pohřební, historickoantropologické zkoumání sepulkrálního památníku jako kulturního fenoménu a objektu paměti*, in: Josef Hrdlička – Pavel Král – Rostislav Smíšek (edd.), *Symbolické jednání v kultuře raného novověku*, Praha 2019, s. 229-242.

⁵⁴ Kateřina HORNÍČKOVÁ – Veronika POLNICKÁ, *Symbolická komunikace v poddanském městě za konfesionalizace: fundace náboženských památek v Dačicích v 16. až 17. století*, *Kuděj* 19, 2018, č. 2, s. 129-156. Blíže k symbolické komunikaci J. HRDLIČKA – P. KRÁL – R. SMÍŠEK, *Symbolické jednání*.

⁵⁵ Petr MAŤA, *Zrození tradice. Slavatovské vyústění rožmberského a hradeckého odkazu*, in: V. Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, s. 513-552; Sylva ŘEŘICHOVÁ, *Franziska von Meggau, verehelichte Slawata (1610-1676): ein Beitrag zur Adelsgeschichte Böhmens und Österreichs im 17. Jahrhundert*, *Mitteilungen des Oberösterreichischen Landesarchivs* 18, 1996, s. 361-383; P. MAŤA, *Svět*; Stanislava

aktéři z řad farního kléru a slavatovští vrchnostensští úředníci.⁵⁶ S šířením katolického vyznání a konverzí nekatolíků ve městě měly pomáhat dva církevní řády pozvané na jindřichohradecké panství pány z Hradce. Prvním příchozím byl řád františkánů.⁵⁷ Na jejich úsilí navázalo a v prvních několika letech svého působení ve městě je předčilo Tovaryšstvo Ježíšovo.⁵⁸ Na uspořádání jednotlivých městských kostelů v náboženské topografii města měla vliv rovněž dobová politická a náboženská situace v Království českém, která na počátku 17. století vyvrcholila českým stavovským povstáním, působením reformačních komisí a vydáním Obnoveného zřízení zemského.⁵⁹

NOVÁKOVÁ, *Rodinný archiv Slavatů*, in: Eva Kubíková (ed.), *Archivum trebonense* 11, 2006, s. 28-39; Josef HRDLIČKA, *Slavatova obrana jezuitského řádu a jeho představy o konfesijním uspořádání Čech z počátku dvacátých let 17. století*, *Folia Historica Bohemica* 23, 2008, s. 225-248; Josef HRDLIČKA – Jiří M. HAVLÍK, *Majitelé panství Telč v 16. – 18. století a jejich vztahy jezuitskému řádu*, in: Ivana Čornejová – Jiří M. Havlík – Josef Hrdlička (edd.), *Telč a jezuité. Řád a jeho mecenáši*, Praha 2020, s. 77-129; Josef HRDLIČKA, *Slavatové. Nábožensky rozdělený rod na prahu třicetileté války*, *Dějiny a současnost* 43, 2021, č. 6, s. 28-30; TÝŽ, *Konverze ke katolictví mezi příbuznými Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka*, *Historica Olomoucensia* 62, 2022, s. 60-78; Martin MÁDL, *Slavatové z Chlumu a Košumberka*, in: Martin Mádl – Radka Heisslerová – Tadeáš Kadlec (edd.), *Slavatovský palác. Projekty hraběte Jana Jáchyma Slavaty z let 1673-1689*, Praha 2022, s. 43-60.

⁵⁶ F. TISCHER, *Purkrabí*; Josef HRDLIČKA, *Mezi ctí a normou. Ke kultuře služby slavatovských hejtmanů okolo roku 1630*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Společnost v zemích habsburské monarchie a její obraz v pramenech (1526-1740)*, České Budějovice 2006 (= *Opera historica* 11), s. 347-373.

⁵⁷ Florián F. BŘEZINA, *Stručná chronika kostela a kláštera františkánského v Jindř. Hradci*, Jindřichův Hradec 1911; Martin ELBEL, *Bohemia Franciscana. Františkánský řád a jeho působení v českých zemích 17. a 18. století*, Olomouc 2001; Petr HLAVÁČEK, *Čeští františkáni na přelomu středověku a novověku*, Praha 2005; Martin ELBEL, *Česká františkánská provincie mezi středověkem a raným novověkem*, in: týž (ed.), *Čtrnáct mučedníků pražských. Vpád Pasovských a závěr vlády Rudolfa II.*, Praha 2014, s. 41-46; Petr HLAVÁČEK, *Proměny františkánské tradice: od teologie a filosofie ke kultuře a umění*, Praha 2019.

⁵⁸ Alois KROESS, *Geschichte der Böhmischen Provinz der Gesellschaft Jesu I*, Wien 1910; Ivana ČORNEJOVÁ, *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*, Praha 1995; Miroslav NOVOTNÝ, *Jindřichohradecká kolej Tovaryšstva Ježíšova v letech 1594–1618*, in: V. Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, s. 371–385; TÝŽ, *Kolej Tovaryšstva Ježíšova v Jindřichově Hradci v letech 1594-1648*, in: Ivo Navrátil (ed.), *Minulost, současnost a budoucnost gymnazijního vzdělávání: sborník referátů z konference konané ve dnech 24. - 25. června 1999 v Jičíně*, Semily 2000, s. 129-138; Petronilla CEMUS – Richard CEMUS (edd.), *Bohemia Jesuitica 1556-2006 I-II*, Praha 2010; I. ČORNEJOVÁ – J. M. HAVLÍK – J. HRDLIČKA (edd.), *Telč*.

⁵⁹ K tématu katolické obnovy Království českého Jaroslava MENDELOVÁ (ed.), *Dekrety reformační komise pro Nové Město pražské z let 1627–1629*, Praha 2009; Tomáš ČERNUŠÁK, *Církevní koncepty pobělohorské rekatolizace v Čechách a na Moravě (1620-1622). Vize, realizace, komparace*, *Opera historica* 22, 2021, s. 237-255; Jiří HRBEK, *Mezi mírností a spravedlností. Vláda Ferdinanda II. v Čechách v prvních letech po bělohorské bitvě*, *Opera historica* 22, s. 216-236; Josef HRDLIČKA, *Podíl české katolické šlechty při utváření náboženských poměrů v Čechách ve dvacátých letech 17. století*, *Opera historica* 22, s. 256-286; Alessandro CATALANO, *Valerián Magni (1586-1661). Duchovní otec náboženské reformy českého království*, in: Marek Brčák – Jiří Wolf (edd.), *Pay et bonum: kapucíni v Čechách a na Moravě v raném novověku*, Praha 2020, s. 63-77; TÝŽ, *Zápas o svědomí: kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598-1667) a protireformace v Čechách*, Praha 2008; Jiří MIKULEC, *Pobělohorská rekatolizace v českých zemích*, Praha 1992; TÝŽ, *31. 7. 1627 – rekatolizace šlechty v Čechách. Či je země, toho je i náboženství*, Praha 2005.

Jednotlivé skupiny aktérů využívaly ke svým bohoslužbám, pohřebním slavnostem, festivům a dalším církevním svátostem různé kostely, případně také osobitým způsobem využívaly veřejná prostranství města sebereprezentaci i propagaci svého vyznání. Celkem měly k dispozici osm sakrálních objektů. Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie byl tradičním centrem katolických bohoslužeb. Podobně tomu bylo u jezuitského kostela sv. Máří Magdalény a františkánské svatyně sv. Kateřiny. Nekatolickou pověst měl „nový“ kostel Nejsvětější Trojice. Podobně byl vnímán kostel sv. Václava. Zbylé kostely s patroniciem sv. Jana Křtitele, sv. Alžběty a sv. Jakuba neměly natolik vyhraněnou konfesijní orientaci jako výše zmíněné svatyně. Aktéři v kostelích dávali (ne)přímo najevo svou náboženskou příslušnost, rodovou kontinuitu a paměť, případně své politické názory fundováním zádušních nadací, oltářů, obrazů, soch, epitafů nebo náhrobních kamenů. Kostely tímto získaly nejen bohoslužebnou funkci, ale stávaly se také prostorem komunikace, mocenských vztahů, komemorace a sebereprezentace.

Pro odhalení těchto významů bude práce vycházet z písemných pramenů uložených ve Státním okresním archivu Jindřichův Hradec ve fondech Archiv města Jindřichův Hradec, Rodinný archiv Slavatů a Velkostatek Jindřichův Hradec.⁶⁰ Využije také prameny uložené v pražském Národním archivu ve fondu Archiv české františkánské provincie a Apelační soud.⁶¹ Jejich výpovědní hodnota bude komparována s dochovanými ikonografickými prameny a prameny hmotné kultury, které se v současnosti nacházejí v majetku Muzea Jindřichohradecka nebo Římskokatolické farnosti Jindřichův Hradec. Jedná se například o epitafy, oltáře, náhrobní kameny, sochy, obrazy, fragmenty památek a další kostelní vybavení jako svícny nebo křtitelnice.⁶²

⁶⁰ Archiv města Jindřichův Hradec je uložen v Státní okresní archiv (dále SOkA) Jindřichův Hradec, pracoviště Václavská, Archiv města (dále AM) Jindřichův Hradec, inv. č. 98, sign. 199, kniha 29; TAMTÉŽ, inv. č. 35, sign. A-35; TAMTÉŽ, inv. č. 36, sign. A-36. Rodinný archiv Slavatů je uložen TAMTÉŽ, pracoviště Zámek, Rodinný archiv (dále RA) Slavatů, inv. č. 111, sign. III A 2b, kart. 15. Jedním z primárních pramenů bude *Historia collegii Novodomensis Societatis Iesu*, jež je uložena TAMTÉŽ, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb. Na stejném místě jsou uloženy písemnosti vztahující se k jednotlivým kostelům. Prameny ke kostelu Nanebevzetí Panny Marie TAMTÉŽ, inv. č. 3861, sign. III Ka 8, kart. 60; TAMTÉŽ, inv. č. 3862, sign. III Ka 8a; ke kostelu sv. Jana Křtitele TAMTÉŽ, inv. č. 3869, sign. III Ka 12, kart. 65 II; k sv. Alžbětě TAMTÉŽ, inv. č. 3870, sign. Ka 13, kart. 66 I; ke kostelu Nejsvětější Trojice TAMTÉŽ, inv. č. 3871, sign. III Ka 14, kart. 66 II; ke kostelu sv. Václava TAMTÉŽ, inv. č. 3872, sign. III Ka 15, kart. 66 II; ke kostelu sv. Máří Magdalény TAMTÉŽ, inv. č. 3873, sign. III Ka 16, kart. 66 II.

⁶¹ Národní archiv (dále NA) Praha, Řád františkánů (dále ŘF) Jindřichův Hradec, inv. č. 14, sign. III B/1e, kart. 1; TAMTÉŽ, inv. č. 38, sign. III B/5a, kart. 3; TAMTÉŽ, inv. č. 37, sign. III B/5c, kart. 4; TAMTÉŽ, Apelační soud, inv. č. 311, kart. 23.

⁶² Na tomto místě je vhodné připomenout základní literaturu pro práci s dochovanou hmotnou kulturou Josef PETRÁŇ, *Dějiny hmotné kultury. Kultura každodenního života od 16. do 18. století I-II*, Praha 1995-1997.

Na základě uvedených pramenů si předkládaná kvalifikační práce klade za cíl analyzovat, jak se proměňovala sakrální topografie města v 17. století, blíže poznat jednotlivé aktéry, kteří se na proměně městských kostelů podíleli a ptát se, jakým způsobem tak činili. Jedním z dílčích cílů diplomové práce bude zjistit, do jaké míry se podíleli na vzniku jednotlivých kostelních fundací, které kostely nejvíce podporovali, jakým způsobem a k čemu je využívali, případně jestli byla jejich podpora stálá, nebo se v průběhu 17. věku proměňovala. Záměrem bude také zachytit a dále interpretovat střetávání příslušníků jednotlivých konfesí v prostředí sakrálních staveb a veřejného prostoru v době před Bílou horou stejně jako potenciální střetávání katolických věřících v otázce favorizace jezuitů nebo františkánů v pobělohorském období. V tomto ohledu bude pozornost upřena na otázku, jak se střetávání víry odráželo v hmotném vybavení kostelů, zakládání fundací a způsobech komemorace a reprezentace jednotlivých křesťanských vyznání a osobních preferencích aktérů. Otázkou také je, zda existovala nějaká hierarchie kostelů na půdě města, a jestli ano, tak jakou měla podobu a proč tomu tak bylo. Okrajově bude zachyceno rovněž využívání veřejného prostoru. Cílem bude nejenom popsat, ale také dešifrovat a rekonstruovat podmínky a důvody vzniku uměleckých objednávek a fungování uměleckého artefaktu v prostředí, pro které byl určen.

Diplomová práce je rozdělena do dvou kapitol a několika podkapitol. V první kompilativní kapitole bude představen náboženský vývoj města za vlády pánů z Hradce v 16. století. Čtenář se v ní seznámí s jednotlivými sakrálními stavbami, které budou seřazeny až na jedinou výjimku chronologicky podle doby svého vzniku, a současně bude nastíněna jejich stavební historie od nejstarších dob do konce 16. století.

Na to naváže druhá a stěžejní kapitola předkládané práce obsahující osm dílčích podkapitol. Každá z podkapitol se bude věnovat proměně určitého kostela od začátku 17. století do jeho konce. Bude obsahovat informace o stavebních úpravách a zásazích, které byly prováděny z iniciativy různých aktérů. Pozornost se bude soustředit na proměnu vybavení a odlišné způsoby užívání jednotlivými skupinami aktérů. Právě v této části dojde k propojení výpovědní hodnoty písemných a ikonografických pramenů.

První podkapitola pojedná o ústředním chrámu města, jímž byl kostel Nanebevzetí Panny Marie, který figuroval při mnoha důležitých náboženských událostech v historii města. Pozornost bude upřena na historii chrámu během stavovského povstání i na proměnu pohřebišť pánů z Hradce a Slavatů z Chlumu a Košumberka. Nebude opominuto ani využívání kostela jezuitským řádem a s tím spojené konflikty jezuitů a farního kléru. Druhá podkapitola představí dějiny jezuitského kostela sv. Máří Magdalény pod správou Societas Jesu a využívání veřejného prostoru jezuitskými mariánskými družinami, které až na pár výjimek sídlily v této svatyni. Ve

třetí podkapitole se pozornost upře na druhý nejstarší chrám města, jenž je zasvěcen sv. Janu Křtiteli. Původně minoritský kostel byl v 17. století součástí městského špitálu. Také toto místo bylo ovlivněno dobou stavovského povstání, na jehož stranu se přidali jindřichohradečtí evangeličtí měšťané. Následující část pojedná o františkánském kostelu sv. Kateřiny. Právě v této podkapitole bude připomenuta rivalita obou církevních řádů usedlých ve městě a nastíněno střetávání vyznavačů katolické víry. Předmětem páté kapitoly se stane kostel Nejsvětější Trojice, který byl nejkonfliktnější svatyní předbělohorské doby, jelikož kvůli němu docházelo ke střetům mezi evangelickými měšťany a katolickou vrchností. Také v této části bude naznačeno využívání veřejného prostoru nekatolickými konfesemi a utváření rodové paměti. Zbylé části se budou věnovat méně významným svatyním sv. Alžběty, sv. Václava a sv. Jakuba, z nichž každá měla jednu výraznou funkci. V případě kostela sv. Alžběty se jednalo o svatostánek, který pro své potřeby využívala mariánská jezuitská sodalita. Kostel sv. Václava byl především hřbitovním kostelem a kostel sv. Jakuba za městem byl ve sledovaném období zejména cílem poutí a procesí.

Proměny sakrální topografie Jindřichova Hradce v 16. století

Rezidenční město pánů z Hradce prošlo na počátku raného novověku řadou proměn, které do velké míry ovlivňovaly sakrální topografii v 16. a 17. století, ať už se jednalo o velké politické události v Království českém nebo šlo o události lokálního významu.

Pro proměnu sakrální topografie byla určující náboženská skladba obyvatel, která byla v Jindřichově Hradci během celého 16. století a na počátku 17. století velmi pestrá. Město bylo, stejně jako další česká města v raném novověku, nábožensky pluralitní. Soužití více konfesí v jednom městě mnohokrát zavdalo vzniku nejrozličnějším nábožensky orientovaným konfliktům, jež se podepsaly na uspořádání kostelní hierarchie. Kromě katolických věřících, kteří byli v 16. století v oslabené pozici, obývali Jindřichův Hradec a jeho okolí věřící hlásící se k utrakvismu, luterství, jednotě bratrské nebo k novokřtěnství.⁶³ Farníci vyznávající nekatolické konfese nejčastěji pocházeli z řad jindřichohradeckých měšťanů, zámeckých služebníků nebo členů městské rady. Asi nejvýznamnější jindřichohradeckou nekatolickou rodinou, jež byla provázána i s měšťanskými rody v Brně a Jihlavě, byli Čechové z Kozmáčova. Kromě nich měli výsadní postavení například Pirchanové z Elbingu a mnohé další erbovní rodiny.⁶⁴

Katolické hodnoty ve městě tradičně ztělesňovala rodina pánů z Hradce, jejíž členové s různým důrazem propagovali katolickou víru. Příkladem horlivého katolíka byl Jindřich IV. z Hradce (†1507), jenž veřejně vystupoval jako zastánce i ochránce katolické víry a šířitel úcty k Bohorodičce. Za Jindřichovy vlády došlo na jindřichohradeckém panství ke značnému hospodářskému, kulturnímu a uměleckému rozkvětu, který nepřímou souvisel s velmožovým náboženským vyznáním.⁶⁵ Jelikož od dob jeho předchůdce Oldřicha IV. z Hradce (†1421) měl v Jindřichově Hradci narůstat počet věřících přijímajících pod obojí způsobu, pozval do města roku 1457 řeholi františkánů, aby došlo k posílení pozice katolického vyznání. Zájem o navýšení katolických věřících se také odrazil v Jindřichových stavebních aktivitách a fundacích směřujících k farnímu kostelu Nanebevzetí Panny Marie.

⁶³ Působení členů jednoty bratrské v nedaleko Jindřichova Hradce zaznamenal F. TISCHER, *Paměti*, s. 35. O novokřtěncích pojednal Milan KOVÁŘ, *Novokřtění na dominiu pánů z Hradce*, in: V. Bůžek, (ed.), *Poslední páni z Hradce*, s. 387-401.

⁶⁴ Pavel HOLUB – Hana JORDÁNKOVÁ – Ludmila SULITKOVÁ, *Svatební smlouva jako pramen k poznání meziměstské komunikace a praxe městských kancelářů. Na příkladu smlouvy z roku 1606 mezi měšťany z Brna a Jindřichova Hradce*, in: Lenka Martínková – Jiří Cukr – Pavel Holub – Marie Ryantová (edd.), *Aliam aetatem alia decent. Pomocné vědy historické ve víru postmoderní doby: tradice versus modernitas*, České Budějovice 2024, s. 185-219; J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 113-117.

⁶⁵ TAMTÉŽ, s. 129.

Na konci 16. století byl výrazným podporovatelem katolické konfese Jáchym Oldřich z Hradce (†1604), jenž v roce 1597 vydal zřejmě pod vlivem své matky a jezuitů instrukci o náboženských otázkách, jež předznamenala budoucí katolickou reformu Jindřichova Hradce. V ní mimo jiné zakázal měšťanům, aby docházeli na bohoslužby k nekatolickým farářům mimo město a aby nekatoličtí kněží sloužili soukromé pobožnosti v měšťanských domácnostech.⁶⁶ Za jeho vlády se více radikalizovala katolická vyhraněnost hradeckých pánů, která se nejvíce začala projevovat na přelomu 16. a 17. století. Za jejího původce bývá často označována právě vdova a matka posledního pána zlaté pětিলisté růže Kateřina Hradecká z Montfortu.⁶⁷ Svůj podíl na tom ovšem jistě neslo působení jindřichohradeckých jezuitů i tehdejší politická situace a generační obměna, kdy mladí šlechtici vystupovali oproti předchozí generaci víc vyhraněně.⁶⁸

Tolerantnější stanovisko k náboženským otázkám zaujímaly předešlé generace rodu Adam I., Jáchym a Adam II. z Hradce. S obdobím vlády Adama I. z Hradce (†1531) je spojena uvolněnější náboženská atmosféra v Jindřichově Hradci, kdy se do města začaly šířit vlivy luterství.⁶⁹ Sám Adam tomu měl napomoci, neboť od roku 1523 směl pod jeho patronací působit františkán Benedikt z Plzně, jenž při františkánském konventu svými kázáními šířil myšlenky o Lutherově učení.⁷⁰ Podobně tolerantní přístup zastával Jáchym z Hradce (†1565).⁷¹ Jeho aktivity byly namířeny vůči nelegálním konfesím, tedy proti jednotě bratrské a stoupencům německé reformace, kteří zřejmě nacházeli oporu u jindřichohradeckých minoritů.

⁶⁶ Jana ŘÍHOVÁ, *Kateřina Hradecká z Montfortu (1556-1631)*, České Budějovice 2017, (diplomová práce), s. 123-124; Starší literatura připisuje jeho zapálenou katolickou víru jeho matce Kateřině Hradecké z Montfortu. Jan MUK, *Zakladatelka jindřichohradeckého gymnasia Kateřina roz. z Montfortu a její dcera Lucie Otilie z Hradce*, in: 77. výroční zprávy státního československého reálného gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1936-1937, Jindřichův Hradec 1937, s. 3-11.

⁶⁷ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 385; J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 50.

⁶⁸ Příkladem může být porovnání dvou manželů Polyxeny z Pernštejna, kdy její první manžel Vilém z Rožmberka zastával více snášenlivý a pragmatický katolický postoj, zatímco její druhý manžel Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic ztělesňoval radikální katolický směr.

⁶⁹ TAMTÉŽ, s. 136-137.

⁷⁰ Petr HLAVÁČEK, *České františkánství mezi českou a evropskou reformací*, in: Ota Halama (ed.), *Miscelanea: studijní texty UK ETF v Praze*, Praha 2004, s. 17-57, zde s. 41; TÝŽ, *Čeští františkáni*, s. 154.

⁷¹ Zastával mnohé zemské a dvorské úřady, které ho nutily trávit značný čas ve Vídni u habsburského dvora, kde byl i vychováván. V roce 1551 byl jmenován karlstajnským purkrabím. Mezi léty 1554 a 1565 působil jako nejvyšší kancléř. Od roku 1557 zasedal v císařské tajné radě. V prospěch Jáchymovy katolické vlašnosti zaznívá dopis Šťastného Pušperského z Pleší, podle kterého velmož povolil německému – luterskému kazateli působení při kostele sv. Jana Křtitele. Viz F. TISCHER (ed.), *Dopisy*, s. 39. Mimo jiné se za jeho života navýšil počet věřících přijímací pod obojí v Jindřichově Hradci. Více TÝŽ, *Paměti*, s. 35; J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 49.

Jejich konvent procházel v polovině 16. století krizí, a proto ho Jáchym přeměnil v první polovině šedesátých let na špitál.⁷²

Jeho syn Adam II. z Hradce (†1596) svým zakladatelským počinem do budoucna výrazně ovlivnil náboženský obraz města ve prospěch katolického tábora, přestože osobně byl v otázce konfese smířlivější.⁷³ Poslední srpnový den roku 1592 odešel na věčnost Vilém z Rožmberka. Na jeho pohřeb se z Prahy do Českého Krumlova vypravil mezi dalšími šlechtici také Adam II. z Hradce. Během svého pobytu zde dojednal na žádost manželky Kateřiny Hradecké z Montfortu (†1631),⁷⁴ která byla na rozdíl od svého muže bigotně katolická a měla zásadní vliv na prosazování katolické víry na panství, s paterem Janem Vivariem založení jezuitské koleje ve svém rezidenčním městě. Veškeré výdaje spojené se stavbou jezuitské koleje platila i přes své nemalé zadlužení jindřichohradecká vrchnost. Kromě toho byl koleji vyměřen roční důchod ve výši 1500 kop míšeňských a další naturální dávky.⁷⁵

Podpora katolické církve překračovala hranice jindřichohradeckého panství a pokračovala k nejvyšším světským vykonavatelům moci. V první polovině 16. století podpořili páni z Hradce nástup katolických Habsburků na český trůn a natrvalo se stali podporovateli této vládnoucí dynastie.⁷⁶ Bylo tomu tak až do roku 1604, kdy po smrti posledního mužského příslušníka rodu Jáchyma Oldřicha z Hradce vymřel rod zlaté pětিলisté růže po meči.⁷⁷ Dědičkou celého dominia se stala jeho sestra Lucie Otýlie z Hradce, která se o dva roky dříve provdala za konvertitu a svého příbuzného Viléma Slavatu z Chlumu

⁷² SOKA Jindřichův Hradec, pracoviště Václavská, AM Jindřichova Hradce, inv. č. 36, sign. A-36; Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 273.

⁷³ Adam stejně jako svůj otec Jáchym vykonával řadu významných dvorských úřadů. Nejprve působil jako komorník synů Maxmiliána II. Rudolfa a Arnošta. Díky tomu podnikl spolu s mladými arcivévody kavalírskou cestu do Španělska, Francie a Nizozemí. Od roku 1585 vystupoval osm let jako nejvyšší kancléř. Poté zastával úřad nejvyššího purkrabího. Rovněž byl tajným radou. J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 50; F. RULL, *Monografie*, s. 63; P. MAŤA, *Svět*, s. 355, 400, 403.

⁷⁴ Velmož se s ní zasnoubil v roce 1571. Její rodina pocházela ze štýrské větve významného švábského rodu. Kateřina byla dcerou Jakoba z Montfortu (†1573) a Kateřiny Fuggerové, pocházející ze zámožné bankéřské rodiny. Svatba Adama II. z Hradce s Kateřinou z Montfortu se odehrála ve Štýrském Hradci 12. září 1574. Podíl na sňatku a svatbě měl habsburský arcivévoda Karel Štýrský, jenž ho zorganizoval a lze předpokládat, že Habsburkové na něm měli zájem a sledovali tím posílení katolických pozic v Království českém. F. RULL, *Monografie*, s. 63; P. MAŤA, *Svět*, s. 633-634; J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 50-51; J. MUK, *Zakladatelka*, s. 4; Josef HRDLÍČKA, *Adam II. z Hradce a jeho dvůr*, in: V. Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, s. 127-144, zde s. 130.

⁷⁵ Fundační listina o zřízení koleje Nanebevzetí Panny Marie byla sepsána v lednu 1594 a základní kámen se jmény Adama II., Kateřiny z Montfortu a jejich syna Jáchyma Oldřicha byl slavnostně položen na svátek sv. Prokopa o rok později. SOKA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb; TAMTÉŽ, inv. č. 3961, sign. III Kb 2, kart. 98. K založení jezuitské koleje více M. NOVOTNÝ, *Jindřichohradecká kolej*, s. 372; J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 178.

⁷⁶ TAMTÉŽ, s. 48.

⁷⁷ J. HRDLÍČKA – J. M. HAVLÍK, *Majitelé*, s. 80.

a Košumberka,⁷⁸ jenž se aktivně a vědomě hlásil k náboženskému odkazu pánů z Hradce.⁷⁹ Vilém Slavata zastával výhradně katolické hodnoty, což se zrcadlilo například v jeho oddané podpoře Habsburků, a výraznou měrou se zasloužil o provádění protireformace na bývalém dominiu pánů z Hradce. Jako jeden z místodržících byl při pražské defenestraci 23. května 1618 vyhozen z okna pražské dvorské kanceláře. Protože byl horlivým katolíkem a zastáncem Habsburků, upadl v nemilost a musel odejít do pasovského exilu, ze kterého se vrátil zpět do země až v roce 1622. Téhož roku také naplno započal s rekatolizací nejen Jindřichova Hradce, ale celého panství.⁸⁰

Kromě vládnoucích vrchností to byli církevní činitelé, kteří se z velké části řadili k podporovatelům katolické víry.⁸¹ Prvním katolickým farářem se stal po dlouhé době husitských bouří premonstrát Eliáš Čech, za jehož výběrem roku 1464 stál Jindřich IV. z Hradce spolu se svým poručíkem Zdeňkem ze Šternberka.⁸² O dvě desetiletí později došlo ke změně v držbě patronátního práva k farním kostelům ve městě i na panství. Podací právo, které nejprve držel řád německých rytířů, přešlo 18. června 1487 bulou papeže Innocence VIII. do držení pánů z Hradce.⁸³ Další výraznou změnou byl příchod řádu Tovaryšstva Ježíšova roku 1594, jenž představoval konkurenci déle působícímu církevnímu řádu ve městě, a sice františkánům. Jezuité nebyli pouze dalším aktérem proměňující městskou sakrální topografii. V uvedeném roce se stali držiteli patronátního práva k farním kostelům na panství.⁸⁴ Tím získali jakýsi monopol na obsazování jednotlivých obrocí a mohli tak významně ovlivňovat náboženský život města.

Kostely v Jindřichově Hradci

Od počátků osídlení území nad řekou Nežárkou do počátku 17. století vzniklo v Jindřichově Hradci několik svatostánků. Celkem se jednalo o osm kostelů a kostelíků, které během jednotlivých staletí postupně přibývaly na městských předměstích. Měnilo se jejich zasvěcení, vybavení i držba patronátního práva. Určité kostely do roku 1700 dokonce několikrát změnily svou konfesi a funkci.

⁷⁸ M. MÁDL, *Slavatové*, s. 43.

⁷⁹ P. MAŤA, *Zrození*.

⁸⁰ J. HRDLÍČKA – J. M. HAVLÍK, *Majitelé*, s. 81; M. MÁDL, *Slavatové*, s. 44.

⁸¹ Jistou výjimkou v paměti jindřichohradeckých věřících byl farář Diviš Nepomucký, který byl neoprávněně označován za nekatolíka. F. TISCHER, *Paměti*, s. 50.

⁸² J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 130.

⁸³ F. TISCHER, *Paměti*, s. 136-137.

⁸⁴ J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 184.

Nejdůležitějším svatostánkem uvnitř městských hradeb byl farní chrám Nanebevzetí Panny Marie. Přesný letopočet zahájení a ukončení jeho stavby není znám, ale zřejmě se tak stalo za Jindřicha I. z Hradce ve druhé polovině 14. století, kdy bylo vystavěno kostelní trojlodí s dlouhým chórem.⁸⁵ Zpočátku se o kostel a farnost staral řád německých rytířů, z jehož řad pravděpodobně pocházeli první jindřichohradečtí faráři.⁸⁶ Za husitských bouří příslušníci řádu měli na krátkou dobu spravovat jindřichohradeckou farnost, ale nakonec ji opustili.⁸⁷ Když majitel panství Jindřich IV. z Hradce obdržel 1487 od papeže Innocence VIII. pro sebe a své dědice patronátní právo ke kostelům na svém panství, zahájil stavební úpravu pobořeného kostela. Rovněž se snažil zvětšovat kostelní jmění a opatřil pro podporovatele a donátory farního chrámu papežské odpustky.⁸⁸

Na přelomu 15. a 16. století začaly být v kostele stavěny další objekty. Jedním takovým příkladem bylo přistavení kostelní kruchty v západním průčelí kostela. Podobným architektonickým zásahem do celkového vzhledu chrámu bylo založení a stavba bohatě zdobené kaple Nejsvětější Trojice při severní boční lodi, která sloužila jako měšťanská nekropole. Jejím stavebníkem byl Petr Hronek zvaný Beran, pán na Tučapech. Špulířská kaple, jak je v současnosti označovaná, byla dokončena roku 1506 a zaklenuta zřejmě po roce 1511, kdy Petr Beran nabyt spolu se statkem Tučapy práva na užívání tzv. mluvícího erbu, kterým je ozdobena klenba kaple.⁸⁹ Na konci 16. století byl půdorys mariánského svatostánku opět pozměněn. V bezprostřední blízkosti kaple Nejsvětější Trojice vyrostla sakristie určená výhradně pro potřeby jezuitského řádu, který, jak již zaznělo, byl pozván Adamem II. z Hradce roku 1594.⁹⁰ Vstup do sakristie je ohraničen kamenným ostěním, jež je zdobeno na několika místech reliéfně provedenou pětistou růží odkazující na znak města a erb pánů z Hradce. Součástí portálového ostění je také masivní římsa s vlysem s erby Kateřiny Hradecké

⁸⁵ R. LAVIČKA, *Pozdně středověká architektura*, s. 37; J. HRDLIČKA, *Víra*, s. 93.

⁸⁶ F. TISCHER, *Paměti*, s. 3. Četné příspěvky k výzkumu o Řádu německých rytířů pochází z pera Jana Libora. Jan LIBOR, *Počátky Chomutova a řád německých rytířů*, in: Petr RAK (ed.), *Comotovia 2002. Sborník příspěvků z konference věnované výročí 750 let první písemné zmínky o existenci Chomutova (1252-2002)*, Ústí nad Labem 2003, s. 5-15; TÝŽ, *Němečtí rytíři v českých zemích*, *Heraldika a genealogie* 30, 1997, č. 1-2, s. 7-127; TÝŽ, *Čeští a moravští šlechtici jako podporovatelé a členové rytířských duchovních řádů*, in: Mlada Mikulicová – Petr Kubín (edd.), *In omnibus caritas. K počtě devadesátých narozenin prof. ThDr. Jaroslava Kadlece*, Praha 2002, s. 289-303. Přínosné jsou rovněž práce Luděk JIRÁSKO, *Kláštery ve městech v Čechách a na Moravě ve 13. století*, *Hospodářské dějiny* 4, 1979, č. 1, s. 133-164, zde především s. 153-154; TÝŽ, *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, Praha 1991, zde hlavně s. 30-31.

⁸⁷ Jan LIBOR, *Zkáza českomoravské bailie řádu německých rytířů*, *Časopis Matice moravské* 117, 1998, č. 2, s. 383-391, zde s. 390.

⁸⁸ J. HRDLIČKA, *Víra*, s. 131.

⁸⁹ R. LAVIČKA, *Pozdně středověká architektura*, s. 39-40.

⁹⁰ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 223.

z Montfortu a Adama II. z Hradce. Societas Jesu měla do farního kostela umožněn přístup vlastní chodbou, která vedla z koleje a končila na kruchtě v místě levé boční lodi.⁹¹

Chrám Nanebevzetí Panny Marie byl nejen farním kostelem, ale měl zároveň funkci rodové nekropole pánů z Hradce. Na věčný odpočinek tu byli uloženi všichni poslední páni z Hradce včetně Jáchyma, jenž utonul v prosinci 1565 v Dunaji.⁹² Do dnešních dob se dochovalo torzo jeho mauzolea, které dala zbudovat vdova Anna Hradecká z Rožmberka a bylo dokončeno roku 1570.⁹³ Kromě mužských členů rodu zde byla 31. března 1631 pochována „zakladatelka“ jindřichohradecké jezuitské fundace Kateřina Hradecká z Montfortu.⁹⁴ V blízkosti kostela se nacházel jeden z městských hřbitovů, kam se později pochovávali výhradně věřící, kteří se před svou smrtí vyzpovídali katolickému knězi.⁹⁵

Další významnou svatyní uvnitř městských hradeb byl kostel sv. Máří Magdalény, jenž dodnes stojí v bezprostřední blízkosti mariánského kostela a Nežárecké brány. Zřejmě se jednalo o nejstarší sakrální stavbu v Jindřichově Hradci, jež byla vystavena za panování Jindřicha I. z Hradce, a o první chrám spravovaný řádem německých rytířů.⁹⁶ Příslušníci této řehole se zde měli od poloviny 13. století také starat o přilehlé špitální budovy. S nárůstem obyvatel a věřících přestal kostel svými rozměry stačit, a proto se přikročilo ke stavbě nového farního kostela sv. Jana Křtitele na opačném konci města.⁹⁷ V následujících letech proto budovy kostela i špitálu chátraly. V průběhu 16. věku sice byly učiněny odkazy k tomuto svatostánku, ale bylo jich málo.⁹⁸ Roku 1594 byla na území bývalého špitálu založena jezuitská fundace Nanebevzetí Panny Marie. Z dříve farní, později špitální svatyně se stal řádový kostel, který byl přestavěn, aby více vyhovoval potřebám Tovaryšstva.⁹⁹ Náklady na opravu kostela a výstavbu koleje hradila vrchnost.¹⁰⁰ Nově opravený kostel byl vtělen do rozměrného komplexu kolejních budov a svým západním průčelím plynule navazoval na jihovýchodní část koleje.

⁹¹ TAMTÉŽ, s. 228.

⁹² F. RULL, *Monografie*, s. 63.

⁹³ Emanuel POCHE (ed.), *Umělecké památky Čech A–J*, Praha, 1977, s. 614; Z. MÍCHALOVÁ – L. BARTŮŇKOVÁ – P. KUNEŠ, *Epitaf*, s. 263–276.

⁹⁴ F. TISCHER, *Paměti*, s. 125, F. RULL, *Monografie*, s. 103.

⁹⁵ J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 492.

⁹⁶ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 204.

⁹⁷ F. TISCHER, *Paměti*, s. 4 a 11; J. NOVÁK, *Soupis*, s. 204.

⁹⁸ TAMTÉŽ.

⁹⁹ M. NOVOTNÝ, *Jindřichohradecká kolej*, s. 371; Josef KOLÁČEK, *Úvod do kapitoly: Jesuitské školství*, in: P. Cemus – R. Cemus (edd.), *Bohemia Jesuitica I*, s. 295–310, zde s. 297.

¹⁰⁰ M. NOVOTNÝ, *Jindřichohradecká kolej*, s. 372.

Druhým nejstarším jindřichohradeckým svatostánkem byl zřejmě kostel sv. Jana Křtitele. Vznikl v severovýchodní části města poblíž městských hradeb a sloužil jako součást městského opevnění.¹⁰¹ Také k tomuto chrámu držel patronátní právo zpočátku řád německých rytířů. Jak již bylo připomenuto, kostel byl zřejmě vystaven kvůli nárůstu počtu věřících.¹⁰² Přesné datum zahájení stavby není známo, ale usuzuje se, že k tomu došlo koncem 12. nebo počátkem 13. století.¹⁰³ Nové úpravy kostela proběhly v první polovině 14. století, kdy na žádost Oldřicha III. z Hradce přišli roku 1320 do města minorité, jímž byl svěřen svatojánský kostel.¹⁰⁴ Zhruba v této době začal růst v blízkosti kostela minoritský konvent.¹⁰⁵ Za husitských nepokojů byl chrám podobně jako další městské stavby poničen. K opravám se přikročilo až na konci 15. století za vlády Jindřicha IV. z Hradce. Prostor kostela byl nově zastřešen. Předchozí plochostropé zaklenutí bylo zahrazeno žebrovou klenbou, čímž došlo k částečnému poničení původní nástěnné výzdoby kolem oken zachycující donátory, postavy apoštolů a Zvěstování Panny Marie.¹⁰⁶ Nástěnné malby byly použity i při výzdobě křížové chodby.¹⁰⁷ Na stěnách ambitu je dodnes dochován doklad náboženské tolerance Jáchyma z Hradce v podobě fresky Martina Luthera, což dokládá, že se v minoritském konventu šířily luterské myšlenky. Podle dopisu hejtmana panství Šťastného Pušperského z Pleší z roku 1560 působil v kostele německý, tedy zřejmě luterský kazatel.¹⁰⁸ Minoritský řád zůstal v Jindřichově Hradci do počátku šedesátých let 16. století, kdy zbylí mniši odešli do Jihlavy a z minoritského kláštera se stal špitál.¹⁰⁹

Stavebníky svatyně sv. Alžběty stojící na Zárybnickém předměstí byli podle Josefa Nováka Oldřich IV. z Hradce (†1421) a Jan mladší z Hradce (†1420).¹¹⁰ Dle Františka Rulla měl být fundátorem Heřman z Hradce (†1365). Původně na místě stála kaple Navštívení Panny

¹⁰¹ R. LAVIČKA, *Pozdně středověká architektura*, s. 29.

¹⁰² F. TISCHER, *Paměti*, s. 11.

¹⁰³ R. LAVIČKA, *Pozdně středověká architektura*, s. 31.

¹⁰⁴ P. VLČEK – P. SOMMER – D. FOLTÝN, *Encyklopedie*, s. 273.

¹⁰⁵ F. RULL, *Monografie*, s. 13.

¹⁰⁶ Další malby byly vymalovány na stěny presbytáře a zdi dvoulodí. Jaroslav PEŠINA, *Gotická nástěnná malba v zemích českých I., 1300-1350*, Praha 1959, s. 266 a následující; Zuzana VŠETEČKOVÁ, *Nástěnné malby v kostele sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci do konce vlády Lucemburků*, *Umění* 57, 2009, č. 1, s. 2-24; R. ŠIMŮNEK, *Minoritský klášterní kostel*; TÝŽ, *K memoriálním památkám v kostele sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci ve 14. století*, *Umění* 57, 2009, č. 1, s. 24-25.

¹⁰⁷ J. NOVÁK, *Soupis*.

¹⁰⁸ F. TISCHER (ed.), *Dopisy*, s. 39.

¹⁰⁹ S. NOVÁKOVÁ, *Několik otazníků*; F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 20; J. NOVÁK, *Soupis*, s. 150; F. RULL, *Monografie*, s. 14.

¹¹⁰ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 146.

Marie, sv. Marie Egyptské a sv. Antonína se špitálem pro 21 osob.¹¹¹ Na počátku 15. století byla kaple přestavěna na gotický kostel sv. Alžběty, jehož vysvěcení proběhlo roku 1415. S odchodem minoritů do Jihlavy se špitál u sv. Alžběty přesunul ke kostelu sv. Jana Křtitele. V průběhu 16. století v kostele alespoň nakrátko působil utrakvistický duchovní.¹¹²

Kostelík sv. Václava byl postaven koncem 14. století za městskými hradbami na Zárybnickém předměstí. Další zmínky o kostele pochází z roku 1457, kdy byl ustanoven jako prozatímní příbytek nově příchozích františkánů. Po roce 1478 se řehole sv. Františka z Assisi přesunula do nového kláštera na Novoměstském předměstí.¹¹³ Od roku 1500 sloužil svatováclavský kostel výhradně jako hřbitovní svatyně. Arcibiskup Antonín Brus z Mohelnice svatostánek posvětil ale až o sedmdesát pět let později.¹¹⁴ Po příchodu Tovaryšstva Ježíšova do Jindřichova Hradce připadl také tento kostel pod jezuitskou pravomoc. V předbělohorské době s vyostřující se náboženskou situací a konfesně orientovanými střety ve městě byl kostel vnímán jako centrum utrakvismu. Byli k němu totiž pohřbíváni věřící, kteří se před svou smrtí nevyzpovídali katolickému knězi. Rovněž zde měl ve dvacátých letech 16. století alespoň nějakou chvíli vést bohoslužby utrakvistický duchovní.¹¹⁵

Františkánský konvent s kostelem sv. Kateřiny byl vystaven na Novoměstském předměstí ve druhé polovině 15. století a měl být nástrojem upevnění katolické víry. Od dob Oldřicha IV. z Hradce totiž v Jindřichově Hradci narůstal počet věřících přijímajících pod obojí způsobu. Tomuto a případnému dalšímu nárustu se později Jindřich IV. z Hradce snažil různými prostředky zabránit, a proto v roce 1457 pozval řád sv. Františka z Assisi do města.¹¹⁶ Původně františkáni sídlili u kostela sv. Václava. Až po téměř dvaceti letech založil Jindřich 3. června 1478 fundaci k samostatnému františkánskému konventu.¹¹⁷ Téhož roku také nechal sepsat smlouvu, v níž vyměřil podmínky, za jakých františkáni měli sloužit zádušní mše za jindřichohradeckého pána a jeho předky.¹¹⁸ Stavba kláštera i kostela byla dokončena o rok

¹¹¹ F. RULL, *Monografie*, s. 14.

¹¹² J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 137.

¹¹³ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 250.

¹¹⁴ TAMTÉŽ, s. 251.

¹¹⁵ J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 137 a 241.

¹¹⁶ TAMTÉŽ, s. 129. Podobně zvali Šternberkové františkány i na svá panství. Kupříkladu Zdeňkův syn Zdislav ze Šternberka (†1502) pozval řád sv. Františka do svého sídelního města Bechyně. Rudolf KRAJÍČ, *Bechyně – historické město nad Lužnicí*, Bechyně 2000, s. 14; F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 8.

¹¹⁷ TAMTÉŽ, s. 9-11.

¹¹⁸ J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 132; František TISCHER (ed.), *Listiny Jindřicho-Hradecké z let 1388-1529*, Praha 1890 (=Archiv český 10), s. 353-440, zde s. 379-381.

později.¹¹⁹ Chrám byl nadán odpustky a vysvěcen kamenickým biskupem Benediktem v srpnu roku 1491.¹²⁰

Původně středověký poutní kostel sv. Jakuba byl postaven na severozápadním okraji města. První dochované zmínky o něm pochází z roku 1518, kdy vznikla křížová cesta o několika zastaveních vedoucí k svatojakubskému kostelu.¹²¹ Na vzniku křížové cesty, kterou papež Lev X. nadal odpustky, se podíleli Matouš Manhal, Kašpar Slavonický, Ondřej Počáteký a Kašpar Hynold.¹²²

Nejmladším svatostánkem na území města byl kostel Nejsvětější Trojice, jenž nechali postavit jindřichohradečtí měšťané se souhlasem Adama II. z Hradce na Novoměstském předměstí.¹²³ Důvodem pro stavbu nového kostela měla být morová rána, která zasáhla Království české a venkovskou rezidenci pánů z Hradce v osmdesátých letech 16. věku.¹²⁴ S přibývajícím nárůstem obav, že by se nemoc šířila ze hřbitovů mezi poddané. Proto bylo rozhodnuto o vzniku nového hřbitova s chrámem za městem. Hlavním iniciátorem stavby měl být hejtman jindřichohradeckého panství Jan Zelendar z Prošovic. Kromě něj se na stavbě podíleli kupříkladu Kryštof Casolar, s jehož pomocí mohla být provedena kamenická práce, Pavel Mautner a zámožný obchodník se sukny Melichar Hoffman, kteří zaopatřili bohoslužebné předměty a výzdobu kostela, dále Jan Čech z Kozmáčova, Jiří ze Kře a mnoho dalších.¹²⁵ Svatostánek vyrostl na hřbitovní ploše mezi léty 1590 až 1594.¹²⁶

¹¹⁹ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 10.

¹²⁰ F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 14.

¹²¹ E. POCHÉ (ed.), *Umělecké památky*, s. 621.

¹²² F. RULL, *Monografie*, s. 19.

¹²³ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 241.

¹²⁴ J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 240.

¹²⁵ F. RULL, *Monografie*, s. 17.

¹²⁶ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 241.

Proměna sakrální topografie města v 17. století

Jak bylo uvedeno v předešlé kapitole, do sakrální topografie Jindřichova Hradce se promítlo soužití několika aktérů. Šlo o aktéry ze světského prostředí, jako byla zámecká vrchnost, městská obec, jednotliví měšťané a měšťanky nebo osoby, které vlastnily pozemkový majetek za hranicemi panství. Z církevních aktérů byli klíčoví představitelé farní správy, tedy jednotliví faráři a posléze probošti, a také členové obou církevních řádů, tedy františkáni a především jezuité, jimž po celé 17. století náleželo patronátní právo a pod jejich patronací ve městě působila náboženská bratrstva. Až do počátku dvacátých let 17. století byl Jindřichův Hradec vícekřesťanským městem, které po roce 1620 nastoupilo cestu ke křesťanské homogenitě. Náboženská proměna města, angažmá zmíněných aktérů, hierarchie jednotlivých kostelů na půdě města i jejich rozmanité funkce, ať již čistě sakrální, reprezentativní nebo komemorativní, vytvořily ze sakrálních staveb vděčné místo pro střetávání vlivu těchto aktérů, podobně jako tomu bylo také v jiných městech té doby.¹²⁷ Zmíněné střetávání mohlo mít konfliktní povahu, jako tomu bylo v případě sporů o využívání farního či proboštského kostela, na který si činili nárok jak faráři či probošti, tak jezuité jako držitelé patronátního práva. Projev zájmu jednotlivých aktérů o kostely vycházel také z potřeby reprezentace konkrétní osoby nebo její rodiny, díky níž mohlo dojít k obohacení interiéru svatyně o nové objekty, zejména oltáře, darování liturgických potřeb nebo založení nadace. Komemorativní funkce svatostánků se zase projevovala v přítomnosti náhrobních kamenů nebo epitafů, které obohacily ve sledovaném období jejich prostor.

Proboštský kostel Nanebevzetí Panny Marie

Největší pozornosti pisatelů analyzovaných pramenů se tradičně těšil farní kostel Nanebevzetí Panny Marie, který však, jak již zaznělo v předchozím textu, nebyl nejstarší svatyně na půdě města. Ve zkoumaném období však byl centrem farní správy v obci. Jak bylo zmíněno, do roku 1594 k němu drželi patronátní právo páni z Hradce jako majitelé města i panství. V lednu uvedeného roku ho Adam II. z Hradce předal jezuitskému řádu, jenž si v jeho bezprostřední blízkosti postavil řádovou kolej. Právě držba patronátního práva byla jedním z důvodů, proč mu řád věnoval velkou pozornost, a to i na stránkách své kroniky, o níž se bude mimo jiné opírat následující text. Farní kostel byl největší a nejvýznamnější svatyně na půdě města, která byla vnímána také jako hlavní opora katolické víry, neboť jeho správa byla v rukou katolíků. Zejména v době nábožensky motivovaných konfliktů na počátku 17. století se k němu

¹²⁷ O. JAKUBEC, *Kostely*, s. 75-76.

upínala pozornost katolických aktérů, kteří jeho stav vnímali jako odraz stavu katolické víry ve městě. Proto se jejich snahy o posílení pozic katolictví projevovaly také v pozornosti věnované katolickým svatostánkům, a to zejména tomu nejdůležitějšímu, tedy farnímu kostelu. Velmi aktivní v tom byla zámecká vrchnost a Továřstvo Ježíšovo.

Opravy z počátku 17. století se týkaly jeho exteriéru, okolního hřbitova a také vnitřního vybavení. Již v roce 1600 byl podle slov jezuitského kronikáře vybilén na náklady nejmenovaných měšťanů.¹²⁸ Jménem je z nich známý pouze Pavel Kampl, který farnímu kostelu odkázal 50 kop míšeňských grošů. Odkazu se chtěl ujmout jindřichohradecký farář Václav Brosius, jenž se zřejmě zasadil o to, aby byl využit právě na nařízení fasády.¹²⁹

Začátkem 17. století se rozrostlo také kostelní záduší. Ve svém testamentu na něj částkou 100 kop míšeňských grošů pamatoval právě zmíněný Brosius. Jako mladý muž, jenž se zřejmě narodil v okolí lobbkovického Horšovského Týna, studoval u jezuitů. V polovině osmdesátých let 16. století dokonce získal v Klementinu magisterský titul, členem řádu se ale nestal. Svou dráhu katolického faráře zahájil v Litomyšli na patronátu Pernštejnů, odkud se přes Sobotku dostal na přelomu let 1590 a 1591 do Jindřichova Hradce. Už v Litomyšli na konci osmdesátých let vydal tiskem několik polemických spisů, které byly mířeny především proti jednotě bratrské a v nichž obhajoval katolickou víru. V literární tvorbě pokračoval také v Jindřichově Hradci, kde se setkal s dalším plodným autorem náboženských polemik, jimž byl jezuita Baltazar Hostounský. Za působení v Jindřichově Hradci vydal Brosius dva tisky. V prvním nazvaném *O přijímání svátosti těla a krve Páně* z roku 1589 vysvětloval a obhajoval katolické pojetí eucharistie. Druhý tisk s titulem *Ohlášení proti pikhartskému netopýři* z roku 1599 byl pak polemikou s anonymním autorem, který napadl předchozí Brosiův tisk. Jindřichohradecký farář se v něm opět vymezil vůči učení českých bratří.¹³⁰ Když roku 1601 v Jindřichově Hradci zemřel, vypukl o jeho pozůstalost spor mezi Societas Jesu a jeho dědici žijícími v Brně, kteří označovali jezuity za uchvatitele farářova majetku. Jádrem pře byla evidentně právě částka 100 kop grošů. Svár nakonec rozsoudil pražský arcibiskup Zbyněk Berka z Dubé, jenž roku

¹²⁸ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 6.

¹²⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 3881, sign. III Ka, kart. 70.

¹³⁰ Tomáš KALINA, *Václav Brož. Několik poznámek k jeho životopisu a literární činnosti*, in: *Od pravěku k dnešku. Sborník prací z dějin československých*, Praha 1930, s. 428–444. K Brosiově literární tvorbě v kontextu dobových náboženských polemik Albert KUBIŠTA, *Jesuitische Polemiken gegen die Brüderunität. Kontroverstheologie in den Böhmischen Ländern um 1600*, *Acta Comeniana* 17, 2003, s. 117–135; TÝŽ, *Konfesijní polemika – málo využívaný pramen k dějinám konfesionalizace*, in: V. Bůžek – P. Král (edd.), *Společnost*, s. 389–408. Dále k jeho osobě F. TISCHER, *Paměti*, s. 53–69.

1602 rozhodl, aby polovina sporné sumy připadla dědicům a druhou polovinu získalo záduší mariánského kostela.¹³¹

Mariánský chrám nebyl pouze centrem farní správy města, ale také sloužil jako rodová nekropole pánů z Hradce. V kryptě se nacházelo místo jejich posledního odpočinku a v kněžišti stál od sedmdesátých let rozměrný epitaf Jáchyma z Hradce.¹³² Když 24. ledna 1604 zemřel poslední mužský příslušník rodu zlaté pětিলisté růže Jáchym Oldřich, měl být pohřben v kostelní kryptě vedle svých předků. Jeho pohřeb se po několikaměsíčních přípravách konal 31. května téhož roku. Jeho součástí byl také smuteční průvod, který se směřoval od kostela sv. Jana Křtitele, kde bylo tělo dočasně několik měsíců vystaveno, aby se společnost mohla rozloučit s jeho biologickým tělem, do farního chrámu.¹³³ V presbytáři bylo při té příležitosti postaveno castrum doloris na památku Jáchyma Oldřicha, jehož podoba bohužel není známá. V průběhu smuteční bohoslužby zaznělo kázání a zpívané rekviem. Po obřadu bylo tělo posledního pána z Hradce pochováno do krypty kostela.¹³⁴

Provinciál jezuitského řádu Alfons Carilius téhož roku, zřejmě v souvislosti se smrtí posledního hradeckého pána, vydal instrukci, v níž nařídil, aby se v předvečer svátku sv. Kateřiny zpívalo v mariánské svatyni další rekviem. Zároveň měl na tom samém místě každý pátek v odpoledních hodinách zaznít žalm Miserere za zakladatele a podporovatele jezuitského semináře. Týkalo se to nejen zesnulého hradeckého velmože, ale také dvou žijících vdov, Kateřiny Hradecké z Montfortu a vdovy po Jáchymu Oldřichovi Marie Maxmiliány Hohenzollernské z Hradce (1583-1649).¹³⁵ Švábská šlechtična byla jednou z mnoha dcer císařského rady Karla hraběte z Hohenzollern-Sigmaringenu.¹³⁶ Jako patnáctiletá byla v lednu 1598 v Sigmaringen provdána za devatenáctiletého pána zlaté pětিলisté růže. Marie Maxmiliána byla dvakrát těhotná, oba novorozenci ale zemřeli krátce po svém narození a byli pochováni ve

¹³¹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 7.

¹³² Pochování zde byli např. Jindřich IV. z Hradce, jeho manželky, Adam I. z Hradce, Jáchym z Hradce, Adam II. z Hradce, Jáchym Oldřich z Hradce, Kateřina Hradecká z Montfortu. Viz F. RULL, *Monografie*, s. 6-7; Pavel KRÁL, *Pohřby posledních pánů z Hradce*, in: V. Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, s. 401-512.

¹³³ Odkaz jeho sociálního těla přebral následovník pánů z Hradce a „dědic“ rodového majetku a území Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka. S konceptem dvou těl přišel Ernst KANTOROWICZ, *Dvě těla krále: Studie středověké politické teologie*, Praha 2014.

¹³⁴ P. KRÁL, *Pohřby*; SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 9.

¹³⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 9.

¹³⁶ Wolfgang NEUGEBAUR, *Die Hohenzollern, Band 1: Anfänge, Landesstaat und monarchische Autokratie bis 1740*, Stuttgart – Berlin – Köln 1996, s. 123; Petra OULÍKOVÁ, *Marie Maxmiliána ze Šternberka, roz. z Hohenzollernu. Exemplum ctnosti a podporovatelka jezuitů v Čechách*, *Paginae historiae* 31, 2023, č. 2, s. 92-104, zde s. 93.

farním kostele.¹³⁷ Dospělé potomky měla až z druhého svazku, jenž uzavřela v červenci 1605 s Adamem ze Šternberka (1554–1623), který roku 1608 stanul jako nejvyšší purkrabí pražský v čele sboru nejvyšších českých zemských úředníků. Po druhém ovdovění roku 1623 Marie Maxmiliána navázala na podporu jezuitského řádu, již mu projevovala v Jindřichově Hradci. Její podpora cílila na jezuitskou kolej na Novém Městě pražském, kterou roku 1630 podpořila vysokou částkou, jež jí zajistila titul zakladatelky koleje. Podporovala ale rovněž jezuitský areál na Malé Straně. Její dlouhodobá přízeň řádu byla spolu s ctnostným životem důvodem, proč ji Bohuslav Balbín SJ zařadil ve svém díle *Bohemia sancta*, jenž tvoří čtvrtý svazek první dekadý jeho spisu *Miscellanea historica regni Bohemiae*, jako vzor ctnostného a zbožného života, a to po bok její tchýně Kateřiny Hradecké z Montfortu, mezi ženy, které se v českých zemích těšily veřejné pověsti svatosti.¹³⁸

V roce 1605 se událo ještě několik událostí, které měly vliv na podobu svatyně. Předně se chrám dočkal rekonstrukce exteriéru. Na náklady tří zbožných zámeckých žen, Lucie Otýlie Slavatové z Hradce, vdov Kateřiny Hradecké z Montfortu a Marie Maxmiliany z Hohenzollernu došlo k opravení tří vstupních portálů kostela.¹³⁹

Změn se dočkal také interiér chrámu. Začaly se opravovat a rozdělovat ženské lavice. Oprava měla být kostelu splacena tím způsobem, že každý rok v pátek před první adventní nedělí měla některá z žen darovat svatyni libru vosku.¹⁴⁰ Po dlouhých desetiletích přibýly chrámu i nové oltáře, případně byly opraveny ty stávající. Bývalý dvorní kaplan pánů z Hradce Jan Sonnenperger nechal za své výdaje roku 1605 zrekonstruovat oltář sv. Jana Křtitele. Z peněz po dřívějším děkanovi a faráři Václavu Brosiovi byl opraven oltář sv. Josefa.¹⁴¹ Navíc mu byl přičiněním Viléma Slavaty a jindřichohradecké městské rady navrácen roční důchod 16 kop, jenž dříve náležel špitálu u sv. Jana Křtitele. Proměny se také dočkal oltář sv. Mikuláše, a to díky Martinovi Pausoriovi, faráři v Nové Bystřici, která v té době patřila Radslavovi Vchynskému z Vchynic a Tetova.¹⁴² Mimo oltáře bylo obnoveno sousoší Olivetské hory, na jejíž realizaci vydal peníze Štěpán (či Štefan) Adam Bulvan z Bulvanu (obr. 1).¹⁴³ Na počátku

¹³⁷ TAMTÉŽ, s. 93. O úmrtí jednoho z potomků píše jezuitská kronika. Viz SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 5.

¹³⁸ J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 53.

¹³⁹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 10; F. RULL, *Monografie*, s. 6.

¹⁴⁰ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 9.

¹⁴¹ TAMTÉŽ, inv. č. 3861, sign. III Ka 8, kart. 60, fol. 494.

¹⁴² August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého IV*, Praha 1995, s. 156–164.

¹⁴³ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 10. K oltářům ve farním svatostánku také J. NOVÁK, *Oltáře*, Ohlas od Nežárky z 23. dubna 1898.

devadesátých let působil krátce jako hejtman žirovnického panství, ovšem už roku 1592 byl jmenován hejtmanem panství Hluboká nad Vltavou, jímž byl až do dubna 1598.

Obr. 1. Dochované sochy z výjevu Olivetské hory, zleva sv. Petr, sv. Jan Evangelista a Ježíš Kristus, 1. čtvrtina 16. století.

Z pozůstalosti Václava Brosia měla být spolu s částkou 50 kop z kaplanského důchodu financována rekonstrukce kostelní věže, která byla ve špatném stavu a hrozilo její zboření. Rektor jezuitské koleje Mikuláš Pistorius o to žádal purkmistra s městskou radou, jelikož věž byla na rozdíl od kostela městská.¹⁴⁴

Pozornosti neunikla ani boční kaple zasvěcená Nejsvětější Trojici, o níž stručně pojednala předchozí kapitola. Rytíř Václav Špulíř z Jíter a na Tučapech, jenž byl fakticky jejím vlastníkem, odmítl vyplatit oltářníkovi kaple roční důchod 30 kop s tím, že mu částku vydá až v budoucnu. Do věci se ale vložila jindřichohradecká městská rada, která ho donutila k vyplacení zmíněné sumy. Projednávalo se také finanční nadání oltáře Nejsvětější Trojice ve stejnojmenné kapli. Výsledkem bylo navýšení staršího nadání oltáře a kaple o libru vosku každý rok.¹⁴⁵ Je pravděpodobné, že podněty k řešení nesrovnalostí kostelního jmění vycházely právě z prostředí Tovaryšstva Ježíšova, které o nich také zanechalo zprávu na stránkách kroniky svého řádového domu.

¹⁴⁴ SOKA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 3861, sign. III Ka 8, kart. 60, fol. 494.

¹⁴⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 10.

V následujících letech dále rostlo sebevědomí jezuitů ve využívání farního kostela a s tím také demonstrace katolictví v těchto sakrálních prostorech. Jedním z takovýchto příkladů bylo odstranění náhrobního kamene dřívějšího jindřichohradeckého faráře Diviše Nepomuckého, který stál v čele farnosti od roku 1575 až do své smrti v roce 1591. Nepomucký byl formálně katolickým knězem, jenž ale dokázal dobře vycházet s příslušníky všech konfesí v obci, takže dochované prameny se nezmiňují o žádných nábožensky motivovaných sporech mezi ním a jeho farníky. Navíc si na faře udržoval hospodyně, která s ním údajně žila jako jeho žena. Z těchto důvodů na něho radikální katolíci později nahlíželi jako na utrakvistu.¹⁴⁶ Proto se jezuité roku 1606 rozhodli odstranit jeho náhrobek z epištolní strany presbytáře. Původně měl být úplně zničen, ale na zásah Kateřiny Hradecké z Montfortu, jež se zřejmě obávala negativní reakce měšťanů, které by zničení sepulkrální památky na oblíbeného faráře mohlo pobouřit, byl přesunut do „měšťanského“ kostela Nejsvětější Trojice na Novoměstském předměstí. Na jeho místo byl nově umístěn oltář sv. Mikuláše.¹⁴⁷

V tomto stavu ale farní svatostánek nevydržel dlouhou dobu. V noci 10. září 1607 vypukl ve městě rozsáhlý požár, jenž zachvátil 86 domů, radnici, kostnici a špitální kostel sv. Jana Křtitele. Ušetřen nebyl ani mariánský kostel.¹⁴⁸ Další neštěstí v podobě poničení kostela ohněm se událo o osm let později, kdy byl Jindřichův Hradec zasažen dalším požárem. Obě neblahé události se podle faráře Daniela Michala Hessela nejvíce podepsaly na stavu kostelní střechy, kterou do chrámu údajně zatékalo. Opravy trvaly několik let a zásluhou různých průtahů byly dokončeny až na počátku třicátých let 17. století.¹⁴⁹

Tovaryšstvo Ježíšovo ovlivňovalo nejen stálý mobiliář kostela, ale využívalo ho i k dočasným realizacím. V roce 1610 zde jezuité poprvé postavili jesličky. I když se ve farním kostele objevily toho roku poprvé, nejednalo se o nový zvyk, neboť se stavením betléma údajně přišel sv. František z Assisi ve 13. století.¹⁵⁰ Podle slov jezuitského kronikáře ale neměly požadovaný efekt, a byly proto kvůli „*rozpustilosti diváků na posvátném místě*“ a posmívání se jezuitům raději uklizeny. Na doporučení jezuitského provinciála a schválení řádového generála zůstala jen instalace Božího hrobu v hlavní lodi mariánské svatyně.¹⁵¹

¹⁴⁶ F. TISCHER, *Paměti*, s. 43-48.

¹⁴⁷ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 11.

¹⁴⁸ TAMTÉŽ, fol. 13.

¹⁴⁹ J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 621; SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 672, sign. VI Wc, p. 137-141.

¹⁵⁰ *Heslo František z Assisi*, in: Hynek RULÍŠEK, Postavy, atributy, symboly. Slovník křesťanské ikonografie, Hluboká nad Vltavou 2005.

¹⁵¹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 17.

Ve stejném roce byla ve farním chrámu uspořádána oslava zakladatele řádu a hlavního řádového světce Ignáce z Loyoly, jelikož byl v předchozím roce blahorečen.¹⁵² V průběhu festivity se v kostele zpívaly nešpory a sloužily mše svaté na jezuitském oltáři, který byl k této příležitosti bohatě vyzdoben.¹⁵³ Je pravděpodobné, že se jednalo o oltář sv. Kříže, jenž byl umístěn v blízkosti jezuitské sakristie a u kterého byli pohřbíváni zemřelí členové Societas Jesu. V blízkosti kazatelny a oltáře sv. Kříže byl pochován jezuita Jan Feit, který se vracel z Horních Uher přes Jindřichův Hradec, kde zemřel roku 1609 na souchotiny. Podobně byl v těchto místech o rok dříve pochován zpovědník koleje Theodor Busaeus.¹⁵⁴ Sami jezuité si oltář na stránkách kroniky přivlastnili a hovořili o něm jako o svém.¹⁵⁵

Jezuité drželi patronátní právo k farnímu kostelu do června 1618. Po propuknutí stavovského povstání je nově ustanovená stavovská vláda hned začátkem června vypověděla z království, a tak i osazenstvo jindřichohradeckého řádového domu bylo nuceno odejít z města do exilu.¹⁵⁶ O rok později začali jindřichohradečtí evangeličtí měšťané vyvíjet snahy, jejichž cílem bylo získat farní kostel do svých rukou. V září roku 1619 proto vyslali do Prahy k direktoriu delegaci s žádostí o převedení farního kostela do majetku obce. Pokud by jim direktori žádost neschválili, měli v plánu získat alespoň špitální kostel sv. Jana Křtitele.¹⁵⁷ V instrukci, jíž obec vybavila své vyslance, zdůvodňovala nárok na kostel například tím, že jim ve městě nepatřil žádný svatostánek, kde by mohli konat bohoslužby, jelikož všechny kostely uvnitř městských hradeb byly nadále katolické. V té době jim sice už bylo umožněno konat evangelické bohoslužby v kostele Nejsvětější Trojice, ten se ale podle jejich slov nalézal „*velmi opodál*“ za městem.¹⁵⁸ Direktori vyhověli svým jindřichohradeckým souvěrcům a 25. září 1619 jejich žádost schválili. Farní kostel byl spolu s patronátním právem oficiálně předán do rukou obce na počátku října 1619. Od tohoto okamžiku nakládali evangeličtí měšťané s farním kostelem podle své vůle a zajistili do něho českého evangelického kazatele.¹⁵⁹ Tento stav trval do začátku prosince 1620, kdy byl po bitvě na Bílé hoře vrácen zpět do správy jezuitů.¹⁶⁰ Podle

¹⁵² I. ČORNEJOVÁ, *Tovaryšstvo*, s. 22.

¹⁵³ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 17-18.

¹⁵⁴ TAMTÉŽ, fol. 16-17.

¹⁵⁵ TAMTÉŽ, fol. 64.

¹⁵⁶ A. KRÖSS, *Geschichte*, s. 934.

¹⁵⁷ J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 372.

¹⁵⁸ NA Praha, Apelační soud, inv. č. 311, kart. 23, fol. 122-124.

¹⁵⁹ J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 376-377.

¹⁶⁰ TAMTÉŽ, s. 437.

řádového pramene je hned druhý den po návratu do města uvítali u vchodu do farního chrámu katoličtí věřící.¹⁶¹

Už v následujícím roce navázalo Tovaryšstvo na svou protireformační činnost z doby před červnem 1618. Jedním z nástrojů jezuitské katolické reformy se stala božítelová procesí. První z nich členové řádu uskutečnili už roku 1621.¹⁶² Kult Božího Těla byl velmi úzce provázán s úctou k eucharistii jakožto k Nejsvětější svátosti oltářní a projevy zbožnosti k eucharistii byly jedním z hlavních distinktivních znaků katolické církve.¹⁶³ Procesí vyšlo od kostela Nanebevzetí Panny Marie. Farní chrám byl jako počáteční místo náboženské festivity vybrán záměrně, neboť tímto způsobem měl být symbolicky očištěn od protestanského poskvrnění v době povstání a navrácen do lůna katolické církve. Zmíněná procesí se konala také v dalších letech. Například v roce 1628 vyzdobili žáci jezuitského gymnázia na svátek Božího Těla mariánskou svatyní, řádovou kolej i domy na náměstí obrazy, sochami a rozličnými květinami.¹⁶⁴ Studenti gymnázia pořádali božítelová procesí spojená s podobnou výzdobou chrámu také v následujících letech.¹⁶⁵

Farní kostel byl rovněž místem konání mimořádných festivit, v nichž se prolínalo sakrální prostředí se světskou mocí. Když se v roce 1622 vrátil Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka z pasovského exilu do Čech, vyšli mu jindřichohradečtí jezuité vstříc spolu s dalšími účastníky průvodu z města. Poté ho slavnostně uvedli do mariánského kostela, kde zaznělo *Te Deum laudamus* jako vyjádření díky Bohu za jeho šťastný návrat domů a za záchranu při defenestraci.¹⁶⁶

Význam kostela Nanebevzetí Panny Marie v sakrální topografii Jindřichova Hradce i v hierarchii církevní správy se ještě zvýraznil v polovině dvacátých let 17. století, kdy papež Urban VIII. povýšil 18. srpna 1625 na žádost Viléma Slavaty jindřichohradeckou faru na probošství a farní kostel se tak stal proboštským.¹⁶⁷ V tomto roce se událo několik dalších významných událostí z hlediska katolické církve a náboženského života ve městě. Jedním

¹⁶¹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 28.

¹⁶² TAMTÉŽ.

¹⁶³ J. MIKULEC, *Náboženský život*, s. 37-38.

¹⁶⁴ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 36.

¹⁶⁵ TAMTÉŽ, fol. 38.

¹⁶⁶ TAMTÉŽ, fol. 29. Je poněkud zarážející, že v tomto případě, bylo vzdáno díky Bohu, a ne Panně Marii. Po roce 1620 byl namalován Votivní obraz Viléma Slavaty, na němž je znázorněno velmožovo zázračné zachránění při vyhození z oken pražské kanceláře. Původkyní zázraku je v tomto případě Panna Marie. K votivnímu obrazu Jiří DVORSKÝ – Rudolf CHADRABA, *Votivní obraz Viléma Slavaty*, *Umění* 38, 1990, č. 2, s. 128-140.

¹⁶⁷ F. TISCHER, *Paměti*, s. 120.

z nich bylo vyhlášení jubilejního svatého roku papežem Urbanem VIII.¹⁶⁸ Dalším se stalo jedno z nařízení Viléma Slavaty, jímž prikazoval všem obyvatelům Jindřichova Hradce, aby konvertovali ke katolické víře.¹⁶⁹ Tyto okolnosti spolu s povýšením jindřichohradecké farnosti na probošství měly posílit pozici tradičně katolických autorit a zařadit město Jindřichův Hradec mezi výhradně katolická centra. Prvním proboštem se stal dosavadní farář Daniel Michal Hessel z Kamsberka.¹⁷⁰ Rok po jeho uvedení do úřadu pro něho Slavata s manželkou opatřili od papeže pastorální vyznamenání, mitru a berlu ze stříbra vykládanou perlami pro něj nechali vyhotovit slavatovští manželé.¹⁷¹

Jezuité nadále používali prostory farního kostela pro řádové účely. Sloužili v něm mše svaté a novicové přijetí do řádu zde skládali přísahu.¹⁷² I to mělo svou symboliku. Sliby skládali například 31. července na svátek zakladatele řádu sv. Ignáce.¹⁷³ Přijetí se odehrávalo před „jejich“ oltářem sv. Kříže, jenž se nalézal v blízkosti triumfálního oblouku po levé straně, nebo v prostorách jezuitské sakristie, kterou jim nechal vystavět Jáchym Oldřich z Hradce a do které také pohřbívali některé příslušníky Societas Jesu.¹⁷⁴

Oltář nechal zřídít Jindřich IV. z Hradce, a dokonce pro něj získal relikvii sv. Kříže.¹⁷⁵ Kult sv. Kříže se pojil s Kristovou bolestí, kterou na kříži zakoušel skrze svou tělesnost. S tím byla spojena úcta k eucharistií, jež byla vyznávána jen mezi katolíky a kterou členové Tovaryšstva Ježíšova, podobně jako vládnoucí dynastie Habsburků, ve velké míře projevovali nejsvětější oltářní svátosti.¹⁷⁶ Přestože oltář byl využívám primárně pro potřeby Societas Jesu, darovala 1641 nejmenovaná žena oltáři anonymně nové bohatě vyšíváné plátno.¹⁷⁷

S jezuitskou zbožností a Kristovým kultem souvisela ještě další forma pobožnosti, která se odehrávala v kostele od roku 1653 a ke které dala podnět Františka Slavatová z Meggau (†1676). Františka byla dcerou vlivného rakouského šlechtice Leonarda Helfrida z Meggau, jenž působil na císařském dvoře jako nejvyšší dvorský hofmistr. Roku 1627 se stala manželkou

¹⁶⁸ Jaroslav V. POLC, *Svaté roky (1300-1983)*, Olomouc 2000, s. 60.

¹⁶⁹ J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 593.

¹⁷⁰ F. TISCHER, *Paměti*, s. 120.

¹⁷¹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 33.

¹⁷² TAMTÉŽ, fol. 33, 69, 155, 197.

¹⁷³ *Heslo Ignác z Loyoly*, in: H. RULÍŠEK, *Postavy*.

¹⁷⁴ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 50, 69, 130.

¹⁷⁵ J. NOVÁK, *Oltáře*, s. 146.

¹⁷⁶ I. ČORNEJOVÁ, *Tovaryšstvo*, s. 189; J. MIKULEC, *Náboženský život*, s. 37-40; A. CORETH, *Pietas Austriaca*.

¹⁷⁷ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 64.

Jáchyma Oldřicha Slavaty z Chlumu a Košumberka (†1645), prostředního syna Viléma Slavaty. Sama zastávala po ovdovění v letech 1648-1657 významnou pozici u vídeňského dvora jako nejvyšší hofmistryně budoucího císaře Leopolda I. a později jeho druhé manželky císařovny Klaudie Felicity Tyrolské.¹⁷⁸ Po skonání císařovny se odebrala zpět na slavatovskou doménu. Kromě Jindřichova Hradce byla spjatá s moravskou Telčí, kde se zasloužila o založení jezuitského řádového domu.¹⁷⁹ Na Zelený čtvrtek roku 1653 se ve čtyři hodiny odpoledne v jindřichohradeckém proboštském kostele před sousoším Krista na Olivetské hoře, jež bylo zmiňováno výše, shromáždil za zvuku zvonů údajně hojný počet věřících. Před Kristovou sochou se zpívalo latinsky, německy i česky o Ježíšových útrapách. Poté zazněly veřejné modlitby.¹⁸⁰

Se Spasitelovým životem a s farním kostelem souviselo také stavení jesliček o Vánocích a Božího hrobu na Velikonoce. Jak již zaznělo, betlém byl ve farním kostele poprvé postaven už v roce 1610. Tehdy se ale rozjívění věřící instalaci posmívali, a proto byly jesličky uklizeny a zůstal postaven pouze Boží hrob, s nímž v kostele nikdy – alespoň podle svědectví jezuitů – problém nebyl.¹⁸¹ S nástupem katolické reformy v pobělohorské době už jindřichohradečtí farníci nemohli otevřeně vystupovat proti jezuitům a jejich prokatolickým snahám, a tak betlém v chrámu už roku 1671 zůstal.¹⁸² Tradice stavění Božího hrobu v mariánském kostele na Zelený čtvrtek přetrvávala bez nějakých výraznějších problémů.¹⁸³

Tovaryšstvo Ježíšovo nevyužívalo pro své potřeby pouze výše zmíněný oltář sv. Kříže. V následujících letech začali noví členové řádu skládat sliby u oltáře Zvěstování Panny Marie. Ten stál již od roku 1623 pod triumfálním obloukem uprostřed lodi kostela a měl být lépe přizpůsoben potřebám řádu.¹⁸⁴ Svůj význam měl i svátek, na nějž došlo ke složení slibu. Noví členové vstupovali do řádu často na mariánské svátky. Například v roce 1643 k tomu došlo

¹⁷⁸ Bibliografie k habsburským císařovnám Katrin KELLER, *Die Kaiserin: Reich, Ritual und Dynastie*, Wien – Köln – Weimar 2021.

¹⁷⁹ P. MAŤA, *Svět*, s. 380-381, 515, 838. Dále k její osobě Alois HRUDIČKA – Rudolf VRBA, *Františka Slavatová a doba její. Obrazy z dějin katolické reformace na Moravě a v Čechách*, Brno 1902; S. ŘEŘICHOVÁ, *Franziska*; I. ČORNEJOVÁ – J. M. HAVLÍK – J. HRDLÍČKA (edd.), *Telč*; Kateřina LAŠOVÁ, *Františka Slavatová z Meggau. Konstrukce obrazu zbožné šlechtické vdovy barokní doby*, Pardubice 2020 (bakalářská práce).

¹⁸⁰ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 89.

¹⁸¹ TAMTÉŽ, fol. 157.

¹⁸² TAMTÉŽ, fol. 131.

¹⁸³ TAMTÉŽ, fol. 141.

¹⁸⁴ TAMTÉŽ, fol. 69; J. NOVÁK, *Oltáře*, Ohlas od Nežárky z 30. dubna 1898.

8. září, tedy na svátek Narození Panny Marie. O pár desítek let se tatáž událost uskutečnila začátkem února na den Očišťování Panny Marie.¹⁸⁵

Jezuité zasahovali také do skladby kostelních oltářů. V roce 1646 nechali přesunout boční oltáře, které byly postaveny bez jejich souhlasu, obrátit a posunout ke stěnám.¹⁸⁶ Prostor, jenž se uvolnil po přesunutí nevhodných oltářů, v následujících letech zaplnili dvojicí nových oltářů. Podél pravé strany u jezuitské sakristie nechali roku 1648 instalovat oltáře zasvěcené sv. Barboře a sv. Alžbětě s ikonografickým motivem Navštívení Panny Marie, při němž bývá vyobrazena těhotná sv. Alžběta.¹⁸⁷ Podle Josefa Nováka měly oba nové oltáře vzniknout z odkazu probošta Ondřeje Fizírka (†1647). O rok později dal řád oltáře ozdobit obrazy s námětem sv. Barbory a sv. Alžběty a také dvěma obrazy jezuitských světců sv. Aloise Gonzagy a sv. Stanislava Kostky.¹⁸⁸ V roce 1697 přibyl na oltář sv. Barbory obraz Panny Marie Ruthenské, Bohorodičky ve stříbrných plátcích se zlatým pláštěm.¹⁸⁹

Úcta k Panně Marii byla, stejně jako úcta ke Kristovi, jedním ze základních pilířů jezuitské zbožnosti.¹⁹⁰ Řád ji ve městě velmi silně prosazoval v podobě nejrůznějších mariánských kultů. Šlo například o kult Bolestné Panny Marie, Panny Marie Foyenské, Nanebevzetí Panny Marie či Neposkvrněného početí Panny Marie.

Jezuité ve farním kostele pořádali také festivity, které se výhradně pojily s řádovou zbožností. V roce 1622 byli svatořečeni dva příslušníci řehole, a sice zakladatel řádu sv. Ignác z Loyoly a sv. František Xaverský.¹⁹¹ K této příležitosti uspořádali jezuité ve farním kostele dvě kázání, jedno v němčině a druhé v češtině. Na kázání navázala zpívaná mše s procesím. Zazněly při ní slavnostní fanfáry, vyzváněly zvony a bylo slyšet bouchání pyrotechniky dobově nazývané hmoždíře. Jezuité spojovali tuto slavnost s větším nárustem osob přijímající svátost oltářní.¹⁹²

¹⁸⁵ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 69, 117.

¹⁸⁶ TAMTÉŽ, fol. 76.

¹⁸⁷ TAMTÉŽ, fol. 80; *heslo Alžběta*, in: H. RULÍŠEK, *Postavy*.

¹⁸⁸ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 82-83; *heslo Alois Gonzaga*, in: H. RULÍŠEK, *Postavy*; *heslo Stanislav Kostka*, in: TAMTÉŽ.

¹⁸⁹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 211.

¹⁹⁰ J. MIKULEC, *Náboženský život*, s. 63.

¹⁹¹ *Heslo Ignác z Loyoly*, in: H. RULÍŠEK, *Postavy*; *heslo František Xaverský*, in: TAMTÉŽ.

¹⁹² SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 29. K raněnovověké pyrotechnice a její užití při oslavách Miroslav KINDL, *Ohňová dramata. Střelný prach, ohňostroje a ohňostrůjné iluminace v evropském umění 1400-1750*, Olomouc 2024.

Podobně mariánský svatostánek zažil oslavu blahořečení jiného člena řádu, a to Františka Borgiaše, kterého papež Urban VIII. blahořečil 23. listopadu 1624.¹⁹³ Jezuitský kazatel při té příležitosti převyprávěl z kazatelny farního kostela přítomným věřícím světcův život. Svědkem tohoto okamžiku měli být také nejmenovaní členové rodiny Slavatů z Chlumu a Košumberka.¹⁹⁴ František Borgiaš byl následně roku 1671 kanonizován. Od 12. července po celý oktáv bylo Františkovo svatořečení náležitě oslavováno. Kromě slavnostního průvodu po městě byl hlavní oltář v mariánské svatyni ozdoben světcovým obrazem a žáci jezuitského gymnázia vyzdobili kostelní stěny svými řečnickými a básnickými výtvary.¹⁹⁵

Své řádové světky jezuité oslavovali v proboštském svatostánku také v následujících letech. Například v roce 1687 byla na Ignácův svátek sloužena za přítomnosti rodiny Slavatů a dalších nejmenovaných šlechticů mše svatá za zakladatele řádu.¹⁹⁶ Žáci škol s růženci a obrázky poté přinesli za zpěvu ve skupinách nazdobený obraz sv. Ignáce z Loyoly do mariánského kostela.¹⁹⁷

V proboštském chrámu se odehrávaly rovněž výroční oslavy založení jezuitské fundace. Řada festivů v něm probíhala v roce stoletého jubilea, které připadalo na rok 1694. První se odehrávala neuvedenou lednovou nedělí, kdy v mariánské svatyni sloužil bohoslužbu probošt Jeroným Pozzi (†1695).¹⁹⁸ V kázání vzdal chválu a vděk Slavatům a pánům z Hradce coby zakladatelům řádového domu a mecenášům řádu. Připomněl také přínos Societas Jesu městu a okolí. Kostelem se při té příležitosti rozléhal hymnus *Te Deum laudamus* a chudým byly rozdány milodary v podobě chlebě, masa a peněz. Druhý den v pondělí byl v hlavní lodi chrámu postaven katafalk se 100 hořícími pochodněmi, které představovaly sto let působení fundace a současně byly symbolem Boží moudrosti i Božího slova, a sloužilo se rekviem za fundátory a podporovatele řádu.¹⁹⁹

¹⁹³ *Heslo František Borgiaš*, in: H. RULÍŠEK, *Postavy*.

¹⁹⁴ SOKA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 31.

¹⁹⁵ TAMTÉŽ, fol. 133.

¹⁹⁶ TAMTÉŽ, fol. 171-172.

¹⁹⁷ TAMTÉŽ, fol.

¹⁹⁸ Jeroným Altan de Pozzi se narodil v italském Venzonu. Studoval teologii a filozofii. Než se stal jindřichohradeckým proboštem, působil ve službách druhé manželky Ferdinanda II. císařovny Eleonory z Gonzagy jako její kaplan. Do úřadu probošta byl jmenován roku 1670 na doporučení vídeňského dvora. Na rozdíl např. od Ondřeje Fízírka s jezuitou nevycházel a byl s nimi často v konfliktu. F. TISCHER, *Paměti*, s. 144-145.

¹⁹⁹ *Heslo Pochodeň*, in: H. RULÍŠEK; SOKA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 198.

Řád Societas Jesu se staral také o kostelní vybavení. Například Vilém Lachammer zastával v řádu mimo jiné funkci krejčího, vyspravoval oltární plátna a kněžská roucha.²⁰⁰

Jezuitský řád umožňoval katolickým věřícím, kteří se chtěli podílet na řádové spiritualitě, ale nechtěli vstoupit do Societas Jesu, aby se stali členy některého z jezuitských bratrstev. Sodálové uskutečňovali v průběhu celého roku řadu festivit a pobožností, většinou pod dohledem člena řádu. Mimo jiné zabezpečovali posmrtný život svých spolubratří a spolusester prostřednictvím zádušních mší sloužených za zemřelé.²⁰¹

V Jindřichově Hradci Tovaryšstvo Ježíšovo provozovalo v 17. století čtyři mariánské družiny: latinskou Zvěstování Panny Marie, německou Neposkvrněného početí Panny Marie, českou Nanebevzetí Panny Marie a rolnickou Útěku Panny Marie do Egypta a sv. Izidora.²⁰² Přestože mariánské sodality působily až na výjimku v řádovém kostele sv. Máří Magdalény, dotýkala se příležitostně jejich činnost také proboštského chrámu. Konfraternity k němu konaly zbožná procesí nebo v něm sloužily mše za své zemřelé členy. Sodality soustředily své aktivity obvykle k nejrůznějším kultům, nejčastěji ovšem k těm, kterým byly zasvěceny.²⁰³

Při ustanovení třetí mariánské družiny na území města byla uspořádána jedna taková festivity v proboštském kostele. V roce 1639 byla založena česká sodalita s patrociniem Nanebevzetí Panny Marie. Jezuité uspořádali slavnostní procesí, jež vedl Adam Pavel Slavata z Chlumu a Košumberka z titulu rektora a předsedy kongregace do chrámu Nanebevzetí Panny Marie. Sodálové nesli v rukou na 140 bílých svících značící dobu života člověka a zároveň počátek se stvořením a za zvuků fanfár a vyzvánění zvonů doprovázeli šlechtice do kostela, kde zaznělo *Te Deum laudamus* a *Salve Regina*.²⁰⁴ Oslavy založení bratrstva se jistě neodehrály v proboštském kostele náhodou, ale úmyslně došlo k propojení a návaznosti zasvěcení sodality na patrocinium chrámu. Symbolickou rovinu měl v tomto okamžiku také počet svíců a jejich barva. Číslo 140 mohlo odkazovat k počátku stvoření a k době lidského života symbolizující lidskou smrtelnost a dobu danou Bohem na tomto světě, což by korespondovalo s činností sodalit, jejíž členové se mimo jiné připravovali na posmrtný život. Podobný význam měla bílá barva značící čistotu, posmrtný život a spásu.²⁰⁵ V kostele se také konala náboženská kázání v českém jazyce.

²⁰⁰ TAMTÉŽ, fol. 91-92.

²⁰¹ J. MIKULEC, *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*, s. 5 a 9.

²⁰² TÝŽ, *Mariánské družiny*, s. 41-42.

²⁰³ TÝŽ, *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*.

²⁰⁴ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 51; *heslo Číslo*, in: H. RULÍŠEK, *Postavy*.

²⁰⁵ *Heslo Barva*, in: H. RULÍŠEK, *Postavy*; *heslo Číslo*, in: TAMTÉŽ.

Česká mariánská kongregace v proboštském kostele slavila rovněž titulární svátek Nanebevzetí Panny Marie 15. srpna, kdy například roku 1641 ozdobila oltář Blahoslavené Panny lučními a zahradními květy spolu s různými symboly a nabádala věřící ke zbožné účtě.²⁰⁶

Jezuitský řád v pobělohorské době významným způsobem organizoval náboženský život ve městě, jak bylo naznačeno výše. V duchu barokní zbožnosti dbal na to, aby obyvatelé jindřichohradeckého panství pravidelně chodili alespoň jednou za rok ke zpovědi a svatému přijímání, které sloužilo jako nástroj konverze a upevnění katolické víry ve městě, jelikož každý správný katolík měl alespoň jednou do roka povinně přijmout Nejsvětější svátost oltářní.²⁰⁷ Zpočátku, konkrétně roku 1643, se snažili v duchu řádových zásad a v udržení vlivu na laiky doporučovat měsíční přijímání. To poprvé sice mělo mít velký úspěch, přesto se ale v pozdějších letech ustálilo pouze jedno roční svaté přijímání.²⁰⁸ V průběhu let postupně rostl počet věřících, kteří k němu přistupovali. Na přelomu osmdesátých a devadesátých let 17. století se ale postupně vyostřovali spory mezi Societas Jesu, farním klérem a vládnoucí vrchností. To se zřejmě propsalo do poklesu oblíbenosti jezuitů a s tím souvisejícím úbytkem věřících docházejících ke svaté zpovědi a ke svatému přijímání do farního kostela nebo do špitálního kostela sv. Jana Křtitele. Reflektovali to sami jezuité, když v řádové kronice popisovali své obavy o „*duchovní plody*“ své činnosti, jelikož věřící přestávali chodit do kostelů pod jezuitským patronátem a místo toho začali navštěvovat konkurenční františkánský kostel sv. Kateřiny. Aby posílili zbožnost a podpořili docházku věřících do mariánské svatyně, ustanovili roku 1694 tradici vystavování eucharistie při každém kázání.²⁰⁹

Kromě svátosti eucharistie přistoupili jezuité také k organizování svátosti biřmování. Tato tradice byla po více než třicetiletém intermezzu obnovena roku 1689, kdy svátost v kostele Nanebevzetí Panny Marie uděloval po dobu dvou týdnů litoměřický biskup Jaroslav František Ignác ze Šternberka.²¹⁰

Aby měl nástup katolické reformy a potridentského katolicismu hladší průběh, organizoval řád pravidelná kázání v jednotlivých kostelech. Chrám Nanebevzetí Panny Marie

²⁰⁶ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 64.

²⁰⁷ J. MIKULEC, *Náboženský život*, s. 39.

²⁰⁸ TAMTÉŽ, s. 40; SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 70.

²⁰⁹ TAMTÉŽ, fol. 198 a 203.

²¹⁰ Jaroslav MACEK, *Biskupství litoměřické*, Kostelní Vydří 2005; SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 176.

byl centrem česky mluveného kázání. Po nich měli věřící odcházet ke zpovědi a případně také ke svatému přijímání.²¹¹

Podobným nástrojem bylo celebrování mší svatých v prostorách kostelních lodí. Zpočátku je jezuité sloužili u vedlejších oltářů v bočních lodích. Postupem času ale přesunuli jejich konání na hlavní oltář, což se nelíbilo slavatovské vrchnosti ani farnímu kléru. Harmonický vztah vládnoucího rodu a jezuitského řádu nabyt v průběhu let několika trhlin a jezuité ztráceli v závěru 17. století svůj vliv a svou přízeň u Slavatů. Jan Jiří Jáchym Slavata dokonce zpochybnil jejich držbu patronátního práva a roku 1685 vyjádřil požadavek, aby se bez jeho vědomí nic v kostele neměnilo. Proti tomu se řád ohradil a žádal dodržování práva, jež mu bylo uděleno jeho předky.²¹² Přispěla k tomu i jistá antipatie jindřichohradeckého probošta Jeronýma Pozziho vůči Tovaryšstvu.²¹³ Vytýkal mu užívání hlavního kostelního oltáře, přestože se podle starších svědectví dříve spokojilo s vedlejšími oltáři. Navíc roráty, které jezuité dříve celebroidli u vedlejšího oltáře Zvěstování Panny Marie, přesunuli na hlavní oltář.²¹⁴

Členové řádu se bránili tím, že ve vedlejší lodi bylo málo místa a v dřívějších dobách nedocházelo na mše a ke svatému přijímání tolik věřících, jelikož všichni nebyli katolíky. Navíc jezuitským záměrem bylo, aby mše svaté byly „*co nejvíce před očima věřících*“, což bylo klíčové pro potridentský katolicismus. Zásady Tridentu ovlivnily katolickou církev a organizování náboženského života v kostelích na několik staletí dopředu. Zatímco v protestantských církvích se pozornost soustředila na kostelní kazatelny, které mnohdy stály uprostřed chámu, v katolickém prostředí hrály hlavní roli oltáře. Na nich docházelo k proměnění vína v Kristovu krev a hostie v Kristovo tělo. Spor byl nakonec urovnán a jezuité nadále střídavě využívali ke sloužení mší a k dalším náboženským úkonům vedlejší a hlavní oltář.²¹⁵

V souvislosti s přenesením mší do hlavní lodi došlo roku 1643 k upravení kostelního vybavení. Odstranil se malý nevyzdobený oltář a místo něj byl postaven doprostřed hlavní lodi nový oltář Zvěstování Panny Marie, jehož vznik financoval jindřichohradecký probošt Ondřej

²¹¹ TAMTÉŽ, fol. 85, 136, 156, 168, 204, 214.

²¹² TAMTÉŽ, fol. 157-158.

²¹³ Výbojnost a jistá nevraživost vůči Societas Jesu měl Pozzi projevovat i v následujících letech. V roce 1693 se vyjadřoval drze a škodolibě vůči fundátorovi jindřichohradecké jezuitské koleje Adama II. z Hradce, jelikož mu zřejmě bylo solí v očích, že odevzdal patronátní právo řádu. Měl ho označit za heretika, schizmatika a rozchvatitele církevních statků a přirovnal ho k Jindřichu VIII. Tudorovi. Opětovně napadl otázku jezuitského patronátu a držení mariánského chrámu, viz TAMTÉŽ, fol. 197.

²¹⁴ TAMTÉŽ, fol. 157-158.

²¹⁵ TAMTÉŽ; Rudolf LEEB, *Die Heiligkeit des reformatorischen Kirchenraums oder: Was ist heilig? Über Sakralität im Protestantismus*, in: J. Harasimowicz (ed.), *Protestantischer Kirchenbau*, s. 37-48, zde s. 39-41.

Fizírek.²¹⁶ Součástí oltáře bylo také repositorium na úschovu eucharistie. Dále ho tvořily dva sloupky podpírající oltářní nástavec ve formě oblouku. Mezi sloupky stály dvě dřevěné sochy představující stojícího archanděla Gabriela a klečící Pannu Marii. Součástí výzdoby byla i dřevěná holubice obklopená paprsky symbolizující Ducha svatého, jež zdobila oltářní nástavec. V oltářní predele byly uloženy ostatky panen z družiny sv. Voršily.²¹⁷

Nástrojem katolické reformy byly rovněž kulty svatých. S proboštským kostelem byl spojen kult Panny Marie Bolestné, jejíž svátek se v 17. století slavil třetí pátek po Velikonocích, kdy jindřichohradečtí věřící přijímali na její počest eucharistii. Úctu k Bolestné Bohorodičce hojně rozšiřovaly jezuitské katecheze, které se konaly většinou v postní době, kdy jezuité předčítali přítomným věřícím v mateřském jazyce vydané exhortace.²¹⁸ Bratři rovněž pořádali shromáždění na její svátek, čímž se podle slov řádové kroniky tento mariánský kult rozrůstal a rozšiřoval nejrychleji ve městě.²¹⁹ Mariánská zbožnost byla podpořena zapalováním lampy každou sobotu a na svátek Panny Marie, kdy se v postní době, tedy od Popeleční středy do Velikonoc symbolizující Ježíšův čtyřicet denní půst na poušti, zpívala antifona *Salve Regina* a kdy do kostela z tohoto důvodu chodilo hodně lidí. Narostl počet sloužených mší, protože sobota byla vnímána jako den Panny Marie.²²⁰ Koncem čtyřicátých let 17. století přibýlo k postním pobožnostem ještě nedělní kázání o bolestech Bohorodičky, po nichž byla opět zpívána antifona k Panně Marii.²²¹ Srdcem mariánského kultu v kostele byl oltář Bolestné Panny Marie, k němuž se údajně chodilo modlit hodně lidí. Oltář byl podle pramenů jezuitské provenience tak výraznou a věhlasnou dominantou kostela, že se u něho jen málokdo po vstupu do chrámu nezastavil. Mezi takovými věřícími měly převládat především ženy, jimž byla Panna Marie blízká svým mateřstvím.²²²

Roku 1643 byl na jeho plánovaném místě, tedy na pravé straně kostela naproti kapli mrtvých vedle triumfálního oblouku v blízkosti jezuitského oltáře sv. Kříže a jezuitské sakristie, zavěšen na místě bývalého oltáře sv. Kateřiny středně velký obraz Bolestné Panny Marie. Popis

²¹⁶ Druhý jindřichohradecký probošt se narodil v Jindřichově Hradci, studoval na místním gymnáziu a s řádem velmi dobře vycházel. Ve studiích pokračoval do Prahy, působil jako mělnický děkan a jako arcibiskupský vikář pro kraj Boleslavský, než se stal proboštem. F. TISCHER, *Paměti*, s. 126-127.

²¹⁷ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 70.

²¹⁸ J. MIKULEC, *Náboženský život*, s. 60; SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 76.

²¹⁹ TAMTÉŽ, fol. 73 a 78.

²²⁰ *Heslo Týden*, in: H. RULÍŠEK, *Postavy*; SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 76.

²²¹ TAMTÉŽ, fol. 77.

²²² TAMTÉŽ, fol. 73 a 75; J. MIKULEC, *Náboženský život*, s. 56.

v kronice hodnotil obraz jako dokonalé dílo vyobrazující Pannu Marii obklopenou anděly, k němuž se už tehdy začala projevovat lidová zbožnost v předvelikonočních dnech, kdy byla připomínána bolest Panny Marie skrze Kristovo utrpení.²²³

Je pravděpodobné, že obraz představoval základ budoucího oltáře, jenž měl být vysoký 47 stop.²²⁴ Náklady na jeho zhotovení hradil zprvu neuvedený měšťan, jehož rodina díky jeho zbožnému skutku získala povolení nechat se před ním pohřbít. Oltář byl do kostela plně instalován až v roce 1647, kdy se na něm poprvé sloužila mše na svátek Neposkvrněného početí Panny Marie. Zmínky o něm ovšem pocházejí už z roku 1644, kdy ho přislíbil fundovat nejmenovaný měšťanský manželský pár. Později jezuitská kronika hovořila o tom, že oltář vznikl z dobrodiní Viléma Slavaty, jindřichohradeckého erbovního měšťana Jana Straky z Ehrenštejna a dalších měšťanů.²²⁵

Práce na oltáři pozastavovaly válečné události, a tak se zřejmě do roku 1647 v kostele nacházela jeho efemerní verze.²²⁶ Součástí výzdoby hotového oltáře byly pozlacené sochy umístěné na černobílých podstavcích. V nástavci se zachoval obraz sv. Kateřiny, které byl dříve oltář zasvěcen. Po stranách byly zřejmě sochy andělů chystající se na pohřeb Krista. Nad oltářní mensou stálo sousoší Panny Marie jako piety držící v náručí Ježíšovo mrtvé tělo. Po pravé straně podpíral Krista za paže klečící sv. Jan Evangelista a za nohy klečící sv. Máří Magdaléna. Na druhé straně se nad Kristem skláněl sv. Josef z Arimatie s nabalzamovaným plátnem spolu s Nikodémem, s Marií Salomé, jež držela nádoby s mastmi a s Marií Jakubovou, která omývala tělo. Jednalo se o postavy, které byly podle Nového zákona přítomny Kristovu snímání z kříže a ukládání do hrobu.²²⁷ Ve spodní části oltáře byl vyobrazen Útěk do Egypta, vraždění nevinátek a sv. Simeon s Ježíškem při obětování v chrámu. Kromě toho se zde nacházel výjev Heroda se třemi mudrci a na posledním vyobrazení bylo zachyceno Obřezání Páně, tedy christologické motivy tradičně spojené s bolestí Panny Marie a Ježíše Krista.²²⁸

V průběhu let, jak rostl kult Bolestné Panny Marie, zvětšovalo se také oltářní vybavení. Přibýlo několik obrazů, železné svícny, podstavec pod lampu a hedvábné velum na zakrytí kalicha. Ani členové Societas Jesu nezaostávali ve zbožných darech oltáři, když mu roku 1655

²²³ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 70; J. NOVÁK, *Oltáře*, Ohlas od Nežárky z 30. dubna 1898.

²²⁴ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 77.

²²⁵ TAMTÉŽ, fol. 73, 75, 76, 77.

²²⁶ TAMTÉŽ, fol. 75.

²²⁷ *Heslo Snímání z kříže*, in: H. RULÍŠEK, *Postavy; heslo Kladení do hrobu*, in: H. RULÍŠEK, *Postavy*.

²²⁸ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 77.

věnovali stříbrnou lampu s dvěma stříbrnými konvičkami a obětní miskou.²²⁹ Kromě toho oltáři přibývaly také zbožné odkazy. Nejmenovaná dívka měla oltáři věnovat šaty v hodnotě 20 zlatých, které byly využity na ušití roucha Panny Marie. Jiná neuvedená panna zavěsila na průčelí oltáře 4 zlaté jako ozdobu. Poté nejmenovaná žena odkázala v závěti oltáři svůj oděv a ještě 50 zlatých. Odkazy měly mnohdy přímluvnou funkci u Bohorodičky. Například jedna neuvedená manželka darovala oltáři svůj šat s prosbou, aby se její manžel vyléčil z těžké nemoci.²³⁰ Kristýna Straková z Ehrenštejna zanechala po své smrti v roce 1649 oltáři Bolestné Panny Marie 50 rýnských.²³¹

Se zbožným odkazem ke zmiňovanému oltáři je spojena jedna příhoda, kdy se vdovci zjevila jeho mrtvá žena po osmi dnech od své smrti a žádala ho, aby jezuitskému prefektovi kostela předal jejím jménem stříbrný řetízek se stříbrnou medailí k zavěšení na sochu Bolestné Panny Marie. Manžel to neučinil, a tak se nebožka měla zjevit kostelní uklízečce. Prosila ji o to samé a o vykonání poutě na Svatou Horu, během níž by prosila o peníze, ze kterých by později koupila svíci a zapálila ji v poutním kostele. Když ji druhá žena odmítla s tím, že pout' nemůže vykonat kvůli nedostatku sil, naléhala na ni zemřelá, aby alespoň došla do poutního kostela sv. Barbory, jenž se nacházel nedaleko Jindřichova Hradce, a tam stejně jako u oltáře sv. Kříže v mariánském kostele dala sloužit mši a zapálila na něm tři svíčky k počtě Nejsvětější Trojice. Starší žena se o tomto výjevu radila s jezuitským kazatelem, zda se nejedná o klam. Ten ji měl uklidnit a vybídl ji, aby co nejdříve vykonala, oč ji mrtvá žena prosila. Od manžela si vyžádala stříbrný přívěšek a dala sloužit mše svaté v kostele sv. Barbory i v mariánské svatyni na oltáři sv. Kříže, kterou dokonce sloužil sám jindřichohradecký probošt Jeroným Pozzi. Během mše kostelní uklízečka údajně viděla, jak jí duše mrtvé ženy děkuje a následně mizí. Spolu s tím měla vidět ještě jinou duši, která se jí později ukázala u ní doma, kde jí děkovala za vysvobození z očištění, ve kterém strávila 44 let, jelikož za svého života pohrdala modlitbami za duše v očistci. Díky tomu, že uklízečka předtím pomohla zemřelé ženě a zapálila na oltáři sv. Kříže místo tří svíček čtyři, mohla očistec opustit.²³²

Dogmatické učení o očistci vycházelo z tridentských dekretů a stalo se jedním ze základních pilířů barokní katolické zbožnosti. Dogma o očistci bylo formulováno již ve 12. století. Protestantské církve toto učení odmítaly. Katolická církev jej naopak přijala a v návaznosti na své protivníky ho ještě více podporovala. Víra v očistec byla od středověku

²²⁹ TAMTÉŽ, fol. 76 a 94.

²³⁰ TAMTÉŽ, fol. 76 a 141.

²³¹ TAMTÉŽ, fol. 82-83.

²³² TAMTÉŽ, fol. 173.

podstatnou součástí lidského života a přípravy na smrt. Na základě víry v očistec směřovali věřící značné sumy na konání zádušních mší, zakládání fundací a dalších zásahů do sakrální topografie.²³³

Jezuité do farního chrámu vstupovali také v rámci jiného mariánského kultu, jenž byl specifický pro Societas Jesu. Řeč je o kultu Panny Marie Foyenské. Tento mariánský kult měl původ v belgickém městě Foy a byl spojen s milostnou sochou Panny Marie, k níž modlitby vykonaly mnoho zázraků. Během třicetileté války se kopie této zázračné sošky začaly šířit do celé Evropy především prostřednictvím Tovaryšstva Ježíšova.²³⁴ V roce 1664 do mariánského kostela umístili sochu Panny Marie Foyenské, na kterou byl pořízen svatostánek za 50 zlatých. O rok později byl nákladem nejmenované ženské členky rodu Straků z Ehrenštejna pozlacen.²³⁵

Kromě christologických a mariánských kultů instalovali jezuité do proboštského kostela také další kulty světců a světic. V roce 1658 vystavili k veřejnému uctívání ostatky sv. Brigity na bočním oltáři sv. Michaela archanděla, který dala zbudovat Kateřina Hradecká z Montfortu v roce 1623.²³⁶ Pro relikvie, které se dříve uchovávaly v jezuitské koleji, dalo Tovaryšstvo zhotovit uměleckou skříňku.²³⁷

S proboštským kostelem nesouvisely pouze radostné festivity, ale odehrávaly se v něm také pohřební náboženské úkony související s komemorací. Když roku 1673 zemřel Ferdinand Vilém Slavata z Chlumu o Košumberka, konali jezuité v proboštském svatostánku po tři dny smuteční obřady na jeho památku a doprostřed kostela umístili katafalk s mrtvým tělem. První den zaznělo z úst jezuitského kazatele české kázání, druhý den kázal ordinář německy a třetí den probošt Jeroným Pozzi promlouval k věřícím latinsky. Jeho kázání bylo na přání slavatovské vrchnosti vydáno tiskem, bohužel se ale nedochovalo. Smutečních obřadů a pietních akcí se účastnily také jezuitské kongregace, které si na první a poslední den události připravily tryznu jako poctu Ferdinandu Vilémovi Slavatovi. Po třech dnech bylo Slavatovo tělo pohřbeno do kostelní krypty.²³⁸

Podobně byl uspořádán pohřeb a smuteční rozloučení s jeho mladším bratrem Janem Jiřím Jáchymem Slavatou, jenž zesnul roku 1689. Societas Jesu znovu uspořádala třídní

²³³ J. MIKULEC, *Náboženský život*, s. 27. Více k očistci Jacques LE GOFF, *Zrození očistce*, Praha 2003; T. MALÝ, *Smrt*; T. MALÝ – P. SUCHÁNEK, *Obrazy*.

²³⁴ J. MIKULEC, *Náboženský život*, s. 183; J. ROYT, *Obraz*, s. 160; Antonín REZEK, *Poklad nalezený v jezuitském kostele Panny Marie v Hradci Králové*, Hradec Králové 1902, s. 11-16.

²³⁵ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 124-125.

²³⁶ J. NOVÁK, *Oltáře*, Ohlas od Nežárky z 30. dubna 1898.

²³⁷ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 98.

²³⁸ TAMTÉŽ, fol. 137.

pohřební obřady. Výjimku představoval smuteční průvod kráčející 10. srpna od františkánského kostela sv. Kateřiny k proboštskému chrámu. Šli v něm mimo jiné rektor telčské jezuitské fundace Jan Dubský a další tři jezuité spolu s mariánskými sodalitami. Rakev s ostatky byla položena před hlavní oltář kostela, poté se klérus začal modlit jednou z nokturn z hodin za zemřelého a následně bylo tělo pochováno do rodové hrobky. Co zůstalo stejné, byla tři kázání, první dvě česká a jedno německé, která pocházela z jezuitské produkce. Poslední latinský proslov opět pronesl probošt Jeroným Pozzi.²³⁹

Alespoň jednou v roce se v proboštském kostele vzpomínalo na všechny zemřelé příslušníky rodů pánů z Hradce a Slavatů z Chlumu a Košumberka. Nadaci založil již Jindřich IV. z Hradce. U oltáře sv. Kříže měli dva kaplani každý den sloužit mše a o svátečních dnech měli celebrovat mše za všechny křesťanské duše, Jindřichovy předky, jeho tchýni a manželky. Po Jindřichově smrti měla oltářní nadace přejít přímo na městskou radu, tedy ne na manželku a potomky.²⁴⁰ Rok po velmožově smrti poručníci Adama I. přiřkli všem kněžím na panství právo odúmrti. Na oplátku se církevní hodnostáři usnesli, že budou každé lednové pondělí po svátku sv. Antonína Poustevníka sloužit zádušní mši za Jindřichovu duši a den poté i za všechny zemřelé pány a paní z Hradce.²⁴¹ Po tragické smrti Jáchyma z Hradce se změnilo tradiční sloužení zádušních mší za příslušníky rodu zlaté pětিলisté růže. Z piety k Jáchymovi začaly být celebrovány v polovině prosince, kdy velmož tragicky zemřel.²⁴² Na tradici mší za pány z Hradce navázali Slavatové z Chlumu a Košumberka. Dochovaly se fragmenty látky, kterým se zahalovala tumba při těchto mších s vyšitými znaky Jana Jiřího Slavaty a jeho manželky Marie Markéty Terezy Slavatové z Trautsonu (†1698).²⁴³

Smuteční slavnost se držela nejen za vládnoucí rod Slavatů, ale také za příslušníky rodu Habsburků. Rok po úmrtí Eleonory Magdaleny Gonzagové (†1686), vdovy po císaři Ferdinandovi III., byly v kostele uspořádány pohřební obřady.²⁴⁴ Uprostřed chrámu byl opět postaven katafalk – castrum doloris na vyjádření piety za zemřelou císařovnu. Během této

²³⁹ TAMTÉŽ, fol. 176.

²⁴⁰ F. TISCHER (ed.), *Listiny*, s. 399-402.

²⁴¹ F. RULL, *Monografie*, s. 56.

²⁴² J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 133.

²⁴³ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 240. Marie Markéta z Trautsonu byla působila na císařském dvoře jako dvorní dáma. V roce 1663 se podruhé provdala za Jana Jiřího Jáchyma Slavatu. P. MAŤA, *Svět*, s. 617; J. HRDLÍČKA – J. M. HAVLÍK, *Majitelé*, s. 118-120.

²⁴⁴ Brigitte HAMANNOVÁ, *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, Praha 1996, s. 87.

události byl vystaven ještě katafalk pro jezuitu Karla de Novelle a menší katafalk na památku všech křesťanů padlých v boji s Turkem.²⁴⁵

Proboštský kostel Nanebevzetí Panny Marie figuroval také při jmenování nových jindřichohradeckých proboštů do funkce. Například posledního probošta v 17. století Jiřího Ignáce Kratochvíle jmenoval proboštem prelát svatovítské katedrály v Praze Adam Mladota ze Solopisk v neděli 11. září 1695. Nový probošt si k této speciální příležitosti připravil pro zbožné posluchače kázání, jehož hlavní inspirací byl úryvek z Exodu 41:40 „*Budeš ústa a příkazů tvých úst bude celý lid poslouchat*“.²⁴⁶ Ani jmenování nového probošta se neobešlo bez výtek vůči jezuitskému řádu. Slavnost uvedení do úřadu zjevně organizoval řád Societas Jesu a jejich odpůrci, aby ho zesměšnili, v noci před samotnou slavností odmontovali z většího zvonu sv. Ignáce železné srdce. Potupit jezuitu a přerušit slavnost se údajně podle jezuitských pramenů snažili také někteří vrchnostenská úředníci.²⁴⁷

Kostel prošel v pobělohorské době několika staveními úpravami, které do velké míry pozměnily jeho půdorys. Prvním takovým stavebním zásahem byla roku 1630 výstavba oratoria. Stavbu za 101 kop 52 grošů umístil zedník Pavel nad hřbitovní kapli mezi východní zeď pravé boční lodi a presbytář. V roce 1671 bylo přistavěno druhé oratorium na protější straně chóru.²⁴⁸

Roku 1633 byly na přání jindřichohradeckého probošta Ondřeje Fizírka vybíleny a malířsky vyzdobeny kostelní stěny tak, aby připomínali mramorové obložení. Na stěny presbytáře dal vymalovat znaky císaře, papeže a arcibiskupství. Součástí výzdoby byly také erby města, pánů z Hradce a jejich manželék i nástupců. Nacházel se zde tedy znak Anny Kateřiny Hradecké z Münsterberka, Anny Hradecké z Rožmitálu, Kateřiny Hradecké z Montfortu, Marie Maxmiliány Hradecké z Hohenzollernu a Františky Slavatové z Meggau. Nechyběly ani erby Slavatů z Chlumu a Košumberku, hejtmána panství Jana Zelendara z Prošovic, rytířů Leskoců z Leskovce, Berků z Dubé a prvního jindřichohradeckého probošta Daniela Michala Hessela z Kamsberka.²⁴⁹

²⁴⁵ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 171 a 172. K tureckým výbojům v Evropě Vít VLNAS, *Princ Evžen Savojský. Život a sláva barokního válečníka*, Praha 2001.

²⁴⁶ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 203.

²⁴⁷ TAMTÉŽ.

²⁴⁸ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 224 a 228; SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 133.

²⁴⁹ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 228; F. TISCHER, *Paměti*, s. 127.

V roce 1642 došlo k rozšíření a přestavbě původně pozdně středověké hřbitovní kaple, která se více připojila do hmoty kostela a nově zasahovala až ke druhému opěráku chóru.²⁵⁰ Realizace „nové“ kaple mrtvých ustanovila v Jindřichově Hradci silný kult a zbožnost k zemřelým a také k fenoménu paměti i vzpomínání v novém měřítku. Ve zmíněném roce se ještě uskutečnila jedna věc, která souvisela s tematikou smrti a umírání, a to slavnostní průvod ostatků patrona města sv. Hippolyta. Také při něm se připomínalo nebezpečí smrti, války, hladu a nemocí. Byl prosbou u světce, aby jako patron města ochránil jindřichohradeckou vrchnost i poddané před hrůzami probíhající třicetileté války. Hlavním impulsem k uskutečnění této slavnosti byl zřejmě násilný švédský vpád do Čech a na Moravu, jenž se uskutečnil v první polovině roku 1642. Během něho byla obsazena především moravská území v čele s Olomoucí.²⁵¹ V tom samém roce navíc císařská vojska neustále pochodovala městem, nastala neúroda a město trpělo delší dobu válečnými útrapami.²⁵² Podobně mohla být fundace kaple dalším zbožným projevem, jak zajistit městu boží ochranu a udržet rodovou kontinuitu a paměť na zemřelé ve městě. Ostatně také zápis v jezuitské kronice hovoří o období, v němž byla kaple postavena, jako o „*době, v níž hereze udělala z očištných plamenů vybájené strašáky, a aby vyrvala smrtelníkům všechnu péči o věčnost*“.²⁵³

Kapli mrtvých, která nesla také zasvěcení Neposkvrněnému početí Panny Marie a sv. Anny, zřídil nákladem necelých 2000 zlatých jindřichohradecký erbovní měšťan Matyáš (či Matouš) Traumiler z Ehrenštejna a měla plnit funkci rodové hrobky.²⁵⁴ Dochovala se náhrobní deska se znakem jeho rodu s pavím perem a růží, jež náležela jeho manželce Heleně

²⁵⁰ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 224.

²⁵¹ František MATĚJEK, *Morava za třicetileté války*, Praha 1992.

²⁵² F. TEPLÝ, *Dějiny I/3*, s. 258, 259, 262, 266.

²⁵³ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 66.

²⁵⁴ Rodina Traumilerů vlastnila do roku 1656 Traminářský dvůr v Jarošovské ulici u dřívější předměstské brány. Viz J. NOVÁK, *Náhrobní kameny.*, s. 38.

Obr. 2. Náhrobní kámen Heleny Traumilerové z Ehrenštejna, po 1640.

Traumilerové z Ehrenštejna, jejíž nápis oznamoval, že zemřela 1. května 1640 (obr. 2). O deset let později byl v kapli pochován i sám Matouš Traumiler.²⁵⁵

On a jeho rodina se do budoucna starala o vybavení kaple. Přispívat mohli také další věřící docházející do kostela. Kromě toho měla být „cvičištěm“ zbožnosti vůči zemřelým měšťanům a měly se v ní sloužit mše svaté.²⁵⁶

Farníkům města byla kaple představena na svátek Všech zemřelých, tedy na počátku listopadu 1642.

Obdélníkový půdorys kaple mrtvých (či zemřelých) byl zakončen kopulí, nad kterou byla z plechu vytvořena krychle, nad níž byly umístěny vodní hodiny. Vnitřek byl vybílen. Hlavní výzdoba kaple představoval hojně dekorovaný oltář sv. Anny, jenž byl od okolního prostoru oddělen černou pozlacenou mříží ozdobenou kostmi a lebkami.²⁵⁷

Také výzdoba oltáře podléhala programové funkci kaple. Ve štítovém nástavci oltáře byl obraz archanděla Michaela třímajícího v pravé ruce meč a v levé váhy s dušemi smrtelníků. Výjev doplňovala postava ďábla snažící se převážit misku vah s lidskými hříchy. Postava archanděla Michaela vyskytující se při Posledním soudu znamenala kromě konce světa rovněž příchod nebeského Jeruzaléma, posmrtný život a zemřelé v očistci.²⁵⁸ Hlavní oltářní obraz nesl námět Neposkvrněného početí Panny Marie.²⁵⁹ Bohorodička stála na liliovém keři, jenž značil čistotu Mariina početí, a jednou svou nohou zašlapávala hada. Kolem ní byli její rodiče sv. Anna

²⁵⁵ TÝŽ, *Soupis*, s. 236; TÝŽ, *Náhrobní kameny*, s. 37; F. RULL, *Monografie*, s. 8.

²⁵⁶ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 66.

²⁵⁷ TAMTÉŽ, fol. 68; J. NOVÁK, *Soupis*, s. 226.

²⁵⁸ *Heslo Michael*, in: H. RULÍŠEK, *Postavy*.

²⁵⁹ Ke kultu Neposkvrněného početí Panny Marie se vázalo církevní dogma, jež v katolickém světě raného novověku neuznávaly všechny církevní řády. Například dominikáni dogma nepodporovali, naproti tomu jezuité ano. Alessandro CATALANO, *Pražský mariánský sloup a pobělohorská restaurace katolicismu v Čechách*, in: O. JAKUBEC – P. SUCHÁNEK (edd.), *Mariánský sloup*, s. 38-63.

a sv. Jáchym, jejichž figury názorněji připomínali křesťanské učení a později i dogma o tom, že Panna Marie byla z Boží vůle od okamžiku svého početí osvobozena od dědičného hříchu.²⁶⁰ Součástí oltáře byla dvojice soch andělů odkazující na využívání kaple. Anděl na pravé straně se vztahoval k umírajícím a svými vodními hodinami vyměřoval čas lidí na světě, jenž byl ukončen kosou, kterou svíral ve druhé ruce. Na druhé straně stál anděl zemřelých s bahnem, pávní, sekerou a ohněm spalující seno a slámu symbolizující očistný oheň. Součástí retabula byly další sochy svatých. Na straně zasvěcené umírajícím byla umístěna socha sv. Barbory jakožto patronky umírajících se svými atributy kalichem a hostií.²⁶¹ Na opačné straně se nalézala socha patronky zemřelých sv. Kristýny, která ve spoutaných rukou držela lebku a seznam duší, jež vysvobodila z očistce. Součástí oltáře dále byli andělé na nebesích s nástroji umučení Krista a kříž z Golgoty, pod nímž seděla Pieta s ukřižovaným Ježíšem a s davem klanících se lidí a uctívajících Kristovy rány. Oltářní menza byla rovněž umělecky ztvárněna vymalovanými postavami evangelistů sv. Matouše a sv. Jana, na němž byl postaven tabernákl pro olej nemocných.

Kromě oltáře byly stěny kaple vyzdobeny několika obrazy. Napravo od oltáře se nacházel výjev zachycující černou, bílou a zlatou barvou limbus. Součástí byly i lapidární výroky a Anděl strážný se svatými patrony bojující s d'ábly. Obraz zahrnoval také kněze s posledním pomazáním, lékaře, plačící rodinu s nápisem „*staturum est omnibus hominibus mori*“.²⁶² Nad ním vysela malba se sv. Ignácem z Loyoly přinášejícího pomocné prostředky pro duše umírajících.²⁶³ Na pravé straně byla zavěšena měděná deska s červeným podkladem a pozlaceným nápisem hlásající: „*Nesmrtelnému Králi věků, Ježíši Kristu, Jeho jednorozenému, Prvorozenému z mrtvých, Matce Panně, rodící život, Matce Panny svaté Anně, neposkvrněně počaté rodičky života, Matouš Traunmiller z Ehrensteinu, pamětliv smrtelnosti ale i své nesmrtelnosti, kterou je třeba vyprošovat, zcela za své peníze vybudoval tuto kapli k tomu, aby živí svými zásluhami pomáhali zemřelým*“.²⁶⁴

Vedle oltáře se nacházela sochařsky ztvárněná personifikace Smrti utínající velkou sekerou k pádu nakloněný strom. Následoval podlouhlý obraz zobrazující rozkládající se mrtvolu vstávající z hrobu s holými kostmi, jíž ze všech údů opadávalo maso.

²⁶⁰ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 68; *heslo Neposkvrněné početí Panny Marie*, in: H. RULÍŠEK, Postavy.

²⁶¹ *Heslo Barbora*, in: TAMTÉŽ.

²⁶² SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 68.

²⁶³ TAMTÉŽ.

²⁶⁴ TAMTÉŽ.

Na straně zasvěcené zemřelým byla pod oknem zavěšena další skupina obrazů. Protějškem sv. Ignáce byl obraz dalšího jezuitského světce sv. Františka Xaverského, jenž se za doprovodu skupiny indických chlapců dožadoval přímluvných modliteb za mrtvé a zároveň byl obklopen těmi, které jeho modlitby přivolaly zpět k životu. Pod ním byl pověšen větší obraz nedávno zemřelého muže, jenž byl postaven před Kristův soud a o jehož duši bojoval Anděl strážný s ďáblý. Malba měla lapidární popis: „*Po tomto soudu.*“ Postava Smrti seděla na levé straně kaple u paty oltáře a u již spadlého stromu ukazovala na vysílené vodní hodiny.

Prostor mezi oltářem a obrazy vyplňovali dva namalovaní andělé sedící na mracích. Každý z nich držel v ruce list s nápisem „*za umírající*“ po pravé straně a „*za zemřelé*“ po levé. Další prostor vedle oltáře vyplňovaly figury dvou Smrtí s rozpjatými křídly. Postava na pravé straně třímala kopí na šest symbolů lidských prací, které byly vyjmenovány v 1. listu Korintským (3, 12): sláma, seno, dřevo, zlato, stříbro a s nápisem: „*Den Páně prohlásí*“. Smrt vlevo prověřovala ohněm tytéž symboly na kopí s popiskem: „*Protože v ohni se ukáže*“.²⁶⁵ Pozlacené mříže byly dekorovány místo tradičních sloupků lebkami a kostmi.

Klenba kaple byla vyzdobena freskami zobrazující anděle nesoucí předměty používající „*k dobru zemřelých*“, tedy oltář, hostie, mince, svíčky, chleby a další. V rohu nad dveřmi u okna byla namalována další postava Smrti. V oblouku brány se nacházel Fénix v plamenech, jak si obnovuje život plameny alegoricky připomínající Kristovo vzkříšení.²⁶⁶ Kolem něj byl text: „*Umírá, co je zemřelé, aby se probudilo*“.

Podél mřížové brány do kaple nejmenovaný malíř zachytil dvě mužské postavy, jejichž životní příběhy byly alegorií nebo dokladem existence očiště. Vlevo šlo o sv. Drythelma, mnicha, o němž Beda Ctihodný psal ve svých *Církevních dějinách*, že zemřel, na vlastní oči viděl hrůzy očiště a opět vstal z mrtvých.²⁶⁷ Vpravo byl vyobrazen kněz Philonomus (Filonomus) z Galaty, který strávil šest let v hrobce, kde meditoval o smrti. U něho byla napsaná sentence: „*Abych žil navždy, denně umírám*“.²⁶⁸

Na straně umírajících byl umístěn ještě obraz vojáka uctívající vigilie sedmi svátků Panny Marie, o čemž psal německý jezuita Petr Thyraeus (†1601) v první části 14. kapitoly své knihy o zamořených místech.²⁶⁹ Na druhé straně byla vyobrazena umírající sv. Lidvina

²⁶⁵ Dostupné z: <https://bible21.cz/online/1-korintskym#3>, citováno 20. dubna 2026; SOKA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 68.

²⁶⁶ *Heslo Bájná zvířata*, in: H. RULÍŠEK, Postavy.

²⁶⁷ Beda VENERABILIS, *Církevní dějiny národa Anglů*, Praha 2008, s. 276-283.

²⁶⁸ SOKA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 68; *heslo Filonomus*, in: Český slovník bohovědný IV, Praha 1926-1930, s. 124.

²⁶⁹ Peter THYRAEUS, *Loca Infesta, hoc est: de infestis, ob molestantes daemoniorum et defunctorum hominum spiritus, locis, liber unus*, 1598.

pomazaná svatým olejem od Krista, obveselovaná Pannou Marií a dalšími svěťci.²⁷⁰ Výjev symbolizoval správnou katolickou smrt, která zajistí věřícím spásu. Podobně třetí obraz ukazoval sv. Barboru pomáhající zloději v Praze připoutanému ke kůlu, jenž se po zlomení kůlu dovlekl ke kostelu sv. Benedikta a zemřel poté, co dostal rozhřešení a přijímání. Čtvrtý obraz se věnoval sv. Františku Borgiašovi, když pohlédl na mrtvolu královny Isabelly, poznal marnost světa a opustil jej.²⁷¹

Protikladem jim byly náměty týkající se mrtvých umístěné v blízkosti mříží. Prvním bylo Nanebevzetí Panny Marie, jež bylo zpracováno podle spisů sv. Petra Damianiho (†1072)²⁷² spolu s Narozením Páně a Zmrtvýchvstání u Dionýsia Kartuziána (†1471).²⁷³ Na druhém byl franský král Dagobert, jenž „*zmítaný démony na moři byl tažen k Vulkánovým ohňům*“, aby byl očištěn a vytržen z jejich moci sv. Dionysiem, sv. Martinem a sv. Mořicem, kterým zbudoval kostely. Předlohu poskytl zápis k roku 647 z osmého svazku *Annales Ecclesiastici* Cesareho Baronia (†1607).²⁷⁴ Na třetím se nalézala sv. Voršila v doprovodu svých družek, jak pomáhá ostatním. Ostatky těchto svatých panen uchovávali v pozdějších letech jezuité ve své fundaci.²⁷⁵ Na poslední malbě u vchodu byla namalovaná muka sv. Kristiny.²⁷⁶

Podlaha kaple byla roku 1643 pokryta čtvercovými tabulemi z bílého a červeného mramoru. Průčelí kaple zemřelých mělo na vrcholu další hodiny, které „*svou ručičkou měří hodiny lidského života*“ a napomínaly každého, aby své účty neřešil ve své poslední hodině. Na obou stranách pod hodinami seděly Smrti, z nichž se jedna s dohasínající lampou opírala o zbraně beroucí lidem život a druhá s už zhaslou lampou nesla pohřební nářadí na vykopávání hrobů. Pod nimi se vpravo dole nacházel čtvercový obraz představující duše přijaté do nebe. Opačný čtvercový obraz představoval očištec. Pod obrazy bylo vytvořeno pekelné ohniště s odsouzenými hříšníky a výjev světa posekaného kosou smrti s nápisovou páskou „*Do země se klade tělo, které budí ošklivost, vstane však tělo, které budí úctu*“ (1 Kor 15, 43). Pod

²⁷⁰ Sv. Lidvina byla mystička, která jako mladá dívka utrpěla úraz na bruslích, po kterém se nemohla hýbat, byla stále v bolestech a částečně oslepla. Měla ale řadu vidění. Díky jejímu zásahu nabyt života oběšený muž. *Heslo Lidvina*, in: H. RULÍŠEK, Postavy.

²⁷¹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 69.

²⁷² *Heslo Petr Damiani*, in: H. RULÍŠEK, Postavy.

²⁷³ Josef ACKERMANN, *Útěcha věrných duší v očištcích. Naučení a příkladové o duších v očištcích s úplnou sbírkou modliteb k jejich útěše*, Olomouc 1895.

²⁷⁴ TAMTÉŽ, s. 36.

²⁷⁵ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 55.

²⁷⁶ TAMTÉŽ, fol. 69; *heslo Kristina Bolsenská*, in: H. RULÍŠEK, Postavy.

očistcem stál nápis: „*Do země se klade tělo slabé, vstane však silné*“. Součástí kaple byly vyzdobené kenotafy a další náhrobky.²⁷⁷

Postupem času se rozšiřovalo vybavení kaple stejně jako zbožné odkazy vztahující se k ní. V roce 1643 kaple získala stříbrnou sochu Ukřižovaného Krista a nejmenovaná „*chudá drobounká žena*“ ozdobila oltář květy a vysmýčila její prostory.²⁷⁸ Nákladem stavebníka svatyně byla obohacena o stříbrnou lampu, jež vytvářela třemi navzájem spojenými patami vodní hodiny, které po nalití oleje podporovaly světlo.²⁷⁹ Vdova po jindřichohradeckém měšťanu Janu Sumsarovi darovala roku 1687 100 zlatých prefektovi kostela, jež byly později uloženy na úroky, za něž se měly v budoucnu kupovat bílé svíce do kaple. Pro obrazy sv. Františka Xaverské a sv. Ignáce z Loyoly byly zase pořízeny ozdoby ve formě měděných pozlacených paprsků s českými perlami vloženými do stříbra v hodnotě 30 zlatých. Obraz sv. Františka Xaverského navíc získal dvě hedvábné záclony černé barvy sloužící k funerálním pobožnostem v kapli.²⁸⁰

Rovněž Slavatové podporovali svými dary provoz kaple mrtvých, jejíž známost měla podle jezuitů překročit hranice panství i Království českého.²⁸¹ Například Františka Slavatová z Meggau věnovala kapli antependium, pluvíál, klekací polštářky a cenná vela na přikrytí kalichu. O několik let později kapli věnovala dvě hedvábné kasule v ceně 60 zlatých.²⁸²

Také do tohoto sakrálního prostoru zasáhl jezuitský řád. V roce založení kaple položili jezuité základ pro konání pobožností, jež se měly každý rok opakovat. Na svátek všech zemřelých a poté po celý oktáv měli otcové Societas Jesu celebrovat řadu obřadů. Brzy ráno se měla sloužit mše, po ní mělo být půl hodiny čteno kázání a měly se zpívat litanie za zemřelé. Poté přišla na řadu zpívaná mše svatá na počest mrtvých a umírajících. To vše se mělo opakovat první den každého měsíce, pokud nebyl nějaký jiný svátek. Pobožnosti měly být navíc doprovázené vyzváněním Anděla Páně na ochranu věřících. V řádové kronice je doloženo, že se alespoň v prvních několika letech po založení kaple tyto náboženské úkony opakovaly několikrát do roka.²⁸³ Dochoval se také záznam z pozdějších let, kdy se první neděli v měsíci

²⁷⁷ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 68 a 69.

²⁷⁸ TAMTÉŽ, fol. 70.

²⁷⁹ Hodiny obecně upomínaly na pomíjivost života a smrt. *Heslo Hodiny*, in: H. RULÍŠEK, Postavy; SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 73.

²⁸⁰ TAMTÉŽ, fol. 171 a 172.

²⁸¹ Údajně se o ní vědělo i ve Vídni, ale už není řečeno, jestli se o ní mluvilo na císařském dvoře nebo v prostředí jezuitských fundací. TAMTÉŽ, fol. 70.

²⁸² TAMTÉŽ, fol. 73 a 118.

²⁸³ TAMTÉŽ, fol. 66 a 73.

(není řečeno jakého) roku 1688 konalo svaté přijímání. Při něm měli jezuité exhortaci o očištcových trestech. Pro potvrzení tohoto katolického dogmatu mělo dojít v srpnu zmíněného roku k vysvobození dvou duší z očištcce.²⁸⁴ Německá mariánská kongregace Neposkvrněného početí Panny Marie se přesunula do kaple celebrovat mše svaté. Navíc papež Urban VIII. nadal oltář kaple odpustky, na němž se každé pondělí, které bylo tradičně zasvěceno vzpomínkám za zemřelé, sloužila mše.²⁸⁵ V roce 1663 jezuité pro kapli obdrželi apoštolské breve na dobu sedmi let.²⁸⁶

V roce 1643 došlo k menší úpravě pobožností spojených s kaplí. V den svatého přijímání byla do kaple zemřelých přenesena Nejsvětější svátost a zůstala tam po dobu několika dalších mších. Připojilo se k tomu kratší kázání, zpěv a litanie za zemřelé, jež byly tištěné a věřící je mohly recitovat ve své rodné řeči.²⁸⁷

Po založení kaple se v ní nadále vykonávaly náboženské obřady za vysvobození duší z očištcce, které se mírně obměňovaly.²⁸⁸ Například v roce 1646 do ní byla v předvečer svátku Všech zemřelých přenesla Nejsvětější svátost a v následujících šesti dnech tam byly slouženy mše za svaté, za vrchnost a jiné podporovatele. Dále za jindřichohradecké jezuitu, latinskou kongregaci Zvěstování Panny Marie, německou sodalitu Neposkvrněného početí Panny Marie, českou Nanebevzetí Panny Marie a za všechny obyvatele Jindřichova Hradce, již potřebovali nějakou pomoc. Každý den byla před mší sloužena svatá exhortace a zpívaly se litanie ke Jménu Ježíš za veřejné potřeby města.²⁸⁹ Mohlo se jednat o reakci na dobové aktuální dění a pomalu chýlící se k závěru třicetiletou válku.

I když kaple náležela rodině Matouše Traumilera, mohli v ní ostatní věřící nechat sloužit mše za své mrtvé a umírající.²⁹⁰ Svým zasvěcením navíc podle zápisků v řádové kronice měla pomoci prosadit svátost posledního pomazání, které se dřív věřící z pověrčivosti vyhýbali. Údajně tomu napomohlo zázračné uzdravení po posledním pomazání jedné nemocné ženy, jíž lékaři předpovídali, že zakrátko zemře. Příslušník Societas Jesu ji ale poradil, aby si nechala dát poslední pomazání, které, je-li provedeno řádně, může mít léčebné účinky.²⁹¹

²⁸⁴ TAMTÉŽ, fol. 173.

²⁸⁵ TAMTÉŽ, fol. 66; *heslo Týden*, in: H. RULÍŠEK, *Postavy*.

²⁸⁶ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 118.

²⁸⁷ TAMTÉŽ, fol. 70.

²⁸⁸ TAMTÉŽ, fol. 81.

²⁸⁹ TAMTÉŽ, fol. 76.

²⁹⁰ TAMTÉŽ, fol. 70 a 75.

²⁹¹ TAMTÉŽ, fol. 70.

V krátké době po postavení kaple mrtvých byl před jižní portál kostela přistaven portikus završený štítem, na jehož vrcholu stála mosazná monstrance. Za portikem byla vystavena kaple božího hrobu, která stála naproti Špulířské kapli.²⁹²

Na počátku padesátých let 17. století došlo v proboštském kostele také k rozšíření kostelní kruchty, jež nově zasahovala do pravé lodi. Ve stejný rok přibýly nové varhany. Do prostoru kruchty ústila také chodba spojující proboštský kostel s jezuitskou fundací.²⁹³

Mezi mecenáše nejvýznamnější svatyně na půdě města se zařadily také některé ženy. Magdalena Anežka Straková z Ehrenštejna financovala v šedesátých letech 17. věku vydláždění kostela, jehož podlaha byla napříště tvořena čtvercovými kameny.²⁹⁴ O pár roků později se chrám dočkal nového zvonu andělského pozdravení a kazatelny. Stará a údajně odřená byla odstraněna a na její místo přišla nová v hodnotě 300 zlatých s pozlacenými ornamenty a sochami na černém podkladu.²⁹⁵

Další ženou, která přispěla k obohacení chrámu, byla vdova Alžběta Cimmermanová, jež roku 1671 zaplatila ulití zvonu „Umíráček“.²⁹⁶

V roce 1682 byla vystavěna mezi druhým a třetím opěrákem jižní strany kostela místnost na krakorcích, kam se ukládalo kostelní vybavení a potřeby.²⁹⁷

Obměnily se také kostelní zvony. Na jaře 1683 pukl kostelní zvon Dominical (Nedělník) a v květnu byl snesen z kostelní věže. Jeho název pocházel od toho, že pravidelně vyzváněl v neděli ke mši svaté, a na věž byl zavěšen roku 1463. O nové ulití zvonu se staral rektor koleje Jan Falk, jenž o celé věci zpravil primátora města, jehož žádal o finanční příspěvek. Městská rada také projednávala, zda by měl být do věci zasvěcen Jan Jiří Jáchym Slavata, ale usoudila, že to nebude nutné. O celé záležitosti se nakonec Slavata přeci jen dozvěděl a konšelům příspěvek na zvon zakázal.²⁹⁸

Nový zvon ulil klatovský zvonař Štěpán Bricque, o kterém jezuité soudili, že je v tomto umění nejzkušenější, i když městská rada s primátorem se klonili spíše k jihlavskému nebo českobudějovickému zvonaři. Starý zvon byl 18. května spuštěn z věže a nový byl ulit

²⁹² J. NOVÁK, *Soupis*, s. 227.

²⁹³ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 90; J. NOVÁK, *Soupis*, s. 228.

²⁹⁴ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 125; J. NOVÁK, *Soupis*, s. 228.

²⁹⁵ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 125 a 126.

²⁹⁶ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 240.

²⁹⁷ TAMTÉŽ, s. 227.

²⁹⁸ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 150; F. TISCHER, *Paměti*, s. 156-157.

v listopadu v Klatovech, ale do města se dostal až koncem února 1684. Ulití nového zvonu stálo 9 zlatých a zvonař se zavázal, že pokud v následujícím roce utrpí nějakou škodu, na vlastní náklady ho opraví.²⁹⁹

Se zvonem vyvstal ještě jeden problém. Zvonař na něm údajně z vlastní vůle znázornil jezuitské světce sv. Ignáce z Loyoly a sv. Františka Xaverského. Ještě předtím, než došlo k jeho odlití, městská rada nabádala rektora koleje, aby na něm zůstaly zachovány staré nápisy a nepřidávalo se nic nového. Rektor měl odvětit, že cokoliv nové bude zamýšleno k lepšímu. Celá věc se donesla k proboštovi, městské radě i Slavatovi, který umožnil vytáhnout zvon na věž, jedině pokud by řád vydal revers, že si na zvon nebude činit jakékoliv nároky. Jezuité celou věc dlouhou dobu projednávali a konzultovali s provinciálem. Nakonec vydali revers s tím, že řád si „*nedělá žádné nové nároky než ty, které má na základě listin fundace*“. Po tomto aktu mohl být zvon konečně vyzdvížen na věž a poprvé se rozezněl v předvečer svátku Nanebevzetí Panny Marie. Celý náklad a ulití zvonu pokryly výnosy z kostelního záduší.³⁰⁰

O pár let později se přikročilo k opravě kostelní střechy, na jejíž zadní části nahradil starý poničený dřevěný kříž nový. V téže době byl největší zvon nazývaný Knaur či Knour, využívaný již od 15. století, navrácen k předešlému užívání, jelikož začal klesat.³⁰¹ Na počátku devadesátých let 17. století byla opravena zbývajíc část kostelní střechy. Jezuité si v řádové kronice ale postěžovali, že až na pár výjimek na ni nepřispěl nikdo z obyvatel města.³⁰²

Mezi léty 1685 a 1686 se také pozměnil půdorys proboštského svatostánku. Zasloužil se o to jindřichohradecký probošt Jeroným Pozzi, jenž chtěl zvětšit starou sakristii a zřídit v ní hrobku pro sebe a své nástupce v úřadě. Neinformoval při tom jezuity, ale pouze Jana Jiřího Jáchyma Slavatu. Rektor koleje se o tom dozvěděl až při oslovení, jestli bude přítomen při vyměření sakristie. Proti tomu ohradil a mezi jezuity a vrchností se tak rozhořel spor. Slavata odmítal řádu ustoupit a tvrdil, že má na část kostela právo. Jezuité v čele s rektorem mu oponovali, že jsou to oni, kdo drží patronátní právo a mají tedy nárok promlouvat do případných stavebních zásahů v kostele. Přestavba tak byla na rok pozastavena. Následujícího roku jezuité po projednání schválili rozšíření sakristie a rektor asistoval u vytyčení nových základů. Celou stavbu, jež byla v krátké době dokončena, financoval probošt Pozzi.³⁰³ Stará sakristie se rozšířila až k prvnímu opěráku presbytáře, prolomila stěnu do kněžiště oknem a vznikla tak

²⁹⁹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 150 a 151.

³⁰⁰ TAMTÉŽ, fol. 150-152; TAMTÉŽ, inv. č. 3861, sign. III Ka 8, kart. 60, fol. 479-490.

³⁰¹ TAMTÉŽ, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 157 a 158.

³⁰² TAMTÉŽ, fol. 197.

³⁰³ TAMTÉŽ, fol. 157, 158 a 164.

Obr. 3. Sešlapaný náhrobní kámen bývalého probošta Jeronýma de Pozziho, po 1695.

Pozziho hrobka. V nové prostornější místnosti pak probošt nechal oltář sv. Jáchyma nahradit oltářem sv. Josefa.³⁰⁴

Probošt Jeroným Altán de Pozzi zemřel 4. června 1695 a byl uložen v cínové rakvi do krypty kostela Nanebevzetí Panny Marie, kterou sám vybudoval.³⁰⁵ Do dnešních dnů se dochoval jeho náhrobní kámen z červeného mramoru zachycující celou proboštovu postavu (obr. 3). Funerální deska je zapuštěna do vnější zdi kostela v místech, kde dříve stála stará sakristie.³⁰⁶

V roce, kdy se vybudovala Pozziho hrobka, popraskala zeď u hlavního oltáře chrámu, a tak musela být vyspravena až k „nové“ sakristii a oratoři nad ní. V důsledku toho se svatostánek neboli tabernákl sloužící původně na uchovávání eucharistie a později na svaté oleje, jenž stál na evangelijní straně presbytáře, nově přesunul na epištolní stranu.³⁰⁷

Když ve městě pobýval litoměřický biskup a uděloval svátost biřmování, posvětil také nový zvon, označený jménem Maria, jenž byl ulit již roku 1463 a roku 1683 přelit v Klatovech.³⁰⁸

Výše zmíněné malby na stěnách kostela, které nechal vymalovat probošt Ondřej Fizírek ve třicátých letech 17. století, přikázali jezuité jménem rektora Emanuela de Boye roku 1696 zabít, přestože jim to rozmlouvali varhaník, zvoník, kostelník i zedníci.³⁰⁹ Během jezuitského zásahu měly být z kostela odstraněny „církevní předměty a starožitnosti“. Řeč byla jistě o kostelních lavicích, jež chtěli jezuité pro kostel opatřit nové. Řád plánoval veškeré práce

³⁰⁴ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 228.

³⁰⁵ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 3862, sign. III Ka – 8a, kart. 61, fol. 315; TAMTÉŽ, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 203.

³⁰⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 3862, sign. III Ka – 8a, kart. 61, fol. 323-324; J. NOVÁK, *Soupis*, s. 235.

³⁰⁷ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 164.

³⁰⁸ TAMTÉŽ, fol. 176; J. NOVÁK, *Soupis*, s. 240.

³⁰⁹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 3861, sign. III Ka 8, kart. 60, fol. 474.

zaplatit z odkazů zbožných měšťanů.³¹⁰ Podle informací v jezuitské kronice a v aktových spisech tak učinili proto, že byly špinavé, zaprášené, pokryté sazemi, pavučinami a dalšími nečistotami. Ty často padaly dolů a znečišťovaly vybavení i samotný chrám.³¹¹ Odstranění učinili ovšem bez povolení vrchnosti, kterou v té době už byli Černínové z Chudenic.³¹² Navíc na to podle Černínů neměli právo, jelikož nástěnná výzdoba měla být majetkem vrchnosti a narušili tak obraz starobylosti a kontinuity Černínů na Slavaty z Chlumu a Košumberka a na pány z Hradce. Celá věc se se stala předmětem sporů mezi řádem a novou vrchností. Jezuité se v celé věci bránili jednak nepořádkem v podobě opadávající omítky a nánosů prachu. Navíc malby byly podle nich vybledlé a poničené v důsledku zatékající vody z věže. Rovněž zedníci opravující omítku měli tři nebo čtyři erby zabít ještě bez rektorova vědomí. Když se to dozvěděl, nechal je pokračovat v práci s tím, že nové erby pánů z Hradce, Slavatů a Černínů se budou lépe vyjímat nad kaplí Nejsvětější Trojice, kde budou lépe vidět. Neopatřili si ale žádné nákresy původních erbů.³¹³ Celá věc se dlouho projednávala a byla kvůli ní vyslechnuta řada osob. Výsledkem nakonec bylo nařízení, aby Tovaryšstvo opravilo malby erbů na své vlastní náklady.³¹⁴

Poslední stavební opravy a změny vybavení v 17. století zažil proboštský kostel roku 1696, kdy byla nad jeho hlavní portál umístěna socha Panny Marie jako Immaculaty.³¹⁵ V roce 1697 byly kolem oltářů umístěny mřížky ze dřeva, jen oltář sv. Xavera je měl železné. Kostel také získal nové lavice a zpovědnici stejně jako se sjednotilo dláždění kostela, jež na nějakých místech chybělo.³¹⁶

V 17. století se neproměňovala pouze vnější podoba svatostánku. Kromě různých maleb ho zdobila řada obrazů, soch a především oltářů. Část z nich již byla zmiňována výše v souvislosti se zbožnými úkony odehrávající se v chrámových lodích a kaplích. Na konci 17. století se v něm dle zprávy probošta Jiřího Ignáce Kratochvíle určené konzistoři nacházelo celkem patnáct vedlejších oltářů, o nichž pojednají následující řádky (obr. 4). Šlo o oltář sv. Kříže v blízkosti kazatelny a oltář Nejsvětější Trojice ve Špulířské kapli. Dále v prostorách svatyně stál oltář sv. Jana Křtitele, oltář sv. Magdalény, oltář sv. Josefa, oltář sv. Mikuláše umístěný v místě bývalého náhrobku faráře Diviše Nepomuckého, oltář Zvěstování Panny

³¹⁰ TAMTÉŽ, fol. 443-445.

³¹¹ TAMTÉŽ, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 209; TAMTÉŽ, inv. č. 3861, sign. III Ka 8, kart. 60, fol. 444.

³¹² TAMTÉŽ, fol. 431.

³¹³ TAMTÉŽ, fol. 448.

³¹⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 209.

³¹⁵ TAMTÉŽ, fol. 210.

³¹⁶ TAMTÉŽ, fol. 211.

Marie nacházející se uprostřed hlavní lodi před triumfálním obloukem, oltář sv. Michaela, oltář Bolestné Panny Marie stojící vedle jezuitské sakristie, oltář sv. Barbory a Navštívení Panny Marie po pravé straně sakristie, oltář sv. Františka Xaverského, oltář sv. Hippolyta, oltář sv. Jáchyma ve staré sakristii, oltář sv. Anny v kapli mrtvých a hlavní oltář Nanebevzetí Panny Marie. Kromě těchto jmenovaných církevních pultů stály v kostele nějakou neurčitou dobu ještě středověké oltáře. Konkrétně šlo o oltář sv. Petra a Pavla, oltář sv. Jana a sv. Barbory, oltář Božího Těla a Početí Panny Marie, oltář Panny Marie, oltář sv. Tomáše a Alžběty, oltář Navštívení Panny Marie a čtyř sv. doktorů a oltář Matky Boží a sv. Doroty z roku 1404 a oltář sv. Tří králů a Všech svatých. Tyto oltáře měly být později z nejasných důvodů odstraněny a nahrazeny novými. Není ale jasné, kdy k této obměně došlo.³¹⁷

Zápis v jezuitské kronice se k roku 1642 zmiňuje o získání odpustků na deset let pro českou jezuitskou provincii od papeže Urbana VIII. Tyto odpustky se vztahovaly k sedmi oltářům v mariánském chrámu. Týkaly se oltáře Zvěstování Panny Marie, sv. Kříže, sv. Michaela, sv. Anny, sv. Jana Křtitele, sv. Josefa a sv. Máří Magdalény. Udělení odpustků se tak nevztahovalo například na oltář Nejsvětější Trojice, sv. Mikuláše a sv. Kateřiny, i když se tou dobou v chrámu nalézaly. Obdarované oltáře byly vybrány zřejmě proto, že ve svatopetrské bazilice v Římě stály oltáře stejného zasvěcení.³¹⁸ O jednadvacet let později získali jezuité apoštolské breve na získání odpustků po dobu sedmi let pro stejných sedm kostelních oltářů.³¹⁹

V roce 1670 začal být znovu budován oltář sv. Máří Magdalény, a to nákladem Tovaryšstva. S jezuitou se pojil ještě tím, že světici byl zasvěcen řádový kostel.³²⁰

O rok později přibyl do kostela nákladem primátora Jana Václava Sumsara z Rosenfeldu oltář zasvěcený patronovi města sv. Hippolytovi.³²¹ Sumsar byl jindřichohradeckým rodákem. V mládí absolvoval všech pět tříd jezuitského gymnázia a vzdělání završil získáním magisterského titulu na pražské Karlo-Ferdinandově univerzitě. Po návratu do města se stal členem městské rady a v letech 1652–1665 působil jako správce slavatovského vrchnostenského pivovaru. Roku 1665 stanul v čele městské správy. Podle záznamů berní ruly bydlel ve vnitřním městě, kde vlastnil dům a pět strychů pole.³²²

³¹⁷ J. NOVÁK, *Oltáře*, Ohlas od Nežárky z 23. a 30. dubna 1898.

³¹⁸ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 66; J. NOVÁK, *Oltáře*, Ohlas od Nežárky z 23. a 30. dubna 1898.

³¹⁹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 118.

³²⁰ TAMTÉŽ, fol. 131.

³²¹ TAMTÉŽ, fol. 133.

³²² Ida ČADKOVÁ – Magda ZAHRADNÍKOVÁ (edd.), *Berní rula 4. Kraj Bechyňský I*, Praha 2013, s. 172.

Jezuité se také angažovali v opatření nového hlavního oltáře do mariánského kostela. Všechny práce na něm, které vykonával jezuitský truhlář a místní malíř Vavřinec Miller, skončily roku 1672.³²³ Oltární obraz znázorňoval námět Nanebevzetí Panny Marie. Ve štítovém nástavci byla namalovaná Nejsvětější Trojice rovněž od Vavřince Millera, který bydlel v malém domku na Nežáreckém předměstí.³²⁴ Finance na zhotovení plynuly především z odkazu bývalého hejtmána jindřichohradeckého panství Adama Kristiána Rosacína z Karlsperku. Svou kariéru ve službách Slavatů zahájil na telčském panství, odkud se roku 1668 přestěhoval do Jindřichova Hradce, kde stál do léta 1671 v čele správy panství. Jeho manželkou byla Marie Justýna, dcera jiného slavatovského úředníka Šimona Holického.³²⁵

Později v roce 1685 Jan Jiří Jáchym Slavata zadal a financoval práci na vytvoření řezb u lokálního sochaře Jana Keibla za 500 zlatých, jež nahradily obrazy Nanebevzetí Bohorodičky a Nejsvětější Trojice, které se přemístily nad vchod do kostelní kaple Nejsvětější Trojice. Nově vyřezané sochy zpívajících andělů obklopující Pannu Marii pozlatil a postříbřil Vavřinec Miller za 162 zlatých 30 krejcarů.³²⁶ Další výzdobu představovala stará socha madony s Ježíškem v náručí s mírně přemodelovaným obličejem.³²⁷ Socha byla oblečena do šatiček ze žluté látky protkané stříbrnými vlákny, jež jí opatřila Marie Markéta Slavatová z Trautsonu. Nárok na sochu a na šaty si dělal představený řádu. Marie Kateřina Ruthová z Rotenburku, dcera slavatovského hejtmána Jiřího Millera z Rotenburku a manželka jindřichohradeckého vrchního hejtmána Matěje Gottfrieda Rutha z Ruthenštejna, proto nechala vytvořit nové a darovala je farní sakristii. Také tento specifický projev barokní zbožnosti se neobešel bez sporů o to, do jakých šatů má být soška oděna a kdo ji bude do nich oblékat. Při tomto rituálu se projevovaly mocenské vztahy a upevňovala paměť na jednotlivé donátory. Tradice oblékání milostných obrazů a soch pocházela již z raného středověku. Oblékáním milostných soch a obrazů se zmíněné artefakty polidšťovaly a stávaly se „živými“.³²⁸ Ve štítovém nástavci se místo obrazu vyjímalo pozlacené a postříbřené dřevěné sousoší Nejsvětější Trojice, jež vystřídalo stejnojmenný obraz. Po stranách oltáře zase stály sochy patronů proti moru sv. Rocha a sv. Šebestiána, jelikož Jan Jiří Jáchym si nepřál, aby byl zastíněn pohled na Nanebevzetí

³²³ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 133; J. NOVÁK, *Soupis*, s. 230.

³²⁴ TÝŽ, *Oltáře*, Ohlas od Nežárky z 23. dubna 1898; F. TEPLÝ, *Dějiny I/3*, s. 341.

³²⁵ TAMTÉŽ, s. 394.

³²⁶ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 230.

³²⁷ TÁŽ, *Oltáře*, Ohlas od Nežárky z 23. dubna 1898.

³²⁸ K oblékání sošek madon a posvátným obrazům J. ROYT, *Obraz*, s. 118; T. MALÝ, *Obrazy*.

Panny Marie. Dohromady první vladař domu hradeckého vydal na zřízení oltáře téměř 680 zlatých.³²⁹

Ze stejného důvodu musela Societas Jesu přemístit roku 1685 jesličky z hlavního oltáře na boční oltář Zvěstování Panny Marie. Při oslavách jezuitských světců ovšem na hlavní oltář umisťovali obrazy řádových svatých. Podle slov řádové kroniky se přitom snažili, aby výzdoba netrčela přespráliš do boku nebo do výšky. Slavata si na to ale stěžoval proboštovi, protože obrazy zůstávaly na místě po celou oktávu.³³⁰

Jan Jiří Jáchym Slavata se svou manželkou Marií Markétou Slavatovou z Trautsonu v kostele roku 1678 fundoval kromě hlavního oltáře ještě vedlejší oltář zasvěcený sv. Jáchymovi ve staré sakristii.³³¹

Kromě nově zřizovaných oltářů se ve druhé polovině 17. století opravovaly a restaurovaly také ty staré. Například oltář sv. Josefa se roku 1682 dočkal obnovy díky darům nejmenovaných obyvatel města.³³² Podobně hejtman jindřichohradeckého panství Matěj Gottfried Ruth z Ruthenštejna umožnil roku 1684 znovuvybudování oltáře sv. Mikuláše.³³³ Ruth zahájil svou kariéru ve službách Slavatů v květnu 1657, kdy se stal důchodním písařem jindřichohradeckého panství, jímž byl následujících šest let. Poté se přesunul do Telče, ovšem roku 1671 se vrátil zpět do města a byl jmenován hejtmanem. Při další výměně v nejvyšších správních úřadech se roku 1682 stal vrchním hejtmanem dominia, jímž byl až do roku 1694. Zemřel roku 1701 a byl pohřben do proboštského kostela.

Poslední nově zřízený oltář nesl patrocinium sv. Františka Xaverského. Připomínán byl již 1679, kdy paní „*Hans-Schmidiana*“ darovala oltáři červenou závěsnou oponu jako výraz díků za zachránění jejího syna, jenž se ve Vratislavi uzdravil z nemoci.³³⁴ Roku 1683 Rosina Tereza Krucinkova na něj zavěsila stříbrnou nohu jako výraz poděkování světcovi za utlumení nesnesitelné bolesti pravé nohy, jíž se nemohla dlouhou dobu zbavit, a vyléčila ji pouze modlitba k patronovi. Ve stejném roce oltář získal „*elegantní plachtu*“ od nejmenované

³²⁹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 3861, sign. III Ka 8, kart. 60, fol. 477; TAMTÉŽ, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 157.

³³⁰ TAMTÉŽ.

³³¹ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 228; TÝŽ, *Oltáře*, Ohlas od Nežárky z 30. dubna 1898.

³³² SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 148.

³³³ Narodil se 1626 v Jindřichově Hradci, studoval na jezuitském gymnáziu. Nejprve působil v slavatovských službách jako písař, posléze se vypracoval na hejtmana a regenta panství. F. TEPLÝ, *Dějiny I/3*, s. 394; SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 154.

³³⁴ TAMTÉŽ, fol. 142.

venkovanky, která tímto světcí chtěla poděkovat za vyléčení očního zákalu.³³⁵ Měšťan Nikodém Berneger, příbuzný Doroty Reichlové, věnoval roku 1686 oltáři 20 zlatých jako výraz vděku za záchranu svého života.³³⁶ Z jeho odkazu se navíc měly zřídit roku 1694 nové kostelní lavice za 100 říšských tolarů.³³⁷

Většina zmíněných oltářů se bohužel nedochovala do současnosti, jelikož v roce 1801 zachvátil město velký požár, jenž poničil značnou část města včetně proboštského kostela Nanebevzetí Panny Marie a jeho následky přežily pouze kamenná křtitelnice a ostatky sv. Hippolyta, které zde byly tou dobou uloženy.³³⁸

Věřící ze všech sociálních prostředí nevyjadřovali svou zbožnost pouze zakládáním oltářů, obstaráváním nových obrazů anebo soch do kostelního prostoru. Deklarovali svou víru také příspěvky na chod kostela, ulití svící, liturgické nádoby a na mnohé další předměty nezbytné k bohoslužebnému provozu. Na kostel přispívali kromě jezuitů a farního kléru také příslušníci rodu Slavatů, měšťané, vrchnostenští úředníci nebo lidé z blízkého okolí Jindřichova Hradce.³³⁹

V roce 1635 Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka věnoval chrámu červenou kmentovou látku, jež byla pošíta pětistými rodovými růžemi, z níž jezuité nechali ušít tři antependia a dva ornáty. Červená barva byla určena pro svátky mučedníků, během oslav sv. Kříže, o Letnicích, na Květnou neděli a na Velký pátek.³⁴⁰ Pokud se jimi při ceremoniích odívali členové řádu, vizualizovalo se tím a současně i symbolicky upevňovalo sepětí řádu s vládnoucím rodem.

Anastázie Auftiferová z Eulenberka († 1696), jež podle jezuitů často navštěvovala mariánský kostel, darovala svatyni řecký plášť na ciborium za 125 zlatých. V roce 1682 učinila ještě jednu fundaci, když za její peníze získal oltář sv. Josefa údajně velkolepou monstranci.³⁴¹ Jejím otcem byl Václav Mathiades, v letech 1617–1618 písař žirovnického statku, poté hejtman mělnického a od jara 1631 do sklonku roku 1638 jindřichohradeckého panství. Její matka

³³⁵ TAMTÉŽ, fol. 150.

³³⁶ TAMTÉŽ, fol. 156.

³³⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 3862, sign. III Ka – 8a, kart. 61, fol. 312-313.

³³⁸ Stanislava NOVÁKOVÁ, *Osudný požár Jindřichova Hradce v roce 1801*, Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska 32, 2020, s. 162-177.

³³⁹ Například rok 1683 a nebezpečí vpádu osmanských Turků. Pod hrozbou tureckého nebezpečí jezuité vyhotovili inventář farního pokladu, uložili ho do nádob a truhlic a poslali ho Janu Jiřímu Jáchymu Slavatovi z Chlumu a Košumberka ke střežení, viz SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 160.

³⁴⁰ *Heslo barvy liturgické*, in: Český slovník bohovědný I, Praha 1912, s. 954-956; SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 53.

³⁴¹ TAMTÉŽ, fol. 125 a 148.

Ludmila pocházela z Příbrami a druhým sňatkem se provdala roku 1658 za Samuela Ferdinanda Karolidesa z Karlsberku, který v letech 1653-1659 zastával funkci vrchního hejtmána slavatovského dominia. Po smrti obou rodičů Anastázie pobývala nějaký čas ve službách Františky Slavatové z Meggau. Nevlastní otec Karolides ji provdal za slavatovského úředníka Řehoře Jana Františka Auftifera z Eulenberku († 1668), s nímž měla dva syny. Bývalý student jezuitského gymnázia zahájil profesní dráhu jako jindřichohradecký kontribuční písař a v letech 1656–1657 byl důchodním písařem jindřichohradeckého panství. Po smrti synů a manžela, kteří byli pochováni v mariánském kostele, zasvětila Anastázie svůj život víře. Podle jezuitů vynikala přísností k sobě samé, když držela často půsty. Pravidelně chodila ke svatému přijímání. Veškeré stříbrné nádobí, co měla doma, nařídila rozlít na posvátné nádobí. Ve své poslední vůli chtěla rozdělit svůj majetek mezi všechny patronáty jezuitských kostelů, proti čemuž se ale postavili její příbuzní.³⁴²

V roce 1675 odkázal kostelu 1000 zlatých významný měšťan a kostelní varhaník Adam Michna z Otradovic. Jistinu si ale ponechal Jan Jiří Jáchym Slavata, jenž z ní slíbil vyplácet roční úrok.³⁴³ Další mecenáškou byla jindřichohradecká měšťanka Dorota Reichlová z Nežáreckého předměstí. Zemřela roku 1687 a ve své závěti odkázala kostelu Nanebevzetí Panny Marie 1000 zlatých. Ještě za svého života pořídila na oltář sv. Jana Křtitele do proboštského kostela obraz sv. Františka Xaverského jako poutníka, jelikož jí modlitba k němu měla uzdravit od těžké nemoci.³⁴⁴

Nikodém Berneger, jindřichohradecký měšťan a obchodník, odkázal roku 1694 kostelu Nanebevzetí Panny Marie 150 zlatých na obstarání lavic, na „větší zvon“ a 155 zlatých pro jiné kostely ve městě a okolí.³⁴⁵ Ohledně jeho odkazu vyvstaly spory mezi řádem na straně jedné a městem na straně druhé. Primas si totiž odkázaný finanční obnos vyžádal od Nikodémovy vdovy pod příslibem, že peníze odevzdá rektorovi koleje, což ale neučinil. Začaly tak rok dlouhé pře o Nikodémův odkaz, který nebyl jezuitům vydán ani v následujícím roce.³⁴⁶

Rovněž jezuité opatřili v průběhu druhé poloviny 17. století kostelu šest stříbrných svícňů a obnovili opotřebovaná oltářní roucha a antependia.³⁴⁷

³⁴² TAMTÉŽ, fol. 208.

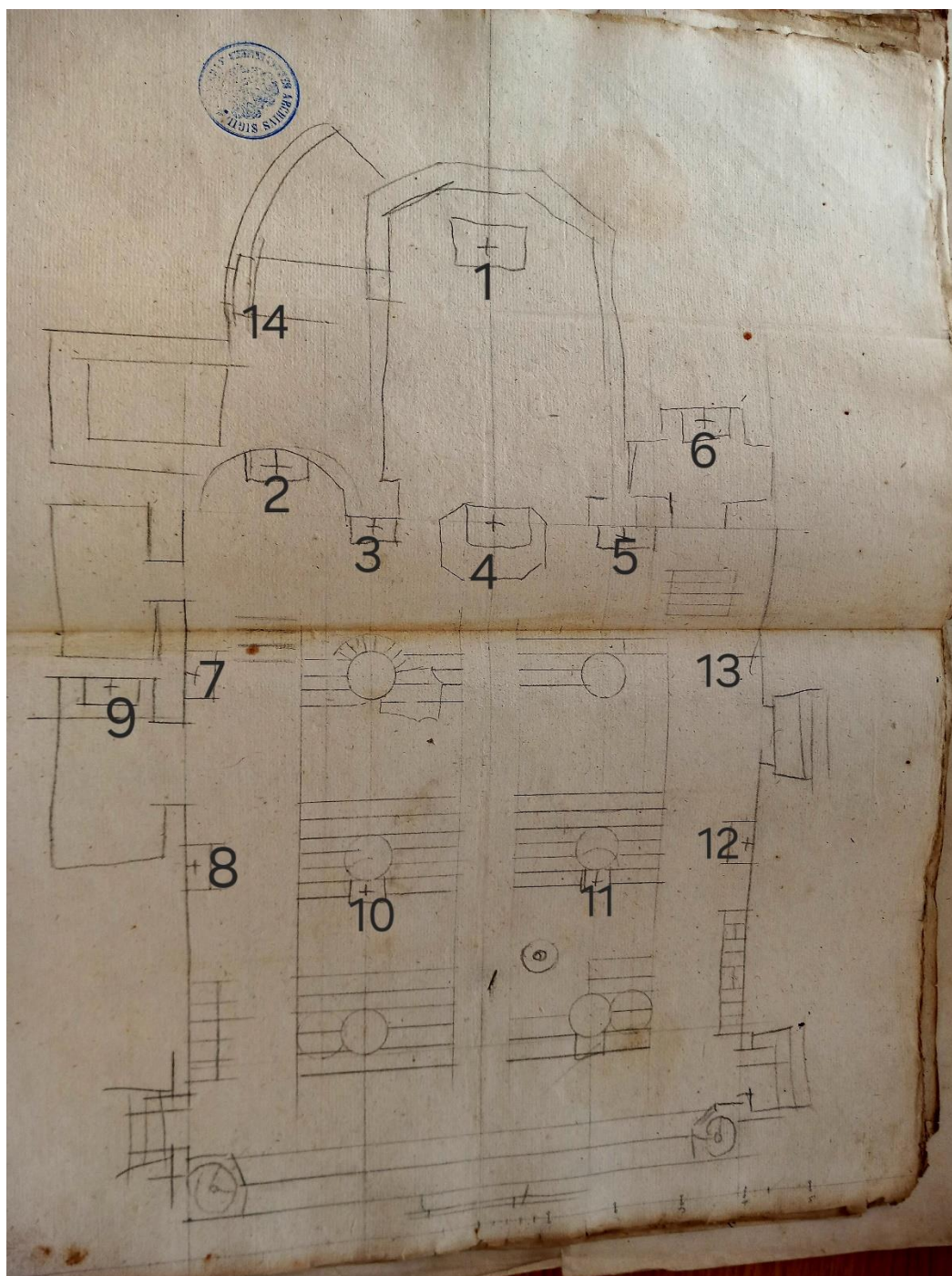
³⁴³ TAMTÉŽ, fol. 140.

³⁴⁴ I. ČADKOVÁ – M. ZAHRADNÍKOVÁ (edd.), *Berní rula*, s. 171 a 172; SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 171-172.

³⁴⁵ TAMTÉŽ, fol. 201.

³⁴⁶ TAMTÉŽ, fol. 201 a 203.

³⁴⁷ TAMTÉŽ, fol. 125 a 140.

Obr. 4. Plánek kostela s umístěnými oltáři, po 1690.

1 – oltář Nanebevzetí Panny Marie, 2 – oltář Bolestné Panny Marie, 3 – oltář sv. Kříže, 4 – oltář Zvěstování Panny Marie, 6 – oltář sv. Anny a Neposkvrněného Početí Panny Marie, 7 – oltář sv. Barbory, 8 – oltář Navštívení Panny Marie, 9 – oltář Nejsvětější Trojice, 14 – oltář sv. Jáchyma. Pod čísla 5, 10, 11, 12, 13 se nacházely oltáře sv. Jana Křtitele, sv. Máří Magdalény, sv. Josefa, sv. Mikuláše, sv. Michala, sv. Františka Xaverského a sv. Hippolyta, u nichž nebylo specifikováno, kde přesně se v kostele nacházely. Umístění dvou oltářů pod čísly 15 a 16 na plánu chybí.

Bohužel v mnoha případech nebyli dárci jednotlivých předmětů v řádové kronice jmenováni a písař pouze zaznamenal samotný dar nebo odkaz. Například v roce 1634 nejmenovaný šlechtic věnoval proboštskému kostelu posvátná roucha a další cenné předměty v hodnotě asi 200 rýnských zlatých.³⁴⁸ Roku 1658 pořídilo dvacet nejmenovaných osob svatyni šest zinkových svícňů.³⁴⁹ V následujícím roce se kostelu dostalo z neuvedených zdrojů 30 zlatých.³⁵⁰ Podobným způsobem obdržel ve druhé polovině 17. století také alba s krajkami, ciborium na 900 hostií za 130 zlatých, oltářní antependia, véla na kalichy (pro postní období modré) a jedno na hlavní oltář (rovněž modré), oděv pro sochu Bolestné Panny Marie a další dva oblečky pro mariánskou sochu na oltáři sv. Kříže, která se měla oblékat do hedvábného pláště dlouhého dva nebo tři lokty. Dále získal stříbrnou kadidelnici s lodčkou, stříbrný kříž nazývaný „*smírný*“ ozdobený drahokamy s ostatky apoštolů Indie sv. Tomáše a sv. Františka Xaverského, relikviář se zlatým srdcem pro ostatky sv. Ignáce z Loyoly, stříbrnou skříň pro dřevo sv. Kříže a ještě několik nejmenovaných věcí v celkové ceně 100 zlatých.³⁵¹

Část kostelního mobiliáře zaznamenal kostelní inventář vyhotovený 5. července 1697 na žádost tehdejšího probošta Jiřího Ignáce Kratochvíle. Předměty byly rozděleny do několika skupin na základě materiálu, ze kterého byly vyhotoveny, o jaký druh kostelního vybavení se jednalo a pro koho byly určeny. V některých případech lze sledovat předměty, které kostel získal během 17. věku.

Ze stříbrných předmětů kostel disponoval jednou velkou lampou pro hlavní oltář, dvěmi pozlacenými monstrancemi, čtyřmi ciborii, sedmi kalichy ve staré sakristii, třemi pyxidami na hostie určené ke křtu, jednou na poslední pomazání a jednou pro nemocné, dvěmi pacifikálii neboli mírovými kříži určenými k políbení pokoje před přijímáním, z nichž jeden kostel jistě nabyl ve druhé polovině 17. století. Ze stříbra byla berla pro probošta, kterou opatřili první proboštu Vilém Slavata s Lucií Otýlíí Slavatou z Hradce, dva pontifikální kříže, prsten, několik kadidelnic, jedna malá soška Panny Marie a Vzkříšeného Krista, koruna pro Pannu Marii na hlavním oltáři a jablko v Ježíškově ruce. Z cínu bylo vytvořeno celkem 30 svícňů pro vedlejší oltáře, na každém z nich stály dva svícny. Ke svatému přijímání byly zapotřebí dva menší cínové svícny. Kromě nich z cínového nádobí v kostele byly umístěny jeden džbán s výlevkou, který používal probošt, dva páry malých svícňů nebo nádoba ke křtu s výtokem. V sakristii stálo jedno cínové umyvadlo s mísou a čtyři krabičky na hostie. U hlavního oltáře se nacházel

³⁴⁸ TAMTÉŽ, fol. 51.

³⁴⁹ TAMTÉŽ, fol. 100.

³⁵⁰ TAMTÉŽ, fol. 106.

³⁵¹ TAMTÉŽ, fol. 110, 115, 127, 128, 141, 164, 210 a 211.

jeden cínový a další tři džbány se svěcenou vodou. U oltářů stálo celkem dalších 18 svíců z kovu. Na hlavním oltáři a v hrobce probošta Jeronýma Pozziho byl umístěn jeden velký kovový svícen. Prostor chrámové lodi byl osvětlen velkým kovovým závěsným svícem na 24 svíček. V sakristii byl zavěšen ten samej svícen jen v menším provedení. Z neuvedeného kovu byl ulit malý zvonek používající se k různým svátostem.

V inventáři byla zaznamenaná rovněž paramenta v liturgických barvách spojená s proboštským chrámem. K užívání měl farní klérus devět kvalitních kasulí v bílé barvě s různými vzory, sedm v méně nákladném provedení, šest krásných červených a dalších šest červených v horším stavu, tři zelené, tři fialové a celkem deset černých ornátů. Podobně na tom byl stav pluvíálů v celkovém počtu dvou černých, dvou fialových a šesti červeno-bílých. Dále následovaly dva páry černých dalmatik, dva páry fialových, jeden pár dalmatik pouze v bílé barvě a čtyři páry červeno-bílých dalmatik. Paramenta pro probošta byla speciálně označena. Prelát měl výhradně pro svou potřebu dvě bílé, dvě červené a dvě černé infule, gremiál, tři vela, rochetu, dva páry rukavic, tři bílé, dvě černé a červené tuniky, pár červených a dva páry bílých punčoch. Ostatním kněžím byly vyhrazeny tři alby z jemné a tenké látky, šest z „domáciho“ plátna, dále šest humerálů, dvě hedvábné šerpy a dvě šerpy z bílé příze. Kromě toho mohli nosit jednu starodávnou, čtyři levnější a dvě nové superpelice. Osm superpelicí bylo určeno ministrantům. Součástí jejich oděvu bylo šest červených rouch, čtyři stará a čtyři nová modrá roucha, čtyři žlutá a šest černých. Kněží sloužící při svatém přijímání měli na výběr ze čtyř superpelicí. Kantor choralistů si mohl vybírat ze čtyř červených rouch a šesti superpelicí.

Na přikrytí kalichů s bursou na korporál bylo vyhrazeno pět zelených, tři fialové, 11 bílých a tři černá vela. Socha Panny Marie s Ježíškem na hlavním oltáři se oblékala do dvou rouch z jemné bílé látky proloženou červenou barvou, jednoho fialového oděvu s květinami, jednoho červeného, dvou žlutých a jednoho zeleného šatu. Barvy oděvu Panny Marie měly svou symboliku. Kromě toho, že se měnily v závislosti na době liturgického roku mohly dále vyjadřovat vlastnosti a ctnosti Bohorodičky. Fialová barva ukazovala její čistotu, umírněnost, střídmost, červená její lásku a bolest, kterou zakoušela spolu s Ježíšem Kristem, žlutá její posvátnost, slávu a svatost a zelená byla přímo spojená s její osobou.³⁵² Některá roucha pro sochu lze identifikovat například s těmi, které kostelu darovala manželka Jana Jiřího Jáchyma Slavaty. Na provoz kostela využívali jeho správci také deset ručníků.

Na hlavním oltáři Nanebevzetí Panny Marie se měnila antependia v závislosti na době liturgického roku. Pro tyto příležitosti měl oltář deset bílo-červených, dvě fialová, tři černé

³⁵² *Heslo Barvy*, in: H. RULÍŠEK, *Postavy*.

a jedno zelené antependium. Také u vedlejších oltářů se antependia měnila, lišil se u nich pouze počet. Antependií bílo-červených bylo 20, zelených pět, fialových sedm a černých devět. Kromě antependií byly oltáře přikryty oltářními plátny označenými jako ubrusy. Hlavní oltář měl pět z jemných a sedm z levnější látky. Boční oltáře jich měly celkem 18.

Do inventáře bylo zaneseno několik misálů. Jeden potažený stříbrem držel probošt, jeden využívali kaplani a zbytek představovalo celkem pět starých misálů. Kromě nich měl probošt s kaplany k dispozici pět agend.³⁵³

Jezuitský kostel sv. Máří Magdalény

Druhým důležitým kostelem v sakrální hierarchii města byla jezuitská svatyně sv. Máří Magdalény. Již v prvních desetiletích 17. století postihlo chrám několik pohrom. První z nich byl požár města v roce 1615, který kostel začleněný do hmoty jezuitské koleje výrazně poničil. Vypukl 21. května. Rozšířil se od západní strany střechy semináře, obrátil se na severní stranu a zachvátil okolní budovy včetně kostela s blízkými domy, mlýnem, vrchnostenským pivovarem a farou. Při této nešťastné události zemřelo pět osob. Nebylo jisté, jak požár vznikl. Podle jedné verze vyšlehl z komína kuchyně, když kuchař vylil do ohně téměř rozpuštěné máslo. Dalšími možnostmi bylo, že při přípravě kreseb byly doneseny pod střechu žhavé uhlíky, že za to mohli chlapci míchající sodný prach nebo že oheň založil „nějaký zlovolný člověk“, který neměl jezuity v lásce.³⁵⁴ Toto nařčení z cizího zavinění bylo závažným obviněním. Domnělý zamýšlený útok na kolej a kostel byl v očích dobových pozorovatelů vnímán nejen jako útok na řád, ale také na Boha, jelikož kostely byly považovány za živé organismy a vzbuzovaly ve věřících silné emoce.³⁵⁵ K jaké možnosti se nakonec jezuité přiklonili, prameny nezmiňují.

Snahy o opravu svatyně zpomalilo vypuknutí stavovského povstání a nucený odchod příslušníků Societas Jesu z Království českého. V červnu 1618 jezuité zapečetili svůj chrám i kolej. Klíče od nich odevzdali hejtmanovi zámku, jenž zůstal věrný Vilémovi Slavatovi, a odešli do Rakouska a Štýrska.³⁵⁶ Zpět do svého sídla u Nežárecké brány se vrátili na počátku dvacátých let 17. století. V téže době také začaly probíhat stavební práce na kostele, jenž během nepřítomnosti řádu ještě jednou vyhořel.³⁵⁷ Dochovalo se několik zápisů o tom, jak stavba

³⁵³ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 3862, sign. III Ka – 8a, kart. 61, fol. 309-310.

³⁵⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 25.

³⁵⁵ O. JAKUBEC, *Modalita*, s. 53.

³⁵⁶ J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 339; A. KRÖSS, *Geschichte*, s. 934.

³⁵⁷ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 29.

postupovala. Nové základy byly položeny roku 1627 a jezuité doufali, že by stavba mohla být dokončena v roce 1629. Stavební práce se nicméně protáhly až do roku 1632, kdy se dokončená svatyně stala „*ozdobou jak jezuitské koleje, tak města*“. Také v tomto případě rekonstrukci svatyně hradila vrchnost. Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka si přál být pochován v kryptě jezuitského kostela a vynaložil na rekonstrukci 12000 zlatých rýnských, které předtím odebral odbojným měšťanům, již se proti němu postavili za stavovského povstání.³⁵⁸

Přestavba byla kompletně dokončena na svátek sv. Magdalény roku 1632, kdy kostel na přání Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka slavnostně vysvětil pražský sufragán Šimon Brosius. Spolu s tím posvětil kostelní mobiliář, jenž tvořil oltář sv. Apoštolů, sv. Ignáce z Loyoly a sv. Františka Xaverského a sochy sv. Máří Magdalény, sv. Lucie i sv. Viléma.³⁵⁹ Vybavení kostelíka symbolizovalo sepětí Slavatů s Tovaryšstvem.

Na slavnostní vysvěcení bylo nutné se předem řádně připravit. Při této příležitosti oslovil pater Jiří Bohatý Alžbětu, manželku regenta dominia Jana Unčovského, která na slavnostní událost dodala několik loket plátna, tkaniček, bavlny a zlatých tkalounů, přes 38 liber vosku na svíčky, dvě libry kadidla, asi šest loket modrého, červeného i žlutého tykytu a hedvábí v celkové ceně 71 kop míšeňských a 46 krejcarů.³⁶⁰ Dále mělo být k posvěcení kostela vyhotoveny několik předmětů, jelikož později byly užívány při církevním rituálu svěcení. Musely být celkem opatřeny tři cínové truhličky, do nichž byly uloženy relikvie s autentikou na pergamenu a jež byly později vsazeny do kostelních oltářů. K svatým ostatkům měla vzniknout též nosítka s kobercem, „*na kterých se svaté relikvie nésti mají*“. Následovaly položky liturgického nádobí: kadidelnice s lodičkami a kotlík pro mši, několik škopků, nádoby s vodou k svěcení, na sůl a na víno. Po nich v seznamu stály položky jako kropače, umyvadlo k umývání rukou a dřevěné nože. Z parament museli jezuité připravit ručníky z tlustšího plátna k otírání oltářů a rukou, voskovaná plátna s ubrusy na dva oltáře, dále antependia, pluviály a dalmatiky v bílé barvě, alby, superhumerály, komže s pasy pro sufragána a tři jáhny a také dva koberce, na nichž byly umístěny židle. Dále museli obstarat dvě libry kadidla, několik liber voskových svíček a dva škopky s vápnem a pískem. Ty patrně souvisely s posledním bodem v instrukci, v níž se píše, že na zdi kostela mělo být vymalováno 12 konsekračních křížů se zlatou pětelistou růží ve svém středu, označujících místo svěcení. Tyto kříže se na stěnách svatyně dochovaly do dnešních dnů. Symbolické číslo 12 představovalo duchovní i pozemský

³⁵⁸ TAMTÉŽ, fol. 36; J. NOVÁK, *Soupis*, s. 204.

³⁵⁹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 47.

³⁶⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 3873, sign. III Ka 16, kart. 66, fol. 128.

řád a spásu.³⁶¹ Zlatá pětিলistá růže odkazovala na zakladatele fundace pány z Hradce. K nim se zavěsil stejný počet cínových nebo mosazných svícňů s 12 voskovými svícemi. K blízkosti křížů se Šimon Brosius pohodlně dostal díky přistaveným dřevěným schůdkům.³⁶²

Často se v odborné literatuře hovořilo o jakémisi jezuitském architektonickém stylu, tedy slohu, jenž byl sdílen napříč řádovými stavbami.³⁶³ Jeho počátek byl spatřován v prvním jezuitském kostele Il Gesù v Římě, z něhož se stal vzor pro další sakrální stavby Societas Jesu. Sami příslušníci řádu Tovaryšstva Ježíšova používali slovní spojení „*modo nostro*“ – náš způsob. Ten se ale více uplatňoval v pedagogické, spirituální a kultovně-devocionální oblasti, i když nalézt by se dal také v umělecké sféře. V současné době se od tohoto náhledu na řádové kostely upouští a začíná se potvrzovat, že jezuité se na základě svého osobitého způsobu přizpůsobili náboženským potřebám a uměleckým tradicím konkrétních oblastí, v nichž jejich svatyně vyrostly. V rámci jezuitského eklekticismu např. přebírali a dále rozvíjeli staré lokální kultury.³⁶⁴

Podobně tomu bylo v Jindřichově Hradci, kde řád v rámci svého kostela dále rozvíjel staré kultury včetně sv. Máří Magdalény, které byla jejich svatyně zasvěcena.³⁶⁵ Přestože byl kostel od základů znovu vystaven v období nastupujícího baroka, lze na stavbě pozorovat gotické prvky v lomených oknech s kružbou a křížovou klenbou u presbytáře jako projev historismu (obr. 5). Záměrem

Obr. 5. Presbytář kostela sv. Máří Magdalény, 1. třetina 17. století.

³⁶¹ Heslo Číslo, in: H. RULÍŠEK, Postavy.

³⁶² SOKA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č.3873, sign. III Ka 16, kart. 66, fol. 129.

³⁶³ Evonne LEVY, *Das „jesuitische“ der jesuitischen Architektur*, in: Herbert Karner – Werner Telesko (edd.), *Die jesuiten in Wien. Zur Kunst- und Kulturgeschichte der österreichischen ordensprovinz der „Gesellschaft Jesu“ im 17. und 18. Jahrhundert*, Wien 2003, s. 231-241.

³⁶⁴ O. JAKUBEC, *Modalita*, s. 55-56.

³⁶⁵ Více Magdaléna LUTROVÁ, *Barokní kultury světců v Jindřichově Hradci v první polovině 17. století*, České Budějovice 2024 (bakalářská práce).

Societas Jesu bylo tímto zdůraznit středověkou minulost chrámu a připomenout tím dlouhodobou a původní katolickou víru, již byl od svých počátků zasvěcen a jejíž šíření bylo jedním z úkolů Tovaryšstva. Jak sami napsali v řádové kronice, „*dílo bylo kvůli své průměrnosti přizpůsobeno vybraným řemeslným uměním smýšlení současných lidí*“. Dalším specifickým aspektem jezuitských fundací bylo, že ležely v blízkosti důležité městské komunikace, ať již náměstí nebo jiné významné cesty.³⁶⁶ Dokladem je opět jindřichohradecká kolej s kostelem, jež stála u silnice vedoucí k Nežárecké bráně, navíc v těsném sousedství farního kostela a nedaleko slavatovského zámku, a „*svou rozmanitostí kostel vybízel kolemjdoucí*“ k zastavení, případně nahlédnutí a „*pozvané potěšil rozmanitostí svých oblouků, hříšníky spásonosně zadržel téměř proti jejich vůli*“.

Kromě citace gotických forem byl kostel opatřen řadou manýristických a ranně barokních prvků. Jeho vnější fasáda je rytmizována několika pilastry, kterými je ozdoben také polygonální presbytář. Pilastry se táhnou až do pomyslného druhé patra a vytváří tzv. vysoký řád. Pilastry zakončené hlavicí přechází v reliéfně vyvedený vlys a římsu, které do jisté míry citují zámecký rondel. Jistou podobnost s jindřichohradeckou rezidencí lze spatřovat také v kostelních sdružených oknech, což dokládá provázanost jezuitského řádu s vládnoucí vrchností.³⁶⁷

Jinak tomu nebylo ani ve vnitřní výzdobě kostela, kde se sepětí odrazilo ve štukové výzdobě stropu, jehož některé detaily byly pozlaceny. Nad triumfálním obloukem je v hlubokém reliéfu znázorněna pozlacená postava Panny Marie jako madony s Ježíškem v náručí, jež stojí na nebesích a kterou obklopuje pozlacená mandorla. Úcta k Bohorodičce byla jedním ze základních pilířů jezuitské zbožnosti. Kolem ní na epištolní a evangelní straně stojí šestice andělů hrající na různé hudební nástroje (obr. 6).

³⁶⁶ Michal ŠRONĚK, *Tovaryšstvo Ježíšovo a město jako prostor řádové reprezentace*, Umění 66, 2018, č. 4, s. 264-282.

³⁶⁷ SOKA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 47.

Obr. 6. Reliéfni výzdoba triumfálního oblouku kostela sv. Máří Magdalény, kolem roku 1632.

Dále jezuité nechali vyzdobit valený klenutý strop s lunetami a křížovou žebrovou klenbu v kněžišti, které byly také zdobeny reliéfními štuky ve tvaru andělských hlav s křídly, jež byly pozlacené. Doplnují je girlandy, vejcevec, perlovec, festony, rozviliny, rosety a další plastické florální motivy. Štukové festony byly umístěny rovněž do blízkosti sdružených oken v pomyslném prvním patře svatostánku, v presbytáři či kolem oken do oratoře na evangelní straně a kaple sv. Hippolyta na straně epištolní. Tato prolomení stěn zdobí navíc vystouplé orámování s pětistými růžemi a kartušemi s latinskými nápisy. U vstupu do oratoře lze číst heslo Tovaryšstva Ježíšova A. M. D. G. neboli *Ad maiorem Dei gloriam*, a informace o svěcení kostela. Podobnou textovou výzdobou je osázeno poprsí kruchty, kde je možné spatřit zkratku jména Ježíš IHS, kterou do svého znaku přejalo Tovaryšstvo Ježíšovo, a mariagram, z jehož písmen se skládá jméno Bohorodičky.³⁶⁸ Opět připomínka řádové úcty vůči Panně Marii.

Před kaplí sv. Hippolyta upomínal text na slavnost přínos jeho ostatků a jeho ustanovení jako patrona koleje a města. Malá kaple na uchovávání Hippolytových relikvií byla malířsky vyzdobena. Na jejích zdech zachytil neznámý malíř výjevy z dějin města v 16. a 17. století, samotné malby ale pochází až z roku 1735.³⁶⁹ Kromě klasické ikonografie světce klečícího v římské zbroji s palmovou ratolestí, jež působí poněkud amatérským provedením, ve společnosti andělů a Nejsvětější Trojice nad městem, které jsou umělecky o něco zdařilejší, je zde zdokumentováno vojenské obléhání města, morová rána a velký požár města, tedy hrůzy, před kterými měl sv. Hippolyt ochraňovat město (obr. 7).

³⁶⁸ *Heslo Mariagram*, in: H. RULÍŠEK, *Postavy*.

³⁶⁹ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 206, 209.

Obr. 7. Malířská výzdoba kaple sv. Hippolyta v kostele sv. Máří Magdalény, 1735.

V dalších letech probíhaly na chrámu dílčí stavební práce. Střecha po více než deseti letech byla ve špatném stavu a propouštěla do prostor lodi vodu. Proto ji nechali bratří pokrýt novými prejzy.³⁷⁰ V roce 1652 byla znovu vystavena kostelní věž, jež už nebyla dřevěná, ale z kamene a pobita plechem. Náklady spojené s touto prací ve výši 1229 zlatých a 17 krejcarů hradila slavatovská vrchnost.³⁷¹ V šedesátých letech 17. století byl kostel vydlážděn nákladem Ferdinanda Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka.³⁷² Střecha byla po nějaké době opět poničená, proto se roku 1677 přistoupilo k jejímu opravení.³⁷³ V roce 1682 se svatostánek dočkal nových oken.³⁷⁴ Ve stejné době, jako byl na náklady řádu vybílen a opět vymalován

³⁷⁰ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 80.

³⁷¹ TAMTÉŽ, inv. č. 3873, sign. III Ka 16, kart. 66 II, fol. 132; TAMTÉŽ, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 88; J. NOVÁK, *Soupis*, s. 204.

³⁷² SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 3873, sign. III Ka 16, kart. 66 II, fol. 132.

³⁷³ TAMTÉŽ, fol. 122.

³⁷⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 148.

proboštský chrám, se poprvé od postavení dočkal renovace rovněž kostel sv. Máří Magdalény, když jeho zdi byly natřeny bílou barvou.³⁷⁵

O podporu, posílení a nárůst katolíků ve městě se jezuité snažili ještě před propuknutím stavovského povstání. Od počátku 17. století připravovali na půdě svého kostela česká i německá kázání. V roce 1603 zde v postní době kázal jezuita Jan Grassenus. Podle jezuitské kroniky se ale na ně vyjma několika žen nedostavil větší počet věřících. Od dvacátých let 17. věku nicméně začal jejich počet postupně narůstat.³⁷⁶ Mimo to mohli věřící v tomto kostele stejně jako v mariánském chrámu získat po zpovědi nejsvětější svátost oltářní a podle informací z jezuitské kroniky přistupovalo ke svatému přijímání čím dál více lidí.³⁷⁷ Aby byla posílena katolická úcta k eucharistii a její spásonosná funkce, organizovali jezuité v „*kapli*“ sv. Máří Magdalény během oktávy Božího Těla pobožnosti za údajně velké účasti věřících, při nichž byly zpívány litanie a další zbožné písně. Poté kněz uděloval požehnání.³⁷⁸ V roce 1660 například jezuité veřejným svatým přijímáním uctili sv. Kateřinu.³⁷⁹

Dalším nástrojem katolické reformy uskutečňujícím se v jezuitské svatyni bylo roku 1610 postavení Božího hrobu, které doprovázelo postavení jesliček v mariánském chrámu. To ale, jak už víme z předchozí části o kostelu Nanebevzetí Panny Marie, nesklidilo velký ohlas a úspěšnost a bylo pro „*rozpustilost diváků na posvátném místě*“ přerušeno a uklizeno a zůstala pouze instalace Božího hrobu ve farním chrámu.³⁸⁰

Také oslavy pojící se s řádem a jezuitskou fundací Nanebevzetí Panny Marie se často konaly v jejich kostele. Na svátek sv. Prokopa v den šestiletého výročí od položení základního kamene řádové koleje byla v kostele sv. Máří Magdalény z rozhodnutí provinciála sloužena slavnostní mše svatá. Společnost při tom jezuitům dělala rovněž jindřichohradecká vrchnost. Jinak tomu nebylo ani v roce 1696. Jedinou výjimkou tentokrát byla absence šlechtické rodiny.³⁸¹ Ještě výraznější odlišností od každoročních festivů byly jubilejní oslavy 100 let od založení fundace. V den sv. Prokopa, který roku 1694 připadl na neděli, bylo díkuvzdání v chrámu Nanebevzetí Panny Marie určeno pro veřejnost. Jiný den v řádovém svatostánku sloužilo osm jezuitů tryznu za šedesát příslušníků Societas Jesu, kteří se odebrali během 17. století na věčnost. Kolem smutečního katafalku vystaveného uprostřed kostelní lodi

³⁷⁵ TAMTÉŽ, fol. 210.

³⁷⁶ TAMTÉŽ, fol. 8, 207-208.

³⁷⁷ TAMTÉŽ, fol. 117, 207-208, 198-199, 216.

³⁷⁸ TAMTÉŽ, fol. 70, 76.

³⁷⁹ TAMTÉŽ, fol. 119.

³⁸⁰ TAMTÉŽ, fol. 17.

³⁸¹ TAMTÉŽ, fol. 6, 210.

symbolicky pláno 60 svíček připomínajících život každého ze šedesáti zesnulých řeholníků. Součástí pietních oslav bylo rozdávání peněz na podporu chudých.³⁸²

Na půdě sakrální stavby zasvěcené sv. Máří Magdaléně někteří příslušníci skládali řádové sliby a oficiálně se stáli členy řádu.³⁸³

K reprezentaci Tovaryšstva a jeho úspěšných snah v obracení ostatních na katolickou víru sloužily zápisy o konverzi obyvatel. Prestižní událostí pro řád se stala konverze Sibylly Slavatové z Mansfeldu, druhé manželky Adama Slavaty z Chlumu a Košumberka a tedy nevlastní matky Viléma Slavaty. Celý život byla luteránka, ale v šedesáti letech se po zásahu Societas Jesu zřekla „hereze“, vykonala generální svatou zpověď a v kostele sv. Máří Magdalény na den Zjevení Páně 1622 podstoupila své první svaté přijímání. Její konverzi jezuité náležitě používali jako exemplární příklad pro ostatní evangelíky ve městě.³⁸⁴

Jak již zaznělo, k šíření katolické víry mezi jindřichohradeckými měšťany zřizovala Societas Jesu mariánské kongregace. Hlavním cílem bratrstev byly kromě organizovaného a společného prožívání víry rovněž postaráni se o mrtvé členy a s tím související příprava na posmrtný život.³⁸⁵ Až na jednu výjimku sídlily všechny jindřichohradecké sodality zpočátku v jezuitském chrámu. První z nich byla latinská kongregace zasvěcená Zvěstování Panny Marie, jež vznikla jako jedna z prvních v království již v roce 1602.³⁸⁶ Založilo ji čtrnáct jezuitů a žáků gymnázia. Byla primárně určena pro členy řádu, studenty, katolický farní klérus a šlechtice. Patřili mezi ně synové Viléma Slavaty nebo známý skladatel a jindřichohradecký rodák Adam Michna z Otradovic.³⁸⁷ Prvním předsedou sodality byl Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka.³⁸⁸ V pozdějších letech se jejím rektorem či prefektem stali například probošti Ondřej Fizišek a Řehoř Radičník nebo hrabě Ferdinand Vilém Slavata, jenž byl do této funkce slavnostně zvolen na půdě kostela na svátek Zvěstování roku 1658. Po jeho smrti se funkce ujal jeho mladší bratr Jan Jiří Jáchym Slavata.³⁸⁹ V době stavovského povstání byla její činnost

³⁸² TAMTÉŽ, fol. 198.

³⁸³ TAMTÉŽ, fol. 155.

³⁸⁴ TAMTÉŽ, fol. 29.

³⁸⁵ J. MIKULEC, *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*.

³⁸⁶ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 7.

³⁸⁷ TAMTÉŽ, fol. 88. Adamem Michnou z Otradovic se zabývali Zdeňka TICHÁ, *Adam Václav Michna z Otradovic*, Praha 1976; Mirek ČEJKA, *Adam Michna z Otradovic, Básnické dílo. Texty písní 1647 - 1661*, Praha 1999. V roce 2000 byla uspořádána konference v Jindřichově Hradci věnující se životu a tvorbě Adama Michny z Otradovic. Některé příspěvky z konference byly publikovány v periodiku *Hudební věda* 38, 2001, č. 1-2; Jiří SEHNAL, *Adam Michna z Otradovic – skladatel*, Olomouc 2013.

³⁸⁸ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 54.

³⁸⁹ TAMTÉŽ, fol. 79, 88, 98, 139.

pozastavena a naplno obnovena byla v roce 1624.³⁹⁰ Jejím signifikantním znakem, jenž ji odlišoval od zbylých konfraternit, byla procesí flagelantů na Škaredou středu uprostřed velikonočního týdne. Později se průvod bičujících přesunul na Velký pátek.³⁹¹ Poprvé šel průvod městem roku 1629.³⁹² Vedle zmíněných flagelací procházel průvod latinských sodálů městem ještě v předvečer svátku Zvěstování Panně Marii při příležitosti oslav jejich patronky a při pohřebním průvodu svých členů.³⁹³ Sodalitě byly připisovány zbožné odkazy, za které si sodálové opatřili purpurový prapor v ceně 60 zlatých. Purpurová barva symbolizovala Pannu Marii, její důstojnost a výsostné postavení coby královny andělů a nebes. Od dřívějšího jezuitského studenta a velitele císařské jízdy sodalitě přibyla pohřební štóla a křišťálový stříbrem vykládaný pás k ozdobě sochy Panny Marie. Roku 1672 se k tomu přidaly dva elegantní relikviáře na uložení ostatků sv. Claudia a Valentina.³⁹⁴

O dva roky později získala mariánská družina z pozůstalosti probošta chrámu sv. Víta Václava Celestýna 30 zlatých a postavila k jeho památce v kostele sv. Máří Magdalény katafalk.³⁹⁵ Člen družiny a jindřichohradecký erbovní měšťan Antonín Auftifer z Eulenberku ji 1681 zase odkázal 90 zlatých, a také jemu sodalita vystrojila pohřeb.³⁹⁶ Poslední smuteční slavnost konající se na půdě svatyně byla 1695 zasvěcena vzpomínce na rektora konfraternity a probošta Jeronýma Altana de Pozziho. Rovněž při té příležitosti stál uprostřed chrámové lodi katafalk.³⁹⁷

Chronologicky druhá sodalita, jež byla určena pro německy mluvící jindřichohradecké měšťany, nesla zasvěcení Neposkvrněného početí Panny Marie. Na půdě kostela se členové této mariánské družiny začali scházet v roce 1625. Její počet pozvolna rostl, a proto se roku 1642 přesunula do kostela sv. Jana Křtitele.³⁹⁸ Při uvedení nových členů mariánské družiny je doprovázeli starší sodálové se zažehnutými svícemi k oltářům v kostele.³⁹⁹

Poslední kongregací poutající se ke kostelu sv. Máří Magdalény byla česká měšťanská sodalita s patroniciem Nanebevzetí Panny Marie, kterou jezuité založili v roce 1639. Kromě

³⁹⁰ TAMTÉŽ, fol. 31.

³⁹¹ TAMTÉŽ, fol. 38, 45, 53, 54, 59, 78, 108.

³⁹² TAMTÉŽ, fol. 38.

³⁹³ TAMTÉŽ, fol. 57.

³⁹⁴ TAMTÉŽ, fol. 39, 133-134; *heslo Barvy*, in: H. RULÍŠEK, *Postavy*.

³⁹⁵ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 139.

³⁹⁶ TAMTÉŽ, fol. 145-6.

³⁹⁷ TAMTÉŽ, fol. 206.

³⁹⁸ TAMTÉŽ, fol. 67.

³⁹⁹ TAMTÉŽ, fol. 53.

měšťanů byli jejími členy urození obyvatelé z města a okolí.⁴⁰⁰ První slavnost se udála na svátek Nanebevzetí Panny Marie, při níž byl za jejího rektora zvolen Adam Pavel Slavata z Chlumu a Košumberka. Asistenty mu byli jeho mladší bratr František Vít Slavata a probošt Ondřej Fiziřek.⁴⁰¹ O rok později sodálové ustanovili, že se ve svatyni sv. Máří Magdalény budou scházet jednou do měsíce, kde jim byli rozdělovány tištěné měsíční kartičky s obrazem Bohorodičky.⁴⁰² Tradičně konali procesí ke kostelíku sv. Jakuba za účelem získání odpustků.⁴⁰³

Také její členové odkazovali své zbožné organizaci řadu věcí vhodných pro chod sodality. Objevil se mezi nimi například vosk na svíčky, prapor ze stříbrné látky protkaný zlatými nitěmi, jenž byl koupen z odkazu za 240 zlatých, 12 korouhví kongregace a pochodní, šest malovaných pochodní pro svátek Nanebevzetí Panny Marie, jejíž obraz byl vyryt do mědi, podstavec pro sochy Panny Marie, kasule protkaná pestrobarevnými trásněmi, dvě tuniky pro nosiče baldachýnu a jiných osm pro ministranty s rochetami a dva nové pásy pro obě sochy Panny Marie. K pohřebním průvodům se mezi dary objevily pláště, kus hedvábné látky, 12 černých plášťů, talárů a černý baldachýn ze stříbrné látky, antependium s černou kasulí a šest pohřebních plášťů pro nosiče pochodní. Dále vela, vyšíváný věnec, obraz Ukřižovaného Krista s pouzdrem, 20 olovených svícňů a neurčitý počet větších zinkových svícňů, stříbrný pozlacený kalich, alba s humerálem, dva krucifixy, svíce na oltář sv. Ignáce z Loyoly, lněné kostelní plátno, stříbrné konvičky, misál v rudém hedvábí se stříbrným kovááním a peníze v celkové hodnotě 32 zlatých a jeden dukát.⁴⁰⁴ „Kaple“ sv. Máří Magdalény sodálům poskytovala nezbytné zázemí. Měli v ní k dispozici svěcenou vodu s „*ostatními pomůckami ke zbožnosti*“ a modlili se zde ke své patronce Panně Marii.⁴⁰⁵

Významnou roli sehrál kostel sv. Máří Magdalény na svátek sv. Bartoloměje 24. srpna 1637, kdy byly na přání tehdejšího jindřichohradeckého probošta a příznivce Societas Jesu Ondřeje Fiziřka, jemuž byly v roce jeho smrti uspořádány pohřební obřady také v jezuitském kostele, zaslány do Jindřichova Hradce ostatky římského mučedníka a nového patrona města sv. Hippolyta.⁴⁰⁶ Stálým místem uložení ostatků měl být jezuitský kostel sv. Máří Magdalény,

⁴⁰⁰ J. MIKULEC, *Mariánské družiny*.

⁴⁰¹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 59.

⁴⁰² TAMTÉŽ, fol. 62.

⁴⁰³ TAMTÉŽ, fol. 88.

⁴⁰⁴ TAMTÉŽ, fol. 59, 62, 79, 80, 145-146.

⁴⁰⁵ TAMTÉŽ, fol. 47.

⁴⁰⁶ MUK, Jan, *Z historie úcty patronů města Jindř. Hradce sv. Hippolyta a sv. Theodora*, Jindřichův Hradec s.d., s. 7.

v němž se během festivity událo jedno z devíti zastavení, při němž bylo tělo světce uloženo do kostelní lodi.⁴⁰⁷

V období třicetileté války zavedl řád roku 1642 ve svatyni pravidelné měsíční modlitby před vystavenou nejsvětější svátostí oltářní. Ráno od sedmi do desíti hodin se v kostele střídali žáci jednotlivých tříd, aby každý z nich slyšel mši svatou. Žáci základních tříd zpívali litanie ke Všem svatým, žáci gramatiky litanie k andělům, žáci středních tříd k Bohorodičce a nejvyšších tříd k Ježíši Kristovi. Studenti poetiky a rétoriky zpívali zbožné žalmy. Všichni se touto zbožnou činností snažili utišit Boží hněv a vyprosit si přímluvu u nebešťanů. Aby byly jejich prosby účinnější, sešli se všichni aktéři ještě jednou před setměním a opět zpívali litanie k počtě nejsvětějšího Jména Ježíš, antifonu či hymnus *Salve Regina*. K večerním zpěvům se občas připojili také jindřichohradečtí měšťané, kterým to přes den nedovolovala jejich práce a řemesla.⁴⁰⁸ Hlavním impulsem pro uskutečnění těchto pobožností byl zřejmě násilný švédský vpád do Čech a na Moravu, jenž se uskutečnil v první polovině roku 1642. Během něho byla obsazena především moravská území v čele s Olomoucí.⁴⁰⁹ V souvislosti se švédským vpádem nabídl českobudějovický primátor Jan Cometa spolu s tamní městskou radou možnost uložit cennější předměty z jezuitské koleje, kostela a dalších jindřichohradeckých svatostánků na radnici v Českých Budějovicích do doby, než nebezpečí pomine.⁴¹⁰

Od počátku 17. století postupně rostlo kostelní vybavení. Mezi nejhlavnější mecenáše patřila zámecká vrchnost. První velkou podporovatelkou řádu i svatostánku byla Kateřina Hradecká z Montfortu, kterou jezuité na stránkách své kroniky oslovovali jako svou „*Nejjasnější Zakladatelku*“. Během svého života darovala kostelu několik bohoslužebných předmětů. V roce 1600 mu věnovala ciborium na hostie za 40 tolarů, pro něž daly dvě členky jejího dvora vyrobit pláštiky ze stříbrné a zlaté látky. K tomu navíc přidala kasuli a antependium se dvěma polštářky z téže látky. O čtyři roky později svatyně jejím přičiněním získala další antependium, tentokrát z červeného hedvábí, které mohlo být využíváno na Květnou neděli, Velký pátek, při svátku utrpení Páně, Seslání Ducha svatého a při oslavách mučedníků, a také kasuli vyšívanou stříbrnými nitěmi.⁴¹¹ V následujících letech získal svatostánek Tovaryšstva

⁴⁰⁷ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 56, 79.

⁴⁰⁸ TAMTÉŽ, fol. 65.

⁴⁰⁹ F. MATĚJEK, *Morava*.

⁴¹⁰ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 68; Tomáš STERNECK, *Obnovování českobudějovické městské rady za třicetileté války*, Jihočeský sborník historický, 74, 2005, s. 104-150, zde s. 146.

⁴¹¹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 6, 9; *heslo barvy liturgické*, in: Český slovník bohovědný I, Praha 1912, s. 955-957.

Ježíšova ještě vyšívané antependium.⁴¹² Zbožná vdova byla řádu oddána až do posledních chvil svého života, který skončil 31. března 1631.⁴¹³ Ve své závěti fundaci náležitě zabezpečila a sv. Máří Magdaléně v ní odkázala čtyři stříbrné svícný, několik obrazů, velkou stříbrnou kropenku, kropáč na svčcenou vodu, kovový krucifix s Kristem a sochami sv. Jana Evangelisty a Panny Marie.⁴¹⁴

Kateřina Hradecká z Montfortu svou zbožností působila na další osoby na jindřichohradeckém zámeckém dvoře, které se zřejmě pod jejím vlivem rozhodly kostel sv. Máří Magdalény podpořit a učinit v něm zbožné odkazy. Správce financí „*Nejjasnější paní Zakladatelky*“ Fridrich Vilém Seiweld ve své závěti odkázal svatyni 50 tolarů. Za tuto částku pro ni jezuité obstarali tři kasule z bílého damašku. Bílá barva se užívala v liturgii při oslavách Velikonoc, o svátcích Páně, Panny Marie a svatých, kteří nezemřeli mučednickou smrtí.⁴¹⁵ Paní Kateřina Robmhálová ze Suché († 1610), jež zastávala funkci první dámy jejího dvora, obstarala kostelu blíže nespecifikovaná posvátná roucha.⁴¹⁶

Vzoru hraběnky z Montfortu následovaly také její urozené příbuzné. Jezuitský řád v Jindřichově Hradci podporovala Kateřinina snacha Marie Maxmiliána z Hohonzolernu. V roce 1603 přispěla k zařízení kostela vyšívaným antependiem.⁴¹⁷ Kolej s kostelem podporovala i po smrti svého manžela Jáchyma Oldřicha z Hradce. Například finančně zabezpečila stavbu jezuitského semináře v blízkosti koleje a nadále činila zbožné odkazy jezuitské kapli, jíž ještě odkázala kalich, stříbrný zvonek a cenný koberec.⁴¹⁸ Jezuité samozřejmě neopomenuli zaznamenat dary dědičky dominia pánů z Hradce Lucie Otýlie Slavatové z Hradce, jež v průběhu 17. století kostelu odkázala nová paramenta z červeného hedvábí

⁴¹² SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 18-19.

⁴¹³ Pavel KRÁL (ed.), *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 až 1650*, České Budějovice 2002, s. 603.

⁴¹⁴ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 46; Podobné položky se také nacházely v jejím pozůstalostním inventáři. Není ovšem jisté, že se jednalo o tytéž předměty. Jeho edice je součástí publikace E. LUKÁŠOVÁ – V. SMOLOVÁ, *Renesanční sídlo*, s. 95 a následující.

⁴¹⁵ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 13, 15-16; *heslo barvy liturgické*, in: Český slovník bohovědný I, Praha 1912, s. 955-957.

⁴¹⁶ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 18-19; Jan HALADA, *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*, Praha 1992, s. 126-127.

⁴¹⁷ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 8.

⁴¹⁸ TAMTÉŽ, fol. 9,10.

v ceně více než 150 zlatých, údajně skvostné roucho a velum z červeného damašku na zahalení ciboria.⁴¹⁹

Její manžel Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka byl řádu oddán ještě více než jeho manželka. Původně vyznavač českobratrské víry konvertoval pod vlivem svých příbuzných pánů z Hradce a jezuitského řádu ke katolictví v Hluboké nad Vltavou roku 1597.⁴²⁰ Svému otci Adamovi Slavatovi ještě předtím sepsal důvody, proč se odhodlal k takovému kroku. Prvním z nich bylo poukázání na nesoudržnost evangelických vyznání a na to, že jen katolická víra je schopná spasit lidské duše. V neposlední řadě ve své obhajobě vyzdvihoval zásluhu a kvality jezuitů, kteří svým věděním v oblasti teologie a dalších oblastí měli značně převyšovat nekatolické učence i příslušníky jiných katolických řeholí.⁴²¹ Jezuitský řád výrazně podporoval celý svůj život a do velké míry převzal a sám praktikoval zásady jezuitské zbožnosti, jakou třeba byly Excercicie či úcta k Panně Marii.⁴²² Po zisku úřadu nejvyššího kancléře Království českého v roce 1628 trávil většinu času ve Vídni. Pokud zavítal do Jindřichova Hradce, nikdy neopomenul podle jezuitské kroniky navštívil řádový svatostánek. Vždy byl přítomen na litanie nebo hymny, které během mše svaté žáci zpívali podle liturgického kalendáře. Po mši svaté uctivě přistupoval k oltáři s ostatky sv. Hippolyta, k němuž se modlil a prosil o jeho pomoc.⁴²³

Obr. 8. Oltář sv. Ignáce z Loyoly z kostela sv. Máří Magdalény, 1625.

⁴¹⁹ TAMTÉŽ, fol. 13, 24.

⁴²⁰ TAMTÉŽ, fol. 89. Ke konverzi Viléma Slavaty Josef JIREČEK, *Přestoupení Viléma Slavaty k církvi katolické*, Časopis katolického duchovenstva 3, 1862, s. 401-435; Thomas WINKELBAUER, *Konfese a konverze. Šlechtické proměny vyznání v českých a rakouských zemích od sklonku 16. do poloviny 17. století*, Český časopis historický 98, 200, s. 476-540.

⁴²¹ J. HRDLÍČKA – J. M. HAVLÍK, *Majitelé*, s. 79.

⁴²² Dokladem je votivní obraz Viléma Slavaty s Pannou Marií. J. DVORSKÝ – R. CHADRABA, *Votivní obraz*.

⁴²³ SOKA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 63.

Podporu kostelu a řádu vyjádřil v roce 1622, když v okolí Jindřichova Hradce řáčil mor. Slavata tehdy slíbil, že pokud bude ušetřeno město od morové nákazy, nechá v jezuitské svatyni na své náklady postavit oltář zakladatele řádu sv. Ignáce z Loyoly (obr. 8).⁴²⁴ V nástavci oltářního obrazu jsou zpodobněny podobizny světic sv. Korduly, jež putovala ve společnosti sv. Voršily jako jedna z jejích družek do Říma a při cestě byla spolu s ostatními umučena hunským šípem, který drží v ruce,⁴²⁵ a sv. Kristýny Bolsenské, dcery pohanského soudce, jež přijala křesťanskou víru a za tres byla mučena a dána mezi hady, kteří jí ale neuštkli, a proto byla nakonec zastřelena šípy.⁴²⁶ Jako svůj atribut drží dvojici hadů v pravé ruce. Ústřední obraz oltáře představuje sv. Ignáce z Loyoly, jak v přítomnosti Panny Marie sepisuje řádovou konstituci. Nad nimi se na oblaku vznáší skupinka cherubínů pohazující k nohám Panny Marie a sv. Ignáce květy. U hlavy světce namaloval malíř detail v podobě malého plamínku symbolizující jeho náboženské zapálení a horlivost.⁴²⁷ Obraz je svým námětem a kompozicí velmi podobný dílu se stejným vyobrazením, který je připisován francouzské škole 17. století. Není jasné, který obraz vznikl dřív, či zda oba nebyly vytvořeny na základě neznámé grafiky, což se jeví jako pravděpodobnější (obr. 9).⁴²⁸ Ve štítovém nástavci oltáře stojí nad sloupy s korintskými hlavicemi dvojice andělů v jejichž středu stojí polychromovaná socha sv. Ignáce z Loyoly s upřeným pohledem vzhůru k nebi a Bohu.

K oltáři, na němž byly po nějakou dobu vystaveny ostatky městského patrona sv. Hippolyta, směřovaly rovněž zbožné odkazy věřících a byly výrazem díky za zázraky vykonané světce. Rodiče nemocných dětí nosili na oltář městského patrona svíčky. V případě, že se potomek uzdravil, odkázali oltáři několik liber vosku na další svíce.⁴²⁹

⁴²⁴ TAMTÉŽ, fol. 31.

⁴²⁵ *Heslo Kordula*, in: H. RULÍŠEK, *Postavy. Ostatky panen z družiny sv. Voršily jezuité měli ve vlastnictví*.

⁴²⁶ *Heslo Kristina Bolsenská*, in: H. RULÍŠEK, *Postavy*.

⁴²⁷ James HALL, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 357.

⁴²⁸ Dostupné z: <https://www.mutualart.com/Artwork/Saint-Ignatius-of-Loyola-writing-his-Con/935A165BBB8B7E27E5194E7CB4CD687D>, citováno 2. července 2026.

⁴²⁹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 67, 69-70.

Obr. 9. Francouzská škola, Svatý Ignác z Loyoly píše své Konstituce Panně Marii.

Jindřichohradečtí Slavatové byli v první polovině 17. století řádu velmi oddáni. Dokladem toho nebyl pouze mecenát Societas Jesu a výzdoba kostela. Sepětí rodu a jezuitů se odrazilo také v nehmotných projevech zbožnosti. Vilém Slavata spolu se svou rodinou doporučil 1. ledna 1612 svého nejmladšího syna Františka Víta Slavatu z Chlumu a Košumberka, jenž se netěšil pevnému zdraví, tehdy ještě blahoslavenému řádovému světcovi sv. Aloisovi z Gonzagy, který byl patronem mládeže.⁴³⁰ Před oltářem v jezuitské svatyni vykonal obřad se slibem, modlitbami a oblečením do klerikálního hábitu.⁴³¹

Stejně jako svůj otec se František Vít zasloužil o vznik dalšího bočního oltáře v kostele sv. Máří Magdalény. Roku 1642 byl podle Josefa Nováka jeho zásluhou zbudován oltář sv. Františka Xaverského, jenž je provedením velmi podobný oltáři sv. Ignáce z Loyoly (obr. 10).⁴³² Pod hlavním oltářním obrazem jsou v malých kartuších umístěny erby Slavatů dokazující náklonost tohoto rodu k Societas Jesu. Nad tím je vymalován obraz klečícího sv. Františka Xaverského v černé sutaně a rochetě, jehož za ramena objímá anděl a ukazuje na

⁴³⁰ Heslo *Alois z Gonzagy*, in: H. RULÍŠEK, *Postavy*.

⁴³¹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 22.

⁴³² J. NOVÁK, *Soupis*, s. 209. Není zcela jasné, kdy oltář vznikl. V jezuitské kronice o tom není žádný záznam. Navíc podle záznamu o svěcení sv. Máří Magdalény se k roku 1633 už v kostele jeden oltář zasvěcený sv. Františku Xaverskému nacházel.

Pannu Marii s Ježíškem v náručí, která stojí před sv. Františkem Xaverským. Obraz je opět doplněn skupinou cherubínů. Kompozice a provedení je podle grafiky Vidění sv. Františka Xaverského od Paula Pontia (1603-1658) podle Gérarda Segherse (1591-1651) z roku 1629 (obr. 11).⁴³³ V oltářním nástavci se vyjímá uprostřed dvojice soch andělů a socha k nebi vzhlížejícího sv. Františka Xavera s krucifixem.

Téhož roku nechal nejmladší ze tří Slavatových synů upevnit háčky na schránku s Hippolytovými ostatky. Díky tomu se mohla zavěsit na oltář sv. Ignáce z Loyoly v kostele sv. Máří Magdalény. Nad schránku byla postavena Hippolytova socha s palmovou ratolestí.⁴³⁴

František Vít Slavata zemřel 24. dubna 1645. Téhož roku odešel na věčnost 5. května také jeho starší bratr Jáchym Oldřich Slavata. Oba byli na nějaký čas pohřbeni do krypty kostela sv. Máří Magdalény, kam byli do té doby pohřbívali pouze členové řádu.⁴³⁵ Tímto činem navíc došlo k narušení dřívější sepulkrální kontinuity pánů z Hradce, jejichž rodinná hrobka se nacházela v chrámu Nanebevzetí Panny Marie. Jáchym Oldřich Slavata nakonec natrvalo spočinul v jezuitské kostele Jména Ježíš v Telči a tělo Františka Víta Slavaty bylo přemístěno do františkánského kostela sv. Kateřiny.

Ke svým synům si přál být pohřben také Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka, který tento požadavek formuloval ve své závěti. Jeho tělo mělo být uloženo do jím zbudované krypty, a to bez jakékoliv oslavné řeči či větší přepychové slavnosti. Když zemřel ve Vídni 19. ledna 1652, bylo jeho tělo převezeno do Jindřichova Hradce 25. února v osm hodin večer. Jeho sarkofág byl přivítán u kostela sv. Alžběty. Odtud šel smuteční průvod, jehož organizaci zajistila

Obr. 10. Oltář sv. Františka Xaverského z kostela sv. Máří Magdalény, 1642.

⁴³³ Dostupné z: <https://www.royalacademy.org.uk/art-artists/work-of-art/the-vision-of-st-francis-xavier>, citováno 2. července 2026.

⁴³⁴ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 66.

⁴³⁵ TAMTÉŽ, fol. 50, 74; TAMTÉŽ, inv. č. 3873, sign. III Ka 16, kart. 66 II, fol. 132.

Societas Jesu. Kolem már s nebožtíkem tažených šesti bílými koni šli účastníci smutečního průvodu a nesli zapálené svíce. Když dojeli ke kostelu sv. Maří Magdalény, byla rakev snata z vozu a nesena na ramenou pěti důstojníků přes hlavní vchod koleje do „kaple“ a potažena černým sukem. V kostele sloužil probošt Řehoř Radičník zpívanou svatou mší za zemřelé. Ponurou atmosféru dokreslovala řada zapálených svíček. Slavatovo tělo umístěné v umělecky zpracované zinkové rakvi bylo uloženo do krypty, kde bylo zapečetěno. Po celou oktávu se zde sloužily zpívané mše, na kterých se podílely jednotlivé mariánské kongregace. Po dobu osmi dní byl kostel vyzdoben mnoha emblémy s obrazy, jež zachycovaly události ze života velmože.⁴³⁶

Obr. 11. Vidění sv. Františka Xaverského od Paula Pontia podle Gérarda Segherse, 1629.

Také další generace Slavatů pečovala o jezuitský kostel. Konkrétně se jednalo o Františku Slavatou z Meggau, která se v roce 1627 provdala za Jáchyma Oldřicha Slavatu z Chlumu a Košumberka, a její švagrovou Marii Markétu Slavatovou z Eggenberku, jejímž

⁴³⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 89; F. TISCHER, *Paměti*, s. 137.

prvním manželem byl nejstarší syn Viléma Slavaty Adam Pavel.⁴³⁷ Obě urozené dámy v roce 1628 darovaly kostelu pět údajně elegantních kněžských rouch za 1500 zlatých.⁴³⁸ Františka Slavatová do jisté míry zaujala, co se týče podpory Tovaryšstva Ježíšova, místo po Kateřině Hradecké z Montfortu, když se zasloužila o vznik probačního domu v Telči a jezuité ji proto oslovovali jako „*Nejjasnější telčskou zakladatelku*“. Mimo to reflektovali její štědrost vůči řádu, již prokázala v roce 1641, když kostelu sv. Maří Magdalény věnovala svůj nákladný dvorský šat z temně fialové látky hustě protkané zlatem na ozdobení tří oltářů a na plášť pro zpovědníka. Její oděv mohl být použit také na ušití liturgických oděvů užívaných v adventní a postní době.⁴³⁹ Rok poté spolu se svým tchánem Vilémem Slavatou rozšířila kostelní mobiliář o ornát se zlatými třásněmi.⁴⁴⁰ Mimo to od ní „*kaple*“ ještě získala dva relikviáře, šest kněžských alb, pět rochet a ženskou ozdobu hlavy vloženou jako korunku na ciborium, dále pluviály, dva mešní ornáty, dalmatiky a antependium za 200 zlatých. Vše bylo v černé barvě a používalo se při pohřebních slavnostech.⁴⁴¹

Mobiliář jezuitské svatyně obohacovali v 17. století také další mecenáši z řad české a moravské šlechty. Moravský zemský hejtman Ladislav Berka z Dubé († 1613) obohatil kostel o stříbrnou dalmatiku.⁴⁴² Souvislost s jeho odkazem kostelu je nutné hledat na sklonku předchozího století, kdy dojednával roku 1591 uzavření svého manželství s Kateřinou z Hradce, dcerou telčského pána Zachariáše z Hradce, která zemřela v roce 1603. O dva roky později její manžel daroval svatyni dalmatiku.⁴⁴³ Mohl tak učinit na základě jejího testamentu nebo jako pietní výraz úcty za svou zemřelou manželku.

Ludmila Šternberková, manželka Františka Karla Matyáše ze Šternberku, jenž byl synem Marie Maxmiliány Šternberské, dříve Hradecké, darovala roku 1635 řádu své svatební šaty ze stříbrné látky. Jezuité je přetvořili na tři kasule a jedno antependium.⁴⁴⁴

⁴³⁷ Adam Pavel pojal za manželku dceru českokrumlovského pána a říšského dvorského rady Jana Oldřicha z Eggenberku v roce 1626. Toto vykalkulované manželství bylo pro rozdílnost povah nakonec v roce 1632 ukončeno. Podrobněji Pavel KRÁL, *Konec manželství Adama Pavla Slavaty z Chlumu a Košumberka a Marie Markéty z Eggenberku*, Opera historica 16, 2015, č. 2, s. 185-206.

⁴³⁸ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 37.

⁴³⁹ TAMTÉŽ, fol. 64; *heslo barvy liturgické*, in: Český slovník bohovědný I, Praha 1912, s. 955-957.

⁴⁴⁰ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 68.

⁴⁴¹ TAMTÉŽ, fol. 117, 123, 140.

⁴⁴² TAMTÉŽ, fol. 10.

⁴⁴³ P. MAŤA, *Svět*, s. 269, 646.

⁴⁴⁴ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 53.

Nebylo to naposled, co některá z vysoce urozených dam svým darem podpořila kostel. Roku 1696 dala hraběnka Juliána Dorota Přehořovská, druhá žena Františka Karla Přehořovského z Kvasejovic, zavěsit do svatyně sv. Máří Magdalény děkovný nápis k soše sv. Apolonie, jelikož ji přímluvy k ní zbavily dlouhodobé bolesti zubů.⁴⁴⁵

Téhož roku správce císařského dělostřelectva Bartoloměj Surra zavěsil k soše Panny Marie z Bělehradu stříbrnou lampu v podobě pozlaceného okřídleného srdce.⁴⁴⁶ Surra ji z krypty bělehradského kostela vyzvedl v roce 1688, když byl dobyt na osmanských Turcích.⁴⁴⁷ Rok poté v Jindřichově Hradci trávil zimu. Během tohoto pobytu se rozhodl, že ji dá jezuitům, kteří ji vystavili k veřejné účtě v „*kapli*“ sv. Máří Magdalény a roku 1694 ji vyzdobili pozlacenými květy a vzácnými českými drahokamy.⁴⁴⁸

Mobiliář sv. Máří Magdalény zvětšovali svými nadacemi, dary a odkazy rovněž slavatovští vrchnostenská úředníci. Například manželka jindřichohradeckého hejtmana Adama Lipovského z Lipovic a na Dražici darovala roku 1629 na potřeby svatyně své svatební šaty z damašku.⁴⁴⁹ Anastázie, již zmíněná vdova po regentovi dominia Řehoři Auftiferovi z Eulenberku, učinila významný odkaz proboštskému kostelu Nanebevzetí Panny Marie. Ciborium za 100 zlatých, stříbrná koruna, zlatý ornát, tři kalichy, korunku s perlami pro ciborium a roucha z hedvábí, které mu odkázala, se ovšem staly součástí mobiliáře sv. Máří Magdalény.⁴⁵⁰

Z darů jménem neznámého faráře z blízkého okolí a také hejtmana jindřichohradeckého panství Jiřího Millera z Rottenburku byly orámovány zlatem oltáře sv. Ignáce z Loyoly, sv. Františka Xaverského a sv. Máří Magdalény.⁴⁵¹

Z jindřichohradecké radní vrstvy měla k svatyni blízký vztah Sibyla Štiková. Předtím, než ve svých osmdesáti letech zemřela, jí ve své závěti odkázala deset zlatých na výzdobu oltáře jako „*projev lásky a dobrého k nám*“. Dalšíh pět zlatých věnovala české mariánské kongregaci Nanebevzetí Panny Marie. V řádovém prameni dokonce měla svůj medailonek. Podle něho

⁴⁴⁵ Pocházela z hraběcího rodu Jörgerů z Tolletu. Pavel ZAHRADNÍK, *Exkurz: Zámek s kaplí Nejsvětější Trojice v Dobřejovicích kolem roku 1700*, Památky středních Čech 39, 2025, č. 1, s. 59-61; Valentin URFUS, *Nejvyšší zemský sudí František Karel Přehořovský, barokní velmož, právník a ekonom v Čechách na počátku 18. století*, Právněhistorické studie 31, 1990, s. 194-208; SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 210.

⁴⁴⁶ TAMTÉŽ, fol. 210.

⁴⁴⁷ Více k dobývání Bělehradu a tureckým válkám V. VLNAS, *Princ*.

⁴⁴⁸ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 176, 198-9.

⁴⁴⁹ TAMTÉŽ, fol. 38; F. TISCHER, *Purkrabí*, Ohlas od Nežárky z 12. června 1897.

⁴⁵⁰ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 128.

⁴⁵¹ TAMTÉŽ, fol. 82-83; F. TISCHER, *Purkrabí*, Ohlas od Nežárky z 26. června 1897.

podporovala řád od založení jindřichohradecké koleje, a to i v době stavovské revolty, což na jejím pohřbu vyzdvihl kazatel z Tovaryšstva Ježíšova. Celý svůj život také vyznávala katolickou víru. Dokládá to její jméno v kostelních účtech svatojánského kostela, jenž mezi léty 1619-1620 sloužil ve městě jako jediný katolickým bohoslužbám.⁴⁵²

Zásluhou hejtmána jindřichohradeckého panství Matěje Rutha z Ruthenštejna získala sv. Máří Magdaléna 1692 nový ornát pro kněze, jáhna a podjáhna v ceně 300 zlatých, a dále dvě černá mešní roucha.⁴⁵³

Sakrální stavba nežila výhradně ze šlechtického nebo měšťanského mecenátu. O svůj vlastní kostel se starali především sami jezuité. Ministr koleje Remigius Fischer dal roku 1642 namalovat obraz zakladatele řádu, jenž se stal součástí oltáře zasvěceného témuž světcí.⁴⁵⁴ Další člen řádu Andreas Meinke zhotovil roku 1634 hlavní oltář zasvěcený sv. Máří Magdaléně.⁴⁵⁵ Rektor koleje z let 1683–1686 Jan Falck zbudoval nákladem 100 zlatých oltář sv. Hippolyta. Do dnešních dnů se bohužel nedochoval, ale lze předpokládat, že oltářní obraz byl velmi podobný dvěma dochovaným grafikám s tímto patronem. Zápis k roku 1684 se zmiňuje, že světec byl ozdoben vinnou révou s hrozny proplétající se mezi sebou a pozlacenými palmovými ratolestmi a na zelené menze ležely Hippolytovi ostatky (obr. 12).⁴⁵⁶ Ještě před oltářem sv. Hippolyta přibyl kostelu roku 1657 jiný oltář v údajně nádherném provedení, do něhož byla nastálo uložena Nejsvětější svátost, kterou do té doby řeholníci uchovávali po straně hlavního oltáře sv. Máří Magdalény, a na kterém byly uchovávány patronovy relikvie do roku 1684.⁴⁵⁷

Obr. 12.
Relikvie sv.
Hippolyta.

⁴⁵² SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 82-83; TAMTÉŽ, inv. č. 3869, sign. III Ka 12, kart. 65.

⁴⁵³ TAMTÉŽ, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 194; F. TISCHER, *Purkrabí*, Ohlas od Nežárky z 10. července 1897.

⁴⁵⁴ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 64.

⁴⁵⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 3873, sign. III Ka 16, kart. 66 II, fol. 132.

⁴⁵⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 155; TAMTÉŽ, inv. č. 3873, sign. III Ka 16, kart. 66 II, fol. 132.

⁴⁵⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 97.

Součástí chrámového vybavení se přičiněním jezuitů stala také socha sv. Apolonie neboli Apoleny se stříbrnými kleštěmi upomínající tak svou mučednickou smrt a pomoc při bolesti zubů.⁴⁵⁸ Další památkou podněcující katolickou zbožnost se stala socha Panny Marie Foyenské, jejíž kult pro Societas Jesu specifický.⁴⁵⁹

Roku 1655 kostel získal pozitiv neboli malé varhany bez pedálu.⁴⁶⁰ Na počátku sedmdesátých let 17. století, když pukl kostelní zvon, byl nahrazen novým vážící 110 liber v ceně 55 zlatých.⁴⁶¹ O deset let později upravil řád oltáře zasvěcené jezuitským patronům a nechal zasklít oltářní obrazy a celý chrám tím uspořádal do „zářivější elegance“.⁴⁶² V neposlední řadě do něho mezi roky 1643 až 1694 přibyly dva relikviáře za 30 zlatých, misál, lněná roucha pro sloužícího kněze a kazatele s hedvábnou štólou, dva stříbrné kalichy za 80 zlatých a obraz turínského plátna.⁴⁶³

U velkého počtu darů svatyni nebylo na stránkách jezuitské kroniky uvedeno, kdo je odkázal. Záznamy prozrazují hlavně profesi mecenáše. V některých případech jezuité věděli, kdo jim předmět věnoval, ale dotyční si údajně nepřáli být známí, a proto kronika nezmiňuje jejich jména. Z parament se tímto způsobem kostelu v průběhu 17. století dostala kupříkladu červená látka s vyšívanými růžemi, z níž byla vyrobena tři antependia a dvě kasule. Podle typu látky se mohlo jednat o osobu z okruhu zámeckého dvora. Dále kostel získal mešní ornáty, vkusné koberce v ceně několika set zlatých, vela na kalich za 30 zlatých a hedvábný oděv. Z liturgického nádobí mu přibylo pozlacené stříbrné ciborium v hodnotě 100 zlatých, stříbrný pozlacený kalich za 50 zlatých a dvě konvičky na obmývání.⁴⁶⁴

Dvě svobodné ženy věnovaly roku 1635 kadidelnici tepanou ze stříbra a dvě kasule z rudého hedvábí se zlatými obrubami. Jiné ženy rozmnožily téhož roku chrámová roucha o alby v ceně 1000 zlatých.⁴⁶⁵ Nejmenovaná dvorní dáma položila roku 1639 k nohám sochy sv. Máří Magdalény zlatý řetízek.⁴⁶⁶ Z jiného odkazu ve výši 30 zlatých členové řádu koupili roku 1639 čtyři stříbrné vázy na květiny. Za dalších 24 zlatých byla téhož roku pořízena tři

⁴⁵⁸ TAMTÉŽ, fol. 70; *Heslo Apolena*, in: H. RULÍŠEK, Postavy.

⁴⁵⁹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 124; J. MIKULEC, *Náboženský život*, s. 183.

⁴⁶⁰ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 92.

⁴⁶¹ TAMTÉŽ, fol. 131.

⁴⁶² TAMTÉŽ, fol. 148.

⁴⁶³ TAMTÉŽ, fol. 70, 117, 125, 198-199.

⁴⁶⁴ TAMTÉŽ, fol. 10, 51, 92, 119, 123, 125.

⁴⁶⁵ TAMTÉŽ, fol. 53.

⁴⁶⁶ TAMTÉŽ, fol. 60.

antependia červené barvy na přikrytí oltáře.⁴⁶⁷ Údajně chudý kočí ve své závěti z roku 1642 odkázal svatyni 10 rýnských tolarů.⁴⁶⁸ Chudá žena jí zase 1668 darovala 30 zlatých.⁴⁶⁹

Jak bylo naznačeno výše, kostel sv. Máří Magdalény byl využíván k uchovávání ostatků, které se řádu podařilo získat. Kromě sv. Hyppolita šlo například o ostatky sv. Maří Magdalény, patronky kostela, které Societas Jesu získala v roce 1662 a vložila je do stříbrného relikviáře.⁴⁷⁰ Svatostánek disponoval také relikvií zubu sv. Apolonie, jejíž socha se v zde nacházela.⁴⁷¹

Kostel v pobělohorské době poctilo návštěvou několik členů habsburského rodu. Prvním byl arcivévoda Leopold Vilém, jenž se v Jindřichově Hradci zastavil 28. ledna 1643. Přestože byl údajně z cesty promrzlý, měl nejprve vstoupit do jezuitské svatyně a účastnit se mše. Teprve po tomto aktu se odebral do refektáře koleje na malé občerstvení.⁴⁷² Druhou návštěvu učinil císař Leopold I. v roce 1673, když projížděl Jindřichovým Hradcem. Jezuité pro tu příležitost připravili divadelní představení. Po jeho skončení se monarcha odebral do proboštského chrámu a následně do koleje a jejího kostela. V něm poklekl a políbil svaté ostatky, které mu ukázal rektor koleje.⁴⁷³

O dva roky později překročil kostelní práh nejvyšší purkrabí Království českého Bernard Ignác Jan z Martinic. Bratři ho uvítali u vchodu chrámu proslovem. Z něho se Martinic dozvěděl, že v kryptě pochovali Viléma Slavatu. Syn Slavatova politického souputníka a přítele Jaroslava Bořity z Martinic v něm dal poté sloužit mši za zesnulého.⁴⁷⁴

Špitální kostel sv. Jana Křtitele

Svatojánský kostel náležel v průběhu 17. věku s výjimkou období stavovského povstání, kdy příslušníci řádu odešli do exilu, pod patronát Societas Jesu, neboť byl filiální svatyní farního či proboštského chrámu. Je důležité připomenout, že i když o něj mezi červnem 1618 a koncem roku 1620 jezuité nemohli pečovat, nadále sloužil katolické liturgii. Zároveň představoval církevní zázemí pro německou komunitu ve městě. Bratři z řad Tovaryšstva Ježíšova zde

⁴⁶⁷ TAMTÉŽ.

⁴⁶⁸ TAMTÉŽ, fol. 68.

⁴⁶⁹ TAMTÉŽ, fol. 128.

⁴⁷⁰ TAMTÉŽ, fol. 117.

⁴⁷¹ TAMTÉŽ, fol. 79.

⁴⁷² TAMTÉŽ, fol. 72. K osobě arcivévody Renate SCHREIBER, „*ein galerie nach meinem Humor*“. *Erzherzog Leopold Wilhelm*, Wien 2004; Jan ŠTĚPÁN, *Návštěva arcivévody a olomouckého biskupa Leopolda Viléma ve Vyškově v roce 1656*, Vyškovský sborník 10, 2014, s. 7-29.

⁴⁷³ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 138. Podrobněji o návštěvách habsburských panovníků Jiří HRBEK, *Panovnické návštěvy Jindřichova Hradce v 17. a 18. století*, Opera historica 23, 2022, č. 2, s. 323-347.

⁴⁷⁴ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 140.

organizovali od konce 16. století pro německy mluvící obyvatele města německé bohoslužby a německá kázání. Bylo to zásluhou Kateřiny Hradecké z Montfortu, která v roce 1597 přispěla částkou 100 tolarů na obnovu kostela právě na tuto bohoslužebnou činnost. Společně s tím nařídila „očistit“ přilehlý špitál od nekatolíků.⁴⁷⁵ V průběhu následujícího století jezuité pokračovali v tradici své „*Nejjasnější paní zakladatelky*“. Řádová kronika na některých místech jezuitské kazatele dokonce vyjmenovává.⁴⁷⁶ S rostoucím počtem posluchačů se ustálil počet kazatelů na dva, kteří se vzájemně střídali, přičemž jeden kázal v neděli a druhý o svátcích.⁴⁷⁷

Tovaryšstvo zde pořádalo pro německy mluvící věřící katecheze, na které docházela mládež včetně dospělých.⁴⁷⁸ V neposlední řadě bylo v tomto svatostánku umožněno věřícím přijímat nejsvětější svátost. Societas Jesu si na stránkách kroniky pečlivě zaznamenávala pomalu rostoucí počet věřících přistoupivších k „posvátné hostině“, čímž prezentovala svou schopnost šířit katolickou víru. Přijetí nejsvětější svátosti předcházela ušní zpověď. Jezuitské zápisy v jednom případě hyperbolicky popisují, jak zpovědnice „*byly obléhány hustými zástupy, které zaměstnaly kněze až do 11 hodin*“ na větší svátky nebo první neděle v měsíci.⁴⁷⁹ Posledním rekatolizačním nástrojem byla představení o utrpení Krista, jež se odehrávala v době jarního postu.⁴⁸⁰

Na samém závěru 17. století si členové Tovaryšstva Ježíšova povšimli, že dochází menší počet věřících ke zpovědím na Smrtnou neděli. Proto v roce 1694 ustanovili, aby byla při každém kázání vystavena eucharistie a aby na závěr přítomní dostávali požehnání. Tímto krokem chtěli nalákat zběhlé ovečky zpět do svatojánské svatyně.⁴⁸¹

Při požáru města roku 1607 zachvátil oheň kromě farního chrámu a radnice také kostel sv. Jana Křtitele s přilehlým špitálem. Vyhořely nejen budovy kostela, ale bylo poničeno také jeho vnitřní vybavení. Oprava svatyně proběhla poměrně záhy. Podílel se na ní paumistr Beneš Dominik z Českých Budějovic. Kromě toho se uskutečnila sbírka, v níž se podařilo vybrat asi 900 tolarů. Další zdroj financování rekonstrukce poskytla vdova po Fridrichu Vilému Seiweldovi, jenž působil jako hospodář Kateřiny Hradecké z Montfortu. Marie Magdalena

⁴⁷⁵ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 150; SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 3.

⁴⁷⁶ Kázal zde Theodorik Crallig, který byl v roce 1611 přeložen do českokrumlovské koleje. Po něm zde rok kázal Mikuláš Pistorius či Melichar Preiner. TAMTÉŽ, fol. 4, 20, 21, 85, 98, 136, 154, 216.

⁴⁷⁷ TAMTÉŽ, fol. 168.

⁴⁷⁸ TAMTÉŽ, fol. 159-167.

⁴⁷⁹ TAMTÉŽ, fol. 136, 216. V roce 1665 přijalo eucharistii 869 věřících. TAMTÉŽ, fol. 169.

⁴⁸⁰ TAMTÉŽ, fol. 145.

⁴⁸¹ TAMTÉŽ, fol. 198.

Seiweldová. Při příležitosti své druhé svatby vyplatila kostelu 50 tolarů a přislíbila, že tu samou částku vyplatí ještě jednou v následujícím roce v dubnu na svátek sv. Jiřího. Také její první manžel ještě před svou smrtí daroval chrámu „*velmi elegantní kříž*“ a ve své závěti odkázal kostelu 50 tolarů. Opravy byly dokončeny v roce 1609.⁴⁸²

Jezuitský řád nabyt svatojánskou svatyní plně ke svému užívání v roce 1608. U papeže to vyžádal Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka.⁴⁸³ Symbolickým aktem potvrzující tuto skutečnost se stal prosebný průvod ke kostelu uspořádaný řádem. Festivita ovšem nesplnila očekávání Societas Jesu, jelikož se ho zúčastnil jen malý počet katolíků.⁴⁸⁴ V tomtéž roce český zemský sněm schválil opatření, podle něhož jezuitský řád nemohl v Království českém bez souhlasu krále a všech tří stavů kupovat nemovitosti. U jezuitů to vyvolalo obavy, že by jim nově svěřený kostel mohl být zabaven a že by si ho mohli nárokovat zpět minorité, kteří ho opustili začátkem šedesátých let 16. století. Aby si pojistili držbu kostela, vyžádali si prostřednictvím Viléma Slavaty listinu, v níž jim papež Pavel V. zaručoval, že si mohou ponechat „*církevní majetky, jestliže některé z nich byly ukradeny jejich předky nebo úředníky*“, a potvrdil jim tak držbu kostela sv. Jana Křtitele.⁴⁸⁵

V roce 1619 za stavovské revolty jindřichohradečtí evangeličtí měšťané usilovali o získání nějakého městského kostela uvnitř hradeb. Šlo jim především o farní kostel Nanebevzetí Panny Marie, ovšem, pokud by jim tuto žádost direktori zamítli, chtěli usilovat o nabytí špitálního kostela sv. Jana Křtitele.⁴⁸⁶ V instrukci pro své vyslance dokonce vypsali historii svatyně, kterou podle nich měli v dřívějších dobách spravovat benediktýni.⁴⁸⁷ Když byla v říjnu 1619 schválena žádost o převzetí jindřichohradeckého farního kostela na evangelíky, přesunula se katolická část měšťanů právě ke sv. Janu Křtiteli.⁴⁸⁸ Z období katolické revolty se dochovaly kostelní účty zaznamenávající soupis měšťanů přispívajících na chod kostela. Peníze šly kaplanům, kantorovi a na další potřeby. Účty spravoval a zapisoval bývalý slavatovský obroční písař Jiří Pavlovský, jenž sám byl spolu se svou první manželkou Marianou mecenášem kostela. Nejvíce peněz kostelu věnoval slavatovský duchovní písař Ludvík Širmar

⁴⁸² TAMTÉŽ, fol. 13 a 17; F. RULL, *Monografie*, s. 13; J. NOVÁK, *Soupis*, s. 150.

⁴⁸³ TAMTÉŽ.

⁴⁸⁴ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 14.

⁴⁸⁵ TAMTÉŽ, 14-15.

⁴⁸⁶ J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 374.

⁴⁸⁷ NA Praha, Apelační soud, inv. č. 311, kart. 23, fol. 122-124.

⁴⁸⁸ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 150.

a jeho manželka.⁴⁸⁹ Spolu s ním přispívali mezi roky 1619 až 1620 další vrchnostensští úředníci a osoby spjaté se slavatovským dvorem. Jednalo se o bývalého vrchnostenského pivovarního písaře Jana Unčovského a Václava Hyskovského, dřívějšího duchovního písaře jindřichohradeckého panství a tou dobou hejtmána v Nové Bystřici Jakuba Kecla, správce Kardašovy Řečice Jana Dráchovského, jeho předchůdce v úřadu Šimona Holického, „*pannu Dorotku ze zámku*“, zámeckého purkrabího Filipa, Matouše Strmilovského, který pro Slavaty spravoval Stráž nad Nežárkou, manželku zámeckého hejtmána Řehoře Auftifera a klíčnici Alžbětu Pragerovu. Z řad rytířských rodů se jednalo o manžele Španovské z Lisova, pro které kostel sloužil jako rodová nekropole, a jménem neznámou příslušnici Vratislavů z Mitrovic. Kromě nich Jiří Pavlovský do kostelních účtů zanesl jména měšťanů pojící se s radní vrstvou. Patřil k nim Jiří Tunkl, jehož otec měl v kapli sv. Mikuláše za zdmi svatojánského kostela umístěn epitaf a byl zde také pohřben, italský kameník Kryštof Casolar nebo Nikodém a Jan Strakové z Ehrenštejna.⁴⁹⁰ Zbytek přispěvatelů na chod svatyně tvořili jindřichohradečtí řemeslníci a kněz Tomáš z Kardašovy Řečice.⁴⁹¹

Poslední bohoslužba se v kostele udála na svátek sv. Štěpána v roce 1620. Poté se katoličtí měšťané vrátili zpět do kostela Nanebevzetí Panny Marie, který se po konci stavovské revolty vrátil zpět katolické farní správě, a sv. Jan Křtitel se opět stal sídlem německy mluvících věřících a probíhala v něm německá kázání.⁴⁹²

Vývoj chrámu po Bílé hoře byl poměrně konstantní a neměnný. Kromě velké rekonstrukce po požáru v roce 1607, kdy byla hlavní loď opatřena novými lavicemi a kazatelnou, se kostel v 17. věku stavebně upravoval pouze párkrát.⁴⁹³ Roku 1658 byl nákladem jedné jménem neznámé měšťanky opraven boční ambit kostela.⁴⁹⁴ V roce 1660 se opravovala střecha s kostelní věží. Stavební práce na věži stály 243 zlatých a pravděpodobně je financovala Societas Jesu, jelikož se jednalo o jeden ze tří kostelů, které přímo spravovala.⁴⁹⁵

⁴⁸⁹ Od času sv. Havla 1619 do konce roku 1620 celkem 49 kop míšeňských a 60 krecarů. SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 3869, sign. III Ka 12, kart. 65, fol. 326.

⁴⁹⁰ Jméno Nikodéma Straky v kostelních účtech je poněkud překvapivé a nečekané, jelikož sám nebyl katolíkem. SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Václavská, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 98, sign. 199, kniha č. 29.

⁴⁹¹ TAMTÉŽ, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 3869, sign. III Ka 12, kart. 65, fol. 326-328.

⁴⁹² Zápis v kronice uvádí, že se sem přesunula „*z těsných prostor sv. Mikuláše*“. Zřejmě se jednalo o kapli v témže kostele. Není ale jasné, kdy se německá sodalita přestěhovala z kostela sv. Máří Magdalény na toto místo. TAMTÉŽ, inv. č. 84, sign. III Kb.

⁴⁹³ TAMTÉŽ, fol. 20.

⁴⁹⁴ TAMTÉŽ, fol. 100.

⁴⁹⁵ TAMTÉŽ, fol. 102 a 115.

Práce na střeše pokračovaly také v následujícím roce, kdy stály 169 zlatých. Spolu se střechou se renovace dočkal kostelní bronzový zvon, na nějž se vydalo 220 zlatých, jenž byl poškozen při divokém a rozpustilém vyzvánění pekařských tovaryšů na svátek Božího Těla. Zvon ulil zvonař v Klatovech a zprvu nebylo jasné, kdo mu provedenou práci zaplatí. Kongregace literátů, k jejichž pobožnostem sloužilo vyzvánění zvonu, odmítla spolu s pekařskými tovaryši tvrzení, že byl zvon poškozen jejím přičiněním a nehodlala škodu uhradit. Celá záležitost se dostala až před městskou radu. Jezuitský rektor jakožto představený kongregace literátů a patron kostela hodlal do sporu zapojit arcibiskupskou konzistoř. Zřejmě až tato hrozba přiměla sporné strany k vyřešení situace. Sdružení literátů přispělo na náhradu škody 50 zlatými a zbytek byl dorovnán z chrámové pokladny.⁴⁹⁶

Obr. 13. Klenební fresky v kapli sv. Anny kostela sv. Jana Křtitele, 15. století.

V následujícím desetiletí byl opraven pozitiv. Průčelí těchto malých, napevno umístěných varhan zpravidla s jedním manuálem a bez pedálu stálo 64 zlatých.⁴⁹⁷ O dva roky později se přikročilo k obložení hlavního kostelního portálu železnými plátky za 120 rýnských.⁴⁹⁸

Velkou proměnu v tomto období zažily kostelní oltáře. V první polovině 17. století se v kostele na evangelní straně pod triumfálním obloukem nacházel menší oltář vzniklý nadací

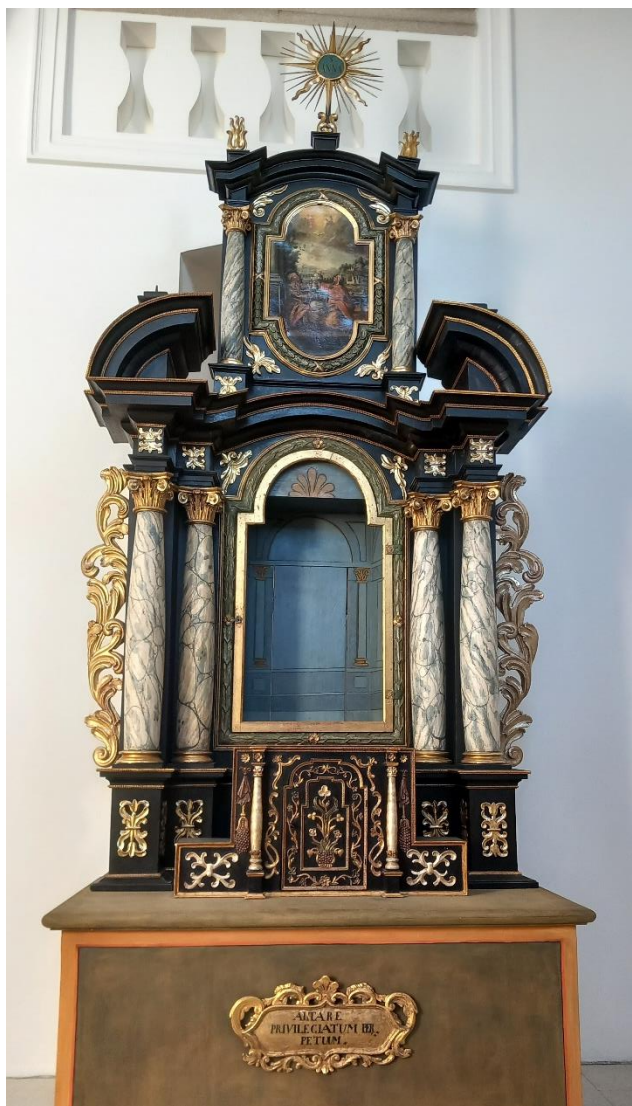
⁴⁹⁶ TAMTÉŽ, fol. 119-120.

⁴⁹⁷ TAMTÉŽ, fol. 133.

⁴⁹⁸ TAMTÉŽ, fol. 139.

nejmenované vdovy Španovské kolem roku 1650.⁴⁹⁹ V roce 1671 byl z odkazu jiné nejmenované zbožné ženy zbudován nový oltář.⁵⁰⁰ Následující rok přibyl kostelu boční oltář sv. Sofie. Ani v tomto případě jezuitská kronika neuvádí, kdo byl jeho fundátorem.⁵⁰¹ V roce 1673 byl postaven další oltář, který byl financován z kostelních peněz.⁵⁰² O deset let později přibyl k bočnímu oltáři sv. Sofie ještě jeden boční oltář zasvěcený sv. Anně, jehož vyhotovení stálo kolem 140 zlatých (obr. 14). Téhož roku se na něm začala slavit zbožná officia. Stal se také chrámovou pokladnicí a podle slov jezuitského pisatele se honosil „*vyšokou uměleckou úrovní*“ a byl zvláště vhodný pro „*vzbuzování zbožnosti i afektů*“.⁵⁰³ Oltář získal v roce 1686 antependium, oltářní plátno a socha jeho patronky obdržela „*pěkné oděvy*“.⁵⁰⁴

Tento kus kostelního mobiliáře byl umístěn do jižní boční lodi kostela, konkrétně do jejího jihozápadního koutu. Toto místo bývá označováno jako kaple sv. Anny a je bohatě dekorováno freskou. Stěny na tomto místě byly vyzdobeny už v polovině 15. století a svým provedením se liší od okolních maleb chrámu. Prostor je zaklenut křížovou klenbou se svorníkem v podobě zlaté pětilisté růže. V jednotlivých klenebních polích jsou na modrém pozadí vymalovány atributy evangelistů. Je zde přítomen sv. Marek jako lev, sv. Lukáš je zastoupen býkem, sv. Matouš má atribut anděla a sv. Jana představuje orel (obr. 13). Pod atributy je

Obr. 14. Oltář sv. Anny z kostela sv. Jana Křtitele, 1684.

⁴⁹⁹ J. NOVÁK, *Soupis*, 180.

⁵⁰⁰ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 132-133.

⁵⁰¹ Do současnosti se bohužel oltář nedochoval. TAMTÉŽ, fol. 133.

⁵⁰² TAMTÉŽ, fol. 137.

⁵⁰³ TAMTÉŽ, fol. 149, 150.

⁵⁰⁴ TAMTÉŽ, fol. 159-67.

vymalována nápisová páska s jejich jmény. Výzdoba pokračuje na další části kaple. Našli bychom zde ještě tzv. veraikon, Bolestného Krista, sv. Helenu, proroky Izaiáše a Jeremiáše, sv. Barboru, sv. Antonína Poustevníka, sv. Wolfganga a sv. Jiljí, narození Krista a Klanění tří králů, Krista na Olivetské hoře a vjezd do Jeruzaléma.⁵⁰⁵ Součástí prostoru je rovněž obdélníková nika ohraničená červenou barvou. V kombinaci s unikátní nástěnnou výmalbou to naznačuje, že prostor mohl už v dřívějších dobách sloužit jako místo specifické náboženské úcty.

Oltář sv. Anny se do dnešních dnů zachoval. Skládá se z oltářní mensy a retabula v podobě sloupové architektury. Štítový nástavec zdobí iluzivně mramorové sloupy se zlacenými korintskými hlavicemi a obraz Narození Panny Marie s jejími rodiči sv. Jáchymem a sv. Annou. Celý výjev je zasazený do barokní krajiny, jenž je korunován vyobrazením sv. Trojice. Nástavec je zakončen paprsky ohraničeným nápisem S. ANNA. O stupeň níže uprostřed dvou řad dalších korintských sloupů je vymalovaný výklenek či ozdobná skříň, v níž se dříve nacházela soška sv. Anny držící v náruči Pannu Marii s Ježíškem. Na oltářní mense stojí dekorovaný svatostánek s florálními motivy. Při opravě oltáře byly objeveny svaté ostatky s pečeti pražského biskupa Jana z Dražic.⁵⁰⁶

V presbytáři byl zbudován hlavní oltář zasvěcený sv. Janu Křtiteli (obr. 15). Kdy byl oltář do kostela instalován, jezuitská kronika nepopisuje. Nejstarší zápis informující o hlavním oltáři je z roku 1674, kdy byl na oltářní menzu umístěn nový tabernákl za 120 zlatých.⁵⁰⁷ Nabízí se možnost ztotožnit vystavení hlavního oltáře s dále nespecifikovaným oltářem vystaveným v roce 1673, na jehož vytvoření šly kostelní peníze. Otázkou zůstává, zda se to samé nedá říct o oltářní fundaci z roku 1671.

⁵⁰⁵ Klára, BUČINOVÁ, *Nástěnné malby v kostele svatého Jana Křtitele v Jindřichově Hradci*, Brno 2013 (bakalářská práce), s. 20-23; J. PEŠINA, *Gotická nástěnná malba*; Z. VŠETEČKOVÁ, *Nástěnné malby*.

⁵⁰⁶ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 179-180.

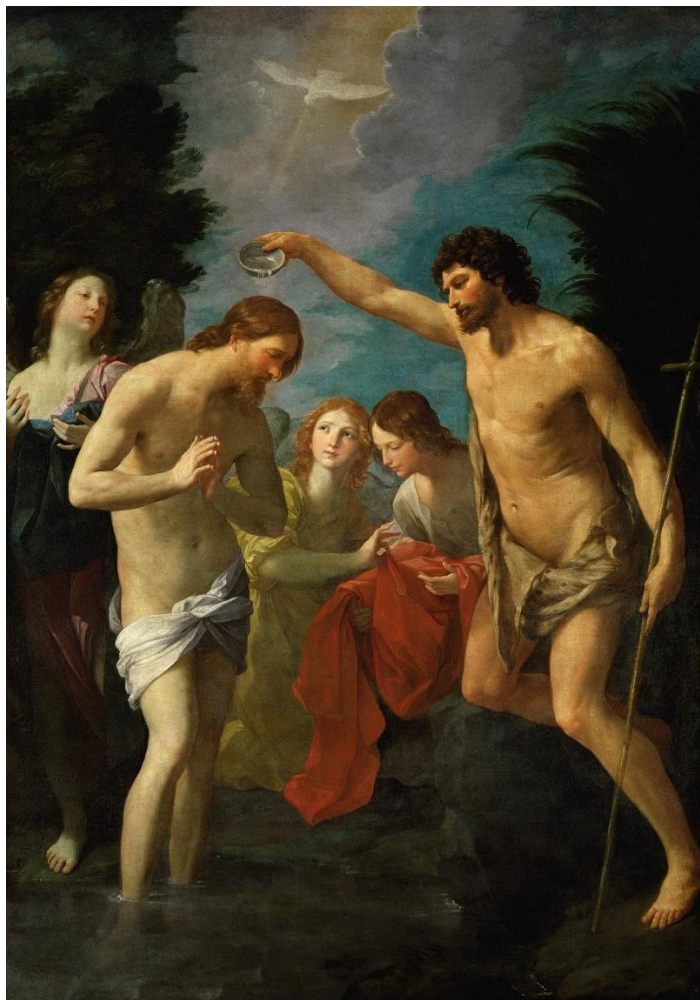
⁵⁰⁷ SOKA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 139.

Obr. 15. Oltář sv. Jana Křtitele v kostele sv. Jana Křtitele, před 1674.

Spodní část monumentálního barokního portálového oltáře představuje oltářní mensa s tabernáklem. Po stranách se nacházejí postranní branky. Nad tím jsou v ozdobných kartuších posazeny obrazy Janových rodičů, sv. Zachariáše na evangelijní a sv. Alžběty a na epištolní straně. Uprostřed se nad svatostánkem nachází hlavní oltářní obraz zachycující Křest Páně. Jedná se o kopii Křtu Krista od italského malíře Guida Reniho, jehož originál se nachází

v Kunsthistorisches Museum ve Vídni (obr. 16).⁵⁰⁸ Po stranách oltářního plátna stojí mezi tordovanými sloupy s vyřezávanými florálními motivy dvojice soch patronů proti moru sv. Šebestiána a sv. Rocha, které se v současnosti restaurují. Šebestiánovo tělo je zahaleno na bedrech kusem plátna a jeho tělo je pokryto ranami a šípy. Roch je vypořádán jako dospělý vousatý muž zvedající si spodní lem svého šatu, obnažuje si nohu a ukazuje na svou ránu způsobenou morem. Společnost mu dělá věrný pes, jenž mu během jeho nakažení morem přinášel potravu.⁵⁰⁹ O úroveň nad nimi se tyčí sochy sv. Barbory a sv. Kateřiny opět se svými atributy. Pro sv. Barboru to je věž a pro sv. Kateřinu meč. Ve štítovém nástavci je možné zahlédnout obraz s výjevem Stětí sv. Jana Křtitele a postavou Salome s mísou na Janovu hlavu a vojáka s mečem. Celý oltář je korunován Ukřižovaným Kristem s Pannou Marií a sv. Janem Evangelistou.

Obr. 16. Guido Reni, Křest Krista, 1622-1623.

⁵⁰⁸ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 179.

⁵⁰⁹ J. HALL, *Slovník*, s. 388.

Na počátku sedmdesátých let 17. století byl upraven dlouhý chór. V celé šíři presbytáře byla vyhloubena prostorná krypta pro pohřbívání těl zesnulých, jejíž realizace stála 273 zlatých. Krypta byla sklenuta lomenou klenbou a vydlážděna. Součástí vnitřního vybavení tohoto prostoru byl oltář s obrazem Bolestné Panny Marie.⁵¹⁰ Dále byla jižní stěna kostela rekonstruována, jelikož hrozilo její zhroucení a byla dokonce nabílena.⁵¹¹

Svatojánský chrám sloužil k pochování mrtvých již od dob středověku. Dokladem toho je řada dochovaných náhrobních kamenů.⁵¹² Rovněž písemné záznamy ze 17. století prozrazují uskutečnění a průběhy některých pohřbů. Chronologicky první je paradoxně neuskutečněný pohřeb a pochování do rodové hrobky Jana Zelendara z Prošovic († 1600), dlouholetého hejtmana jindřichohradeckého panství. Zelendarovi jezuité odepřeli pohřeb na posvátném místě vedle své manželky, jelikož byl vyznavačem podobojí.⁵¹³

S kostelem sv. Jana souvisela také pohřební slavnost posledního mužského příslušníka rodu zlaté pětিলisté růže Jáchyma Oldřicha z Hradce. Jeho tělo bylo 28. ledna ve tři hodiny v noci přeneseno ze zámku v doprovodu jezuitských studentů se zapálenými svíčkami, žáky farních škol a dvěma členy Societas Jesu spolu s farním klérem do svatojánského chrámu. Zde tělo spočívalo až do neděle po Nanebevstoupení neboli Exaudi, která toho roku připadla na 30. května. Během tohoto čtyřměsíčního období bylo tělo Jáchyma Oldřicha z Hradce neustále obklopeno studenty jezuitského gymnázia, kteří se ve dne i v noci modlili žalmy. Mimo to jezuitští kněží sloužili každý den dvě nebo tři svaté mše za duši zemřelého. V neděli 30. května 1604 pronesl v kostele jezuitský profesor rétoriky Jan Putean před smutečními hosty pohřební řeč. Po jejím skončení zazněly vigilie. Na druhý den byly ostatky Jáchyma Oldřicha přeneseny do farního kostela Nanebevzetí Panny Marie, kde bylo jeho tělo pochováno do rodové hrobky.⁵¹⁴

První zachycenou osobou, jež se v kostele skutečně nechala pohřbít v 17. století, byl rytíř Štěpán Adam Bulvan z Bulvanu, jenž zemřel v roce 1609. Působil ve službách posledních pánů z Hradce jako hejtman hlubockého panství od roku 1592 do 1598, kdy bylo panství prodáno. Poté přešel do služeb Petra Voka z Rožmberka, ale jeho rodina stejně jako on sám měl nadále vazby na Jindřichův Hradec. Dokladem toho je jeho žulový náhrobek umístěný pod

⁵¹⁰ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 131.

⁵¹¹ TAMTÉŽ, fol. 137.

⁵¹² Přehledově zpracovány v J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*.

⁵¹³ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 6; F. TISCHER, *Purkrabí*, Ohlas od Nežárky z 5. června 1897.

⁵¹⁴ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 8-9.

kazatelnou. Je zdoben rakem ve znaku a přilbou z níž vystupuje napřažená paže s mečem, šavlí.⁵¹⁵

Na stejném místě se nachází figurální funerální náhrobek rytíře Adama Michala Španovského z Lisova (obr. 17). Je zčásti polychromovaný a zachycuje postavu nebožtíka v rytířské zbroji. Lapidární nápis na desce informuje o datu úmrtí, k němuž došlo v roce 1615.⁵¹⁶ Výklenek u kazatelny je osazen také náhrobkem jiného příslušníka stejné rodiny, a sice Oldřicha Španovského z Lisova (†1623). Také tato deska zachycuje v reliéfu postavu nižšího

Obr. 17. Náhrobní kámen rytíře Adama Michala Španovského z Lisova, po 1615.

šlechtice ve zbroji, na jejímž vyhotovení se podílel kameník italského původu Kryštof Casolar, jenž se dokonce stal sakristiánem zmiňovaného kostela.⁵¹⁷ Katolík Oldřich Španovský ve městě pobýval od konce 16. století a náležel ke starobylému jihočeskému rytířskému rodu. Podle Josefa Nováka byl Adam Michal jeho synem. Když se za stavovského povstání katolíci přesunuli do svatojánského chrámu, přispíval na jeho chod. Také byl obviňován z toho, že vynášel pro nekatolické vzbuřence citlivé informace ven z města. V roce 1622 zastupoval Viléma Slavatu z Chlumu a Košumberka při procesu s účastníky stavovské revolty ve městě.⁵¹⁸

Kromě Španovských z Lisova měla na kostel sv. Jana Křtitele vazbu rodina jindřichohradeckých erbovních měšťanů Straků z Ehrenštejna. Jan Straka z Ehrenštejna přispíval spolu s dalšími katolickými měšťany na chod svatojánské

⁵¹⁵ J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 18; Jakub HRDLIČKA, *Páni dvořané Petra Voka z Rožmberka a dvořanská světnice třeboňského zámku*, Heraldická ročenka 1991, s. 5-67; 1992, s. 5-37, zde s. 14-16.

⁵¹⁶ J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 19.

⁵¹⁷ Vlach Kryštof Casolar se dokonce stal několikrát za sebou konšelem. J. HRDLIČKA, *Víra*, s. 76, 83-84, 147.

⁵¹⁸ J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 20-21; J. HRDLIČKA, *Víra*, s. 403, 416, 456.

svatyně v době městské revolty. V prostorách kůru se dochovala náhrobní deska se sešlapaným neúplným nápisem a znakem Straků z Ehrenštejna, kterou Josef Novák připsal právě Janovi Strakovi z Ehrenštejna, jenž ve dvacátých letech 17. věku vykonával funkci rychtáře.⁵¹⁹ Janova dcera Alžběta († 1619) byla v dětském věku pohřbena rovněž v prostorách presbytáře.⁵²⁰

Roku 1619 odešel na věčnost kněz a kaplan Šebestián Václav Lanion, dříve farář v Lutové, který měl jako kaplan působit v Jindřichově Hradci od října uvedeného roku. Do města se dostal na základě žádosti nekatolických měšťanů. Byl tedy pravděpodobně sám nekatolíkem. Koresponduje s tím také výzdoba jeho náhrobní desky, jež zdobí kalich s hostií.⁵²¹ O to víc je ovšem překvapující, že se tento náhrobek nachází za zdmi tradičně katolického svatostánku. Vysvětlením může být snaha získat pro nekatolické bohoslužby kostel sv. Jana Křtitele, o což evangelíci ve městě nejprve usilovali. Nakonec jim byl v říjnu 1619 přidělen mariánský farní kostel a katoličtí měšťané se, jak již zaznělo, přesunuli do svatojánského kostela. Do té doby zde nebyla výhradně dominantní jediná konfese. Dalším duchovním pochovaným v kostele byl kaplan z chrámu Nanebevzetí Panny Marie Jan Jiří Pařízek, jenž zemřel 9. listopadu 1637.⁵²²

Kromě výše uvedených osob našly u sv. Jana Křtitele poslední spočinutí také děti. Dokladem může být žulová deska Johanny, dcery hejtmana jindřichohradeckého panství Václava Mathiadesa Dačického, jež zemřela v prvním roce svého života a pohřbena byla v roce 1634. Její otec od roku 1617 působil ve službách Slavatů jako písař v Žirovnici. Posléze se z něj stal mělnický hejtman a odtud se roku 1631 přesunul do Jindřichova Hradce. Johannina matka se jmenovala Ludmila a pocházela z Pelhřimova. Po smrti svého manžela se opět provdala za dalšího slavatovského vrchnostenského úředníka, jímž byl regent slavatovského dominia Samuel Ferdinand Karolides z Karlsperka. Z Ludmilina prvního manželství se narodila dcera, která se dožila dospělosti. Jmenovala se Anastázie Terezie a také ona se výhodně provdala. Jejím manželem se stal důchodní písař Řehoř František Auftifer. Vedla velmi zbožný život a jak již zaznělo, po své smrti odkázala značnou část svého majetku jezuitům a kostelu Nanebevzetí Panny Marie.⁵²³ Ve svatojánském kostele byl pohřben také dvanáctiletý Jiří Valentin Goldbach, který zemřel v červnu 1649 a jeho matka Kateřina o deset let později darovala kostelu 1000 zlatých rýnských.⁵²⁴ Dva roky předtím zde byl pochován Jiřík Krejčí. Jako místo svého

⁵¹⁹ J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 439.

⁵²⁰ TAMTÉŽ, s. 20.

⁵²¹ TAMTÉŽ; J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 370.

⁵²² J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 22.

⁵²³ TAMTÉŽ, s. 24-25; F. TISCHER, *Purkrabí*, Ohlas od Nežárky z 12. června 1897.

⁵²⁴ J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 22.

posledního odpočinku posloužil kostel také významné měšťance a obnovitelce křížové cesty ke kostelu sv. Jakuba Anně Beerové. Její náhrobní deska s datem úmrtí 1693 se nacházela v kůru kostela sv. Jana Křtitele.⁵²⁵

Svatojánský chrám nebyl pouze místem smutečních událostí a prostorem uchovávání paměti na významné měšťany nebo rytíře s vazbami na město či zámeckou rezidenci. Řada oslavných náboženských festivit se částečně odehrávala uvnitř jeho zdí. Po přínosu ostatků sv. Hippolyta v roce 1637 se začala konat každoroční srpnová procesí na oslavu městského patrona, která často končila právě ve svatojánském chrámu.⁵²⁶ Poněkud netradiční výjimku představovala výroční slavnost v roce 1642, jejíž hlavní postavou byl nový patron města sv. Hippolyt. Hlavním posláním festivity byly modlitby a prosby u patrona, aby ochránil město před válečnými útrapami, suchem a neúrodou, které v tomto roce sužovaly město. Navíc se toho roku odehrál násilný vpád Švédů do Čech a na Moravu.⁵²⁷ Tehdy kostel sv. Jana Křtitele figuroval jako místo prvního zastavení barokní festivity. Jelikož byl svatostánek sídlem německy mluvících katolíků, odehrávalo se první zastavení v němčině. Vliv na jazykovou stránku zastavení měla rovněž německá mariánská sodalita Neposkvrněného Početí Panny Marie, kterou jezuité ustanovili v roce 1625.⁵²⁸ Hlavní část proseb a modliteb cílila na obranu a ochranu proti nenadálým úrazům, nemocem a moru. Součástí připraveného vystoupení v chrámu bylo několik postav. První byla postava Moru neboli Dobyvatele ze Zjevení sv. Jana. Spolu s ním mohli účastníci procesí spatřit postavu Života, kterou napadala postava Smrti. Jako kulisy pro zastavení použili členové konfraternity předměty spojené s funerální tematikou, jež symbolicky dokreslovaly hlavní poselství celého zastavení. Závěr vystoupení představovala skupina géníů, kteří těšili věřící, že sv. Hippolyt město před nebezpečím smrti a nemoci ochrání.⁵²⁹

Při oslavách stoletého výročí schválení jezuitského řádu papežem se v Jindřichově Hradci konaly velkolepé oslavy, při nichž nebyl vynechám svatojánský svatostánek. Místo chrámu bylo ustanoveno jako jedno ze zastavení průvodu.⁵³⁰

⁵²⁵ TAMTÉŽ, s. 23 a 25.

⁵²⁶ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 56, 70, 71 a 76.

⁵²⁷ F. Matějka, *Morava*; F. TEPLÝ, *Dějiny I/3*, s. 258, 259, 262, 266

⁵²⁸ J. MIKULEC, *Mariánské družiny*, s. 42.

⁵²⁹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 65. Více také M. LUTROVÁ, *Barokní kultury*.

⁵³⁰ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 62.

Od druhé poloviny 17. století se v Jindřichově Hradci pozvolna ustavil nový druh zbožného průvodu, za jehož organizací stáli jezuité. Hlavními účastníky v tomto případě nebyli dospělí sodálové, ale malé děti a mládež obojího pohlaví. Průvod vycházel z kostela sv. Jana Křtitele a mířil přes město k farnímu chrámu, kde byl zakončen a kde děti často předvedly nějaké představení.⁵³¹ Tyto „*průvody maličkých*“, jak je nazývala řádová kronika, nebyly pořádány s každoroční pravidelností, respektive je kronika nezmiňuje každý rok. Hlavním cílem festivity bylo upevnění katolické víry v zástupcích přihlížejících měšťanů a vychovávání dětí v katolické horlivosti. Průvod mnohdy vedl jezuitský katecheta, jenž učil potomky jindřichohradeckých měšťanů a okolních obyvatel náboženství. Slavnost, kterou organizovalo Tovaryšstvo Ježíšovo, také reprezentovala řád. Dětský průvod městem se konal tradičně při oslavách zakladatele řádu sv. Ignáce z Loyoly, jenž byl patronem dětí.⁵³² Pět set dětí, v některých případech dokonce šest set, bylo často oděno v „*zářivých šatečkách*“ a s palmovými ratolestmi v rukou recitovalo básně, Kristovo učení v rodné řeči, zpívalo Zdravas Královno a chvály na sv. Ignáce z Loyoly. Před nimi byly nesený obrazy sv. Ignáce. Uprostřed průvodu dívky nesly „*nebeskou Královnu*“. Po skončení festivity si děti a diváci odnášeli zbožné obrázky s tímto jezuitským světcem.⁵³³

Výše zmíněná německá družina zasvěcená Neposkvrněnému početí Panny Marie nejprve sídlila v jezuitské fundaci. Od data jejího založení v roce 1625 nicméně rostl počet jejích členů. K roku 1642 již údajně měla 90 sodálů. Z tohoto důvodu se v uvedeném roce přesunula do kaple sv. Mikuláše ve svatojánské svatyni, kde se její členové scházeli ke cvičením.⁵³⁴ Tato kaple přiléhá k dlouhému chóru z jižní strany a vznikla patrně před rokem 1369. Jedná se tedy o příklad vrcholně gotické architektury (obr. 18).⁵³⁵ Sama má na východní straně malý presbytář oddělený od kaplové lodi triumfálním obloukem, což napovídá tomu, že toto místo mohlo sloužit pro soukromé církevní obřady už od dob středověku. Z tohoto důvodu nebylo jistě náhodné přesídlení mariánské družiny právě do těchto prostor, neboť se mohlo jednat o navázání na starší lokální tradice, které se udržely v městské paměti. Mimo to je kaple výjimečná svou architektonickou podobou, kdy je klenba kaple sklenuta na středový válcový sloup, ze kterého trojpaprskem vybíhá obkročná klenba. Uměleckohistorická literatura považuje tento architektonický moment za předchůdce středověkých jihočeských dvoulodních

⁵³¹ TAMTÉŽ, fol. 193, 212.

⁵³² První zaznamenaný průvod v roce 1678 se o svátku sv. Ignáce z Loyoly nezmiňuje. Nicméně hovoří o svátku Nanebevzetí Panny Marie. Průvody se konaly v letech 1684, 1686 a 1695.

⁵³³ TAMTÉŽ, fol. 141, 154, 162, 206.

⁵³⁴ TAMTÉŽ, fol. 67.

⁵³⁵ R. LAVIČKA, *Pozdně středověká architektura*, s. 32.

kostelů.⁵³⁶ V samotných prostorách kaple kongregace Neposkvrněného početí setrvala necelých 30 let. V roce 1671 se pro velký počet sodálů zásluhou jejích představených přesunula z poněkud těsných prostor mikulášské kaple do kostela sv. Jana Křtitele.⁵³⁷ Od něho pravděpodobně konfraternita vycházela na různé poutě, například ke kostelíku sv. Barbory za městem nebo ke sv. Jakubu.⁵³⁸

Obr. 18. Prostor kaple sv. Mikuláše v kostele sv. Jana Křtitele.

Působení sodality mělo samozřejmě také vliv na kostelní mobiliář, jelikož družina v kostele uchovávala vlastní paramenta a preciosa nutná pro svou činnost. Rovněž na svůj provoz a fungování získávala finanční příspěvky od měšťanů či od zesnulých členů sodalit. Ani

⁵³⁶ Jan MUK, *Klenba kapitulní síně minoritů v Jindřichově Hradci*, Umění 10, 1962, č. 6, s. 616-617, zde s. 616; R. LAVIČKA, *Pozdně gotické kostely*.

⁵³⁷ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 132-133.

⁵³⁸ TAMTÉŽ, fol. 100.

slavatovská vrchnost neopomíjela obdarovat jezuitské mariánské družiny. V roce 1659 pořídila Františka Slavatová z Meggau pro německou sodalitu, tehdy sídlící v kapli sv. Mikuláše, baldachýn ze zeleného hedvábí.⁵³⁹ O rok později zemřela Kateřina Pasovská, která německé kongregaci Neposkvřněného početí Panny Marie odkázala 330 zlatých.⁵⁴⁰ V osmdesátých letech 17. století přibyl mariánské družině jejím vlastním nákladem proutěný baldachýn, jenž byl hustě pomalován zlatými květy („*frygijská práce*“) a prapor vyhotovený z květnatého zelenavého damašku s obrazem Neposkvřněné Panny Marie.⁵⁴¹ Zelená byla jednou z barev Panny Marie a v kombinaci se zasvěcením sodality mohla symbolizovat její vyvolení mezi ostatními smrtelníky a věčnou duševní i tělesnou svěžest, jelikož byla počata bez dědičného hříchu.⁵⁴²

Kromě výše zmíněných předmětů kostelu v průběhu celého 17. století přibývalo vybavení, které se sodalitami nijak nesouviselo. Ještě dávno předtím, než vůbec byla německá sodalita založena, věnovala Lucie Otýlie Slavatová z Hradce v roce 1607 svatojánské svatyni paramenta z červeného hedvábí v ceně 150 zlatých.⁵⁴³ Dámy ze slavatovského dvora ji v tomto kroku záhy následovaly. O dva roky později věnovala chrámu Christina Schoberin veškeré své cennosti.⁵⁴⁴ Další zbožnou donátorkou se stala Kateřina Španovská z Lisova. Manželka rytíře Oldřicha Španovského darovala kostelu novou kasuli z červeného hedvábí.⁵⁴⁵

Svatojánský mobiliář tvořilo také liturgické nádobí, kvůli kterému došlo ke střetu mezi jezuitským řádem a členy městské obce. Při velkém požáru města a kostela sv. Jana Křtitele v září 1607 byl z příkazu jezuitského provinciála a na radu Vavřince Tunkla, tehdejšího představeného kostela, odnesen chrámový poklad k magistru Janovi Arculariovi. Ten v roce 1614 kostelní majetek vrátil a měl být uložen do sakristie svatyně. Při vrácení ale chybělo několik kalichů, jež původně náležely kostelu. Městská rada si dala povolát z Českých Budějovic Vavřince Tunkla, aby jim popsal události, k nimž došlo před sedmi lety. Tunkl si je ale kvůli svému stáří už dobře nepamatoval. Kromě něho byli požádáni o svědectví tehdejší radní Jáchym Čech z Kozmáčova a Baltazar Pellio. Oba potvrdili, že kalichy byly odneseny ve

⁵³⁹ TAMTÉŽ, fol. 106.

⁵⁴⁰ TAMTÉŽ, fol. 108.

⁵⁴¹ TAMTÉŽ, fol. 150, 170-171. Panna Marie neboli Immaculata se v tomto ikonografickém pojetí obvykle znázorňovala jako žena s rozpuštěnými vlasy stojící na zeměkouli či srpku měsíce a svou nohou zašlapává hada. Bývá také ztotožňována s ženou sluncem oděnou ze Zjevení sv. Jana. *Heslo Immaculata*, in: H. RULÍŠEK, Postavy.

⁵⁴² *Heslo Barvy*, in: TAMTÉŽ.

⁵⁴³ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, Fol. 13.

⁵⁴⁴ Výjimku představoval šat z červeného damašku, který darovala jezuitské koleji. TAMTÉŽ, Fol. 18.

⁵⁴⁵ TAMTÉŽ, fol. 20; J. HRDLIČKA, *Víra*, s. 533.

dvou koších a že viděli, jak byly uloženy. Na jejich přesný počet si už ale nevzpomínali a obviňovali předchozí městskou radu. Kromě kalichů se postrádaly ještě další nejmenované předměty. Nakonec byla celá věc předána k posouzení Vilému Slavatovi. Nicméně ani po roce nedošlo k navrácení předmětů do kostela a další zápisy o vyřešení situace kronika neobsahuje.⁵⁴⁶

Ve druhé polovině 17. století bylo kostelní vybavení rozšířeno darem Františky Slavatové z Meggau o stříbrnou kadidelnici ze 64 uncí stříbra a o stříbrnou lodčku z 25 uncí. O několik let později ještě urozená vdova učinila nadaci, ze které měla být vyplácena renta na vydržování světského kněze, jehož povinností bylo denně ve stanovenou hodinu sloužit mši svatou v chrámu sv. Jana Křtitele pro útěchu obyvatel přilehlého špitálu.⁵⁴⁷

V průběhu let byly kostelu darovány od nejmenovaných donátorů některá paramenta. Šlo o rochety pro ministranty, pěkně provedený ornát v ceně 108 zlatých, kněžské roucho s pluviálem, hedvábná roucha pro kněze, frontalia a dvě posvátná roucha. Z liturgického nádobí kostel získal touto cestou dva měděné svícny, monstranci ze zlata a stříbra, ciborium, jeden závěsník – meč, stříbrnou lampu a jiné menší dary.⁵⁴⁸ Výjimečný byl dar z roku 1687 od neuvedeného dárce, snad jezuity, kdy kostel získal veškeré vybavení ke sloužení mše svaté. Podle charakteru sdělení se jednalo o paramenta vyhotovená z hedvábné látky protkaná stříbrnými vlákny a ozdobená stříbrnými trásněmi. Z té samé látky měly oděv sochy Panny Marie, Ježíška a sv. Anny na svatoanenském oltáři.⁵⁴⁹ Věřící přispívali kostelu rovněž na mešní víno. Od října 1677 do dubna 1678 byly ve svatyni vybrány celkem dva zlaté a 19 a půl krejcaru na 31 žejdlíků vína.⁵⁵⁰

Ke konci 17. věku lze na příkladu svatojánského chrámu sledovat nárůst zbožnosti projevované sv. Janu Nepomuckému. Na radu příslušníka jezuitského řádu nechal nejmenovaný měšťan v roce 1695 zhotovit a postavit do kostela umělecky kvalitně vyhotovenou sochu sv. Jana Nepomuckého, aby se dále šířila úcta k tomuto ochránci zpovědního tajemství. Povědomí o něm rozšířilo kázání, jež se zřejmě odehrálo ve svatojánské svatyni. Socha a kázání údajně zapůsobily na věřící natolik, že se k soše často obraceli o rady, zapalovali u ní svíčky na olověných svícnech a zavěšovali do její blízkosti poděkování za vyslyšené modlitby a prosby.⁵⁵¹

⁵⁴⁶ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 24, 25.

⁵⁴⁷ TAMTÉŽ, fol. 106 a 140.

⁵⁴⁸ TAMTÉŽ, fol. 100, 106, 115, 125-126, 127, 132-133, 139, 142.

⁵⁴⁹ TAMTÉŽ, fol. 172-171.

⁵⁵⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 3869, sign. III Ka 12, kart. 65 II, fol. 319.

⁵⁵¹ TAMTÉŽ, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 206.

O pár let později přibyl do téhož svatostánku obraz sv. Jana Nepomuckého v masivním zlaceném rámu, aby nadále šířil úctu světců.⁵⁵²

Věřící podporovali kostel nejen hmotně, ale také finančně. Jindřichohradecká měšťanka Kateřina Goldpachová darovala v roce 1660 kostelu 1000 zlatých.⁵⁵³ V roce 1664 mu bylo z neuvedených zdrojů připsáno 50 zlatých.⁵⁵⁴ Rektor koleje Václav Sattenwolff, který stál v jejím čele od října 1665 do listopadu 1668, potvrdil v roce 1667, že za půl roku od svátku sv. Havla 1666 do sv. Jiří 1667 obdržel od rentmistrovského úřadu úrok z částky 1300 zlatých ve výši 39 zlatých, kterou připsal svatojánskému kostelu.⁵⁵⁵ Dalších 39 zlatých bylo kostelu vyplaceno v následujícím půlroce 1667, tentokrát tedy od sv. Jiří do sv. Havla.⁵⁵⁶ Stejná částka byla vyplacena rovněž roku 1671.⁵⁵⁷ K datu 1667 bylo kostelu uloženo 46 kop, kterou si dva měšťané chtěli pojistit, aby v něm mohli být po své smrti pochováni.⁵⁵⁸ Rok po smrti telčské zakladatelky Františky Slavatové z Meggau († 1676) převzal kostelník u sv. Jana zřejmě z její pozůstalosti půlroční odměnu ve výši 45 zlatých.⁵⁵⁹ Téhož roku bylo také vyplaceno z nadace Františky Slavatové 42 zlatých a 30 krejcarů jindřichohradeckému proboštovi Jeronýmu Pozzimu za kaplanské služby u sv. Jana Křtitele.⁵⁶⁰ Zmíněné peníze pobíral i v následujících letech.⁵⁶¹ Správce hraběcího majetku vyplácel z roční renty kostela také prefekta kostela, který mohl být z jezuitského řádu.⁵⁶²

Finančně podporována byla také kostelní hudba. V roce 1683 bylo kostelu připsáno 500 zlatých pro „zvětšení hudby“. Tuto částku uložil regent semináře u hraběte Františka Paradise na Nové Včelnici.⁵⁶³ I přes tuto částku museli o čtyři roky později jezuité řešit špatné či dokonce nedostatečné financování kostelního zpěvu. Nakonec bylo rozhodnuto, že z částky 500 zlatých půjde úrok 30 zlatých zpěvákovi v kostele sv. Jana Křtitele pod podmínkou, že před a po kázáních i během mší bude spolu s pěti muži zpívat zbožné zpěvy v mateřské řeči. Za to měli ročně dostat pět zlatých.⁵⁶⁴

⁵⁵² TAMTÉŽ, fol. 212.

⁵⁵³ TAMTÉŽ, inv. č. 3869, sign. III Ka 12, kart. 65 II.

⁵⁵⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 125.

⁵⁵⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 3869, sign. III Ka 12, kart. 65 II, fol. 325.

⁵⁵⁶ TAMTÉŽ, fol. 324.

⁵⁵⁷ TAMTÉŽ, fol. 323.

⁵⁵⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 127.

⁵⁵⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 3869, sign. III Ka 12, kart. 65 II, fol. 322.

⁵⁶⁰ TAMTÉŽ, fol. 321.

⁵⁶¹ TAMTÉŽ, fol. 316, 317, 318.

⁵⁶² Od osmdesátých let obdržoval prefekt 7 zlatých rýnských a podle dalších kvitancí prefekti či kostelní správci z řad Societas Jesu nadále pobírali tuto částku. TAMTÉŽ, fol. 280, 289, 310-315.

⁵⁶³ TAMTÉŽ, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 172-171.

⁵⁶⁴ TAMTÉŽ.

Františkánský kostel sv. Kateřiny

Konkurencí jezuitské fundace byl řád františkánů, který od konce 15. století sídlil se svým konventem u kostela sv. Kateřiny na Novoměstském předměstí. Před rokem 1618 šlo o jeden z mála františkánských klášterů, který v království existoval. Soužití obou řádů nebylo prosté konfliktů. Ve sledovaném období vyvstaly první rozbroje mezi jezuity a františkány v letech 1607 a 1608, kdy se Tovaryšstvo Ježíšovo rozhodlo uskutečnit české kázání ve františkánském kostele a uspořádat k němu procesí, čímž by demonstrovalo svou převahu nad konkurenčním konventem a fakticky si přivlastnilo jeho sakrální prostor. Františkáni se proti tomu ohradili, a napříště tak jezuité měli konat procesí do jiných lokalit.⁵⁶⁵ V rámci oslav mimořádného svatého roku vyhlášeného papežem Alexandrem VII. se přesto jedno procesí jezuitských mariánských družin ke kostelu sv. Kateřiny konalo.⁵⁶⁶

Nepřímé střetávání a šarvátky mezi oběma řády pokračovaly po celé 17. století, jak je možné ukázat na několika příkladech. Druhou postní nedělí roku 1643 kázal u sv. Kateřiny františkánský kazatel. Podle jezuité kroniky si měl lehce upravit formulaci evangelia, která vyzněla nepřímo v pokárání Societas Jesu. Zpráva o tom se rychle roznesla a údajně byla probírána ve městě, na zámeckém dvoře a třetí den se dostala také k uším jezuitů. Zřejmě došlo ke konfrontaci mezi františkánským kazatelem a jezuitou, jelikož následující neděli neuvedený kazatel u sv. Kateřiny uváděl věci na pravou míru a odvolal, co řekl předtím. Bohužel se k tomuto incidentu nedochovaly prameny františkánské provenience, a tak nelze plně posoudit, jestli se událost opravdu stala tak, jak ji líčila jezuitská kronika. Z jezuitského zápisu je možné vyčíst jakýsi posměšek, že řád sv. Františka nebyl schopen připravit natolik výstižné kázání, jak to uměli jezuité.⁵⁶⁷

Na konci druhého desetiletí 17. věku za stavovského povstání byl františkánský klášter i s kostelem pobořen, vyloupen a františkáni byli ze svého konventu vyhnáni.⁵⁶⁸ V pobělohorské době se přistoupilo k renovaci františkánského areálu. Náklady na opravu hradila zámecká vrchnost v čele s Vilémem Slavatou z Chlumu a Košumberka a vdovou Kateřinou Hradeckou z Montfortu.⁵⁶⁹ Ta se po smrti svého syna Jáchyma Oldřicha z Hradce přestěhovala do vdovského sídla nazývaného „Klášteříček“, jenž stál v blízkosti kláštera.⁵⁷⁰ Jak

⁵⁶⁵ TAMTÉŽ, fol. 13, 16.

⁵⁶⁶ TAMTÉŽ, fol. 95.

⁵⁶⁷ TAMTÉŽ, fol. 72.

⁵⁶⁸ F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 24.

⁵⁶⁹ TAMTÉŽ, s. 25.

⁵⁷⁰ Pavel KOBLASA, *Klášteříček v Jindřichově Hradci, pamětihodnost se slavnou minulostí*, Výběr: časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 43, 2006, č. 3, s. 217-221.

bylo zmíněno výše, Kateřina byla velmi zbožná. Aby mohla v kterékoliv hodině navštívit svatostánek, byl mezi klášteríčkem a kostelem sv. Kateřiny zbudován krytý koridor, jenž ústí na chrámovou kruchtu (obr. 19).⁵⁷¹ Kostelu navíc odkázala bílý pluviál s perlami, dvě bílo-stříbrné kasule a dalmatiky.

Obr. 19. Koridor z vdovského sídla do kostela sv. Kateřiny.

Kromě nich přispěl na znovuoobnovení chrámu například jindřichohradecký hejtman Jakub Kecl z Rotendorfu, z jehož daru byla opravena klášterní kaple sv. Barbory.⁵⁷² Svůj vztah ke kostelu upevnil tím, když se rozhodl nechat pohřbít do svatokateřinského svatostánku.⁵⁷³ Koordinaci stavebních oprav pečlivě sledovali členové řádu provinciál Alois Keck a provinciál Michael Jahn.⁵⁷⁴

Alespoň částečně opravený kostel spolu s kaplemi a oltáři v roce 1625 slavnostně vysvětil arcibiskup Arnošt Vojtěch z Harrachu, jenž primárně přijel do města vysvětit svatotrojiční kostel. K aktu došlo 6. září brzy ráno. Arcibiskup vyjel z jindřichohradeckého zámku směrem na Novoměstské předměstí k františkánskému klášteru. V kostele sv. Kateřiny

⁵⁷¹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 46.

⁵⁷² J. NOVÁK, *Soupis památek*, s. 194.

⁵⁷³ F. TISCHER, *O hrobkách*, Ohlas od Nežárky z 14. září 1895.

⁵⁷⁴ F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 25.

vysvětil tři oltáře a jeden oltář v klášterním ambitu. Poté ve svatyni sloužil latinskou mši, po níž poklekl k modlitbě před hlavním oltářem. V klášteře františkánů zůstal na oběd, po němž se odebral do proboštského kostela Nanebevzetí Panny Marie.⁵⁷⁵

Stavba kláštera byla kompletně hotova v roce 1644, nicméně architektonické zásahy a stavební úpravy areálu pokračovaly nadále. Kostelní sakristie byla vystavěna o dva roky později. V padesátých letech byl v kostelní kryptě vyhlouben kanál k odtékání vody.⁵⁷⁶ Další stavební úpravu představovala přístavba sanktusníku na zvony v roce 1661. O osm let později do něho byly zavěšeny tři zvony ulité nákladem manželů Zimmermanových, které byly posvěceny u cisterciáků ve Zlaté Koruně.⁵⁷⁷ Nesly jména sv. Kateřiny, sv. Barbory a sv. Kláry. Menší zvon sv. Barbory nicméně roku 1673 pukl a jeho přelití ve Znojmě hradila Barbora Zimmermanová. O devět let později se scénář opakoval. Tentokrát byl přelit v Praze a nově ho posvětil opat benediktýnského kláštera Jan Manzer.⁵⁷⁸ V důsledku velkého požáru města v roce 1801 se ale nedochoval ani jeden z nich.

Roku 1662 dal Samuel Ferdinand Karolides z Karlsberka, bývalý sekretář Adama Pavla Slavaty a od roku 1650 až do své smrti 25. srpna 1664 vrchní hejtman slavatovských panství, na své náklady zbudovat kapli sv. Antonína z Padovy. Právě tuto kapli při františkánském kostele si následně zvolil za místo svého posledního odpočinku. Karolides byl dvakrát ženatý. Jeho první manželkou byla rytířka Alžběta Monika Hozlauerová z Hozlau. Podruhé se oženil s vdovou po slavatovském hejtmanovi Václavu Mathiadesovi Dačickém. Kaple byla osazena jeho náhrobním kamenem, který upomínal na to, že zemřel bez dědice. Měl pouze nevlastní dceru Anastázii.⁵⁷⁹ Prostor kaple byl malířsky vyzdoben dvěma zázraky spojenými se sv. Antonínem, a sice kázání rybám, které poslouchaly jeho slova na rozdíl od lidí, a hladového osla klanícího se hostii. Kupoli zdobila monstrance s jeho jazykem. Později byla opatřena železnou mříží. Apoštolský syndikus Jan Frey obohatil roku 1685 prostor o stříbrný zvonek.⁵⁸⁰

Takto opravený kostel ale nevydržel dlouho. Při kázání dne 7. července 1669 vyšlehl z klášterní kuchyně oheň, jenž zachvátil kostel a klášter. Měšťané, jezuité a františkáni se snažili zachránit alespoň část kostelního vybavení. Podle Societas Jesu se při záchranách vyznamenal

⁵⁷⁵ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 32; TAMTÉŽ, inv. č. 3871, sign. III Ka 14, kart. 66, fol. 265.

⁵⁷⁶ F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 27.

⁵⁷⁷ NA, ŘF Jindřichův Hradec, inv. č. 14, sign. III B/1e, kart. 1, fol. 82; F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 29.

⁵⁷⁸ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 200; F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 31-32.

⁵⁷⁹ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 194; F. TISCHER, *Purkrabí*, Ohlas od Nežárky z 26. června 1897; J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 64-65.

⁵⁸⁰ TÝŽ, *Soupis*, s. 196; *Heslo Antonín z Padovy*, in: H. RULÍŠEK, *Postavy*; F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 28, 34-35.

jeden z magistrů, jehož přičiněním byly zachráněny skříně představených kláštera i archiv. Druhý den po požáru jezuité solidárně poslali františkánům z koleje oběd. Dobrý skutek poté františkáni podle jezuitské kroniky zmínili při svých kázáních.⁵⁸¹

Konvent se svatyní byl znovu vystaven především nákladem slavatovské vrchnosti v čele s Ferdinandem Vilémem Slavatou z Chlumu a Košumberka a případně také jiných podporovatelů, které pro věc získal tehdejší kvardián Vilém Brouček.⁵⁸² Slavatové poskytli na rekonstrukci františkánského konventu s kostelem 10800 klenebních a 15000 zdících cihel. Tesaři s učedníky pobili chrámovou střechu šindelem, na níž vystavěli druhou kostelní věž, již později přibýly hodiny v ceně 200 zlatých.⁵⁸³

V této etapě vyrostla vedle kostela další kaple zasvěcená Panně Marii Andělské – Porciunkula. Stavba sice formálně započala 22. května 1674, ale už 22. března 1672 jindřichohradecký kvardián Brouček žádal Jáchyma Jiřího Slavatu o dodání cihel na stavbu.⁵⁸⁴ Dokončena byla roku 1675 a následně byla v roce 1678 vydlážděna. Stavitelem byl podle Floriána F. Březiny Francesco de la Carta, jehož dílem byl hřbitovní kostel sv. Marka v Soběslavi.⁵⁸⁵ Za její realizací stála dvojice Slavatů z Chlumu a Košumberska, konkrétně Adam Pavel a jeho synovec Jan Jiří Jáchym.⁵⁸⁶ Přestože Adam Pavel byl rektorem jezuitské mariánské družiny Nanebevzetí Panny Marie, na rozdíl od svého otce Viléma Slavy upřednostňoval řád paulánů usazený na jeho panství Nová Bystřice nebo jindřichohradecké františkány.⁵⁸⁷ Co naopak měl se svým otcem společné, bylo vyjádření sympatie a podpory svému oblíbenému řádu výběrem místa posledního odpočinku. Když Adam Pavel 2. července 1657 zemřel, byl 1. srpna pochován před hlavním oltářem kostela sv. Kateřiny. Pochování věřících co nejblíže hlavního oltáře mělo svůj důvod. Místo hlavního oltáře bylo vnímáno jako ohnisko spasení a zmrtvýchvstání.⁵⁸⁸ Adamovo srdce bylo ovšem umístěno ve farním kostele sv. Petra a Pavla v Nové Bystřici. Před hlavním oltářem byl pohřben také jeho bratr František Vít Slavata, jenž z tohoto světa odešel 24. dubna 1645. Původně byly jeho ostatky podle jezuitských pramenů pochovány v kryptě kostela sv. Máří Magdalény, ale v dubnu 1685 byly

⁵⁸¹ TAMTÉŽ, s. 28-29; SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 129.

⁵⁸² F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 29.

⁵⁸³ TAMTÉŽ, s. 30.

⁵⁸⁴ TAMTÉŽ.

⁵⁸⁵ TAMTÉŽ, s. 31.

⁵⁸⁶ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 194; F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 31.

⁵⁸⁷ Josef MRTÍK, *Bývalý Paulánský klášter nejsvětější Trojice u Nové Bystřice*, Jindřichův Hradec 1946.

⁵⁸⁸ F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 27; Milan HLINOMAZ – Vlastimil KOLDA, *Vyšebrodský klášter – nekropole Rožmberků*, Jihočeský sborník historický 57, 1988, č. 4, s. 173-184, zde s. 177.

druhotně uloženy před hlavní oltář sv. Kateřiny.⁵⁸⁹ Z rodu Slavatů z Chlumu a Košumberka byla v kryptě u sv. Kateřiny pohřbena ještě nevlastní matka Viléma Slavaty Sibyla Slavatová z Mansfelda.⁵⁹⁰

Kaple byla roku 1675 vymalována a pozlacena nákladem Judity Tovačovské, jež byla zřejmě spřízněna s měšťanskou rodinou Tovačovských.⁵⁹¹ Interiér kaple je rytmizován šesti pilastry přecházející v architráv s perlovcem a římsou, jež se táhne po celém obvodu kaple. Povrch kupole, jímž byl prostor kaple završen, je na čtyřech místech prolomen kulatými okny osvětlující místnost. Klenba je rozdělena štukovými pásky s florálními motivy a pětelistou růží na šest polí. V každém poli se v ozdobné kartuši nachází freska zachycující nějaký moment ze života Panny Marie. Nad vstupem je v obdélníkovém rámu umístěn lehce poničený výjev zobrazující zřejmě Neposkvrněné početí Panny Marie. Napravo od něj bylo umístěno Narození Panny Marie. Vedle něj byl vymalován výjev Uvedení Panny Marie do chrámu, jak jako malá dívka kráčí po schodech do svatyně, kde na ni čeká velekněz.⁵⁹² Proti kartuši s Neposkvrněným početím bylo umístěno Zvěstování Panně Marii s archandělem Gabrielem. Poslední dva výjevy představují Navštívení Panny Marie, na němž je možné spatřit Bohorodičku se svou tetou sv. Alžbětou, a Očišťování Panny Marie, na němž opět stojí jako dospělá žena před chrámem a v rukou nese zapálenou svíci.⁵⁹³ Uprostřed štukových pásků je zachycena Panna Marie Andělská na nebesích obklopená cherubíny či Nanebevzetí Panny Marie.

Exteriéry kaple Porciunkule a kaple sv. Antonína z Padovy si jsou velmi podobné. Obě byly přistaveny k jižní straně kostela. Jen kaple Panny Marie Andělské je od stěny chrámu lehce odsazena a vede k ní kratičká chodba. Obě mají kruhový půdorys a svým tvaroslovím a barvou záměrně připomínají rondel jindřichohradeckého zámku (obr. 20). Jak kaple Porciunkula, tak sv. Antonína z Padovy (obr. 21), je zvenčí členěna pilastry zakončenými patkou a hlavicí, jež přechází v dekorativní kladí, nad nímž je vlys s motivem připomínající pás oken v lucerně rondelu. Uprostřed polí vyčleněných pilastry se nachází niky zakončené mušlí. Opět se jedná o architektonický prvek citující zámecký hudební pavilon. Ve výklencích kaple sv. Antonína dříve stála socha sv. Františka z Assisi, který je někdy označován jako Serafinský.⁵⁹⁴

⁵⁸⁹ F. TISCHER, *O hrobkách*, Ohlas od Nežárky z 14. září 1895.

⁵⁹⁰ F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 26.

⁵⁹¹ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 194.

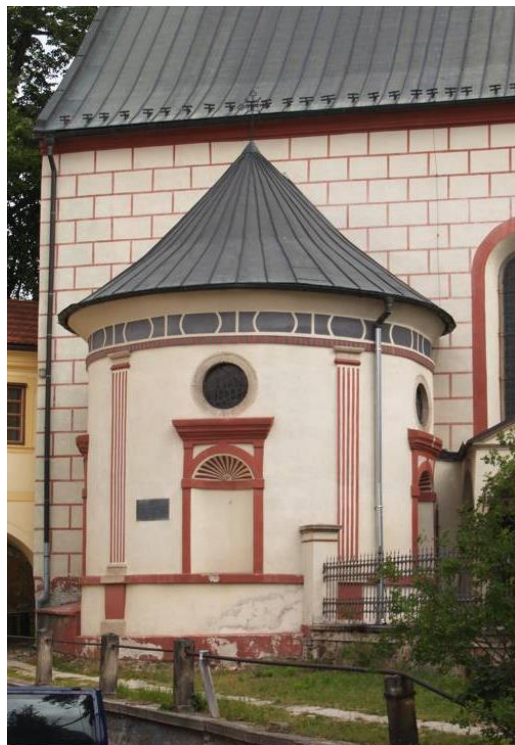
⁵⁹² Toto dogma řád františkánů podporoval. J. Mikulec, *Náboženský život*; J. ROYT, *Slovník*, s. 190.

⁵⁹³ TAMTÉŽ, s. 182, 190, 317.

⁵⁹⁴ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 195.

Obr. 20. Rondel na zámku
v Jindřichově Hradci, 1599-1597.

Obr. 21. Kaple sv. Antonína z Padovy
při kostele sv. Kateřiny, 1662.

Na počátku sedmdesátých let 17. století vznikl při jižním vchodu do kostela portikus s korouhví ve tvaru sv. Floriána, patrona proti požáru. Tento detail měl napříště uchránit stavbu proti dalšímu neštěstí ohnivého živlu.⁵⁹⁵ Cesta k portiku byla vydlážděna nákladem správce slavatovské zámecké kuchyně Florianem Senexem, jenž nechal také vydláždit podlahu kostela.⁵⁹⁶ Poslední úpravou provedenou na kostele v 17. století bylo vybělení chrámových zdí, k němuž došlo roku 1696.⁵⁹⁷

Z původního mobiliáře kostela se do současnosti téměř nic nedochovalo. Oltáře ze 17. věku byly v následujících staletích nahrazeny jinými. Hlavní oltář v kostele sv. Kateřiny za 900 kop grošů byl do presbytáře umístěn roku 1629. Jeho výroba byla z velké části financována z posmrtného odkazu regenta panství a bývalého apoštolského syndika neboli právního zástupce místního konventu a předbělohorského hejtmana Řehoře Auftifera z Eulenberka a Christofa Laneka.⁵⁹⁸ Řehoř Auftifer se ve františkánské svatyni sv. Kateřiny nechal pohřbít a do dlažby kostela na epištolní straně byl zasazen jeho náhrobní kámen. Měl za sebou dlouhou a bohatou kariéru. Roku 1594 byl jmenován písařem jindřichohradeckého zámeckého pivovaru

⁵⁹⁵ TAMTÉŽ, s. 196; *Heslo Florián*, in: H. RULÍŠEK, *Postavy*.

⁵⁹⁶ F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 28, 30.

⁵⁹⁷ TAMTÉŽ, s. 36.

⁵⁹⁸ TAMTÉŽ, s. 26.

a následně se stal hejtmanem panství. Před rokem 1622 byl komorním písařem Viléma Slavaty. Do roku 1625 se spolu s telčským hejtmanem Hynkem Ladislavem Vejtmilerem z Veitmile dělil o funkci regenta slavatovského dominia.⁵⁹⁹ V roce 1676 získal oltář přičiněním Marie Markéty Slavatové z Trautsonu, manželky Jana Jiřího Jáchyma Slavaty z Chlumu a Košumberka, nový tabernákl a hedvábný baldachýn.⁶⁰⁰ Koncem roku 1689 na něj byla postavena socha sv. Kateřiny ze stříbra.⁶⁰¹

Kromě tohoto oltáře se v kostele ve sledovaném období nalézal ještě vedlejší oltář sv. Kříže z roku 1626, za jehož zbudováním stál již zmíněný stavebník kaple sv. Barbory a slavatovský hejtman Jakub Kecl z Rotndorfu. Třetí oltář v lodi kostela nesl patrocinium sv. Františka z Assisi a vznikl nákladem Kateřiny Hradecké z Montfortu.⁶⁰² V kapli sv. Antonína se nalézal oltář zasvěcený právě sv. Antonínovi Paduánskému. K jeho vyhotovení vydal pokyn zakladatel kaple Samuel Ferdinand Karolides z Karlsberka. Jeho nákladem byla na oltář zavěšena stříbrná lampa.⁶⁰³ Prostor kaple Panny Marie Andělské vyplňoval od roku 1675 oltář Panny Marie Porciunkuly, o jehož vznikl se postaral apoštolský syndik františkánů Prokop Runde. Abatyše klarisek u sv. Josefa v Brně oltáři darovala velum na ciborium.⁶⁰⁴

Od roku 1626 františkánský svatostánek disponoval také malými varhany, které však byly poškozeny při zmiňovaném požáru a roku 1687 proto musely být opatřeny nové v ceně 230 zlatých.⁶⁰⁵ Roku 1630 přibýly svatyni františkánů observantů nové lavice.⁶⁰⁶

Ke kostelu a jeho provozu se pro 17. století nedochovalo mnoho pramenů. Také o projevech františkánské zbožnosti v kostele sv. Kateřiny toho není moc známo. Jediné zápisky o provozu podává jezuitská kronika, která se ale soustředí výhradně na jezuitské působení v kostele. Od sedmdesátých let 17. století v něm příslušník Societas Jesu kázal německy na svátky řádových světců sv. Františka z Assisi a sv. Antonína Paduánského.⁶⁰⁷ Jezuité navíc pomáhali rozšiřovat povědomí o kultu sv. Antonína z Padovy, když nabádali

⁵⁹⁹ F. TISCHER, *Purkrabí*, Ohlas od Nežárky z 12. června 1897; Josef NOVÁK, *Náhrobní kameny Jindřicho-Hradecké*, Jindřichův Hradec 1904, s. 64.

⁶⁰⁰ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 197; Florián F. BŘEZINA, *Chronika kostela a kláštera františkánského v Jindř. Hradci*, Ohlas od Nežárky z 4. listopadu 1910.

⁶⁰¹ Jan MUK, *Z historie úcty patronů města Jindř. Hradce sv. Hippolyta a sv. Theodora*, Jindřichův Hradec s.d.

⁶⁰² TAMTÉŽ.

⁶⁰³ F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 28.

⁶⁰⁴ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 197; F. F. BŘEZINA, *Chronika*, Ohlas od Nežárky z 4. listopadu 1910.

⁶⁰⁵ TÝŽ, *Stručná chronika*, s. 28, 35.

⁶⁰⁶ TAMTÉŽ, s. 26.

⁶⁰⁷ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 130, 168, 155, 173.

věřící, aby se při ztrátě nějaké věci modlili ke sv. Antonínovi, jelikož byl patronem nalezení ztracených věcí.⁶⁰⁸

Kromě toho jezuité prokazovali svými kázáními úctu rovněž františkánskému mariánskému kultu. Jednalo se o kult Panny Marie Porciunkuly, jenž se pojil s životem sv. Františka z Assisi. František se jednou modlil v kapli Porciunkule u města Assisi. Byl ale vystaven pokušení, proto z kaple vyšel a prošel trním. Tam, kde utkvěla jeho krev, vykvetly růže. Zjevil se mu anděl a odvedl ho zpět do kaple, kde se mu dostalo vidění v podobě Bohorodičky s Kristem. Na přímlovu své matky splnil Ježíš světcův požadavek a udělil odpustky všem budoucím návštěvníkům kaple v den jejího zasvěcení, tedy 2. srpna. To vše ještě právně zakotvil papež Honorius III.⁶⁰⁹

Organizace laiků při řádových fundacích byla jedním ze základních nástrojů šíření katolické reformy v raném novověku a projev barokní katolické zbožnosti. S řádem františkánů byly spojeny tzv. třetí řády, které se soustředily na propagaci a vyznávání kultu sv. Františka z Assisi.⁶¹⁰ V Jindřichově Hradci třetí řád při františkánském konventu vznikl až v 18. století. Ovšem již o sto let dříve se laičtí věřící organizovali při františkánském opaskovém bratrstvu.⁶¹¹

Podobně jako jezuité, také františkáni náležitě oslavovali svátky či kanonizaci členů řádu. Roku 1669 byl svatořečen františkán Petr z Alkantary. Jednalo se o španělského mystika, který se měl stát právníkem, ale místo toho vstoupil do řádu františkánů observantů. Jako zpovědník sv. Terezie z Avily ji pomáhal s reformou řádu karmelitánů.⁶¹² V první a poslední den oslav procházel Jindřichovým Hradcem průvod, v němž byl nesen jeho obraz. Ze zámecké vrchnosti se festivity zúčastnil Ferdinand Vilém Slavata se svou rodinou a členy dvora. Při této příležitosti věnoval apoštolský syndik Prokop Runde svatyni ciborium, slonovinový kříž a k hlavnímu oltáři postříbřenou lampu.⁶¹³ Lze předpokládat, že jindřichohradečtí františkáni oslavovali s podobnou okázalostí také kanonizaci dalších členů řádu sv. Jana Kapistrána a sv. Paschala Baylona, k níž došlo roku 1690.⁶¹⁴ Sv. Jan Kapistrán studoval práva v Perugii a Bologni a poté byl soudcem v Neapoli. Kvůli sporům mezi králem Ladislavem a vzdoropapežem Janem XXIII. se roku 1415 ocitl ve vězení, z něhož se musel vykoupit. Za

⁶⁰⁸ TAMTÉŽ, fol. 136; *Heslo Antonín z Padovy*, in: H. RULÍŠEK, Postavy.

⁶⁰⁹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 155, 168; Marie OPATRŇÁ, *Porciunkulový zázrak. Ikonografický motiv pražských obrazů 17. a 18. století*, in: P. Hlaváček et al., *Proměny*, s. 220-234, zde s. 220.

⁶¹⁰ J. MIKULEC, *Náboženský život*, s. 159.

⁶¹¹ TÝŽ, *Mariánské družiny*, s. 41.

⁶¹² *Heslo Petr z Alkantary*, in: H. RULÍŠEK, Postavy.

⁶¹³ F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 28.

⁶¹⁴ TAMTÉŽ, s. 35.

obrácením na duchovní dráhu stálo jeho vidění, po němž se stal členem řádu. Podporoval křížovou výpravu proti tureckému nepříteli, byl věhlasným kazatelem a procestoval většinu Evropy. Nějaký čas pobýval v Čechách. Dokonce jsou zprávy, že navštívil Jindřichův Hradec.⁶¹⁵ Paschal Baylon se narodil do chudé rodiny. V mládí vstoupil do františkánského kláštera, musel ale nejprve několik let čekat na přijetí, aby se projevila jeho oddanost řádu. Byl velmi zbožný, staral se o chudé a nad jeho hrobem se událo mnoho zázraků.⁶¹⁶

Na provoz jindřichohradeckého františkánského chrámu s konventem měly vliv také politické události v Evropě či habsburské monarchii. Císař Leopold I. navštívil se svým dvorem na počátku sedmdesátých let 17. století venkovskou rezidenci Slavatů z Chlumu a Košumberka. Při té příležitosti byl také proveden klášterem a kostelem sv. Kateřiny. Účastnil se kostelní litanie a požehnání a údajně se mu velmi zalíbila kaple sv. Antonína z Padovy.⁶¹⁷ Při vypuknutí morové epidemie ve střední Evropě konali františkáni u sv. Kateřiny každý den zvláštní pobožnosti na zahnání morové nákazy.⁶¹⁸ Během narůstajícího tureckého nebezpečí a obležení Vídně zase do kláštera zavítali klarisky ze znojemského konventu, jež byly ubytovány v protilehlém klášteríčku.⁶¹⁹ Výrazem ukončení tureckého nebezpečí se stala konverze Turka Achmeta, jenž se v klášteře vzdělával katechezí a 14. září 1698 v kostele sv. Kateřiny s přispěním dědičky jindřichohradeckého panství Marie Josefy Slavatové, provdané za Jakuba Heřmana Černína z Chudenic, slavnostně podstoupil svátost křtu. Hraběnka Černínová z Chudenic mu nechala pro tuto příležitost ušít speciální oděv za 14 zlatých a 52 krejcarů.⁶²⁰

Jindřichohradečtí františkáni také darovali městu druhého nebeského patrona. Jeho přínos dojednal poslední mužský člen rodu a řeholník z řad bosých karmelitánů Jan Karel

⁶¹⁵ V prospěch toho hovoří freska na severní stěně kostela sv. Jana Křtitele, na níž je sám vyobrazen. Je ale možné, že se spíše jedná o sv. Bernardina Sienského. Další památkou na jeho působení má být nápis IHS červenou barvou v kostele sv. Václava. Měl ho tam napsat sám sv. Jan Kapistrán v době, když svatováclavský kostel byl využíván františkánským řádem. *Heslo Jan Kapistránský*, in: H. RULÍŠEK, Postavy; Josef NOVÁK, *Z památek jindřichohradeckých*, Časopis Společnosti přátel starožitností českých v Praze 9, 1901, č. 2, s. 97-100, zde s. 98; Jan KLÍPA, *Jan Kapistrán v jižních Čechách a otázka protokonfesionalizace ve výtvarném umění*, in: Jiří Hanuš (ed.), *Christianizace českých zemí ve středoevropské perspektivě*, Brno 2011, s. 176-193; Jan CHLÍBEC, *Bernardinské slunce nad českými zeměmi*, Praha 2016.

⁶¹⁶ *Heslo Paschal Baylon*, in: H. RULÍŠEK, Postavy.

⁶¹⁷ F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 30; K jeho návštěvám v Jindřichově Hradci J. HRBEK, *Panovnícké návštěvy*.

⁶¹⁸ F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 32. K moru Lenka MATUŠÍKOVÁ, *Mor v Čechách roku 1680*, in: Václav Ledvinka – Jiří Pešek (edd.), *Ponížení a odstrčení: města versus katastrofy*, Praha 1998, s. 235-240.

⁶¹⁹ F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 34.

⁶²⁰ TAMTÉŽ, s. 37. K osobě jejího manželka více Zdeněk HOJDA – Eva CHODĚJOVSKÁ – Milena HAJNÁ – Alexandra TESÁŘÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje I-II*, Praha 2014.

Jáchym Slavata.⁶²¹ Na počátku roku 1682 dorazil ve společnosti dalších pěti členů karmelitánského řádu do kláštera františkánů observantů, aby byly dojednány přesné podmínky a průběh přenesení ostatků sv. Theodora do Jindřichova Hradce. Roli v jeho výběru mohla sehrát také morová nákaza, která se rozšířila do střední Evropy koncem sedmdesátých a počátkem osmdesátých let, a tedy snaha uchránit město před tímto nebezpečím za pomoci druhého nebeského ochránce. Sv. Theodor byl římským vojákem, který přijal křesťanskou víru. Odmítl proto obětovat pohanským bohům, za což byl mučen bičováním a následně upálen. Jeho ostatky vyzvedla jedna zbožná žena a později byly převezeny do Brindisi, kde setrvaly až do svého přenesení do Jindřichova Hradce (obr. 22).⁶²²

Obr. 22. Ostatky sv. Theodora v kapli Porciunkule.

K přenesení došlo pár dní po jeho svátku, jenž připadal na 9. listopadu, a to na svátek sv. Martina, který byl patronem vojáků, jímž byl také sv. Theodor.⁶²³ V devět hodin ráno vyrazil od proboštského chrámu Nanebevzetí Panny Marie slavnostní průvod s relikviemi sv. Theodora ve skleněné rakvi, již neslo šest levitů, a směřoval do kostela sv. Kateřiny na Novoměstské předměstí. Hudební doprovod festivity představoval zvuk zvonů a doprovodné zpěvy.

⁶²¹ V dospívání na lovu spadl do vlčí jámy. Z příhody vyvázl jen s drobným poraněním. Sám pak označil tento moment jako určující pro další směřování svého života. Dal se na církevní dráhu a roku 1663 se stal členem řádu bosých karmelitánů v Římě a přejmenoval se na Carolus Feli a S. Theresia, roku 1680 se mu dostalo jmenování generálním převorem italské řádové kongregace, roku 1697 se stal provinciálem římské provincie. J. HRDLÍČKA – J. M. HAVLÍK, *Majitelé*, s. 123, 126.

⁶²² J. MUK, *Z historie*, s. 9.

⁶²³ *Heslo Martin*, in: H. RULÍŠEK, *Postavy*; *heslo Theodor Tiro*, in: TAMTÉŽ.

Slavnostního průvodu se účastnil farní i řádový klérus z Jindřichova Hradce a blízkého okolí. Událost si nenechala ujít ani slavatovská vrchnost. Bohužel nebylo přesně zaznamenáno, kdo ze Slavatů se jí účastnil. Kromě nich šli v průvodu vrchnostenští úředníci, zástupci šlechty, žáci místních škol, městské cechy a měšťané. Účastnili se ho také jezuité a mariánské sodality. Mezi jednotlivými skupinami kongregací byla položena „*elegantní pegmata*“ a jezuité rozdávali přihlížejícím účastníkům přehledy, které vysvětlovaly tajemství na pegmatech neboli přenosných pódiích.⁶²⁴

V uvedeném složení průvod došel ke kostelu sv. Kateřiny, který byl pro tu příležitost vyzdoben ratolestmi a baldachýny s různými nápisy. Roli při slavnosti hrály rovněž zvolené barvy, z nichž nejvíce převládala červená barva symbolizující mučednickou smrti sv. Theodora a zelená barva připomínající jeho znovuzrození jakožto nebeského ochránce města a jeho věčný život v nebi.⁶²⁵ Ostatky byly položeny pod triumfální oblouk. Mši sloužil prelát Ezechiel Ludvík z Eisgarnu a kázání zaznělo v českém i německém jazyce. Poté se kostelem nesl hymnus *Te Deum Laudamus*. Celá festivita byla zakončena uložením ostatků sv. Theodora na oltář do kaple Porciunkule, kde jsou uloženy i v současné době.⁶²⁶

Světec a nový patron byl ve veřejném prostoru města přítomen na několika místech, ale nedominoval mu tolik, jako „jezuitský“ sv. Hippolyt. V průběhu 18. století vznikly dvě jeho sochy. Jedna dodnes stojí na svém původním místě, a to před františkánským areálem v doprovodu sochy sv. Jana Nepomuckého (obr. 23). Druhá se nacházela v blízkosti jedné z městských bran (obr. 24).

⁶²⁴ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 147.

⁶²⁵ *Heslo Barva*, in: H. RULÍŠEK, *Postavy*.

⁶²⁶ F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 32-33.

Obr. 23. Socha sv. Theodora před kostelem sv. Kateřiny, 2. polovina 18. století.

Obr. 24. Socha sv. Theodora na Masarykově náměstí, 18. století.

Jak bylo uvedeno výše, františkánský kostel podporovali především vrchnostenští úředníci a zejména druhá, případně třetí jindřichohradecká generace Slavatů z Chlumu a Košumberka. Podporu mu svými zbožnými odkazy poskytovali také další členové šlechtického rodu. Nemohla se ale rovnat podpoře jezuitů. Lucie Otýlie Slavatová z Hradce odkázala 1625 kostelu sv. Kateřiny dvě červené kasule a čtyři alby.⁶²⁷ Františka Slavatová z Meggau věnovala 1656 kostelu misál s postříbřenými sponami, antependium, kasuli a jiné kostelní prádlo.⁶²⁸ Její nejstarší syn Ferdinand Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka založil 15. srpna 1670 u konventu slavatovskou fundaci.⁶²⁹ Františkáni na svého zbožného fundátora a ochránce spoléhali v otázce zajištění provozu kláštera. V lednu 1673 ho písemně žádali o dodání 12 sudů ječného piva z vrchnostenského pivovaru, jelikož se obávali, že by jim víno na období půstu nemuselo vystačit.⁶³⁰ Na příkladu jednotlivých členů rodiny Slavatů je možné

⁶²⁷ TAMTÉŽ, s. 25.

⁶²⁸ TAMTÉŽ, s. 27.

⁶²⁹ TAMTÉŽ, s. 30.

⁶³⁰ NA Praha, ŘF Jindřichův Hradec, inv. č. 38, sign. III B/5a, kart. 3, fol. 125.

sledovat postupný obrat k favorizaci řádu sv. Františka z Assisi oproti dříve protěžovaným jezuitům. V tomto směru jsou výmluvné například pohřby Adama Pavla Slavaty nebo Jana Jiřího Jáchyma Slavaty. Ten byl sice pochován do proboštského chrámu a navázal tak na tradici pánů z Hradce, smuteční průvod s jeho rakví k němu ale směřoval právě z františkánského kostela sv. Kateřiny.⁶³¹

Prostory kostela sv. Kateřiny skýtalý věčný spánek také „přespolním“ šlechtickým rodům. K roku 1654 vznikla před hlavním oltářem rodová krypta Voračických z Paběnic.⁶³² První členkou rodu pochovanou u sv. Kateřiny se stala Anna Kořenská z Terešova († 1654), manželka císařského komořího a vrchního válečného komisaře v Čechách a na Moravě Jana Leopolda Voračického z Paběnic, jenž byl pochován do hrobky o dva roky později. Z rodu Voračických se do krypty nechala pochovat jejich dcera Františka Eusebia, jež se provdala do rodiny Věžníků (†1677), a Juliana Františka, manželka jejich syna Vojtěcha Voračického (†1670), a také Marie Magdalena Voračická (†1669).⁶³³ Rodina roku 1662 navíc nadala kostel 300 zlatými na jeho různé potřeby.⁶³⁴

Nejednalo se o ojedinělý případ rodové nekropole z řad okolní šlechty. Původem korutanský hraběcí rod Lasaga Paradis, který vlastnil panství Kamenice nad Lipou a Černovice, rovněž ovlivňoval sakrální topografii Jindřichova Hradce. Se svatyní sv. Kateřiny byl spojený skrze osobu Domitilly Hippolyty de Lasaga Paradis, jejímž manželem byl Bartoloměj Lasaga Paradis, jež byla roku 1681 pohřbena v kostelní lodi vedle své sestry Jeronýmy.⁶³⁵

Rytířský rod Ježovských z Lub si z kostela v 17. století taktéž učinil rodovou nekropoli. Bedřich (či Vilém Fridrich) Ježovský z Lub (†1660) byl pohřben uprostřed kostelní lodi. Spolu s ním se do ní nechali pochovat jeho syn František Karel Ježovský z Lub (†1682) a krátce předtím také další členky rodu Anna Markéta Ježovská z Lub (†1670) a Anežka Ježovská z Lub (†1678).

Vyskytly se případy, kdy kostel sv. Kateřiny poskytl poslední odpočinek pouze manželským párům. Takto to bylo v případě Jana Vratislava z Mitrovic (†1637) a jeho

⁶³¹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 176.

⁶³² F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 27. Starý vladycký rod původem z okolí Kutné Hory. Roku 1510 získal rod tvrz Voražice na Tábořsku. Rod byl rozdělen do několika větví, všechny z nich byly v 17. století povýšeny do panského stavu. J. HALADA, *Lexikon*, s. 175-176.

⁶³³ F. TISCHER, *O hrobkách*, Ohlas od Nežárky z 14. září 1895; J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 66.

⁶³⁴ F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 28.

⁶³⁵ Hraběnka Hippolyta Paradis de Lasaga vystavěla v Novém Včelnici kapli Panny Marie jako výraz díků za zázračné zachránění před utopením. Josef SOUKUP, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu pelhřimovském*, Praha 1900, s. 121; *Heslo Paradis*, in: Ottův slovník naučný, XIX, Praha 1902, s. 197.

manželky Reginy Ludmily Vratislavové z Talmberku (†1633). Vratislavové z Mitrovic přitom měli vazby do Jindřichova Hradce už od 16. století, kdy působili ve službách posledních pánů z Hradce. Jejich odkazem se jmění kostela sv. Kateřiny rozšířilo o 1000 zlatých.⁶³⁶ Spojitost s Jindřichovým Hradcem měl také původně vladýcký, později panský rod Malovců z Malovic, jenž odvozoval svůj původ od tvrze Malovice u Netolic. Do kostelní lodi byl v 17. století pohřben František Malovec z Malovic (†1655) a první manželka Jana Kryštofa Malovce z Malovic Anna Barbora Malovcová z Kokořova (†1662).⁶³⁷

Ojedinělým případem je pohřeb pražského studenta a člena moravského zemského soudu Jana Krause (†1666). Při vpádu Švédů do Prahy spolu s dalšími studenty bránil břeh Vltavy. Za to ho roku 1662 císař Leopold I. povýšil do šlechtického stavu s predikátem z Krausenfelsu. Ve svém testamentu odkázal františkánskému kostelu 50 zlatých na sloužení zádušní mše, dále kalich s patenou v hodnotě 35 zlatých, zelenou kasuli, albu, humerál a dva korporály. Součástí jeho poslední vůle bylo rovněž založení kostelní nadace ve výši 433 zlatých a 20 krejcarů. Oltáři sv. Antonína z Padovy ve stejnojmenné kapli připadlo 106 zlatých, když úroky z této sumy měly být kostelu vypláceny každého půl roku.⁶³⁸

Kostel byl také místem pohřbu pro patrně poslední příslušnici starého rytířského rodu Eva Vahanskou z Vahanče (†1622).⁶³⁹

Jak již zaznělo, chrám sv. Kateřiny se těšil podpoře a přízni slavatovských vrchnostenských úředníků. Jedním z nich byl také Jan František Bohumil Šlechta, který mezi roky 1639 až 1645 působil jako jindřichohradecký hejtman. Když opustil zámeckou službu, stal se členem jindřichohradecké městské rady. Také jeho pohřeb se roku 1657 odehrál v klášterním kostele sv. Kateřiny.⁶⁴⁰ Pohřbít se v něm nedávali pouze vrchnostenští úředníci pracující pro Slavaty. Například roku 1678 se v něm uskutečnil pohřeb dřívějšího hejtmana českokrumlovského panství Františka Vojtěcha Rösche a roku 1680 třeboňského purkrabího Jana Jakuba Weisseregnera.⁶⁴¹

⁶³⁶ F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 26. Vratislavové z Mitrovic byli původně starým vladýckým rodem. Kolem poloviny 16. století se rodina rozvětvila na několik dalších větví. Nejvýznamnějším členem tohoto rodu se stal Jan Václav Vratislav, jenž se stal císařským vyslancem na královském dvoře v Anglii a velkopřevorem řádu maltézských rytířů. J. HALADA, *Lexikon*, s. 178; Petra VOKÁČOVÁ, *Jan Václav Vratislav z Mitrovic, diplomat ve službách tří habsburských císařů*, *Dějiny a současnost* 37, 2015, č. 7, s. 16-18.

⁶³⁷ *Heslo Malovec*, in: Ottův slovník naučný, XVI, Praha 1900, s. 726; J. HALADA, *Lexikon*, s. 95, 96.

⁶³⁸ NA Praha, ŘF Jindřichův Hradec, inv. č. 37, sign. III B/5c, kart. 4, fol. 167-168; F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 28; Michal FIALA – Jan ŽUPANIČ (edd.), *Erbovní listiny archivu hlavního města Prahy a Nobilitační privilegia pro obránce pražských měst roku 1648*, Praha 2001, s. 290-292.

⁶³⁹ *Heslo Vohaneč*, in: Ottův slovník naučný, XXVI, Praha 1907, s. 888.

⁶⁴⁰ F. TISCHER, *Purkrabí*, Ohlas od Nežárky z 26. června 1897.

⁶⁴¹ TÝŽ, *O hrobkách*, Ohlas od Nežárky z 14. září 1895.

Svůj poslední odpočinek v kostele sv. Kateřiny pochopitelně našli členové řádu, jimž byl vyhrazen prostor pod kněžištěm na evangelní straně kostela a také kaple sv. Barbory v klášterním ambitu.⁶⁴² Prostor svatyně sdíleli s příslušníky farního kléru působícího v blízkosti Jindřichova Hradce nebo na okolních panstvích. Pohřeb jarošovského faráře Jana Hagerleho se udál ještě v předbělohorské době. Po něm jeho příkladu následoval Bartoloměj Voštický (†1649), farář z Nové Bystřice. V kapli Panny Marie Andělské si přál být pochovaný počátecký děkan Vít Bernard Loutkovský (†1680).⁶⁴³

Ve svatyni se odehrávaly rovněž pohřby jindřichohradeckých měšťanů.⁶⁴⁴ Prvním zde pochovaným měšťanem v 17. století byl apoštolský syndik konventu Bartoloměj Kissir (†1621). V hrobce františkánů byl dále pochován jiný podporovatel řádu, trubač a apoštolský syndik Matouš Mulin (†1661), jenž společně se svou manželkou daroval kostelu kalich.⁶⁴⁵ Dále tu odpočíval člen literátského bratrstva a příslušník vlivné jindřichohradecké erbovní rodiny Daniel Straka z Ehrenštejna (†1663) jehož tělo bylo pochováno v blízkosti kaple sv. Antonína z Padovy,⁶⁴⁶ notář a syndik Jiří Ludvík Sidirurgus (†1665), radní a dřívější správce špitálu u sv. Jana Křtitele Václav Tovačovský (†1675), konšel Jiří Goldpach (†1680), Jan Liborius Hehoff (†1681) nebo jediný syn primátora a klášterního syndika Prokopa Runda Václav, jehož tělo spočinulo v kapli Porciunkule. Jeho otec Prokop Runde byl na totéž místo pohřben o rok později, v roce 1685. Chrám tato rodina podporovala několika způsoby, jak už bylo zmíněno výše. Navíc roku 1668 Alžběta Runde darovala kostelu pluvíál.⁶⁴⁷ Kromě více či méně urozených, vrchnostenských úředníků, členů františkánského řádu nebo jindřichohradeckých měšťanů našli ve sv. Kateřině spočinutí také věřící z řad císařských vojáků, kteří ve městě zemřeli.⁶⁴⁸

Rovněž měšťané a věřící, kteří byli pochováni jinde, mohli učinit zbožné odkazy pro kostel sv. Kateřiny. Během 17. věku tak byly kostelní jmění a mobiliář rozšířeny o stříbrné konvičky, z nichž jedny kostelu věnoval roku 1636 pražský kanovník Ondřej Roker.⁶⁴⁹ Z odkazu pana Braunsteinera 1636 františkáni obstarali pro kostel paramenta z červeného hedvábí.⁶⁵⁰ Dolnorakouský opat z Eisgarnu Jindřich Fastryn daroval roku 1662 kostelu

⁶⁴² TAMTÉŽ. Byl jím například Pavel Appelus. J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 63.

⁶⁴³ F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 32.

⁶⁴⁴ F. TISCHER, *O hrobkách*, Ohlas od Nežárky z 21. září 1895.

⁶⁴⁵ F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 26-27; Jan ORTH, *Jindř. Hradečtí měšťané v l. 1623-1727 do svazku měšťanského přijati*, Ohlas od Nežárky z 1. září 1883, s. 282

⁶⁴⁶ F. TISCHER, *Nástin*, Ohlas od Nežárky z 21. září 1894, s. 310.

⁶⁴⁷ F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 28.

⁶⁴⁸ F. TISCHER, *O hrobkách*, Ohlas od Nežárky z 21. září 1895.

⁶⁴⁹ F. F. BŘEZINA, *Stručná chronika*, s. 26.

⁶⁵⁰ TAMTÉŽ.

antifonáře a graduály.⁶⁵¹ Od manželů Prosíkových řád získal roku 1667 bílou kasuli s obrazem sv. Františka.⁶⁵² Anna Auftiferová z Eulenberku odkázala 1665 kostelu hedvábnou látku na kasule.⁶⁵³ Rodina Jelínkova na své náklady okrášlila roku 1669 prostor před kostelem velkým křížem.⁶⁵⁴ Dvě měšťanky rozšířily kostelní vybavení roku 1680 o kasuli z červené a bílé látky.⁶⁵⁵

Jednou z nich byla Dorota Reichlová, která bydlela na Nežáreckém předměstí. Roku 1681 založila u kostela františkánů fundaci, v níž chtěla zaopatřit duše svých zemřelých manželů, svých dětí a také svou duši. Fundaci nadala částkou 1000 zlatých. Na zádušní mše za mrtvé příbuzné měla jít částka 10 zlatých. Na mše za jejího zemřelého bratra Jana Václava Bernfelse, jenž zemřel 25. června 1669 v Praze, šlo opět 10 zlatých. Stejná částka byla určena na zádušní mše jeho manželky Anny. Na zachránění duše svých manželů Tomáše Bernekera (†1651) a Pavla Reichla (†1661) z očiště odložila dalších 10 zlatých. Za mše sloužené za jejího mrtvého syna Augustina Bernekera (†1675), dcery Josefínu Adrianu Bernekerovou (†1673) a Kláru Reichlovou (†1681) mělo být vyplaceno dohromady 15 zlatých. Dorota Reichlová zaopatřila nejen svou zemřelou rodinu, ale také své živé příbuzné, a to potomky Nikodéma Bernekera, jeho sestry Rosinu a Leopoldinu Reichlovou, každého pěti zlatými.⁶⁵⁶

Kostel Nejsvětější Trojice

Jak bylo zmíněno výše, trojiční kostel byl postaven mezi lety 1590 až 1594 a jednalo se tak o nejmladší svatostánek ve městě.⁶⁵⁷ Důvodem pro založení nového hřbitova, na němž posléze vyrostl kostel, měla být morová rána, jež zasáhla Království české a venkovskou rezidenci pánů z Hradce v osmdesátých. letech 16. věku.⁶⁵⁸ S přibývajícím množstvím nakažených rostly obavy, že by se infekční nemoc šířila ze stávajících hřbitovů mezi poddané. Proto bylo rozhodnuto o vzniku nového hřbitova s chrámem za městem. Dříve obyvatelé Jindřichova Hradce pochovávali své mrtvé do blízkosti farního svatostánku Nanebevzetí Panny Marie. Toto místo ale bylo vyhraněno pouze pro ty, kteří se před svou smrtí vyzpovídali katolickému knězi. Druhé pohřebiště, kde se pohřbívali věřící, kteří tak před smrtí neučinili, bylo u kostela sv. Václava, jenž tak byl v očích měšťanů a vrchnosti vnímán jako centrum utrakvismu.⁶⁵⁹

⁶⁵¹ TAMTÉŽ, s. 28.

⁶⁵² TAMTÉŽ.

⁶⁵³ TAMTÉŽ.

⁶⁵⁴ TAMTÉŽ, s. 29-30.

⁶⁵⁵ TAMTÉŽ, s. 35.

⁶⁵⁶ NA Praha, ŘF Jindřichův Hradec, inv. č. 37, sign. III B/ 5c, kart. 4, fol. 195-196.

⁶⁵⁷ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 241.

⁶⁵⁸ J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 240.

⁶⁵⁹ TAMTÉŽ, s. 241.

Po příchodu jezuitského řádu na panství nastaly spory o trojiční kostel a svatyně se stala jednou z konfliktních lokalit ve městě. Jak na straně katolických autorit, tak na straně nekatolických měšťanů se začaly různit názory na to, kdo má právo využívat kostel. Jezuité tvrdili, že na kostel mají nárok oni, neboť jim Adam II. z Hradce po jejich příchodu odevzdal patronátní právo ke všem kostelům na panství. Evangeličtí členové městské rady zase prosazovali názor, že právo na využívání svatyně mají oni, neboť kostel byl vybudován především z měšťanských odkazů. Sporné debaty se vedly také o pozemek, na němž hřbitovní kostel vyrostl.⁶⁶⁰ Není tak zcela jasné, kdo k tomuto kostelu držel patronátní právo, ale zdá se pravděpodobné, že to zpočátku byla městská rada.⁶⁶¹ I tak měl být kostel otevřen za účelem zádušních bohoslužeb nejen nekatolíkům, ale také katolíkům, jak o tom vypovídá povolení arcibiskupa Zbyňka Berky z Dubé.⁶⁶² Konfliktní střetávání obou stran vyvrcholilo v únoru roku 1607, kdy Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka oznámil na jindřichohradeckém zámku městské radě, že patronátní právo převedl na Tovaryšstvo Ježíšovo. Po předání svatostánku jezuitům nastala změna v uspořádání hřbitova, který byl rozdělen na katolickou a evangelickou část.⁶⁶³

V takto konfliktním prostředí hrály důležitou roli pohřby měšťanů. Pohřby a pohřební průvody byly v raném novověku veřejnou událostí, proto se staly důležitým a účinným nástrojem sebe prezentace, během nichž se jednotlivci nebo i celé rodiny vyhraňovali vůči ostatním konkurenčním konfesím.⁶⁶⁴ Po vydání Majestátu Rudolfa II. na náboženskou svobodu v červenci 1609 mělo podle slov jezuitské kroniky docházet k sebevědomějšímu vystupování jindřichohradeckých evangelíků.⁶⁶⁵ Projevilo se to právě při pohřebních průvodech, při nichž účastníci smutečních slavností zpívali luterské písně v lidové řeči, tedy česky, na veřejných prostranstvích. Mimo to konali různá shromáždění, na kterých „sbírali peníze na chrám a pro predikanta své sekty“. Rovněž žádali Petra Voka z Rožmberka o zastání v otázce víry.⁶⁶⁶ Ve středu 30. září 1609 členové městské rady spolu s dalšími evangelickými měšťany přišli

⁶⁶⁰ Podle tvrzení nekatolíků byl pozemek odkoupen od nejmenované „sousedy“. Jezuité na to namítali, že parcelu na stavbu kostele poskytl Adam II. z Hradce. SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Václavská, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 98, sign. 199, kniha č. 29, p. 306; TAMTÉŽ, inv. č. 72, sign. 392, kniha č. 3, p. 268.

⁶⁶¹ O. JAKUBEC, *Kde jest, ó smrti*, s. 191.

⁶⁶² F. TISCHER, *Paměti*, s. 64.

⁶⁶³ J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 252-253; SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 12.

⁶⁶⁴ O. JAKUBEC, *Památka*, s. 235.

⁶⁶⁵ Více k Majestátu Jiří JUST, 9. 7. 1609. *Rudolfův Majestát: světla a stíny náboženské svobody*, Praha 2009.

⁶⁶⁶ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb fol. 18.

před zámek a prostřednictvím svého mluvčího, pekaře Jiřího ze Kře, po Lucii Otýlii Slavatové z Hradce a jejím manželovi Vilémovi Slavatovi požadovali svolení k bohoslužbám luterského a augsburského vyznání v trojičním kostele a také ve farním mariánském kostele podle zásad obsažených v Rudolfově Majestátu, jelikož obě svatyně „*byly postaveny od jejich předků*“, a proto si na ně činili nárok.⁶⁶⁷

Při této příležitosti vrchnosti sdělili také svou nespokojenost s aktivitami jezuitského řádu, jejich nedůstojným nakládáním s hroby a kostelem Nejsvětější Trojice, který jim jezuité „*nespravedlivě vyrvali*“.⁶⁶⁸ Poukazovali tím na jezuitská procesí, kázání a konání mší svatých v kostele Nejsvětější Trojice po jeho převedení řádu před dvěma roky.⁶⁶⁹ V otázce hrobů reagovali na incident, ke kterému došlo v únoru 1609, kdy měla pohřeb Mariana, manželka bohatého obchodníka a významného evangelického měšťana Melichara Hoffmana, jenž se podílel na výstavbě kostela.⁶⁷⁰ Hoffman si nechal vybudovat před šestnácti roky v kostele pod hlavním oltářem rodovou hrobku, do níž pochoval svou matku a otce. Zřejmě se jednalo o snahu zaručit si jisté docílení spásy, jelikož byl prostor hlavního oltáře nahlížen jako ohnisko spasení.⁶⁷¹ Podle závěrů pražské synody z roku 1605 ale bylo zakázáno pohřbívát pod oltáři. V souhlasu s tím nařídil Vilém Slavata radním, aby pochovaná těla byla přemístěna dál od oltáře. Proto podle zpráv jezuitů Mariana Hoffmanová nařídila kolem Letnic roku 1605, aby vlašský zedník Sylvestr zničil schody, jimiž se sestupovalo do rodinné krypty a hrobař následně přemístil těla jejího tchána s tchýní dále od oltáře. Zedníkovi za odvedenou práci údajně zaplatila 5 tolarů a hrobaři 20 bílých grošů. Celé této akci měl přihlížet jezuita Jakub Listianský, kterého si sama vybrala. Její manžel o tom ale údajně nevěděl. Když v únoru 1610 zemřela, nechal jí vypravit pohřeb, při němž měla být pohřbena do hrobky pod oltářem. Při jejím otevření ale spatřil, že hrob byl prázdný a těla jeho rodičů byla pryč. Na základě toho vznikla ve městě fáma, že jezuité pod rouškou noci provedli exhumaci těl jeho předků a vykopaná těla zahodili do rybníku nebo je spálili, a hodlali tak naložit i s dalšími mrtvými těly, jež v kostele očekávala vzkříšení.⁶⁷²

⁶⁶⁷ TAMTÉŽ, fol. 17.

⁶⁶⁸ TAMTÉŽ, fol. 18.

⁶⁶⁹ Původně mířili jezuité ke kostelu sv. Kateřiny při františkánském klášteře. Františkáni si na to stěžovali a vrchnost s farním klérem usoudili, že bude lepší, aby si napříště vybrali jiný kostel. Proto Societas Jesu přistoupila ke konání procesí k Nejsvětější Trojici. TAMTÉŽ, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 16.

⁶⁷⁰ J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 289.

⁶⁷¹ M. HLINOMAZ – V. KOLDA, *Výšebrodský klášter*. Stejnou informaci obsahují Slavatovi dopisy. SOKA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, RA Slavatů, inv. č. 111, sign. III A 2b, kart. 15.

⁶⁷² TAMTÉŽ; TAMTÉŽ, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 19.

Situace se stupňovala a bratři Societas Jesu se obávali, že by mohlo dojít k útoku na kolej. Melichar Hoffmann po skončení pohřebního kázání na pohřbu své ženy odmítl dát tělo pochovat v chrámu Nejsvětější Trojice a za pomoci svých přívrženců ve víře ho přenesl a ukryl v blízké kapli, již musela být kaple Čechů z Kozmáčova přistavěná k trojičnímu kostelu. Sám se 27. února 1610 postavil do čela poselstva k Petru Vokovi z Rožmberka do Třeboně. Doprovázeli ho další vzbouření evangeličtí měšťané Jáchym Čech z Kozmáčova, Tobiáš Klement a Jiří ze Kře. V Třeboni si Petru Vokovu stěžovali na náboženské poměry v Jindřichově Hradci a žádali ho jako vlivného nekatolického velmože o zastání a vyřešení situace ve svůj prospěch. Petr Vok se za jindřichohradecké měšťany postavil a adresoval Vilémovi Slavatovi dopis, v němž ho s odkazem na Majestát a další privilegia žádal, aby umožnil měšťanům nadále praktikovat v Nejsvětější Trojici evangelické bohoslužby.⁶⁷³ Viléma Slavatu pobouřilo, že přistoupil na argumentaci jeho poddaných, aniž by předtím celou záležitost konzultoval s ním. K okolnostem pohřbu Marianny Hoffmanové odpověděl, že proběhl řádně podle katolického ritu. Problémem mělo být pohřbení do rodinné hrobky pod oltář kostela, což kněz sloužící pohřeb Šebestián Vaněk odmítl uskutečnit, jelikož by tím porušil usnesení pražské synody. Dále Vokovi argumentoval tím, že o tom měšťané spolu s Hoffmanem museli být obeznámeni. Podotkl také, že těla jeho rodičů byla za přítomnosti Marianny Hoffmanové a dalších měšťanů již dříve přemístěna dál od oltáře. Rovněž mu v dopise vykreslil dějiny trojičního svatostánku, který byl podle něj, stejně jako ostatní svatyně na území města, využívány výhradně ke katolickým bohoslužbám.⁶⁷⁴

Dne 14. března 1610 se delegace nekatolíků tvořená Melicharem Hoffmanem, Baltazarem Pelliem, Vavřincem Svobodou a Jiřím ze Kře vypravila do Prahy, kde předala Vilému Slavatovu svou žádost.⁶⁷⁵ Jejím jádrem byla otázka kostela Nejsvětější Trojice, nešlo ale pouze o něj. Slavata jim na ni odpověděl, že „nemůže, ani nechce, ani není povinen odevzdat chrám svaté Trojice nebo dovolit v něm vykonávat Českou konfesi“. Dodal, že o věci hodlá napsat radním později. Celá záležitost byla ještě jednou projednána 31. března, kdy byla žádost radních spolu se Slavatovou odpovědí předčítána na radnici za přítomnosti zámeckého hejtmana, městské rady a měšťanů. Slavata v ní převzal zodpovědnost za translokaci těl Hoffmanových rodičů a tvrdil, že byla přemístěna pryč z krypty pod oltářem z jeho rozkazu. Naopak se snažil smýt vinu z jezuitů, kteří podle něho těla nikam nepohodili a byla pod jejich dohledem přemístěna před nebo vedle hlavního oltáře. V druhém bodě se vyjádřil k požadavku

⁶⁷³ TAMTÉŽ, RA Slavatů, inv. č. 111, sign. III A 2b, kart. 15.

⁶⁷⁴ TAMTÉŽ.

⁶⁷⁵ TAMTÉŽ.

měšťanů na náboženskou svobodu a na dodržování Majestátu. Potvrdil v něm, že on a ani jeho manželka nebyli povinni dovolit náboženskou svobodu v Jindřichově Hradci, jelikož Majestát se vztahoval pouze na královská města, a nikoli na poddanská. Nemusel tedy žádat arcibiskupa o přidělení zvláštního kněze pro měšťany, který by jim podával pod obojí způsobu. Argumentoval totiž tím, že ve městě mají děkana a kaplany, kteří podávají eucharistii také podobojí, ovšem při zachování podmínek stanovených v breve Pia IV. z roku 1564. Nakonec prohlásil jezuity jako jediné správce a kolátory chrámu Nejsvětější Trojice.⁶⁷⁶

Pohřby nadále představovaly konfliktní téma v nábožensky rozděleném městě. K roku 1613 si podle zápisu v jezuitské kronice Tovaryšstvo stěžovalo na pekařské tovaryše („*knapy*“), již byli „*oddáni herezi*“ a opakovaně navzdory zákazu Viléma Slavaty doprovázeli své pohřební průvody zpěvem v českém či německém jazyce a vyzváněním zvonu v kostele Nejsvětější Trojice.⁶⁷⁷ Téhož roku mělo navíc 24 čtyři mužů z řad obecních starších a „*jíných starců z lidu nemalé vážnosti*“ přijít k fundaci Societas Jesu a požadovat po jezuitech coby kolátorech umožnění smíšeného pohřbu, při němž by katolický kněz doprovázel zemřelého evangelíka. Členové Tovaryšstva Ježíšova jim odpověděli záporně a odvolávali se na normu vydanou Vilémem Slavatou, jež zřejmě upravovala průběh pohřebních slavností a průvodů, což podle svého tvrzení nechtěli porušit. Evangeličtí měšťané se ale s touto odpovědí nespokojili a celou věc posunuli dál. Osobně navštívili Viléma Slavatu z Chlumu a Košumberka, jenž tehdy pobýval v Táboře, a předložili mu několik proseb žádajících o dovolení konat na půdě města smíšené pohřby. Velmož se uchýlil o radu a pomoc k pražskému arcibiskupu Janu Loheliov. Ten udělil jindřichohradeckému děkanovi plnou moc, aby mohl dovolit členům literátského bratrstva („*farním zpěvákům*“) doprovázet pohřby evangelíků nějakým vhodným zpěvem, nicméně bez přítomnosti katolického kléru. Vyzvánět se smělo pouze neposvěcenými zvony.⁶⁷⁸

Ani poslední pohřeb příslušnice evangelické elity města před stavovským povstáním se neobešel bez skandálu. Na počátku roku 1618 zemřela Alena Čechová, členka jedné z nejvýznamnějších jindřichohradeckých rodin. Měla být pohřbena do rodinné kaple v kostele Nejsvětější Trojice, ale jezuité to neumožnili a musela být pochována ve vzdálené svatyni sv. Víta v Kostelní Radouni.⁶⁷⁹ Nespočinula tak po boku svých blízkých a došlo tím k narušení rodové paměti.

⁶⁷⁶ TAMTÉŽ, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, vol. 18-19.

⁶⁷⁷ TAMTÉŽ, fol. 23.

⁶⁷⁸ TAMTÉŽ.

⁶⁷⁹ J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 317-318.

Když se Jindřichův Hradec přidal na stranu českého stavovského povstání, nabyli evangelíci sebejistoty a rozhodli se usilovat o získání kostela Nejsvětější Trojice zpět do své správy. Od července roku 1618 oslovovali skrz prostředníky členy direktoria a požadovali od nich svěřeni trojičního kostela. Použili při tom podobnou argumentaci, s jakou se snažili udržet si svatostánek na počátku 17. století. Když jejich první prosba nebyla úspěšná, odeslali do Prahy další, v níž se pokusili ještě více zdůraznit nekatolickou minulost kostela stejně jako jeho nečekané a nespravedlivé zabrání jezuity. V odpovědi na to jim stavovská vláda 31. ledna 1619 svěřila správu kostela. V květnu téhož roku pak do něho získali vlastního evangelického kazatele.⁶⁸⁰ Na stránkách své kroniky tento akt zaznamenal přední evangelický jindřichohradecký měšťan Jiří ze Kře.⁶⁸¹

Po porážce stavovských vojsk na Bílé hoře a návratu Viléma Slavaty z Pasova do Království českého se kostel dostal zpět pod patronaci Societas Jesu. Aby byla očištěna „heretická“ minulost svatostánku, byl 8. září 1625 slavnostně znovu vysvěcen kardinálem Arnoštem Vojtěchem z Harrachu.⁶⁸² Pražský arcibiskup se na jindřichohradecký zámek dostavil již 5. září. U Horního Skrýchova ho uvítali synové Viléma Slavaty František Vít a Adam Pavel, jejich hofmistři, Jakub Kecl z Rottendorfu, jenž tehdy působil jako hejtman hradeckého panství, slavatovský klient Jan Hock z Hockenau, regent dominia Řehoř Auftifer a primátor města Jiří Pavlovský. Hock nejprve arcibiskupa jménem Kateřiny Hradecké z Montfortu německy přivítal. Poté všichni muži nasedli na vozy a rozjeli se k zámku, kde na ně čekala slavnostní uvítací hostina. Druhý den v ranních hodinách Harrach opustil prostory zámku a slavnostně vysvětil františkánský kostel sv. Kateřiny. Večer téhož dne sloužil nešpory v kostele Nanebevzetí Panny Marie.

Hlavní slavnost se udála 8. září na den zasvěcený Narození Panny Marie. Ráno vyšel z farního kostela k zámku průvod tvořený kněžstvem a žáky farní školy. Doprovod s korouhvemi jim dělali starší obecní, hejtmané jednotlivých předměstí, městská rada a další měšťané. U zámku se účastníci zastavili a počkali na arcibiskupa. Kočár s ním se poté začlenil na konec průvodu. Ten se následně skrze město odebral ke kostelu Nejsvětější Trojice. U kostela Harrach sesedl z kočáru a začal ho světit pro katolické obřady. Když byly do chrámu neseny relikvie, usadil se u kostelního portálu a latinsky dlouze četl z knihy, přičemž se tázal, jaký majetek chrámu náleží a kdo ho ke kostelu ustanoví. Na to mu primátor města Jiří Pavlovský

⁶⁸⁰ TÝŽ, *Konflikt jindřichohradeckých měšťanů s Vilémem Slavatou v pamětech Jiříka ze Kře*, Jihočeský sborník historický 69-70, 2000-2001, s. 188-208, zde s. 199; TÝŽ, *Víra*, s. 367; J. NOVÁK, *Soupis*, s. 241.

⁶⁸¹ J. HRDLIČKA, *Konflikt*, s. 206-207.

⁶⁸² SOKA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb.

v češtině odpověděl. Poděkoval mu za vysvěcení kostela, připomněl založení svatyně městskou obcí se souhlasem dědičné vrchnosti a duchovních autorit a zavázal se jménem obce věnovat kostelu 200 kop míšeňských grošů. Latinsky psanou listinu obsahující závazek městské rady dal Harrach zpečetit ještě týž den.⁶⁸³ Úrok z této částky měl každoročně plynout na konání oficialit. Každý rok se v něm mělo sloužit celkem osm mší, z toho čtyři za zemřelé, kteří byli pochováni v chrámu a na okolním hřbitově, a čtyři za živé. Po pronesení slibů se arcibiskup odebral do kostela, aby ho vysvětil a očistil ho tak od jeho nekatolické minulosti. Poté světil ještě tři kostelní oltáře. Symbolický akt očisty kostela a tím i města od heretické konfese byl završen sloužením mše svaté za údajně hojné účasti lidu. Po ní si Harrach převlékl mešní roucho a dlouhou dobu klečel a modlil se před hlavním oltářem. Po modlitbě opustil trojiční svatostánek, usedl na vůz a zavítal na oběd do jezuitské koleje, a následně ještě jednou do františkánského kláštera, kde udělil svátost biřmování „*mnoho set lidu*“. Mezi nimi byl také již několikrát zmíněný primátor města Jiří Pavlovský, jenž přijal biřmovací jméno Jan.⁶⁸⁴

Nově vytvořené povědomí o kostelu jako o počátečním místu katolické obnovy města bylo připomenuto například v roce 1637, kdy byl kostel zvolen jako první zastavení slavnostního průvodu s ostatky římského mučedníka sv. Hippolyta při jeho prvním uvedení do města.⁶⁸⁵ K podpoře katolické víry sloužila kázání, která uskutečňovala Societas Jesu také v trojiční svatyni. Nebyla ovšem tak frekventovaná jako například v kostele sv. Jana Křtitele.⁶⁸⁶

I když svatostánek patřil pod patronaci jezuitů, část měšťanů se ho pokoušela získat zpět pod svou správu. V roce 1642 řád začal kontrolovat účty jednotlivých kostelů na telčském a jindřichohradeckém panství. Při prověřování účtů kostela Nejsvětější Trojice byli přítomni nejmenovaní radní. Podle jezuitů se snažili jménem městské rady získat nárok na tento kostel. Odkazovali na svěcení kostela v roce 1625, kdy jim ho měl pražský arcibiskup svěřit. Dalším důvodem byla rekonstrukce svatyně na náklady radních. Žádost proto předložili generálnímu představenému řádu, nicméně po odpovědi rektora koleje, jež vyzněla zamítavě, svou žádost stáhli a dále nenaléhali na převedení kostela do svých rukou. Podle jezuitského kronikáře je k tomuto pokusu navedli františkáni, kteří by se tímto způsobem mohli dostat k trojičnímu kostelu jednodušeji a zavést v něm česká kázání.⁶⁸⁷ V této zprávě lze spatřovat další případ jisté

⁶⁸³ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Václavská, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 35, sign. A-35.

⁶⁸⁴ TAMTÉŽ, oddělení Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 32; TAMTÉŽ, inv. č. 3871, sign. III Ka 14, kart. 66, fol. 265-266.

⁶⁸⁵ Více M. LUTROVÁ, *Barokní kulty*, s. 51-57.

⁶⁸⁶ Kronika se o kázání u Nejsvětější Trojice zmiňuje pouze v roce 1662 a 1699. SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 115 a 216.

⁶⁸⁷ TAMTÉŽ, fol. 67.

nevraživosti či dokonce konkurence mezi oběma církevními řády, jejichž neustálé střetávání promlouvalo do sakrální topografie města.

Trojiční svatyně byla v průběhu 16. věku několikrát stavebně upravována. Ještě před stavovským povstáním a bitvou na Bílé hoře tam byl z farního chrámu Nanebevzetí Panny Marie na popud Kateřiny Hradecké z Montfortu přemístěn náhrobek dřívějšího jindřichohradeckého faráře Diviše Nepomuckého, o němž se z důvodu nekonfliktního vycházení s nekatolíky soudilo, že byl evangelíkem. Epitaf byl zavěšen nad jižní portál kostela Nejsvětější Trojice.⁶⁸⁸ V roce 1645 přibyla kostelu nad triumfálním obloukem sanktusová věž, kterou nechal zbudovat jindřichohradecký měšťan Jiří Straka z Ehrenštejna. Je pravděpodobné, že před ní se na stejném místě už vížka nacházela, jelikož kostelu náležel zvon ulitý již roku 1597. O čtyři roky později bylo kněžiště vyzdobeno a v roce 1651 byla vymalována také hlavní loď kostela nákladem Zuzany Strakové z Ehrenštejna, manželky zmíněného Jiřího Straky.⁶⁸⁹ V roce 1668 byly kostelu připsány 2000 cihel, jež byly zaplacený z kostelních peněz. Kvitance se bohužel nezmiňuje, na co měly být konkrétně použity.⁶⁹⁰ Téměř o deset let později žádali kostelníci trojičního kostela Jana Jiřího Jáchyma Slavatu o poskytnutí 6000 cihel na opravu kostela, jenž byl ve špatném stavu a hrozilo jeho spadnutí. Slavata jim poskytl 1500 klenebních cihel za 3 zlaté a 45 krejcarů a 4500 set zdících cihel na opravu zdí za 9 zlatých.⁶⁹¹ Ke kostelu náležela také kostnice. V polovině osmdesátých let 17. století byla zřejmě ve špatném stavu, proto byla od základů postavena nová nákladem 150 zlatých.⁶⁹²

Na počátku devadesátých let 17. století byla na epistolní straně presbytáře nákladem Řehoře Pirchana obnovena Čechovská kaple.⁶⁹³ Starší regionální literatura ji mylně označovala za Pirchanskou zřejmě z toho důvodu, že ji Řehoř Pirchan obnovil a vytvořil zde rodovou hrobku. Kaple nicméně vznikla zásluhou rodiny Čechů z Kozmáčova, s níž je spojován epitafní oltář z téže kaple.⁶⁹⁴ Původně byl součástí této kaple i přenosný (epitafní) oltář z roku 1597, jenž zřejmě nechal vyhotovit radní a později primátor města Jan Čech z Kozmáčova. Kromě tohoto oltáře zdobily kapli ještě dva epitafy z druhé poloviny 17. století pojící se zřejmě už

⁶⁸⁸ TAMTÉŽ, fol. 11.

⁶⁸⁹ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 241.

⁶⁹⁰ SOKA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 3871, sign. III Ka – 14, kart. č. 66, fol. 254.

⁶⁹¹ TAMTÉŽ, fol. 257-258.

⁶⁹² TAMTÉŽ, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 158.

⁶⁹³ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 241; Tereza NEJEDLÁ, *Kostel Nejsvětější Trojice v Jindřichově Hradci. Architektura a umělecká výzdoba*, Brno 2013 (bakalářská práce), s. 17.

⁶⁹⁴ O. JAKUBEC, *Kde jest, ó smrti*, s. 195; Zlata GERSDORFOVÁ, „Každý vlastní odměnu přijme dle práce své, jaké věci zaseje, takové sklídí.“ *Tzv. Pirchanská epitafní oltář z Jindřichova Hradce*, Jihočeský sborník historická 83, 2014, č. 1, s. 51-63.

s rodinou Pirchanů.⁶⁹⁵ Na stěně kaple byl zavěšen ještě jeden epitaf z roku 1619 upomínající na Marii Sofii Hübnerovou, manželku hejtmana stavovského posádky z let českého stavovského povstání Kristiana Hübnera.⁶⁹⁶

Dne 3. listopadu 1647 byla sepsána fundace kostela Nejsvětější Trojice a sv. Václava z odkazu generálního vikáře pražské kapituly Andrese Clemense Kokera z Kokerenbergu, v níž Nejsvětější Trojici odkázal 500 zlatých.⁶⁹⁷ Tuto částku měl aktuálně úřadující jindřichohradecký probošt rozdělit podle svého uvážení. Část měla jít na sloužení každoměsíční mše k počtě Nejsvětější Trojice s modlitbami za zemřelé podle pražského misálu. Dále mělo jít 12 zlatých na roráty, šest zlatých na víno, svíčky a paramenta, šest zlatých pro zvoníky a dva zlaté pro ministranty. Tři zlaté se měly rozdělit mezi chudé.⁶⁹⁸

Také jindřichohradečtí měšťané odkazovali kostelu menší obnosy peněz. V sedmdesátých letech 17. století přijali kostelníci kostela Nejsvětější Trojice od správce obecního důchodu Jana Svobody 14 zlatých.⁶⁹⁹ Dalších 10 zlatých kostelu vyplatil opět Jan Svoboda. Peníze na kostel šly tentokrát z pozůstalosti Martina Pirchana.⁷⁰⁰

Dochoval se latinský inventář sakrálního mobiliáře kostela, jenž byl roku 1697 vyhotoven na přání probošta Jiřího Ignáce Kratochvíle. Z parament neboli liturgických textilií Nejsvětější Trojice vlastnila 12 kasulí různých barev. Pod tímto svrchním obřadním rouchem se nosila alba, jichž měl kostel šest. Kromě toho se v inventáři psalo o 11 antependiích, která sloužila ke krytí oltářní mensy.⁷⁰¹ Dále následovalo šest burs, 22 větších a 19 menších oltářních pláten, 14 štól několik barev a z několika materiálů, jedno taftové velum, tři plátna na kazatelnu, 20 ručníků, dvě superpelice neboli kratší roucha bílé barvy a rukávy lemovanými krajkou, dvě tuniky pro ministranty, tři koberce, jedno červené a jedno černé plátno na zakrytí místa u oltáře, kde stojí kněz při mši.⁷⁰²

Z precios⁷⁰³ mohli kněží využívat pět pozlacených stříbrných kalichů, jeden stříbrný pohár pro svaté přijímání, čtyři páry cínových konvic, čtyři cínové mísy na mytí rukou při mši,

⁶⁹⁵ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 244.

⁶⁹⁶ TAMTÉŽ, s. 244–245.

⁶⁹⁷ Karel BERÁNEK (ed.), *Akta filozofické fakulty Pražské univerzity*, Praha 1997, s. 33; Erwin GATZ – Stephan M. JANKER (edd.), *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1648 bis 1803. Ein biographisches Lexikon*, Berlin 1990, s. 230.

⁶⁹⁸ SOKA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 3871, sign. III Ka – 14, kart. č. 66, fol. 261.

⁶⁹⁹ TAMTÉŽ, fol. 255.

⁷⁰⁰ TAMTÉŽ, fol. 256.

⁷⁰¹ Oldřich J. BLAŽÍČEK – Jiří KROPÁČEK, *Slovník pojmů z dějin umění*, Praha 1991, s. 16.

⁷⁰² TAMTÉŽ, s. 106, 153.

⁷⁰³ Tento termín označuje chrámové nádoby a předměty ze vzácných kovů. Viz Dana STEHLÍKOVÁ, *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*, Praha 2003, s. 389.

dvě cínové vázy na květiny, 16 cínových svícňů a tři mosazné a jeden velký svícen určený pro hlavní oltář kostela, jedno cínové umyvadlo, dvě měděné nádoby na svěcenou vodu a jednu kropenku. Zbytek mobiliáře byl tvořen třemi misály, sedmi oltářními polštáři, třemi lampami potaženými červeným plátnem, dvěma pyxidami na hostie, dvěma koši na almužnu, dvěma nádobami na darování almužen během kázání a knihou evangelií. Na kostelní věži visely dva středně velké zvony a jeden malý.⁷⁰⁴

Funkci svatostánku, který především vznikl a sloužil jako hřbitovní kostel, dokládají do dnešní doby hojně dochované náhrobní kameny, jimiž jsou osazeny stěny či podlaha kostela. Ještě na počátku 17. století se jezuité podívovali, že měšťané nechávají pohřbívat své mrtvé pod oltáře trojiční svatyně.⁷⁰⁵ Ke kostelu se běžně pohřbívalo po celé 17. století. Uskutečňovalo se zde také druhotné pohřbívání ostatků. Na konci osmdesátých let 17. věku byla při opravování zdi u hlavního oltáře v proboštském chrámu nalezena v základech „*neuvěřitelná hromada lidských kostí*“, která byla přemístěna na vozech právě na hřbitov Nejsvětější Trojice.⁷⁰⁶

Náhrobních desek vytesaných v 17. století a nacházejících se v trojiční svatyni zaznamenal Josef Novák 26. V některých případech se náhrobky doplňovaly s epitafy umístěnými v lodi kostela a dotvářely rodovou paměť a kontinuitu na lokální elity. Nejstarší žulová deska ze 17. věku umístěná v Čechovské kapli za oltářem patřila na základě rodového znaku některému členovi rodiny Čechů z Kozmáčova. Novák ji připsal Janovi Čechovi († 1605), jenž dlouhodobě zasedal v městské radě, stal se primátorem města a podílel se na vybudování kostela.⁷⁰⁷ Dalším pochovaným členem městské rady, na jehož život upomínal náhrobní kámen, byl evangelík Matouš Kokr. Vykonával purkmistrovský úřad, byl konšelem a dvakrát městským rychtářem. Zemřel 25. listopadu 1618. Také on měl podíl na vystavení svatyně.⁷⁰⁸ Další kameny pochází z pobělohorského období, kdy už kostel sloužil výhradně katolické liturgii. Deska vyhotovená kolem roku 1627 upomíná na osobu radního, obecního staršího a jednoho účastníka městské revolty 1618 Adama Širmara a jeho manželku.⁷⁰⁹ Chronologicky následující náhrobník patřil Jiřímu Strakovi z Ehrenštejna, jímž byla druhotně osazena podlaha sakristie. Původně se nacházel před hlavním oltářem. Deska upomínala na jeho fundátorský počín, ze kterého vzešlo vystavení sanktusníku v tomtéž kostele.⁷¹⁰ V prostoru

⁷⁰⁴ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 3871, sign. III Ka – 14, kart. č. 66, fol. 251.

⁷⁰⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 10.

⁷⁰⁶ TAMTÉŽ, fol. 164.

⁷⁰⁷ J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 45-6; J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 116.

⁷⁰⁸ TAMTÉŽ, s. 78, 84-85; J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 47.

⁷⁰⁹ J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 359 a 385; J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 48.

⁷¹⁰ TAMTÉŽ, s. 50-51.

svatyně se náhrobní kámen doplňoval s jiným typem sepulkrální památky, a to s epitafem, který byl do hlavní lodi Nejsvětější Trojice zavěšen o čtyři roky později a o němž bude zmínka níže. Podobně tomu bylo v případě epitafru a náhrobní desky důchodního písaře panství Martina Auťfiera z Eulenbergu, jenž zemřel v roce 20. srpna 1647 mezi polednem a jednou hodinou odpoledne.⁷¹¹ Z předních měšťanských rodin lze v poslední řadě uvést desku Kateřiny Traumilerové († 1654),⁷¹² Voršily Veroniky Svobodové († 1679) a někdejšího primátora města Adama Svobody z vnitřního města, mimo jiné také obchodníka s rybami a dalším zbožím, jenž se společně se svým otcem Vavřincem (či Lorencem) Svobodou účastnil městské revolty, za což byl potrestán roku 1622.⁷¹³

Kromě radních našli v kostele poslední spočinutí rovněž řemeslníci. V roce 1637 zde byl pochován kotlář David Kraiz.⁷¹⁴ Stejně učinili kameník Petr Bart, jenž byl roku 1628 přijat za měšťana a pochován zde byl roku 1654,⁷¹⁵ dále soukeník z vnitřního města Pavel Tovačovský, který zemřel v padesátých letech 17. věku,⁷¹⁶ a pekař Jan Lober († 1669).⁷¹⁷

Náhrobní desky v Nejsvětější Trojici měly také ženy a manželky jindřichohradeckých řemeslníků. Šlo o manželku krejčího Jiřího Tutara Annu († 1656), jejíž manžel vykonával krejčířské řemeslo a měšťanské právo mu bylo uděleno o roku 1654,⁷¹⁸ a zřejmě vdovu po soukeníku Janu Kohoutovi Marjanu, jež se po smrti manžela opět provdala a nesla příjmení Mitrmairová († 1669).⁷¹⁹ O čtyři roky poté do kostela přibyl náhrobek Evy Popelkové ze Sedlce u Českých Budějovic († 1673).⁷²⁰

V kostele se nenacházely sepulkrální památky pouze dospělých měšťanů Jindřichova Hradce. Pro své zesnulé děti a téměř dospělé potomky nechávali jejich rodiče také vyhotovit náhrobní kameny. Příkladem může být náhrobek Kateřiny, dcery Matěje Mikleina, jež zemřela roku 1607 ve věku 11 let.⁷²¹ Pochován zde byl také Vít, potomek Jiřího Pavlovského. Pavlovský byl v roce 1615 zvolen k výkonu správce obecního důchodu, o rok později se stal purkmistrem a v roce 1621 primátorem města. Rovněž zastupoval městskou obec při slavnostním

⁷¹¹ TAMTÉŽ, s. 51; I. ČADKOVÁ – M. ZAHRADNÍKOVÁ (edd.), *Berní rula*, s. 173.

⁷¹² J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 53.

⁷¹³ TAMTÉŽ, s. 56-57; J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 562; I. ČADKOVÁ – M. ZAHRADNÍKOVÁ (edd.), *Berní rula*, s. 172.

⁷¹⁴ J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 49.

⁷¹⁵ TAMTÉŽ, s. 53.

⁷¹⁶ TAMTÉŽ, s. 52-53; F. TEPLÝ, *Dějiny I/3*, s. 376.

⁷¹⁷ J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 54.

⁷¹⁸ Její náhrobek dala vytvořit manželka Davida Krejčího. TAMTÉŽ, s. 54; F. TEPLÝ, *Dějiny I/3*, s. 377.

⁷¹⁹ J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 54-55, I. ČADKOVÁ – M. ZAHRADNÍKOVÁ (edd.), *Berní rula*, s. 180.

⁷²⁰ J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 55.

⁷²¹ TAMTÉŽ, s. 46.

znovuvysvěcení trojičního kostela.⁷²² Také Tomáš Traumiler, významný jindřichohradecký obchodník, který na trzích v Horních Rakousích nakupoval zboží pro slavatovskou venkovskou rezidenci, zde nechal pochovat jedno ze svých dětí. Jednalo se o jeho devatenáctiletou dceru Annu, jež odešla z tohoto světa ve stejném roce jako její otec, který byl v jarních měsících roku 1626 nalezen mrtvý u hornorakouského Cáhlova. Jemu samému byl vystrojen pohřeb v trojičním svatostánku, o Traumilerově náhrobní desce ovšem nejsou záznamy.⁷²³ Šestnáctiměsíčního syna zde roku 1636 pohřbil Jan František Bohumil Šlechta z Kardaše, jenž byl mezi roky 1639-1645 hejtmanem panství a později se stal konšelem. On sám je pohřben ve františkánském klášterním kostele sv. Kateřiny, jak zaznělo v předchozím textu.⁷²⁴

Díky své spleťté minulosti poskytoval svatostánek poslední odpočinek nejenom nekatolíkům, ale také vyznavačům římského ritu, jakým byl manželský pár Lidmila a Matouš Strmilovští. Lidmila zemřela roku 1638 a její náhrobek se nalézá pod kruchtou. Její manžel ji na pravdu Boží následoval o rok později. Sepulkrální monumenty informují o tom, že Matouš působil jako písař slavatovského pivovaru a že za měšťana byl přijat deset let před svou smrtí. Během stavovského povstání působil jako slavatovský správce Stráže na Nežárkou a finančně přispíval na chod kostela sv. Jana Křtitele, ve které se po tu dobu konaly katolické bohoslužby.⁷²⁵ Dalším vrchnostenským úředníkem s náhrobním kamenem v Nejsvětější Trojici se stal zámecký obroční Adam Waismon († 1664).⁷²⁶

Mimo výše zmíněných sepulkrálních památek regionální literatura zachytila ještě dva náhrobníky, u nichž není jasné, pro koho byly určeny. V jednom případě se dochovala deska v podlaze sakristie se znakem s ondřejským křížem proťatým šípem, nad nímž bylo vytesáno srdce s dalšími šípy. Druhý se nachází v Čechovské kapli. Zdobí ji jezuitský znak, monogram Ježíše Krista se třemi hřeby a nese vytesaný rok 1649. Nabízí se možnost, že by se mohlo jednat o nějakého člena řádu zemřelého v tomtéž roce. Podle záznamů v jezuitské kronice byl toho roku pochován jen jeden jezuita Pavel Noe, jenž byl ale pohřben do kostela sv. Václava. Nedá se ani vyloučit možnost, že náhrobek sem byl osazen až druhotně.⁷²⁷

⁷²² TAMTÉŽ, s. 46-47.

⁷²³ J. HRDLIČKA, *Víra*, s. 604-605; J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 47-48.

⁷²⁴ F. TISCHER, *Purkrabí*, Ohlas od Nežárky z 26. června 1897; J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 48-49; F. TISCHER, *Nástin*, Ohlas od Nežárky z 28. září 1894.

⁷²⁵ J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 49-50; J. ORTH, *Jindř. Hradečtí měšťané*, Ohlas z 22. září 1883; J. HRDLIČKA, *Víra*, s. 147.

⁷²⁶ J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 54.

⁷²⁷ SOKA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 81; J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 52, 57.

V prostorách hlavní lodi na arkádě kruchty byly také zavěšeny dva epitafy. Jednalo se o sepulkrální památník Jiřího Straky z Ehrenštejna z roku 1649 a o epitaf rodiny Martina Auftifera z Eulenberku z roku 1651.⁷²⁸ Jiří Straka z Ehrenštejna se narodil do významné měšťanské jindřichohradecké rodiny, která se do města dostala zřejmě v roce 1554, kdy si jeho praděd Jiří Straka vzal za ženu místní vdovu. Jeho předci se v minulosti podíleli na správě a organizaci města. Byli členy městských rad a jeho děd dokonce po nějaký čas vykonával funkci zdejšího rychtáře.⁷²⁹ Rodina Straků byla zřejmě od svého příchodu do města nekatolická.⁷³⁰ Vypovídala by o tom i volba posledního odpočinku, k němuž členové této erbovní rodiny zvolily původně evangelický trojiční kostel.⁷³¹ Sám Jiří byl městský radní, jak informuje český nápis na jeho epitafu. Naposledy měl vydechnout na Květnou neděli 9. dubna 1645 mezi jedenáctou a dvanáctou hodinou v noci. Jako místo jeho posledního odpočinku bylo vybráno místo před oltářem v kostele Nejsvětější Trojice, v němž měl být roce 1649 instalován epitaf na jeho památku (obr. 27).⁷³² Tímto rozhodnutím došlo k navázání na rodovou tradici a paměť, kdy se veřejně hlásil k odkazu svých předků. I když tou dobou ve městě vrcholila rekatolizace a evangelíků se na panství nacházelo pomálu, mohl tento akt symbolizovat jakési navázání na rodový zvyk a kontinuitu s místem posledního odpočinku svých předků.

Epitaf pro něj nechala pořídit jeho manželka Zuzana Straková z Ehrenštejna, která se po jeho smrti už neprovdala. Také její náhrobník je položen v dlažbě kostela. Původně se nacházel před hlavním oltářem stejně jako deska jejího manžela.⁷³³ Zuzana Straková tímto sepulkrálním monumentem vytvářela památku nejen na svého manžela, ale také na rodinu, ze které pocházela, a to na původně nekatolickou rodinu Pirchanů, jež patřila k nejbohatším a nejvlivnějším ve městě. Po bitvě na Bílé hoře byla rodina nucena konvertovat.⁷³⁴ Sám nápis pod obrazem připomíná Zuzanin původ v rodině Pirchanů („rozené Pirchanky“). Hovoří se v něm o jejím otci Ambroži Pirchanovi, jenž zemřel v roce 1627 ve věku 91 let, dále o její matce Ester. Časový údaj o její smrti je špatně čitelný. Zřejmě zemřela v roce 1633 ve věku 89 let. Poslední osobou, o níž epitaf hovoří, byla Zuzanina sestra Kateřina Svobodová zesnulá v roce 1649 ve věku 52 let. Sama Zuzana měla zemřít na Velikonoční pondělí 10. dubna ve věku 72 let. Pro nečitelnost nápisu na jejím náhrobku není jasné, v kterém roce k tomu došlo.⁷³⁵ Podle

⁷²⁸ Více k epitafům O. JAKUBEC, *Kde jest, ó smrti*, Praha 2015.

⁷²⁹ J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 110-111.

⁷³⁰ TAMTÉŽ, s. 147.

⁷³¹ J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 40, 50 a 57.

⁷³² TAMTÉŽ, s. 50-51.

⁷³³ TAMTÉŽ, s. 57.

⁷³⁴ J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 113; O. JAKUBEC, *Kde jest, ó smrti*, s. 205.

⁷³⁵ J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 57.

chronologických tabulek mohla zemřít v roce 1651 nebo 1662. Na památníku svého manžela se hlásila k rodové paměti Pirchanů, na nějž nechala vypsát jména svých rodičů a sestry. Snažila se, aby si přihlížející, kteří se budou na tento epitaf dívat, vzpomněli na vlivnou jindřichohradeckou rodinu, jejíž předkové tu očekávali na vzkříšení.⁷³⁶

V případě Pirchanů bylo by dobré zmínit ještě dva epitafy, které jsou přisuzovány této rodině. První památník pochází z doby kolem roku 1650 a druhý z roku 1690. Starší dochovaný fragment zachycuje portrétní část památníku, patrně Pirchanskou rodinu, jak klečí u oltáře Nejsvětější Trojice (obr. 26). S ohledem na zmíněné patrocinium by se podle Ondřeje Jakubce mohlo jednat o oltář umístěný původně v kostele Nejsvětější Trojice v Jindřichově Hradci.⁷³⁷ Před oltářem se modlí členové rodiny, z nichž někteří nesou v dlaních červený kříž značící jejich odebrání se z tohoto světa. Druhý artefakt je mladší a jeho autorem byl přímo člen rodiny, a sice Řehoř Pirchan, jak prozrazuje text na epitafním obraze (obr. 25). Pozoruhodné je, že rodina Řehoře Pirchana klečí a modlí se u stejného oltáře svaté Trojice.⁷³⁸ Je patrné, že kostel Nejsvětější Trojice hrál v rodině Pirchanů významnou roli. Fungoval jako místo rodinné paměti a zároveň byl součástí specifické rodové zbožnosti, která se dědila z generace na generaci. Důkazem toho je dochovaný náhrobní kámen Ambrožova syna Šimona Pirchana v Pirchanské kapli.⁷³⁹

⁷³⁶ J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 368.

⁷³⁷ O. JAKUBEC, *Kde je, ó smrti*, s. 205.

⁷³⁸ TAMTÉŽ, s. 205-206.

⁷³⁹ J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 55-56; Jan MUK, *Osudy posledního koželužství č. 13. IV. v Jindř. Hradci*, Ohlas od Nežárky z 7. října 1932.

Hlavním obrazem celého Strakovského epitafu je středový obraz, který je rozdělen na dvě části. Ve větší z nich je vymalován Poslední soud. Uprostřed výjevu stojí anděl a napřaženou pravicí ukazuje k nebi. Po jeho pravici jsou znázorněny duše mířící do nebe. Po jeho levici stojí ďábel s dušemi odsouzenými k věčnosti v pekle, které požírá zubatá tlama démona. Na nebesích klečí Ježíš Kristus s roztaženými pažemi. Vedle něho je dvojice andělů, kteří ve svých rukou drží palmovou ratolest a meč, symboly milosti a trestu. Další andělé zase troubí na dvě světové strany.⁷⁴⁰ Vedle nich pak klečí tzv. Deésis neboli přímlovci u Krista za lidské duše, a sice Panna Marie a zřejmě i sv. Jan Křtitel.⁷⁴¹

Náboženský výjev zdobí také portrétní obraz manželů Strakových z Ehrenštejna. Oba klečí u Ukřižovaného Krista a hledí na něj. V rukou svírají červené kříže značící jejich odebrání se na věčnost. Současně s nimi je na obraze vymalováno malé dítě v povijanu s červeným křížem. Očividně to byl jejich jediný syn, který zemřel ještě jako dítě.

Nad Posledním soudem v kartuši je vymalovaná svatá Trojice, jež odkazuje na zasvěcení kostela, v němž byl epitaf původně zavěšen. Na obraze je přítomen Duch svatý jako holubice, Bůh Otec v podobě starší muže s dlouhým vousem a Ježíš Kristus po sejmutí z kříže. Tento ikonografický typ znázornění svaté Trojice se nazývá pietas Domini.⁷⁴² Celkový počet zobrazení Krista dosáhl v tomto epitafu čísla tři, což rozhodně není náhodné. Spolu s výjevem v kartuši to upozorňovalo na svatou Trojici, které byl zasvěcen kostel, v němž byl epitaf vyvěšen.

Od ústředního motivu Posledního soudu jsou odděleny torcovanými sloupy dvě polychromované sochy světců umístěné po stranách sepulkrálního monumentu. Podle Josefa Nováka by se mělo jednat o sochy sv. Jiří a sv. Zuzany.⁷⁴³ Sv. Jiří byl římský voják, jenž se za císaře Diokleciána odmítl podílet na pronásledování křesťanů a přiznal, že věří v Ježíše Krista, proto byl sťat mečem. Podle pozdějších legend bojoval s drakem.⁷⁴⁴ Sv. Zuzana byla dívka z vysoce postavené římské rodiny, která se odmítla provdat za pohanského syna nástupce císaře Diokleciána, proto byla popravena mečem.⁷⁴⁵ Socha sv. Jiřího je oblečena do zbroje, na hrudníku má kyrys, na hlavě helmu s chocholem peří a v rukou drží prapor. U sochy sv. Zuzany se nedochovaly žádné atributy. Socha světice je oblečena do nákladného šatu a na hlavě má korunu. Kromě Novákova tvrzení, že se jedná o sv. Zuzanu a sv. Jiří, hovoří ve prospěch těchto

⁷⁴⁰ J. ROYT, *Slovník*, Praha 2006, s. 241.

⁷⁴¹ TAMTÉŽ.

⁷⁴² TAMTÉŽ, s. 328.

⁷⁴³ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 246.

⁷⁴⁴ *Heslo Jiří*, in: H. RULÍŠEK, *Postavy*.

⁷⁴⁵ *Heslo Zuzana*, in: TAMTÉŽ.

dvou světců atributy, i když se u sochy Zuzany nedochovaly, a jména manželů Strakových. Zjevně se jednalo o zviditelnění jejich jmen a vytváření paměti v rámci výběru soch.

Celkový vzhled epitafu je dotvářen zlacenými plochami, tvářemi cherubínů a florálními motivy, například zlaté pětilisté růže, která se nachází také ve znaku města Jindřichova Hradce. I tímto detailem se mělo poukázat na tradici a milost, která se zrcadlila v rodině Straků z Ehrenštejna a Pirchanů.

Poslední zkoumaný epitaf nechal zhotovit roku 1651 Martin Auftifer z Eulenberku se svou manželkou Annou Hozlaurkovou z Hozlau na památku svých rodičů a své první manželky Judity, jak to udává nápis na epitafu (obr. 28, 29). Bohužel v textu není udáno jméno jeho rodičů ani údaj o jejich úmrtí. Martinovým dědečkem byl patrně Řehoř Auftifer, bývalý hejtman jindřichohradeckého panství a regent slavatovského dominia, jenž zemřel roku 1627.⁷⁴⁶ Více toho prozrazuje náhrobní kámen, jenž byl umístěn v kostele Nejsvětější Trojice a na němž je vytesáno jméno Martin Auftifer z Eulenbergu. Podle časového údaje na náhrobní desce zemřel v roce 1647. Zjevně se jednalo o otce Martina Auftifera (mladšího).⁷⁴⁷

⁷⁴⁶ J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 544.

⁷⁴⁷ J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 51.

Obr. 27. Epitaf Jiřího Straky z Ehrenštejna, 1649.

Obr. 28. Detail epitafu Martina Aufstifera z Eulenberku, 1651.

Památník je zasvěcen Nejsvětější Trojici. Kromě nápisu to dokazuje i vybraný náboženský motiv. Na plátně je vyobrazeno Nanebevstoupení Ježíše Krista, jenž je oděn v prostém bílém rouchu a červeném plášti. Jeho oděv je roztrhlý, a to v té části, kde byl zasažen kopím pod žebra. Kristus komunikuje svým pohledem s Duchem svatým a Bohem Otcem, který naopak hledí na Krista a utvářejí tak další ikonografický typ zobrazení, a to právě svatou Trojici. Na nanebevstoupení Krista pohlíží skupina osob umístěná ke spodnímu okraji obrazu. Hledícími postavami jsou apoštolové s Pannou Marií.⁷⁴⁸ V tomto památníku chybí portréty donátorů. Tuto složku do jisté míry nahrazují znaky Aufstiferů a Hozlauerů umístěné na stranách památníku.⁷⁴⁹

⁷⁴⁸ *Heslo Kristus*, in: H. RULÍŠEK.

⁷⁴⁹ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 247.

Kostel sv. Alžběty

Malá svatyně zasvěcená matce sv. Jana Křtitele stála v první polovině 17. století na okraji zájmů náboženského dění. Po vypuknutí stavovského povstání, kdy se moci ve městě ujali evangeličtí měšťané, byl Jindřichův Hradec v srpnu 1618 obléhán vojsky císařského velitele Jindřicha Duvala Dampierra. Během útoku došlo 14. srpna k obsazení Zárybnického předměstí a k vyplenění původně špitálního gotického kostela sv. Alžběty.⁷⁵⁰

Dlouhá léta zůstal kostel zřejmě bez povšimnutí. Teprve v roce 1635 k němu byl učiněn zbožný odkaz. Pojilo se s tím násilné úmrtí jednoho jindřichohradeckého měšťana, jenž vykonával košíkářské řemeslo. Během trhu vypukla ve městě potyčka, při níž byl smrtelně zraněn. Po své smrti se měl zjevovat v okolí svého bydliště a sdělit jedné ženě své přání, aby za něj byla sloužena mše v kostele sv. Alžběty, jenž byl tou dobou značně pobořen a opuštěn.⁷⁵¹

Také sv. Alžběta byla filiálním kostelem a patřila do sféry vlivu jezuitů, kteří se o něm také zmiňovali na stránkách své kroniky. Tovaryšstvo zde k roku 1640 založilo konfraternitu s patroniciem Útěku Panny Marie do Egypta a sv. Izidora. Izidorské sodality se oproti výše zmíněným mariánským sodalitám soustředily na poddané z venkova a na jejich konverzi.⁷⁵² Příslušníci izidorského bratrstva se scházeli každý měsíc.⁷⁵³ Sodalita pečovala o „svůj“ kostel a zajistila mu roku 1682 obraz patronky kostela sv. Alžběty na hlavní oltář, nové lavice a portál.⁷⁵⁴ O rok později kongregaci přibyl údajně elegantní ornát pro hlavní oltář svatyně.⁷⁵⁵ Jezuité organizovali pro sodály zbožná procesí. Například roku 1684 podnikli prosebný průvod ke kostelu sv. Barbory, jenž se nacházel v blízkém okolí města.⁷⁵⁶

Kostel figuroval také při smutečním průvodu s ostatky zemřelého Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka. Ve večerních hodinách 25. února 1652 od něho vyšlo procesí skládající se z vrchnosti, jezuitských kongregací, žáků škol a měšťanů. Účastníci nesli v rukou

⁷⁵⁰ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 146; E. POCHE (ed.), *Umělecké památky*, s. 620-621; J. HRDLÍČKA, *Víra*, s. 354.

⁷⁵¹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 53.

⁷⁵² TAMTÉŽ, fol. 61; J. MIKULEC, *Mariánské družiny*, s. 42-43; TÝŽ, *Náboženský život*, s. 75-76; TÝŽ, *Kult svatého Izidora sedláka v Českých zemích*, in: Zdeněk Hojda (ed.), *Kultura baroka v Čechách a na Moravě*, Praha 1992, s. 65-84; TÝŽ, *Svatý Izidor – španělský sedlák na českém venkově*, *Dějiny a současnost* 14, 1992, č. 5, s. 26-30.

⁷⁵³ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 141.

⁷⁵⁴ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 146.

⁷⁵⁵ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 149.

⁷⁵⁶ TAMTÉŽ, fol. 154.

svíce nebo pochodně a směřovali od kostela přes most na náměstí a dále k jezuitské svatyni sv. Máří Magdalény, kam bylo Slavatovo tělo následně uloženo.⁷⁵⁷

Měšťané bydlící na Zárybnickém předměstí se o „svůj“ kostel náležitě starali a finančně podporovali jeho provoz. Na sv. Havla roku 1670 přijali kostelníci od obecního správce a soukeníka Martina Štubíka, jenž žil na Novoměstském předměstí, část pozůstalosti Tomáše Traumilera z Ehrenštejna.⁷⁵⁸ Traumiler odkázal kostelu 100 kop míšeňských, které byly na úrok půjčeny obci. Kostelu měla být od 16. října 1670 do stejného data následujícího roku vyplácena částka 6 kop míšeňských.⁷⁵⁹ V říjnu o tři roku později přijali kostelníci od sv. Alžběty z rukou správce obecních důchodů a soukeníka z vnitřního města Jana Svobody úrok 7 zlatých.⁷⁶⁰ Svoboda také předal kostelnímu záduší sumu 1 zlatého a 5 krejcarů z odkazu někdejšího radního Martina Pirchana, jenž zemřel roku 1660.⁷⁶¹

Z roku 1697 se dochoval inventář popisující tehdejší stav kostelního mobiliáře. Pokyn pro jeho vyhotovení dal probošt Jiří Ignác Kratochvíle. Kostel podle něho disponoval řadou bohoslužebných předmětů a liturgického nádobí, které byly nezbytné pro běžný liturgický provoz. Jednalo se o stříbrný kalich s paténou neboli kruhovou plochou miskou na hostii. Z parament neboli kněžských oděvů a liturgických textilií ke kostelu patřily kasule, alba, humerál, cingulum, antependia pro přední stranu oltáře v různých barvách, nespecifikovaná roucha, modrý přehoz na kazatelnu a plátna z modrého a červeného taftu. Inventář zmínil také dva závoje pro Pannu Marii a sv. Alžbětu, zřejmě na zakrytí jejich obrazů či soch. Chrámový mobiliář dále tvořily cínové a dřevěné svícny natřené červenou barvou, cínová pyxida (ciborium) na hostie, pár cínových nádob s miskou, měděná nádoba na svěcenou vodu, pouzdra (tzv. bursy) na uložení korporálů, tři zvony a jeden umně vyhotovený relikviář.⁷⁶²

⁷⁵⁷ TAMTÉŽ, fol. 89.

⁷⁵⁸ Martin Štubík (Šubík) se živil jako soukeník. Tomáš Traumiler byl vlastníkem rozsáhlého dvoru v Jarošovské ulici u dřívější předměstské brány. Nicméně pro jeho špatné hospodaření musel být dvůr prodán. Zemřel 17. února 1661. F. TISCHER, *Dvůr Traumilerský, někdy Eberovský zvaný*, Ohlas od Nežárky z 30. března a 6. dubna 1895; I. ČADKOVÁ – M. ZAHRAVNÍKOVÁ (edd.), *Berní rula*, s. 176.

⁷⁵⁹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 3870, sign. III Ka 13, fol. 153.

⁷⁶⁰ TAMTÉŽ, fol. 154.

⁷⁶¹ TAMTÉŽ, fol. 155; F. TISCHER, *Nástin*, Ohlas od Nežárky z 28. září 1894.

⁷⁶² SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 3872, sign. III Ka 15, fol. 421-422; O. J. BLAŽÍČEK – J. KROPÁČEK, *Slovník*, s. 36, 121 a 153.

Kostel sv. Václava

Také kostel stojící na Zárybnickém předměstí patřil na počátku 17. věku do sféry vlivu Tovaryšstva Ježíšova. Podle zpráv v jezuitské kronice byla svatyně ve velmi špatném stavu a hrozilo její zřícení. Proto ji členové Societas Jesu nechali v roce 1606 z prostředků městské rady opravit. Hlavní finanční prostředky na rekonstrukci svatyně plynuly z almužen a částečně ji hradila pokuta 20 tolarů, jež byla udělena opilým měšťanům, kteří v podnapilém stavu verbálně očerňovali katolickou církev.⁷⁶³

Zřejmě jen zčásti zrenovovaný svatostánek vydržel téměř dvacet let. Pobořen byl stejně jako kostel sv. Alžběty v úterý 14. srpna 1618 v důsledku nezdařeného Dampierrova útoku na město. Spolu s tím se ztratilo také původní vybavení kostela, jakým byl například oltář sv. Jiří, jehož vznik v roce 1606 fundoval tehdejší rektor jezuitské koleje Mikuláš Pistorius.⁷⁶⁴ Svatyně byla opravena zřejmě už k roku 1621, neboť 28. září se zde sešli všichni kněží z panství.⁷⁶⁵ Opravoval se i později, kdy zde roku 1668 jezuité postavili nový triumfální oblouk.⁷⁶⁶ Novým zařízením byl kostel opatřen teprve kolem poloviny 17. věku. Nový hlavní oltář nechal do kostela umístit na své náklady hejtman jindřichohradeckého panství Jiří Miller z Rottenburku po smrti svých dětí.⁷⁶⁷ Štuková výzdoba klenby kostela svými detaily v podobě andělských hlav a růžic připomíná strop jezuitské „kaple“ sv. Máří Magdalény.

Co se týká vybavení svatyně, dochoval se inventář kostela, který dal sepsat opět probošt Jiří Ignác Kratochvíle v červnu 1697. Mobiliář svatyně sestával z několika kusů liturgického nádobí. To bylo tvořeno stříbrnými pozlacenými kalichy, párem konviček, nádobami na uchování svěcené vody, pohárem, cínovou křtitelnicí a konvicí s miskou. Z dalšího kovového vybavení bylo možné v prostorách kostele nalézt stříbrné relikviáře se vsazenými českými kameny, cínové pyxidy na hostie, střední zvony a cínové i bronzové svícny. Z parament kostel disponoval kasulemi různých barev, humerály, bursami, superpelicemi, pluviály například z červeného brokátu nebo taftu, antependii na pokrytí oltáře, které byly také v černé barvě,

⁷⁶³ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 11. K incidentu více TAMTÉŽ, pracoviště Václavská, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 98, sign. 199, kniha č. 29; TAMTÉŽ, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 3860, sign. III Ka 7, kart. 59.

⁷⁶⁴ Rektor koleje požadoval také po purkmistrovi města o odeslání 20 kop míšeňských, které měly být připsány kostelu sv. Václava. TAMTÉŽ, inv. č. 3872, sign. III Ka 15, fol. 434 a 431; J. NOVÁK, *Soupis*, s. 251.

⁷⁶⁵ TAMTÉŽ.

⁷⁶⁶ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 127.

⁷⁶⁷ TAMTÉŽ, fol. 77; J. NOVÁK, *Soupis*, s. 251.

oltárními plátny, kalichovými vely z brokátu, taftu či obyčejného materiálu, korporály, oltárními plátny a pokrývkami na kazatelnu.

Stejně jako například proboštský kostel disponovala svatyně sv. Václava milostnou soškou Panny Marie, pro kterou byla opatřena dvojice oděvů z brokátu a z modrého taftu a celkem 17 dlouhých závojů. Modrá barva u Panny Marie značila mravní čistotu, panenství a víru.⁷⁶⁸ Vybavení svatostánku představovalo tedy nezbytné liturgické nádobí, oděv a vybavení, které se nijak významně nelišilo od vybavení ostatních kostelů ve městě. Ani oděv pro sochu Blahoslavené Panny nebyl ničím výjimečným. Jednalo se o běžný projev barokní katolické zbožnosti, kdy se sošky Bohorodiček během roku několikrát převlékaly do různých šaticek v závislosti na svátcích nebo období liturgického roku.⁷⁶⁹ Na konci 17. věku byla u svatováclavského kostela vystavena nová kostnice.

S tímto stavebním počinem souvisela funkce svatyně, jež nadále sloužila jako hřbitovní svatostánek. Jezuitský pramen na několika místech hovořil o lidech, kteří se zde dali pohřbít. V případě těch zmíněných jezuitů se vždy jednalo o osoby s nějakým „*nepřijatelným prohřeškem*“. Prvním z nich byl člen Tovaryšstva Petr Noe narozený na Moravě. Pět let byl členem řádu a kronika o něm hovořila jako o příkladném bratrovi, který vynikal zbožností a pilností. Do Jindřichova Hradce se vypravil s cílem učit v nejnižší gymnaziální třídě, cestou ale onemocněl morem. Zemřel ve městě 21. října 1649 a druhý den byl v tajnosti pochován na hřbitově sv. Václava.⁷⁷⁰ Ke kostelu se váže také zpráva o popravě nejmenované prostitutky, která v roce 1673 zabila novorozeně a byla za tento čin odsouzena k trestu smrti. Když jí jezuité podle svých slov nemohli vyprosit milost, poskytli jí alespoň duchovní útěchu. V žalární kapli sloužili mši svatou a četli modlitby, které s nimi odříkávala. Se ženinou zbožností souviselo sloužení rekviem ve svatováclavském svatostánku v době její popravy, jež měla sama financovat.⁷⁷¹ V roce 1684 byl na svatováclavském hřbitově pohřben jeden z vojáků, kteří dezertovali z vojska lotrinského vévody a byli zatčeni na útěku. Zbylí dva přijali po zpovědi rozhršení a čekali na vykonání popravy, třetí z nich se vzpíral a odmítal se rozsudku podvolit. Teprve přičiněním nejmenovaného jezuitů se bez námitek podvolil výkonu trestu a byl pohřben s vojenským obřadem u sv. Václava.⁷⁷² Jistě se v těchto případech jednalo o stylizaci

⁷⁶⁸ SOKA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 3872, sign. III Ka 15, fol. 421-422; *heslo Barvy*, in: H. RULÍEK, Postavy.

⁷⁶⁹ J. ROYT, *Obraz a kult*.

⁷⁷⁰ Dostupné z: <https://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/l.dll?hal~1000152280>, citováno 26. dubna 2026; SOKA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 81.

⁷⁷¹ TAMTÉŽ, fol. 134-135.

⁷⁷² TAMTÉŽ, fol. 154.

a sebe prezentaci jezuitů jako vynikajících mužů víry a slova, kteří svým přičiněním zachraňují duše ostatních.

Nebyly to pouze zápisy v jezuitské kronice, které dokládaly funerální funkci sakrální stavby. Pro farníky pohřbené v tomto kostele vznikaly náhrobní kameny. V 17. století zde byly na základě informací z náhrobních desek pochováni děti hejtmana panství Jiřího Millera z Rottenburku Václav a Alžběta. Millerův syn zemřel jako novorozenec roku 1646. Jeho dcera Alžběta byla starší a zemřela o rok později v 17. letech.⁷⁷³

Kostel sv. Jakuba

Původně gotický kostel sv. Jakuba stál na návrší západně od města a byl filiálním kostelem farního chrámu. Podle slov jezuitské kroniky byl na konci 16. věku ve velmi špatném stavu a chátral, což její pisatel přisuzoval jeho stáří.⁷⁷⁴ V roce 1605 ho proto dala na své náklady opravit Marie Maxmiliána Hohenzollerská z Hradce, vdova po posledním pánovi z Hradce Jáchymu Oldřichovi. Na panství svého prvního manžela zůstala ale pouze do roku 1605, než se podruhé provdala a přesídlila do Bechyně.⁷⁷⁵ Během tohoto krátkého období se ve městě stihla projevit její osobní zbožnost, která se zrcadlila v její podpoře kostela sv. Jakuba a v osobní náklonosti k jezuitskému řádu.⁷⁷⁶ Mimo jiné tím potvrzovala dobově platný diskurz, kdy jako vdova měla vést bohabojný a ctnostný.⁷⁷⁷

Kromě opravy svatojakubského kostela nadala šlechtična „*nemalým nákladem*“ také křížovou cestu vedoucí z města ke kostelu. Její zastavení vznikla na počátku 16. století nákladem jindřichohradeckých měšťanů.⁷⁷⁸ Svatyni rovněž darovala stříbrný pohár, z něhož pro ni byly vytvořeny konvičky a kalich.⁷⁷⁹ V předvečer své druhé svatby učinila nadání jezuitskému semináři pro chudé studenty, které se týkalo také kostela sv. Jakuba. Tovaryšstvu

⁷⁷³ J. NOVÁK, *Náhrobní kameny*, s. 32.

⁷⁷⁴ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 10.

⁷⁷⁵ Marie Mamiliána se po smrti svého prvního manžela provdala 25. července 1605 za Adama II. ze Šternberka; Marie KOLDINSKÁ – Petr MAŤA (edd.), *Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1602-1633*, Praha 1997, s. 115.

⁷⁷⁶ Jezuitský řád podporovala dále i po svém odchodu z Jindřichova Hradce. P. OULÍKOVÁ, *Marie Maxmiliána*, s. 95 a následující.

⁷⁷⁷ Více k diskurzu vdovství v raném novověku Pavel KRÁL, *Vdovy ve šlechtické společnosti raného novověku*, in: Tünde Lengyelová (ed.), *Žena a právo. Právne a společenské postavenie žien v minulosti*, Bratislava 2004, s. 142-152, zde s. 143; Lucie STORCHOVÁ – Jana RATAJOVÁ (edd.), *Nádoby mdlé, hlavy nemající? Diskursy panství a vdovství v české literatuře raného novověku*, Praha 2008; Beatrice MORING – Richard WALL (edd.), *Widows in European economy and society, 1600-1920*, Woodbridge 2017.

⁷⁷⁸ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 3874, sign. III Ka 17a, kart. 66, fol. 37, 46-49; TAMTÉŽ, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 10.

⁷⁷⁹ TAMTÉŽ, fol. 11.

v něm darovala 15000 kop míšeňských grošů. Jednou z podmínek pro obdržení částky mělo být, aby chudí studenti chodili každý rok zpívat při sedmi svatých mších právě do svatojakubského kostela. První mše měla být věnována sv. Kříži, druhá Nejsvětější Trojici, třetí sv. Duchu, čtvrtá Panně Marii, pátá sv. Jakubovi, šestá Všem svatým a sedmá všem zemřelým.⁷⁸⁰ V prvních třech zasvěceních je patrný silný christologický motiv odkazující na trojjednost Boha, na Kristovu oběť na kříži a na jeho vykoupení lidstva, což korespondovalo s křížovou – bolestnou cestou, jež ke kostelu vedla.⁷⁸¹ V rámci jejích deseti zastavení byl věřícím poutníkům připomínán Kristův příběh a jeho mučednická smrt. Tematicky navazující byla zbylá zasvěcení mší: Panna Marie byla jednou z účastnic Ježíšova ukřižování a jako matka Spasitele s ním prožívala jeho bolest.⁷⁸² Patron kostela sv. Jakub byl jedním z dvanácti apoštolů a jako první z nich byl umučen pro své následování Krista.⁷⁸³ Poslední dvě měly být slouženy na památku Všem svatým a zemřelým. Kromě eschatologické symboliky spojené s posmrtným životem mohlo mít zasvěcení mší rovněž konfesní rozměr. Mariánská úcta a obracení se na světce byly totiž tradiční pilíře katolické zbožnosti, zatímco nekatolíci uznávali pouze Božskou autoritu.⁷⁸⁴ Na počátku 17. století byl svatojakubský kostel opatřen novým zvonem.⁷⁸⁵

Společně s urozenou vdovou si svatojakubský chrám nárokovalo také Tovaryšstvo Ježíšovo, které drželo patronátní právo ke všem kostelům na panství. Například v roce 1606 se vlivem jezuitů zmenšilo kostelní jmění, jelikož si se souhlasem Marie Maxmiliány přisvojili zmíněné stříbrné nádoby. Aby kostel nezůstal úplně bez vybavení, darovali členové Societas Jesu kostelu svůj starý kalich, který dali pozlatit.⁷⁸⁶

Tovaryšstvo Ježíšovo využívalo kostel zejména jako cíl poutí. Organizovalo je prostřednictvím sodalit nebo je doporučovalo kajícím věřícím. Zmíněné poutě byly nástrojem indoktrinace katolické víry a současně upevňovaly vliv řádu na náboženský život ve městě. První pout' ke kostelu v 17. století vykonali sodálové parthenia – žáci jezuitského gymnázia roku 1607.⁷⁸⁷ Marie Maxmiliána jim na svátek Nanebevzetí Panny Marie darovala 63 svící,

⁷⁸⁰ TAMTÉŽ, fol. 10. V roce 1610 nicméně proti této nadaci vznesl námitky Adam II. ze Šternberka a požadoval po jezuitech vrácení peněz, nebo povolit do semináře přijímání poddaných z jeho panství. Viz TAMTÉŽ, fol. 18.

⁷⁸¹ Danielle FOUILLOUX, *Slovník biblické kultury*, Praha 1992, s. 118-119.

⁷⁸² J. ROYT, *Slovník*, Praha 2006, s. 207.

⁷⁸³ *Heslo Jakub starší*, in: H. RULÍŠEK, *Postavy*.

⁷⁸⁴ J. MIKULEC, *Náboženský život*, s. 31.

⁷⁸⁵ J. NOVÁK, *Soupis*, s. 148. Roku 1793 byl zvon přemístěn do kostela sv. Michala archanděla v horní Pěně.

⁷⁸⁶ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 11.

⁷⁸⁷ Další pout' měli konat i v následujícím roce. TAMTÉŽ, fol. 11-12.

i když tou dobou už neměla k Jindřichovu Hradci žádný oficiální vztah.⁷⁸⁸ Další zbožné procesí žáků gymnázia se odehrálo také následujícího roku, a to především z obavy před vojáky arciknížete Matyáše a před nebezpečím potencionálního vojenského střetu, které se v jižních Čechách šířily nejpozději v dubnu 1608.⁷⁸⁹

Po odchodu Marie Maxmiliány z jindřichohradeckého panství převzala opatrovnictví kostela sv. Jakuba další urozená vdova Kateřina Hradecká z Montfortu. Pro kostel se jí podařilo od papeže Pavla V. získat dvě breve. První z nich vydané roku 1610 zajišťovalo, že se po dobu tří let každé pondělí a každý svátek zemřelých po celou oktávu mělo u hlavního oltáře sloužit rekviem za vysvobození duší z očistce.⁷⁹⁰ Druhé se stejným datem mělo platnost sedm let a udělovalo plnomocné odpustky všem věřícím, kteří se ve svatostánku pomodlí za potřeby církve a kteří se na Květnou neděli vyzpovídají a přijmou eucharistii.⁷⁹¹ Tato pobožnost měla výhradně katolický charakter a rozměr. Nejsvětější svátost oltářní neuznávaly protestantské církve a podle dekretů Tridentina byla nejdůležitější ze sedmi svátostí, jelikož se v ní skrývá původce svátosti a měla ji být projevována značná úcta. Podobně vyloženě katolickým znakem byla víra v očistec a udělování odpustků.⁷⁹²

Další zmínky o kostelu v jezuitské kronice pocházejí z roku 1643. Na konci března česká mariánská kongregace Nanebevzetí Panny Marie vykonala za přítomnosti nejmenovaného člena jezuitské řádu pouť k jakubskému svatostánku. Poutníci v jejím průběhu učinili deset zastavení u jednotlivých částí křížové cesty, která ke kostelu vedla, během nichž si připomínali utrpení Ježíše Krista a konali další zbožná cvičení.⁷⁹³ Podobná náboženská festivita se v něm odehrála v roce 1652, kdy se zřejmě jednalo o projev úcty a respektu k památce Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka, jenž na počátku téhož roku zemřel ve Vídni. Také v tomto případě bylo vykonáno kající procesí k svatojakubskému kostelu, které česká sodalita Nanebevzetí Panny Marie uskutečnila v pondělí po Smrtné neděli. Během ní byl uvnitř svatostánku instalován Boží hrob, proběhla zde mše svatá a následně i kázání. Kromě

⁷⁸⁸ Svíce měla podle kroniky darovat i v předchozích letech. TAMTÉŽ, fol. 11-12.

⁷⁸⁹ TAMTÉŽ, fol. 14. Ke směrům Matyášova tažení Josef HRDLÍČKA, *Die Folgen des Feldzuges für die betroffenen Territorien in den böhmischen Regionen*, in: Václav Bůžek (ed.), *Ein Bruderzwist im Hause Habsburg (1608–1611)*, České Budějovice 2010 (= Opera historica 14), s. 417–447, ke strachu z jara 1608 zejména s. 419–422.

⁷⁹⁰ Pondělí bylo zasvěceno modlitbám a připomínání všech zemřelých. *Heslo Týden*, in: H. RULÍŠEK, *Postavy*.

⁷⁹¹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 18.

⁷⁹² Ignác Antonín HRDINA (ed.), *Dokumenty tridentského koncilu*, Praha 2015, s. 86-87, 241 a 283-284.

⁷⁹³ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 71.

Božího hrobu byla u vstupu do svatyně postavena zřejmě efemerní architektura představující „*tajemství utrpení Páně, aby byl lidu dán prostor k naplnění horlivosti*“.⁷⁹⁴ Kromě tradičního připomenutí Kristova utrpení na kříži a jeho vykoupení mělo jistě jít také o vzdání pocty zemřelému Vilémovi Slavatovi, jenž během svého života vystupoval jako horlivý podporovatel Societas Jesu.

Podobná slavnost, jejímž cílem byl kostel sv. Jakuba, se odehrála o tři roky později 25. července 1655, kdy nově zvolený papež Alexandr VII. v souvislosti se svým jmenováním vyhlásil mimořádný svatý rok. Vlivem jubilea mělo podle slov jezuitské kroniky přibýt velké množství věřících, kteří se místo návštěvy „*proslulých trhů*“ raději účastnili procesí ke kostelu.⁷⁹⁵ Kromě této mimořádné poutě uspořádali sodálové tradiční procesí ke kostelu o Velikonocích na Velký pátek.⁷⁹⁶ Stejně tomu bylo také v následujících letech.⁷⁹⁷

Mimo členů české mariánské sodality navštěvovali svatyni rovněž příslušníci německé družiny. Na jaře v postním období roku 1672 vykonala prosebné procesí ke kostelu sv. Jakuba německá kongregace Neposkvrněného početí Panny Marie, jejímž hlavním cílem byla oslava a připomenutí kultu Bolestného Krista a Bolestné Panny Marie. Záznam v jezuitské kronice dokonce hovoří o tom, jak sodálové během průvodu byli natolik zasaženi bolestí Panny Marie a jejího Syna, že se sami neubránili slzám.⁷⁹⁸ K tradici konání poutí a procesí ke kostelu sv. Jakuba byly vedeny také děti. Například v roce 1673 k němu jistý kněz vedl v době jarního půstu dětské procesí, při němž byly zpívány zbožné písně a zněly modlitby růžence v rámci jednotlivých zastavení křížové cesty.⁷⁹⁹ Podobně zápis v řádové kronice vztahující se k roku 1658 informuje o tom, jak nejmenovaný chlapec vykonal pout' ke kostelu jako výraz díky nad záchranou svého života, jelikož byl prý velmi těžce nemocen, ale Societas Jesu mu pomohla.⁸⁰⁰

Rovněž běžní poutníci měli za určité asistence Tovaryšstvem přístup do kostela. V roce 1668 věřící, již docházeli na katecheze do neuvedeného chrámu, uskutečnili spolu s věřícími ze špitálů pod dohledem příslušníka řádu Societas Jesu průvod ke kostelu sv. Jakuba. Cesta se ubírala již zmíněnou křížovou cestou a bylo při ní učiněno několik zastavení. Jezuita během procesí každé zastavení vysvětlil a zazněly modlitby.⁸⁰¹ Podobný výraz pokání se stal téhož roku, kdy nejmenovaná osoba šla bosá v nočních hodinách a v kruté zimě vykonat kajicná

⁷⁹⁴ TAMTÉŽ, fol. 88.

⁷⁹⁵ TAMTÉŽ, fol. 92.

⁷⁹⁶ TAMTÉŽ, fol. 93.

⁷⁹⁷ TAMTÉŽ, fol. 94, 110, 126 a 129.

⁷⁹⁸ TAMTÉŽ, fol. 134-135.

⁷⁹⁹ TAMTÉŽ, fol. 137.

⁸⁰⁰ TAMTÉŽ, fol. 99.

⁸⁰¹ TAMTÉŽ, fol. 127.

zastavení u křížové cesty směřující právě k svatojakubskému kostelu.⁸⁰² Na sklonku osmdesátých let 17. století je z řádové kroniky patrné, že popularita jezuitů ve městě začínala pomalu upadat. Přesto byl na počátku jarního půstu roku 1686 nesen „*sloup utrpení*“ z Nežáreckého předměstí do kostela sv. Jakuba, kde měl být uložen. Mohlo se jednat o zpodobnění sloupu, k němuž byl Kristus přivázán během bičování.⁸⁰³ Zápis zmiňuje, že především mezi Smrtnou nedělí a Bílou sobotou ho navštěvovala řada věřících všeho věku a obou pohlaví.⁸⁰⁴

O kostel měli zájem také jindřichohradečtí měšťané. V září 1658 učinili krejčí Jan Morávek a kožišník Matěj Tyllys nadaci na záduší svatojakubské svatyně.⁸⁰⁵ Nešlo o nijak významné členy městské obce. Morávek žil ve vnitřním městě, měl malé hospodářství, a kromě svého řemesla se živil ještě šenkem piva. Tyllys naopak bydlel na Nežáreckém předměstí, z něhož bylo ke kostelu nejbližší, a obživu mu poskytovalo pouze jeho řemeslo.⁸⁰⁶ V roce 1678 přijal kostelník Šimon Prchal žijící na Nežáreckém předměstí a živící se jako krejčí od obecního správce Jana Svobody odkaz k záduší kostela ve výši 1 zlatého a 5 krejcarů za Martina Pirchana († 1660).⁸⁰⁷

Křížová cesta vedoucí ke kostelu byla vlivem času zřejmě zchátralá a dlouhou dobu nebyla opravena. Teprve až na konci 17. století se přikročilo k její obnově díky odkazu jindřichohradecké měšťanky Anny Beerové (obr. 30). Vykonavatelem její vůle byli Jan M. Fleischer a Baltazar Pergameni. Cesta byla dokončena v roce 1695 a posvěcena jindřichohradeckým proboštem Jeronýmem Pozzim.⁸⁰⁸ Kostelní majetek rozšířili také Slavatové, nešlo ale o nijak vysokou sumu. Na konci dubna 1662 Ferdinand Vilém Slavata daroval svatyni částku 25 rýnských zlatých.⁸⁰⁹

⁸⁰² TAMTÉŽ.

⁸⁰³ *Heslo Sloup*, in: H. RULÍŠEK, Postavy.

⁸⁰⁴ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 166.

⁸⁰⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 3874, sign. III Ka – 17a, kart. 66 II, fol. 39; F. TEPLÝ, *Dějiny I/3*, s. 332, 376 a 383.

⁸⁰⁶ I. Čadková – M. Zahradníková (edd.), *Berní rula*, s. 173 a 179.

⁸⁰⁷ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 3874, sign. III Ka – 17a, kart. 66 II, fol. 29; F. TEPLÝ, *Dějiny I/3*, s. 319 a 339; J. ORTH, *Jindř. Hradečtí měšťané*, Ohlas z 8. září 1883; F. TISCHER, *Nástin*, Ohlas od Nežárky z 28. září 1894.

⁸⁰⁸ E. POCHE (ed.), *Umělecké památky*, s. 621. Dle informací v *Uměleckých památkách Čech* k tomu mělo dojít v roce 1693. Podle Františka Rulla to ale mělo být až o dva roky později. F. RULL, *Monografie*, s. 19; J. NOVÁK, *Soupis*, s. 149.

⁸⁰⁹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 3874, sign. III Ka – 17a, kart. 66 II, fol. 30.

Z předchozích let nejsou známy žádné zprávy o opravách svatojakubského kostela. Teprve koncem roku 1685 dala neznámá donátorka opravit kostelní čtyřboký sanktusník ze dřeva, který byl rovněž opatřen novým nátěrem.⁸¹⁰

Svatojakubský kostel byl na konci devadesátých let obohacen o obraz zachycující jeho patrona ve zlatém rámu, jenž byl podle Josefa Nováka zavěšen na hlavní oltář svatostánku.⁸¹¹ Z konce 17. století se dochoval latinsky psaný inventář kostelního vybavení. Neeviduje pouze předměty patřící svatostánku sv. Jakuba, ale i dalším poutním kostelům v blízké vzdálenosti od města, a tak je ztíženo identifikování předmětů patřících svatyni.⁸¹² Inventář byl sepsán 3. července 1697 na příkaz probošta Jiřího Ignáce Kratochvíle. Kromě tradičního liturgického nádobí, jakým byly kalichy, poháry, konvičky, džbány, kadidelnice či zvonky, soupis vyjmenovává také části kostelních mobiliářů, mezi kterými byla například alabastrová socha vzkříšeného Krista, relikviáře, šaty pro sv. Barboru či několik antependií v mnoha barvách a z více materiálů.⁸¹³

Obr. 30. jedno ze zastavení křížové cesty, po 1693.

⁸¹⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 158; J. NOVÁK, *Soupis*, s. 148.

⁸¹¹ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb, fol. 212-213; J. NOVÁK, *Soupis*, s. 148.

⁸¹² Zaznamenává i vybavení kostela sv. Barbory u Děbolína, sv. Anny a sv. Markéty nedaleko Stráže nad Nežárkou, kam řád Tovaryšstva Ježíšova také činil poutě a zbožná procesí. J. NOVÁK, *Soupis*, s. 1, 331-332.

⁸¹³ SOkA Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 3874, sign. III Ka – 17a, kart. 66 II, fol. 24-25.

Závěr

Hlavním cílem předložená diplomové práce bylo pojednat o dosud neprobádaném tématu proměny sakrální topografie v Jindřichově Hradci v 17. století a o aktérech, kteří do ní aktivně zasahovali v rámci zbožných fundací, odkazů, kostelního vybavení, pohřbívání, festivit a stavebních počinů. Kvalifikační práce tak může být pojímána jako případová studie zkoumající vývoj a proměnu náboženského života a jejich odraz do sakrální topografie na samém sklonku předbělohorské doby a v následném pobělohorském období na příkladu významného vrchnostenského města.

Práce byla založena na výzkumu písemných pramenů, jejichž vypovídací hodnota byla kombinována s dochovanými ikonografickými prameny, čímž získala interdisciplinární charakter. Jmenovitě se zabývala proměnou proboštského chrámu Nanebevzetí Panny Marie, jezuitského kostela sv. Máří Magdalény, františkánského kostela sv. Kateřiny, špitálního kostela sv. Jana Křtitele, hřbitovních kostelů Nejsvětější Trojice a sv. Václava, kostelíka sv. Alžběty a poutního kostela sv. Jakuba. Příspěvek se zaměřil na jednotlivé aktéry či skupiny aktérů, kteří utvářeli podobu kostelů, jejich vybavení, využívání a měli také vliv na jejich funkci. Jednalo se o vrchnost města, tedy zpočátku pány z Hradce a následně členy rodu Slavatů z Chlumu a Košumberka. Doplnoval je farní klérus, vrchnostenští úředníci, církevní řády v podobě františkánů a jezuitů, členové měšťanských rodin a případně v okolí usedlá šlechta či jiní náhodní donátoři.

Výzkum proměny sakrální topografie Jindřichova Hradce a způsobu používání jednotlivých kostelů se soustředil na dlouhou dobu 17. století, během kterého došlo k proměně vyznání jednotlivých činitelů. Na počátku 17. století převládali ve městě evangelíci, ovšem po bitvě na Bílé hoře a s nástupem rekatolizace došlo k radikální proměně náboženské skladby města. Prosazování katolictví je možné sledovat rovněž ve využívání veřejného prostoru. Předložená práce doložila, že zpočátku v něm převládali nekatolíci, kteří v rámci sebe prezentace při pohřebních průvodech a zpěvu náboženských písní v mateřském jazyce „vynášeli“ svou víru na veřejnost. V pobělohorské době jej však začali ovládat jezuité, kteří si prostřednictvím organizací poutí, procesí, náboženského života laiků a jiných náboženských festivit do velké míry toto území nárokovali.

Postupná nadvláda katolíků se v sakrálních prostorech projevovala především nárůstem zakládání oltářních fundací, jelikož oltář byl zásadním vybavením kostela pro katolickou liturgii, na kterém docházelo k proměnění hostie a vína na tělo a krev Páně. Přestože by se na první pohled zdálo, že se po nastolení jediné možné víry obešly kostelní záležitosti bez konfliktů a nesly se v klidnějším a smířlivějším duchu, závěry diplomové práce dokládají, že tomu tak nebylo vždy.

Na území města panovala jistá řevnivost mezi nyní již výhradně katolickými aktéry, kterou bylo vidět v užívání proboštského chrámu Nanebevzetí Panny Marie, jenž v církevní hierarchii města zaujímal nejdůležitější místo. Přestože nebyl nejstarší sakrální stavbou na území města, v očích farníků byl vnímán jako hlavní chrám města. Prostor kostela si nárokoval farní klérus a také jezuité jako držitelé patronátního práva, díky čemuž byl kostel častým předmětem pří mezi těmito dvěma aktéry. Příležitostně do sporu zasahovala také vrchnost z pozice nejvyšší autority. Societas Jesu v chrámu přijímala nové členy řádu nebo slavila řádové svátky. Mimo jiné v něm udělovala církevní svátosti, čímž představovala konkurenci farnímu kléru. Dále také zasahovala do podoby chrámového interiéru a kostelního vybavení, čímž si proti sobě několikrát poštvala jindřichohradeckého probošta a vrchnost. Farní klérus přirozeně směřoval své aktivity do „svého“ kostela.

Předkládaný příspěvek potvrdil svrchovanou pozici proboštského chrámu, jenž stál na vrcholu náboženské topografie města. Zbylé svatyně se v závislosti na časovém období nalézaly na různých příčkách sakrální hierarchie. Na počátku 17. věku byly hojně využívány a diskutovány kostely sv. Jana Křtitele a Nejsvětější Trojice, a to zejména v souvislosti s konflikty, které měly konfesijní motivaci. Teprve s pozvolným nástupem baroka začaly více vystupovat do popředí řádové kostely sv. Máří Magdalény a sv. Kateřiny. Naopak svatyně Nejsvětější Trojice ustoupila po jejím znovuvysvěcení v roce 1625 do pozadí zájmů jednotlivých aktérů.

Kostel sv. Kateřiny patřící františkánům se v období po Bílé hoře dělil o druhé místo s jezuitskou svatyní sv. Máří Magdalény. Jelikož dochovaný pramenný fond jindřichohradeckých františkánů neposkytuje podrobnější informace pro využívání veřejného prostoru a jen fragmentální zprávy o každodennosti kostela v 17. století, není možné plně posoudit jeho přesné umístění v chrámové hierarchii. Každopádně na příkladu těchto dvou kostelů bylo možné sledovat osobní preference jednotlivých aktérů.

Práce zjistila, že valná většina vrchnostenských úředníků byla pohřbena ve františkánském kostele sv. Kateřiny, ve kterém někteří jedinci dokonce jako stavebníci zahájili několik architektonických projektů. Mohli se tímto způsobem vymezovat vůči Tovaryšstvu

Ježíšovu a následovat příkladu svých pánů (bývalý sekretář Adama Pavla Slavaty Samuel Ferdinand Karolides z Karlsberka stejně jako svůj pán poskytl peníze na výstavbu kostelní kaple a v kostele se nechal pohřbít) a zároveň vytvářeli vlastní tradici, kdy kostelu sv. Kateřiny přiřkli pomyslnou funkci pohřebiště vrchnostenských úředníků. Spolu s nimi zde odpočívali příslušníci z řad okolních šlechtických rodů, farní klérus, císařští vojáci a jindřichohradečtí měšťané.

Pozoruhodným případem je pohřbení ostatků Adama Pavla Slavaty a jeho bratra Františka Víta v tomto kostele. Přestože byli oba vychováváni a vedeni k podpoře Tovaryšstva Ježíšova, oba spočinuli právě ve františkánském kostele, čímž došlo k narušení tradice zavedené pány z Hradce v sepulkrální kultuře města. Na podporu kostela sv. Kateřiny navázala také třetí generace jindřichohradeckých Slavatů, tedy Ferdinand Vilém, Jan Jiří Jáchym a Jan Karel Jáchym. Navzdory tomu, že jejich matka Františka Slavatová z Meggau byla významnou mecenáškou jezuitů, upřednostňovali kostel sv. Kateřiny. Jan Karel Jáchym jako významný člen řádu bosých karmelitánů dokonce pro františkány v Jindřichově Hradci opatřil nového patrona města, kterým se stal sv. Theodor, jenž představoval konkurenci jezuitskému sv. Hippolytovi. Poněkud zářející by se mohla jevit absence jejich otce Jáchyma Oldřicha Slavaty z Chlumu a Košumberka v jakýchkoliv donátorských aktivitách na území města. Odůvodněním byly jeho povinnosti na vídeňském dvoře a poměrně brzká smrt.

Kostel sv. Máří Magdalény, jenž se dělil o místo s františkánskou svatyní, poskytoval prostor pro řádové pobožnosti. Byl místem uložení části jezuity vlastněných ostatků. Především zde měly nastálo spočinout relikvie patrona města sv. Hippolyta, které pro město řád obstaral v roce 1637. Na jeho půdě se scházely až na dvě výjimky všechny jezuitské mariánské konfraternity. Mezi nejvýznamnější podporovatele kostela sv. Máří Magdalény a donátory patřili Kateřina Hradecká z Montfortu, Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka a Františka Slavatová z Meggau. Všichni tři dávali okázala najevo svou oddanost Societas Jesu a jejímu kostelu ve městě. Samozřejmě že ve stejném čase podporovali také františkánský kostel sv. Kateřiny. Tato podpora se ovšem nemohla rovnat s přízní projevovanou Societas Jesu.

Silná oddanost Viléma Slavaty jezuitům dokonce zapříčinila přerušení rodové kontinuity a jeho dřívějších snah zdůrazňovat návaznost na odkaz pánů z Hradce, když se nechal pohřbít v řádovém oděvu jezuitů do kostelní krypty kostela sv. Máří Magdalény. Teprve poslední generace jindřichohradeckých Slavatů navázala na tradici pohřbívání do proboštského mariánského chrámu.

Uvedení aktéři z řad vrchnosti ovlivňovali svým favorizováním jezuitů další osoby ve městě, které po jejich vzoru podporovali Tovaryšstvo. Příkladem může být vliv Františky

Slavatové z Meggau na Anastázii Auftiferovou. Jak bylo prokázáno, ne všichni aktéři podporovali nutně pouze jeden řád. V některých případech měšťané činili najednou zbožné odkazy ke kostelům jezuitů, františkánů a k ostatním svatostánkům na území města. Příkladem mohou být měšťanské rodiny Doroty Reichlové nebo Straků z Ehrenštejna.

Zbylým kostelům byla vyhrazena méně významná místa sakrální hierarchie. Práce zjistila, že právě k těmto kostelům se nejvíce a nejčastěji upínala pozornost jindřichohradeckých měšťanů, ať už se jednalo o bohaté obchodníky, radní vrstvu nebo o chudší řemeslníky. Důvodem mohla být určitá volnost, jelikož v těchto prostorech neměl žádný aktér většinovou převahu. Špitální kostel sv. Jana Křtitele, v němž zhruba od poloviny 17. století sídlila německá sodalita Neposkvrněného početí Panny Marie, byl centrem německých bohoslužeb. Nacházel se uprostřed sakrální hierarchie. V době městské revolty byl důležitým místem pro jindřichohradecké katolíky, kteří v něm konali katolické bohoslužby, a jeho pozice tím mírně stoupla. Odkazy k němu činili nejenom měšťané a členové městské rady, ale také jindřichohradecká vrchnost a příslušníci nižších šlechtických rodů, kteří se v něm nechávali pohřbít, například Španovští z Lisova.

Místem silné rodové paměti byl kostel Nejsvětější Trojice, který hrál zásadní roli v sakrální topografii v předbělohorské době. Po roce 1620 se nicméně stal běžným hřbitovním kostelem, jenž byl od nekatolické minulosti slavnostně očištěn roku 1625. V trojiční svatyni docházelo prostřednictvím sepulkrálních monumentů v podobě epitařů a náhrobních kamenů k sebeprezentaci a utváření paměti na rodiny významných měšťanských elit jako byli Čechové z Kozmáčova, Pírchanové z Elbingu, Strakové z Ehrenštejna nebo Auftiferové z Eulenberka.

Svatostánek sv. Jakuba za městem byl zase cílem mnohých poutí, které organizovaly jednotlivé mariánské sodality pod vedením Tovaryšstva Ježíšova, většinou v souvislosti se svatým rokem nebo nějakou pohromou politického či enviromentálního rázu. Poutě k němu byly nástrojem upevnění katolické víry v regionu. Hřbitovní kostel sv. Václava spolu s kostelíkem sv. Alžbety zaujímal v sakrální topografii poslední místa. K oběma měli přístup jezuité. U sv. Václava se pohřbívali většinou lidé s bezectnou pověstí. Hlavní funkcí svatyně sv. Alžběty bylo poskytování útočiště izidorské sodalitě, která v ní sídlila a starala se o kostel.

Seznam pramenů a literatury

Prameny nevydané

Státní okresní archiv Jindřichův Hradec, pracoviště Zámek

Rodinný archiv Slavatů

inv. č. 111, sign. III A 2b, kart. 15

Velkostatek Jindřichův Hradec

inv. č. 84, sign. III Kb (Historia collegii Novodomensis Societatis Iesu)

inv. č. 3861, sign. III Ka 8, kart. 60 (kostel Nanebevzetí Panny Marie – stavební opravy)

inv. č. 3862, sign. III Ka 8a (kostel Nanebevzetí Panny Marie – zařízení kostela)

inv. č. 3869, sign. III Ka 12, kart. 65 II (kostel sv. Jana Křtitele)

inv. č. 3870, sign. Ka 13, kart. 66 I (kostel sv. Alžběty)

inv. č. 3871, sign. III Ka 14, kart. 66 II (kostel Nejsvětější Trojice)

inv. č. 3872, sign. III Ka 15, kart. 66 II (kostel sv. Václava)

inv. č. 3873, sign. III Ka 16, kart. 66 II (kostel sv. Máří Magdalény)

Státní okresní archiv Jindřichův Hradec, pracoviště Václavská

Archiv města Jindřichův Hradec

inv. č. 98, sign. 199, kniha 29

inv. č. 35, sign. A-35

inv. č. 36, sign. A-36

Národní archiv Praha

Řád františkánů Jindřichův Hradec

inv. č. 14, sign. III B/1e, kart. 1

inv. č. 38, sign. III B/5a, kart. 3

inv. č. 37, sign. III B/5c, kart. 4

Apelační soud

inv. č. 311, kart. 23

Staré tisky

Peter THYRAEUS, *Loca Infesta, hoc est: de infestis, ob molestantes daemoniorum et defunctorum hominum spiritus, locis, liber unus*, 1598.

Prameny vydané

BERÁNEK, Karel (ed.), *Akta filozofické fakulty Pražské univerzity*, Praha 1997.

ČADKOVÁ, Ida – ZAHRADNÍKOVÁ, Magda (edd.), *Berní rula 4. Kraj Bechyňský I*, Praha 2013.

FIALA, Michal – ŽUPANIČ, Jan (edd.), *Erbovní listiny archivu hlavního města Prahy a Nobilitační privilegia pro obránce pražských měst roku 1648*, Praha 2001.

HRDINA, Ignác Antonín (ed.), *Dokumenty tridentského koncilu*, Praha 2015.

KOLDINSKÁ, Marie – MAŤA, Petr (edd.), *Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1602-1633*, Praha 1997.

KRÁL, Pavel, (ed.), *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 až 1650*, České Budějovice 2002.

MENDELOVÁ, Jaroslava (ed.), *Dekrety reformační komise pro Nové Město pražské z let 1627–1629*, Praha 2009.

STORCHOVÁ, Lucie – RATAJOVÁ, Jana (edd.), *Nádoby mdlé, hlavy nemající? Diskursy panenství a vdovství v české literatuře raného novověku*, Praha 2008.

TISCHER, František, (ed.), *Dopisy hejtmana Šťastného z Pleší ku p. Jachymovi z Hradce (1553-1561)*, in: *Věstník královské české společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-jazyková* 1903, Praha 1904.

TISCHER, František, (ed.), *Listiny Jindřicho-Hradecké z let 1388-1529*, Praha 1890 (=Archiv český 10), s. 353-440.

VENERABILIS, Beda, *Církevní dějiny národa Anglů*, Praha 2008.

Literatura

ACKERMANN, Josef, *Útěcha věrných duší v očistci. Naučení a příkladové o duších v očistci s úplnou sbírkou modliteb k jich útěše*, Olomouc 1895.

BLAŽÍČEK, Oldřich J. – KROPÁČEK, Jiří, *Slovník pojmů z dějin umění*, Praha 1991.

BOBKOVÁ VALENTOVÁ, Kateřina, *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, Praha 2006.

- BŘEZINA, Florián F., *Chronika kostela a kláštera františkánského v Jindř. Hradci*, Ohlas od Nežárky z 4. listopadu 1910.
- BŘEZINA, Florián F., *Stručná chronika kostela a kláštera františkánského v Jindř. Hradci*, Jindřichův Hradec 1911.
- BUČINOVÁ, Klára, *Nástěnné malby v kostele svatého Jana Křtitele v Jindřichově Hradci*, Brno 2013 (bakalářská práce).
- BURKHART, Lucas, *Die Stadt der Bilder*, München 2000.
- BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef a kol., *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997.
- BŮŽEK, Václav (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6).
- CATALANO, Alessandro, *Pražský mariánský sloup a pobělohorská restaurace katolicismu v Čechách*, in: Ondřej Jakubec – Pavel Suchánek (edd.), *Mariánský sloup na Staroměstském náměstí v Praze. Počátky rekatolizace v Čechách v 17. století*, Praha 2020, s. 38-63.
- CATALANO, Alessandro, *Valerián Magni (1586-1661). Duchovní otec náboženské reformy českého království*, in: Marek Brčák – Jiří Wolf (edd.), *Pay et bonum: kapucíni v Čechách a na Moravě v raném novověku*, Praha 2020, s. 63-77.
- CATALANO, Alessandro, *Zápas o svědomí: kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598-1667) a protireformace v Čechách*, Praha 2008.
- CEMUS, Petronilla – CEMUS, Richard (edd.), *Bohemia Jesuitica 1556-2006 I-II*, Praha 2010.
- CORETH, Anna, *Pietas Austriaca*, Praha 2013.
- ČEJKA, Mirek, *Adam Michna z Otradovic, Básnické dílo. Texty písní 1647-1661*, Praha 1999.
- ČERNUŠÁK, Tomáš, *Církevní koncepty pobělohorské rekatolizace v Čechách a na Moravě (1620-1622). Vize, realizace, komparace*, Opera historica 22, 2021, s. 237-255.
- ČORNEJOVÁ, Ivana – HAVLÍK, Jiří M. – HRDLIČKA, Josef (edd.), *Telč a jezuité. Řád a jeho mecenáši*, Praha 2020.
- ČORNEJOVÁ, Ivana, *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*, Praha 1995.
- DÜLMEN, Richard van, *Historická antropologie. Vývoj. Problémy. Úkoly*, Praha 2002.
- DVORSKÝ, Jiří – CHADRABA, Rudolf, *Votivní obraz Viléma Slavaty*, Umění 38, 1990, č. 2, s. 128-140.
- ELBEL, Martin – JAKUBEC, Ondřej (edd.), *Olomoucké baroko. Proměny ambicí jednoho města I*, Olomouc 2010.
- ELBEL, Martin, *Bohemia Franciscana. Františkánský řád a jeho působení v českých zemích 17. a 18. století*, Olomouc 2001.

- ELBEL, Martin, *Česká františkánská provincie mezi středověkem a raným novověkem*, in: Martin Elbel (ed.), *Čtrnáct mučedníků pražských. Vpád Pasovských a závěr vlády Rudolfa II.*, Praha 2014, s. 41-46.
- FÄTKENHEUER, Frank, *Lebenswelt und Religion. Mikro-historische Untersuchungen an Beispiel aus Franken um 1600*, Göttingen 2004.
- FOUILLOUX, Danielle, *Slovník biblické kultury*, Praha 1992.
- GATZ, Erwin – JANKER, Stephan M. (edd.), *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1648 bis 1803. Ein biographisches Lexikon*, Berlin 1990.
- GERSDORFOVÁ, Zlata, „Každý vlastní odměnu přijme dle práce své, jaké věci zaseje, takové sklídí.“ Tzv. *Pirchanská epitafní oltář z Jindřichova Hradce*, Jihočeský sborník historická 83, 2014, č. 1, s. 51-63.
- HALADA, Jan, *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*, Praha 1992.
- HALGREN KILDE, Jeanne, *Sacred Power, Sacred Space: An Introduction to Christian Architecture and Worship*, New York 2008.
- HALL, James, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991.
- HAMANNOVÁ, Brigitte, *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, Praha 1996.
- HARASIMOWICZ, Jan (ed.), *Protestantischer Kirchenbau der Frühen Neuzeit in Europa. Grundlagen und neue Forschungskonzepte*, Regensburg 2015.
- HARASIMOWICZ, Jan, *Mors Janua Vitae. Slaskie epitafia i nagrobki wieku reformacji*, Wrocław 1992.
- HENGERER, Mark (ed.), *Macht und Memoria. Begräbniskultur europäischer Oberschichten in der Früher Neuzeit*, Köln – Weimar – Wien 2005.
- HLAVÁČEK, Petr, *České františkánství mezi českou a evropskou reformací*, in: Ota Halama (ed.), *Miscelanea: studijní texty UK ETF v Praze*, Praha 2004, s. 17-57.
- HLAVÁČEK, Petr, *Čeští františkáni na přelomu středověku a novověku*, Praha 2005.
- HLAVÁČEK, Petr, *Proměny františkánské tradice: od teologie a filosofie ke kultuře a umění*, Praha 2019.
- HLINOMAZ, Milan – KOLDA, Vlastimil, *Vyšebrodský klášter – nekropole Rožmberků*, Jihočeský sborník historický 57, 1988, č. 4, s. 173-184.
- HOJDA, Zdeněk – CHODĚJOVSKÁ, Eva – HAJNÁ, Milena – TESAŘÍKOVÁ, Alexandra (edd.), *Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje I-II*, Praha 2014.
- HOLUB, Pavel – JORDÁNKOVÁ, Hana – SULITKOVÁ, Ludmila, *Svatební smlouva jako pramen k poznání meziměstské komunikace a praxe městských kancelářů. Na příkladu smlouvy z roku 1606 mezi měšťany z Brna a Jindřichova Hradce*, in: Lenka Martínková – Jiří Cukr –

Pavel Holub – Marie Ryantová (edd.), *Aliam aetatem alia decent. Pomocné vědy historické ve víru postmoderní doby: tradice versus modernitas*, České Budějovice 2024, s. 185-219.

HORNÍČKOVÁ, Kateřina – POLNICKÁ, Veronika, *Symbolická komunikace v poddanském městě za konfesionalizace: fundace náboženských památek v Dačicích v 16. až 17. století*, Kuděj 19, 2018, č. 2, s. 129-156.

HORNÍČKOVÁ, Kateřina – ŠRONĚK, Michal (edd.), *In puncto religionis. Konfesní dimenze předbělohorské kultury Čech a Moravy*, Praha 2013.

HORNÍČKOVÁ, Kateřina – ŠRONĚK, Michal (edd.), *Jesuit art and Czech lands, 1556-1729. Missionizing through the arts*, New York – London 2023.

HORNÍČKOVÁ, Kateřina – ŠRONĚK, Michal (edd.), *Umění české reformace (1380-1620)*, Praha 2010.

HORNÍČKOVÁ, Kateřina, *Konfesionalita díla*, in: Kateřina Horníčková – Michal Šroněk (edd.), *In puncto religionis. Konfesní dimenze předbělohorské kultury Čech a Moravy*, Praha 2013, s. 9-20.

HRBEK, Jiří, *Mezi mírností a spravedlností. Vláda Ferdinanda II. v Čechách v prvních letech po bělohorské bitvě*, Opera historica 22, s. 216-236.

HRBEK, Jiří, *Panovnické návštěvy Jindřichova Hradce v 17. a 18. století*, Opera historica 23, 2022, č. 2, s. 323-347.

HRDLIČKA, Jakub, *Páni dvořané Petra Voka z Rožmberka a dvořanská světnice třeboňského zámku*, Heraldická ročenka 1991, s. 5-67; 1992, s. 5-37.

HRDLIČKA, Josef – HAVLÍK, Jiří M., *Majitelé panství Telč v 16. – 18. století a jejich vztahy jezuitskému řádu*, in: Čornejová, Ivana – Havlík, Jiří M. – Hrdlička, Josef (edd.), *Telč a jezuité. Řád a jeho mecenáši*, Praha 2020, s. 77-129.

HRDLIČKA, Josef – KRÁL, Pavel – SMÍŠEK, Rostislav, *Symbolické jednání v kultuře raného novověku*, Praha 2019.

HRDLIČKA, Josef, *Die Folgen des Feldzuges für die betroffenen Territorien in den böhmischen Regionen*, in: Václav Bůžek (ed.), *Ein Bruderzwist im Hause Habsburg (1608–1611)*, České Budějovice 2010 (= Opera historica 14), s. 417–447.

HRDLIČKA, Josef, *Jak se utváří paměť. Legenda o dělení růží a její proměny na počátku 17. století*, in: Václav Bůžek– Pavel Král (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, s. 68-87.

HRDLIČKA, Josef, *Konflikt jindřichohradeckých měšťanů s Vilémem Slavatou v pamětech Jiříka ze Kře*, Jihočeský sborník historický 69-70, 2000-2001, s. 188-208.

HRDLIČKA, Josef, *Konverze ke katolictví mezi příbuznými Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka*, Historica Olomoucensia 62, 2022, s. 60-78.

- HRDLIČKA, Josef, *Mezi ctí a normou. Ke kultuře služby slavatovských hejtmanů okolo roku 1630*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Společnost v zemích habsburské monarchie a její obraz v pramenech (1526-1740)*, České Budějovice 2006 (= Opera historica 11), s. 347-373.
- HRDLIČKA, Josef, *Podíl české katolické šlechty při utváření náboženských poměrů v Čechách ve dvacátých letech 17. století*, Opera historica 22, s. 256-286.
- HRDLIČKA, Josef, *Slavatova obrana jezuitského řádu a jeho představy o konfesijním uspořádání Čech z počátku dvacátých let 17. století*, Folia Historica Bohemica 23, 2008, s. 225-248.
- HRDLIČKA, Josef, *Slavatové. Nábožensky rozdělený rod na prahu třicetileté války*, Dějiny a současnost 43, 2021, č. 6, s. 28-30.
- HRDLIČKA, Josef, *Víra a moc. Politika, komunikace a protireformace v předmoderním městě (Jindřichův Hradec 1590-1630)*, České Budějovice 2013.
- HRUDIČKA, Alois – VRBA, Rudolf, *Františka Slavatová a doba její. Obrazy z dějin katolické reformace na Moravě a v Čechách*, Brno 1902.
- CHLÍBEC, Jan, *Bernardinské slunce nad českými zeměmi*, Praha 2016.
- JAKUBEC, Ondřej – MALÝ, Tomáš, *Konfesijnost – (nad)konfesijnost – (bez)konfesijnost: diskuse o renesančním epitafu a umění jako zdroji konfesijní identifikace*, Dějiny – teorie – kritika 7, 2010, č. 1, s. 79-112.
- JAKUBEC, Ondřej a kol., *Ku věčné památce. Malované renesanční epitafy v českých zemích*, Olomouc 2007.
- JAKUBEC, Ondřej, *Forma sleduje funkci. Sakrální gotizující architektura renesance na Moravě v průsečíku demonstrace konfesionality a rodových tradic*, in: Petr Holý (ed.), *Artis historia. Sborník studií o dějinách umění a památkové péči*, Ostrava 2006, s. 68–76.
- JAKUBEC, Ondřej, *Kaple sv. Stanislava při katedrále sv. Václava v Olomouci. Její stavebník biskup Stanislav II. Pavlovský (1579-1598) a malířská výzdoba – funkce a význam*, Střední Morava 12, 2001, s. 27–42.
- JAKUBEC, Ondřej, *Kde jest, ó smrti, osten tvůj? Renesanční epitafy v kultuře umírání a vzpomínání raného novověku*, Praha 2015.
- JAKUBEC, Ondřej, *Kostely konfesijního věku (16. a 17. století) jako objekty a prostory konverze*, in: Radmila Prchal Pavlíčková – Iveta Coufalová – Hana Ferencová a kol., *Vytváření konvertity: jazyková a vizuální reprezentace konverze v raném novověku*, Praha 2021, s. 75-120.
- JAKUBEC, Ondřej, *Kulturní prostředí a mecenát olomouckých biskupů potridentské doby. Umělecké objednávky biskupů v letech 1553–1598, jejich význam a funkce*, Olomouc 2003.

JAKUBEC, Ondřej, *Malované renesanční epitafy předbělohorské éry jako zrcadlo náboženského vyznání*, in: Kateřina Horníčková – Michal Šroněk (edd.), *Umění české reformace (1380-1620)*, Praha 2010, s. 385-397.

JAKUBEC, Ondřej, *Manifestace katolicismu v uměleckých objednávkách olomouckých biskupů v období raného novověku*, *Historická Olomouc* 13, 2002, s. 161–181.

JAKUBEC, Ondřej, *Modalita a konfesionalita sakrálních staveb v českých zemích 16. a počátku 17. století*, in: Horníčková, Kateřina – Šroněk, Michal (edd.), *In puncto religionis. Konfesní dimenze předbělohorské kultury Čech a Moravy*, Praha 2013, s. 49-72.

JAKUBEC, Ondřej, *Olomoučtí biskupové jako renesanční mecenáši?*, in: Prix, Dalibor (ed.), *Pro arte. Sborník k počtě Ivo Hlobila*, Praha 2002, s. 261–270.

JAKUBEC, Ondřej, *Osobnost a dílo Matouše Radouše a tvorba renesančních epitafů v Chrudimi*, *Theatrum historiae* 2, 2007, s. 81-107.

JAKUBEC, Ondřej, *Památka pohřební, historickoantropologické zkoumání sepulkrálního památníku jako kulturního fenoménu a objektu paměti*, in: Josef Hrdlička – Pavel Král – Rostislav Smíšek (edd.), *Symbolické jednání v kultuře raného novověku*, Praha 2019, s. 229-242.

JAKUBEC, Ondřej, *Podoby podpory kultu sv. Stanislava na Moravě za olomouckého biskupa Stanislava II. Pavlovského (1579–1598). Manifestace katolicismu v uměleckých objednávkách jako součást protiferomačnického programu olomouckých biskupů raného novověku*, *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philosophica. Historica* 30, 2001, s. 67–84.

JAKUBEC, Ondřej, *Poznámky k architektonickému jazyku na Moravě kolem roku 1600. Sakrální stavitelství v průsečíku "normy" a "formy"*, in: Jiří Kroupa – Michaela Šeferisová Loudová, (edd.), *Orbis Artium. K jubileu Lubomíra Slavička*, Brno 2009, s. 615–634.

JAKUBEC, Ondřej, *Renesanční epitaf jako médium "konfesijní identity" v prostředí předbělohorské Chrudimi. Památník Tomáše Ludvíka Domažlického (†1616) a Salomeny Francové z Liblic (†1619) jako historicko-antropologický pramen*, *Theatrum historiae* 3, 2008, s. 65-83.

JAKUBEC, Ondřej, *Smrt a vzkříšení jako epitaf. Renesanční malované epitafy a jejich výklad*, *Dějiny a současnost* 30, 2008, č. 11, s. 33-36.

JAKUBEC, Ondřej, *Umění v náboženství a konfesijních kulturách raného novověku*, in: Ondřej Jakubec – Pavel Suchánek (edd.), *Mariánský sloup na Staroměstském náměstí v Praze*, Praha 2020, s.101-135.

JIRÁSKO, Luděk, *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, Praha 1991, zde hlavně s. 30-31.

- JIRÁSKO, Luděk, *Kláštery ve městech v Čechách a na Moravě ve 13. století*, Hospodářské dějiny 4, 1979, č. 1, s. 133-164.
- JIREČEK, Josef, *Přestoupení Viléma Slavaty k církvi katolické*, Časopis katolického duchovenstva 3, 1862, s. 401-435.
- JUST, Jiří, 9. 7. 1609. *Rudolfův Majestát: světla a stíny náboženské svobody*, Praha 2009.
- KALINA, Tomáš, *Václav Brož. Několik poznámek k jeho životopisu a literární činnosti*, in: Od pravěku k dnešku. Sborník prací z dějin československých, Praha 1930, s. 428–444.
- KELLER, Katrin, *Die Kaiserin: Reich, Ritual und Dynastie*, Wien – Köln – Weimar 2021.
- KINDL, Miroslav, *Ohňová dramata. Střelný prach, ohňostroje a ohňostrůjné iluminace v evropském umění 1400-1750*, Olomouc 2024.
- KLÍPA, Jan, *Jan Kapistrán v jižních Čechách a otázka protokonfesionalizace ve výtvarném umění*, in: Jiří Hanuš (ed.), *Christianizace českých zemí ve středoevropské perspektivě*, Brno 2011, s. 176-193.
- KOBLASA, Pavel, *Klášteříček v Jindřichově Hradci, pamětihodnost se slavnou minulostí*, Výběr: časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 43, 2006, č. 3, s. 217-221.
- KOLÁČEK, Josef, *Úvod do kapitoly: Jesuitské školství*, in: Petronilla Cemus – Richard Cemus (edd.), *Bohemia Jesuitica 1556-2006. I*, Praha 2010, s. 295-310.
- KOVÁŘ, Milan, *Novokřtělci na dominiu pánů z Hradce*, in: V. BŮŽEK, (ed.), *Poslední pání z Hradce*, s. 387-401.
- KRAJÍC, Rudolf, *Bechyně – historické město nad Lužnicí*, Bechyně 2000.
- KRÁL, Pavel, *Konec manželství Adama Pavla Slavaty z Chlumu a Košumberka a Marie Markéty z Eggenberku*, Opera historica 16, 2015, č. 2, s. 185-206.
- KRÁL, Pavel, *Pohřby posledních pánů z Hradce*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední pání z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6), s. 401-512.
- KRÁL, Pavel, *Vdovy ve šlechtické společnosti raného novověku*, in: Tünde Lengyelová (ed.), *Žena a právo. Právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*, Bratislava 2004, s. 142-152.
- KRAMÁŘ, Vincenc – ŠRONĚK, Michal, *Zpustošení Chrámu svatého Víta v roce 1619*, Praha 1998.
- KROESS, Alois, *Geschichte der Böhmischen Provinz der Gesellschaft Jesu I*, Wien 1910.
- KUBIŠTA, Albert, *Jesuitische Polemik gegen die Brüderunität. Kontroverstheologie in den Böhmischen Ländern um 1600*, Acta Comeniana 17, 2003, s. 117–135.
- LAŠOVÁ, Kateřina, *Františka Slavatová z Meggau. Konstrukce obrazu zbožné šlechtické vdovy barokní doby*, Pardubice 2020 (bakalářská práce).

- LAVIČKA, Roman, *Oltáře Špulířské kaple a „Jirsova“ Madona*, Jindřichohradecký vlastivědný sborník 15, 2003, s. 30-42.
- LAVIČKA, Roman, *Pozdně gotické kostely na rožmberském panství*, České Budějovice 2013.
- LAVIČKA, Roman, *Pozdně středověká architektura v Jindřichově Hradci za vlády Jindřicha IV. z Hradce (*1463-†1507)*, Jihočeský sborník historický 86, 2017, s. 28-59.
- LAVIČKA, Roman, *Špulířská kaple při kostele Nanebevzetí Panny Marie v Jindřichově Hradci*, Jindřichohradecký vlastivědný sborník 15, 2003, s. 11-29.
- LE GOFF, Jacques, *Zrození očistce*, Praha 2003.
- LEDVINKA, Václav, *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách (Finanční hospodaření pánů z Hradce 1560–1596)*, Praha 1985.
- LEEB, Rudolf, *Die Heiligkeit des reformatorischen Kirchenraums oder: Was ist heilig? Über Sakralität im Protestantismus*, in: J. Harasimowicz (ed.), *Protestantischer Kirchenbau der Frühen Neuzeit in Europa. Grundlagen und neue Forschungskonzepte*, Regensburg 2015, s. 37-48.
- LEVY, Evonne, *Das „jesuitische“ der jesuitischen Architektur*, in: Herbert Karner – Werner Telesko (edd.), *Die jesuiten in Wien. Zur Kunst- und Kulturgeschichte der österreichischen ordensprovinz der „Gesellschaft Jesu“ im 17. und 18. Jahrhundert*, Wien 2003, s. 231-241.
- LIBOR, Jan, *Čeští a moravští šlechtici jako podporovatelé a členové rytířských duchovních řádů*, in: Mlada Mikulicová – Petr Kubín (edd.), *In omnibus caritas. K počtě devadesátých narozenin prof. ThDr. Jaroslava Kadlece*, Praha 2002, s. 289-303.
- LIBOR, Jan, *Němečtí rytíři v českých zemích*, Heraldika a genealogie 30, 1997, č. 1-2, s. 7-127.
- LIBOR, Jan, *Počátky Chomutova a řád německých rytířů*, in: Petr Rak (ed.), *Comotovia 2002. Sborník příspěvků z konference věnované výročí 750 let první písemné zmínky o existenci Chomutova (1252-2002)*, Ústí nad Labem 2003, s. 5-15.
- LIBOR, Jan, *Zkáza českomoravské bailie řádu německých rytířů*, Časopis Matice moravské 117, 1998, č. 2, s. 383-391.
- LUKÁŠOVÁ, Eva – SMOLOVÁ, Věra, *Renesanční sídlo pánů z Hradce v nejstarších inventářích jindřichohradeckého zámku*, České Budějovice 2018.
- LUTROVÁ, Magdaléna, *Barokní kultury světců v Jindřichově Hradci v první polovině 17. století*, České Budějovice 2024 (bakalářská práce).
- MACEK, Jaroslav, *Biskupství litoměřické*, Kostelní Vydří 2005.
- MÁDL, Martin, *Slavatové z Chlumu a Košumberka*, in: Martin Mádl – Radka Heisslerová – Tadeáš Kadlec (edd.), *Slavatovský palác. Projekty hraběte Jana Jáchyma Slavaty z let 1673-1689*, Praha 2022, s. 43-60.

- MALÝ, Tomáš – SUCHÁNEK, Pavel, *Obrazy očiště. Studie o barokní imaginaci*, Brno 2013.
- MALÝ, Tomáš, *Obrazy a rituál. Římské korunovace divotvorných Madon a koncept barokní kultury*, Praha 2019.
- MALÝ, Tomáš, *Smrt a spása mezi Tridentinem a sekularizací. Brněnští měšťané a proměny laické zbožnosti v 17. a 18. století*, Brno 2009.
- MAŤA, Petr, *Svět české aristokracie: (1500-1700)*, Praha 2004.
- MAŤA, Petr, *Zrození tradice. Slavatovské vyústění rožmberského a hradeckého odkazu*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6)*, s. 513-552.
- MATĚJEK, František, *Morava za třicetileté války*, Praha 1992.
- MATUŠÍKOVÁ, Lenka, *Mor v Čechách roku 1680*, in: Václav Ledvinka – Jiří Pešek (edd.), *Ponížení a odstrčení: města versus katastrofy*, Praha 1998, s. 235-240.
- MÍCHALOVÁ, Zdeňka – BARTŮŇKOVÁ, Lucie – KUNEŠ, Petr, *Epitaf Jáchyma z Hradce v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Jindřichově Hradci ve světle archivního, restaurátorského a materiálového průzkumu*, *Epigraphica a Sepulcralia* 11, 2022, s. 263-276.
- MÍCHALOVÁ, Zdeňka, *Měšťané umělci, řemeslníci, výtvarná kultura v Telči a Slavonicích v době renesance*, Brno 2020.
- MIKULEC, Jiří, *31. 7. 1627 – rekatolizace šlechty v Čechách. Či je země, toho je i náboženství*, Praha 2005.
- MIKULEC, Jiří, *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*, Praha 2000.
- MIKULEC, Jiří, *Barokní náboženská bratrstva, šlechta a slavnosti*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku, České Budějovice 2000 (= Opera historica 8)*, s. 345-358.
- MIKULEC, Jiří, *Kult svatého Izidora sedláka v Českých zemích*, in: Zdeněk Hojda (ed.), *Kultura baroka v Čechách a na Moravě*, Praha 1992, s. 65-84.
- MIKULEC, Jiří, *Mariánská náboženská bratrstva jako součást barokní lidové zbožnosti ve středních Čechách*, in: Markéta Holubová – Marcela Suchomelová (edd.), *Salve Regina. Mariánská úcta ve středních Čechách*, Praha 2014, s. 252-268.
- MIKULEC, Jiří, *Mariánské družiny v Jindřichově Hradci za Michnových časů*, *Hudební věda* 38, 2001, č. 1-2, s. 40-47.
- MIKULEC, Jiří, *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*, Praha 2013.
- MIKULEC, Jiří, *Pobělohorská rekatolizace v českých zemích*, Praha 1992.
- MIKULEC, Jiří, *Společenství živých a mrtvých v barokních Čechách. Katalog náboženských bratrstev 1620-1783*, Praha 2025.

- MIKULEC, Jiří, *Svatý Izidor – španělský sedlák na českém venkově*, Dějiny a současnost 14, 1992, č. 5, s. 26-30.
- MORING, Beatrice – WALL, Richard (edd.), *Widows in European economy and society, 1600-1920*, Woodbridge 2017.
- MRTÍK, Josef, *Bývalý Paulánský klášter nejsvětější Trojice u Nové Bystřice*, Jindřichův Hradec 1946.
- MUK, Jan, *Klenba kapitulní síně minoritů v Jindřichově Hradci*, Umění 10, 1962, č. 6, s. 616-617.
- MUK, Jan, *Osudy posledního koželužství č. 13. IV. v Jindř. Hradci*, Ohlas od Nežárky z 7. října 1932.
- MUK, Jan, *Z historie úcty patronů města Jindř. Hradce sv. Hippolyta a sv. Theodora*, Jindřichův Hradec s.d.
- MUK, Jan, *Zakladatelka jindřichohradeckého gymnasia Kateřina roz. z Montfortu a její dcera Lucie Otilie z Hradce*, Jindřichův Hradec 1937.
- NEJEDLÁ, Tereza, *Kostel Nejsvětější Trojice v Jindřichově Hradci. Architektura a umělecká výzdoba*, Brno 2013 (bakalářská práce).
- NEUGEBAUR, Wolfgang, *Die Hohenzollern, Band 1: Anfänge, Landesstaat und monarchische Autokratie bis 1740*, Stuttgart – Berlin – Köln 1996.
- NODL, Martin – TINKOVÁ, Daniela (edd.), *Antropologické přístupy v historickém bádání*, Praha 2007.
- NOVÁK, Josef, *Náhrobní kameny Jindřicho-Hradecké*, Jindřichův Hradec 1904.
- NOVÁK, Josef, *Oltáře v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Jindřichově Hradci*, Ohlas od Nežárky z 23. a 30. dubna a 7. května 1898.
- NOVÁK, Josef, *Slavatové a umění výtvarné*, Památky archeologické 29, Brno 1917.
- NOVÁK, Josef, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století, XIV. Politický okres Jindřicho-Hradecký*, Praha 1901.
- NOVÁK, Josef, *Z památek jindřichohradeckých*, Časopis Společnosti přátel starožitností českých v Praze 9, 1901, č. 2.
- NOVÁK, Josef, *Z památek jindřichohradeckých*, Časopis Společnosti přátel starožitností českých v Praze 9, 1901, č. 2.
- NOVÁKOVÁ, Stanislava *Slavatovské dělení. Několik poznámek k rozdělení majetku po smrti posledního vladaře z rodu Slavatů v roce 1691*, Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska 24, 2021, s. 26-36.

- NOVÁKOVÁ, Stanislava, *Historická zpráva o náhrobku Magdaleny z Gleichenu v kostele sv. Jana křtitele v Jindřichově Hradci*, Jindřichohradecký vlastivědný sborník 10, 1998, s. 61-62.
- NOVÁKOVÁ, Stanislava, *Několik otazníků kolem odchodu minoritů z Jindřichova Hradce do Jihlavy*, Jindřichohradecký vlastivědný sborník 13, 2001, s. 46-49.
- NOVÁKOVÁ, Stanislava, *Osudný požár Jindřichova Hradce v roce 1801*, Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska 32, 2020, s. 162-177.
- NOVÁKOVÁ, Stanislava, *Rodinný archiv Slavatů*, in: Eva Kubíková (ed.), *Archivum trebonense* 11, 2006, s. 28-39.
- NOVÁKOVÁ, Stanislava, *Zakládající listina jindřichohradeckého probošství z roku 1625. Pátrání po ztraceném originálu zakládající listiny probošství z 18. srpna 1625*, Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska 31, 2019, s. 153-158.
- NOVOTNÝ, Miroslav, *Jindřichohradecká kolej Tovaryšstva Ježíšova v letech 1594–1618*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, s. 371–385.
- NOVOTNÝ, Miroslav, *Kolej Tovaryšstva Ježíšova v Jindřichově Hradci v letech 1594-1648*, in: Ivo Navrátil (ed.), *Minulost, současnost a budoucnost gymnazijního vzdělávání: sborník referátů z konference konané ve dnech 24. - 25. června 1999 v Jičíně*, Semily 2000, s. 129-138.
- OPATRná, Marie, *Porciunkulový zázrak. Ikonografický motiv pražských obrazů 17. a 18. století*, in: Petr Hlaváček et al., *Proměny františkánské tradice. Od teologie a filosofie ke kultuře a umění*, Praha 2019, s. 220-234.
- ORTH, Jan, *Jindř. Hradečtí měšťané v l. 1623-1727 do svazku měšťanského přijetí*, Ohlas od Nežárky z 1., 8. a 22. září 1883.
- OTTO, Jan, *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*, XVI, XIX, XXVI, Praha 1900-1907.
- OULÍKOVÁ, Petra, *Marie Maxmiliána ze Šternberka, roz. z Hohenzollernu. Exemplum ctnosti a podporovatelka jezuitů v Čechách*, *Paginae historiae* 31, 2023, č. 2, s. 92-104.
- PANOFSKY, Erwin, *Meaning in the Visual Arts*, New York 1955.
- PANOFSKY, Erwin, *Studies in Iconology*, New York 1939.
- PANOFSKY, Erwin, *Význam ve výtvarném umění*, Praha 1981.
- PEŠINA, Jaroslav, *Gotická nástěnná malba v zemích českých I., 1300-1350*, Praha 1959.
- PETRÁŇ, Josef, *Dějiny hmotné kultury. Kultura každodenního života od 16. do 18. století I-II*, Praha 1995-1997.
- POCHE, Emanuel (ed.), *Umělecké památky Čech A–J*, Praha, 1977.
- POLC, Jaroslav V., *Svaté roky (1300-1983)*, Olomouc 2000.

- PRAŽÁK, Václav, *Převzetí panství Jindřichův Hradec hrabaty Černíny v roce 1694. Anatomie jednoho rituálu*, in: Václav Bůžek – Jaroslav Dibelka (edd.), *Člověk a sociální skupina ve společnosti raného novověku*, České Budějovice 2007 (= Opera historica 12), s. 159-168.
- PRCHAL PAVLÍČKOVÁ, Radmila – COUFALOVÁ, Iveta – FERENCOVÁ, Hana a kol., *Vytváření konvertity: jazyková a vizuální reprezentace konverze v raném novověku*, Praha 2021.
- REINHARD, Wolfgang, *Konfession und Konfessionalisierung in Europa*, in: Wolfgang Reinhard, (ed.), *Bekenntnis und Geschichte. Die Confessio Augustana im historischen Zusammenhang*, München 1981, s. 165-189.
- REZEK, Antonín, *Poklad nalezený v jesuitském kostele Panny Marie v Hradci Králové*, Hradec Králové 1902.
- ROYT, Jan, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*, Praha 2011.
- ROYT, Jan, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2006.
- RULÍŠEK, Hynek, *Postavy, atributy, symboly. Slovník křesťanské ikonografie*, Hluboká nad Vltavou 2005.
- RULL, František, *Monografie města Hradce Jindřichova*, Jindřichův Hradec 1875.
- ŘEŘICHOVÁ, Sylva, *Franziska von Meggau, verhehelichte Slawata (1610-1676): ein Beitrag zur Adelsgeschichte Böhmens und Österreichs im 17. Jahrhundert*, Mitteilungen des Oberösterreichischen Landesarchivs 18, 1996, s. 361-383.
- ŘÍHOVÁ, Jana, *Kateřina Hradecká z Montfortu (1556-1631)*, České Budějovice 2017, (diplomová práce).
- SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého IV*, Praha 1995.
- SEHNAL, Jiří, *Adam Michna z Otradovic – skladatel*, Olomouc 2013.
- SCHILLING, Heinz, *Konfessionskonflikt und Staatsbildung. Eine Fallstudie über das Verhältnis von religiösem und sozialem Wandel in der Frühneuzeit am Beispiel der Grafschaft Lippe*, Gütersloh 1981.
- SCHREIBER, Renate, „*ein galeria nach meinem Humor*“. *Erzherzog Leopold Wilhelm*, Wien 2004.
- SOUKUP, Josef, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese pelhřimovském*, Praha 1900.
- SPICER, Andrew – HAMILTON, Sarah (edd.), *Defining the Holy. Sacred Space in medieval and early modern Europe*, Aldershot 2006.
- STEFAN, Oldřich, *K dějzpytným otázkám naší renesanční architektury*, Umění 12, 1964, s. 428-432.
- STEHLÍKOVÁ, Dana, *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*, Praha 2003.

- STERNECK, Tomáš, *Obnovování českobudějovické městské rady za třicetileté války*, Jihočeský sborník historický, 74, 2005, s. 104-150.
- STORCHOVÁ, Lucie (ed.), *Conditio humana – konstanta (č)i historická proměnná? Koncepty historické antropologie a teoretická reflexe v současné historiografii*, Praha 2007.
- ŠIMŮNEK, Robert, *K memoriálním památkám v kostele sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci ve 14. století*, Umění 57, 2009, č. 1, s. 24-25.
- ŠIMŮNEK, Robert, *Minoritský klášterní kostel sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci. Unikátně dokumentovaný případ šlechtické nekropole druhé poloviny 14. století*, Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska 20, 2008, s. 18-39.
- ŠRONĚK, Michal – HORNÍČKOVÁ, Kateřina – IVANEGA, Jan, *Zbožnost, účelnost, reprezentace: zařizování kostelů na schwarzenberských panstvích v 17. a 18. století*, České Budějovice 2020.
- ŠRONĚK, Michal, *De sacris imaginibus. Patroni, malíři a obrazy předbělohorské Prahy*, Praha 2013.
- ŠRONĚK, Michal, *Tovaryšstvo Ježíšovo a město jako prostor řádové reprezentace*, Umění 66, 2018, č. 4, s. 264-282.
- ŠTĚPÁN, Jan, *Návštěva arcivévody a olomouckého biskupa Leopolda Viléma ve Výškově v roce 1656*, Vyškovský sborník 10, 2014, s. 7-29.
- TEPLÝ, František, *Dějiny města Hradce Jindřichova I/1-3*, Jindřichův Hradec 1927-1935.
- TICHÁ, Zdeňka, *Adam Václav Michna z Otradovic*, Praha 1976.
- TISCHER, František, *Dvůr Traumilerský, někdy Eberovský zvaný*, Ohlas od Nežárky z 30. března a 6. dubna.
- TISCHER, František, *Nástin dějin Jindř.-Hradeckého bratrstva literátského*, Ohlas od Nežárky z 24. a 31. srpna, 7., 14., 21. a 28. září, 5. a 12. října 1894.
- TISCHER, František, *O hrobkách a pohřbech ve františkánském kostele sv. Kateřiny v Jindř. Hradci*, Ohlas od Nežárky z 14. září 1895.
- TISCHER, František, *Paměti fary jindřichohradecké*, Jindřichův Hradec 1909.
- TISCHER, František, *Popis svěcení kostela sv. Trojice v Jindřichově Hradci pražským arcibiskupem Arnoštem hr. Harrachem*, Ohlas od Nežárky z 9. října 1891.
- TISCHER, František, *Purkrabí, hejtmani a vrchní na Hradci*, Ohlas od Nežárky 27, 1897, č. 2-31.
- TUMPACH, Josef – PODLAHA, Antonín – KOTRBA, Václav, *Český slovník bohovědný, I-IV*, Praha 1912-1930.

- URFUS, Valentin, *Nejvyšší zemský sudí František Karel Přehořovský, barokní velmož, právník a ekonom v Čechách na počátku 18. století*, Právněhistorické studie 31, 1990, s. 194-208.
- VLČEK, Pavel, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997.
- VLNAS, Vít (ed.), *Sláva barokní Čechie. Stati o umění, kultuře a společnosti 17. a 18. století*, Praha 2001.
- VLNAS, Vít (ed.), *Sláva barokní Čechie. Umění, kultura a společnost 17. a 18. století*, Praha 2001.
- VLNAS, Vít, *Princ Evžen Savojský. Život a sláva barokního válečníka*, Praha 2001.
- VOKÁČOVÁ, Petra, *Jan Václav Vratislav z Mitrovic, diplomat ve službách tří habsburských císařů*, Dějiny a současnost 37, 2015, č. 7, s. 16-18.
- VŠETEČKOVÁ, Zuzana, *Nástěnné malby v kostele sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci do konce vlády Lucemburků*, Umění 57, 2009, č. 1, s. 2-24.
- WARBURG, Aby, *Sandro Botticellis "Geburt der Venus" und "Frühling". eine Untersuchung über die Vorstellungen von der Antike in der italienischen Frührenaissance*, Hamburg 1893.
- WETTER, Evelin (ed.), *Formierungen des konfessionellen Raumes in Ostmitteleuropa*, Stuttgart 2008.
- WINKELBAUER, Thomas, *Grundherrschaft, Sozialdisziplinierung und Konfessionalisierung in Böhmen, Mähren und Österreich unter der Enns im 16. und 17. Jahrhundert*, in: Joachim Bahlcke – Arno Strohmeyer (edd.), *Konfessionalisierung in Ostmitteleuropa. Wirkungen des religiösen Wandels im 16. und 17. Jahrhundert in Staat, gesellschaft und Kultur*, Stuttgart 1999, s. 307-338.
- WINKELBAUER, Thomas, *Konfese a konverze. Šlechtické proměny vyznání v českých a rakouských zemích od sklonku 16. do poloviny 17. století*, Český časopis historický 98, 200, s. 476-540.
- ZAHRADNÍK, Pavel, *Exkurz: Zámek s kaplí Nejsvětější Trojice v Dobřejovicích kolem roku 1700*, Památky středních Čech 39, 2025, č. 1, s. 59-61.

Internetové zdroje

1. list korintským, Bible 21. Dostupné z: <https://bible21.cz/online/1-korinskym#3>, (citováno 20. dubna 2026).

Historický ústav AV ČR projekt Řeholníci. Dostupné z: <https://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/l.dll?hal~1000152280>, (citováno 26. dubna 2026).

Digitální knihovna. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:c851c330-1b3f-11e6-8884-005056827e52?page=uuid:f8d84150-39fd-11e6-8746-005056825209>, (citováno dne 30. 6. 2026).

Památkový katalog, Národní památkový ústav. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/krizova-cesta-694962>, (citováno 18. července 2026).

The Baptism of Christ, Kunsthistorisches Museum. Dostupné z: <https://www.khm.at/en/artworks/the-baptism-of-christ-1522>, (citováno 18. července 2026).

MutualArt. Dostupné z: <https://www.mutualart.com/Artwork/Saint-Ignatius-of-Loyola-writing-his-Con/935A165BBB8B7E27E5194E7CB4CD687D>, (citováno 18. července 2026).

Royal Academy of Arts. Dostupné z: <https://www.royalacademy.org.uk/art-artists/work-of-art/the-vision-of-st-francis-xavier>, (citováno dne 18. července 2026).

Seznam vyobrazení – obrazy v textu

Obr. 1. Olivetská hora, 1. čtvrtina 16. století. Římskokatolická farnost – proboštství Jindřichův Hradec. Foto Josef Hrdlička, (s. 35).

Obr. 2. Náhrobní kámen Heleny Traumilerové z Ehrenštejna, po roce 1640. Římskokatolická farnost – proboštství Jindřichův Hradec. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 53).

Obr. 3. Náhrobní kámen bývalého probošta Jeronýma de Pozziho, po 1695. Římskokatolická farnost – proboštství Jindřichův Hradec. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 61).

Obr. 4. Plánek kostela s umístěnými oltáři, po 1690. Státní okresní archiv Jindřichův Hradec. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 68).

Obr. 5. Presbytář kostela sv. Máří Magdalény, 1. třetina 17. století. Muzeum fotografie moderních obrazových médií. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 73).

Obr. 6. Reliéfní výzdoba triumfálního oblouku kostela sv. Máří Magdalény, kolem roku 1632. Muzeum fotografie moderních obrazových médií. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 75).

Obr. 7. Malířská výzdoba kaple sv. Hippolyta v kostele sv. Máří Magdalény, 1735. Muzeum fotografie moderních obrazových médií. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 76).

Obr. 8. Oltář sv. Ignáce z Loyoly z kostela sv. Máří Magdalény, 1625. Římskokatolická farnost Jindřichův Hradec, zapůjčeno do expozice Muzea Jindřichohradecka. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 83).

Obr. 9. Francouzská škola, Svatý Ignác z Loyoly píše své Konstituce Panně Marii, 17. století. [Převzato z: <https://www.mutualart.com/Artwork/Saint-Ignatius-of-Loyola-writing-his-Con/935A165BBB8B7E27E5194E7CB4CD687D>], (s. 85).

Obr. 10. Oltář sv. Františka Xaverského z kostela sv. Máří Magdalény, 1642. Římskokatolická farnost Jindřichův Hradec, zapůjčeno do expozice Muzea Jindřichohradecka. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 86).

Obr. 11. Vidění sv. Františka Xaverského od Paula Pontia podle Gérarda Segherse, 1629. [Převzato z: <https://www.royalacademy.org.uk/art-artists/work-of-art/the-vision-of-st-francis-xavier>], (s. 87).

Obr. 12. Relikvie sv. Hippolyta, 18. století. Římskokatolická farnost – proboštství Jindřichův Hradec. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 90).

Obr. 13. Klenební fresky v kapli sv. Anny kostela sv. Jana Křtitele, 15. století. Muzeum Jindřichohradecka. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 96).

Obr. 14. Oltář sv. Anny z kostela sv. Jana Křtitele, 1684. Římskokatolická farnost Jindřichův Hradec, zapůjčeno do expozice Muzea Jindřichohradecka. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 97).

Obr. 15. Oltář sv. Jana Křtitele v kostele sv. Jana Křtitele, před 1674. Římskokatolická farnost – proboštství Jindřichův Hradec. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 99).

Obr. 16. Guido Reni, Křest Krista, 1622-1623. Kunthistorisches Museum Wien. [Převzato z: <https://www.khm.at/en/artworks/the-baptism-of-christ-1522>], (s. 100).

Obr. 17. Náhrobní kámen rytíře Adama Michala Španovského z Lisova, po 1615. Muzeum Jindřichohradecka. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 102).

Obr. 18. Prostor kaple sv. Mikuláše v kostele sv. Jana Křtitele. Muzeum Jindřichohradecka. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 106).

Obr. 19. Koridor z vdovského sídla do kostela sv. Kateřiny. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 111).

Obr. 20. Rondel na zámku v Jindřichově Hradci, 1599-1597. Státní hrad a zámek Jindřichův hradec. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 115).

Obr. 21. Kaple sv. Antonína z Padovy při kostele sv. Kateřiny, 1662. Římskokatolická farnost – proboštství Jindřichův Hradec. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 115).

Obr. 22. Ostatky sv. Theodora v kapli Porciunkule. Římskokatolická farnost – proboštství Jindřichův Hradec. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 119).

Obr. 23. Socha sv. Theodora před kostelem sv. Kateřiny, 2. polovina 18. století. Římskokatolická farnost – proboštství Jindřichův Hradec. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 121).

Obr. 24. Socha sv. Theodora na Masarykově náměstí, 18. století. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 121).

Obr. 25. Epitaf rodiny Pirchanů z Elbingu, 1690. Muzeum Jindřichohradecka. Foto Tereza Nejedly, (s. 139).

Obr. 26. Epitafní památník rodiny Pirchanů z Elbingu, kolem 1650. Muzeum Jindřichohradecka. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 139).

Obr. 27. Epitaf Jiřího Straky z Ehrenštejna, 1649. Římskokatolická farnost Jindřichův Hradec, zapůjčeno do expozice Muzea Jindřichohradecka. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 142).

Obr. 28. Detail epitafu rodiny Martina Auftifera – text, 1651, Římskokatolická farnost Jindřichův Hradec, zapůjčeno do expozice Muzea Jindřichohradecka. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 143).

Obr. 29. Epitaf rodiny Martina Auftifera, 1651, Římskokatolická farnost Jindřichův Hradec, zapůjčeno do expozice Muzea Jindřichohradecka. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 144).

Obr. 30. Jedno ze zastavení křížové cesty, 1693. [Převzato z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/krizova-cesta-694962>], (s. 154).

Seznam vyobrazení – obrazová příloha

Obr. I. Půdorys kostela Nanebevzetí Panny Marie. [Převzato z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:c851c330-1b3f-11e6-8884-005056827e52?page=uuid:fd9b2090-39fd-11e6-8746-005056825209&fulltext=p%C5%AFdorys>], (s. 179).

Obr. II. Klenba Špulířské kaple, po 1507. Římskokatolická farnost – proboštsví Jindřichův Hradec. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 180).

Obr. III. Kamenná křtitelnice v kostele Nanebevzetí Panny Marie, 16. století. Římskokatolická farnost – proboštsví Jindřichův Hradec. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 181).

Obr. IV. Epitaf Jáchyma z Hradce v kostele Nanebevzetí Panny Marie, po 1565. Římskokatolická farnost – proboštsví Jindřichův Hradec. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 182).

Obr. V. Sarkofág Marie Markéty Slavatové z Trautsonu, 1698. [Převzato z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:c851c330-1b3f-11e6-8884-005056827e52?page=uuid:ff537ef0-39fd-11e6-8746-005056825209>], (s. 183).

Obr. VI. Pohled na kruchtu kostela sv. Máří Magdalény. Muzeum fotografie moderních obrazových médií. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 184).

Obr. VII. Půdorys bývalého kláštera minoritů a špitálu s kostelem sv. Jana Křtitele. [Převzato z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:c851c330-1b3f-11e6-8884-005056827e52?page=uuid:f8d84150-39fd-11e6-8746-005056825209>], (s. 185).

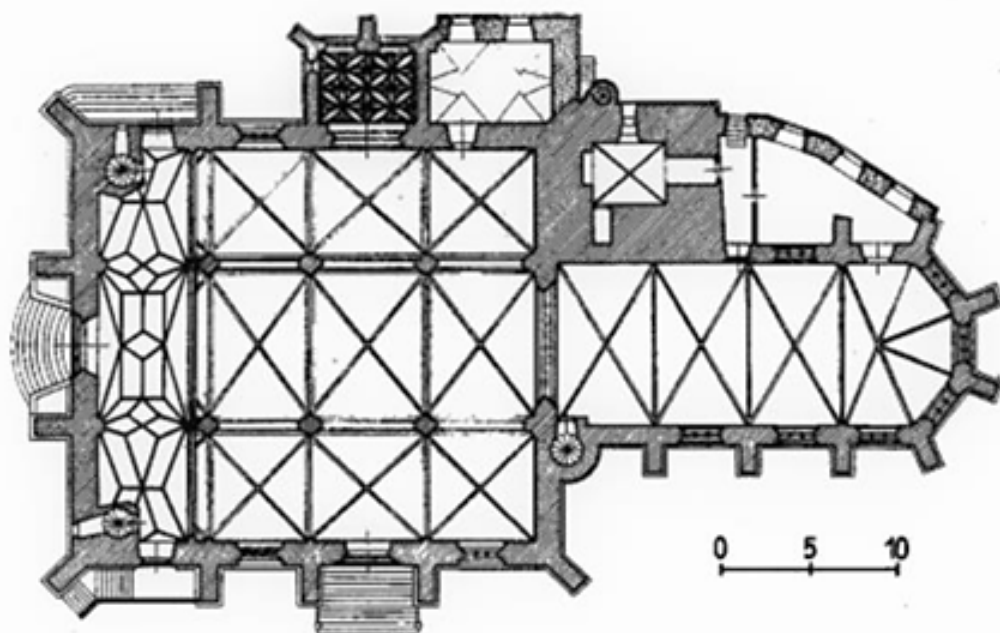
Obr. VIII. Freska Martina Luthera v ambitu bývalého minoritského kláštera, 16. století. Muzeum Jindřichohradecka. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 186).

Obr. IX. Pohled na kostel sv. Kateřiny. Římskokatolická farnost – proboštsví Jindřichův Hradec. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 187).

Obr. X. Epitafní oltář rodiny Čechů z Kozmáčova z kostela Nejsvětější Trojice. Římskokatolická farnost Jindřichův Hradec, zapůjčeno do expozice Muzea Jindřichohradecka. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 188).

Obr. XI. Hřbitovní kostel sv. Václava. Římskokatolická farnost – proboštsví Jindřichův Hradec. Foto Magdaléna Lutrová, (s. 189).

Obrazová příloha

Obr. I. Půdorys kostela Nanebevzetí Panny Marie.

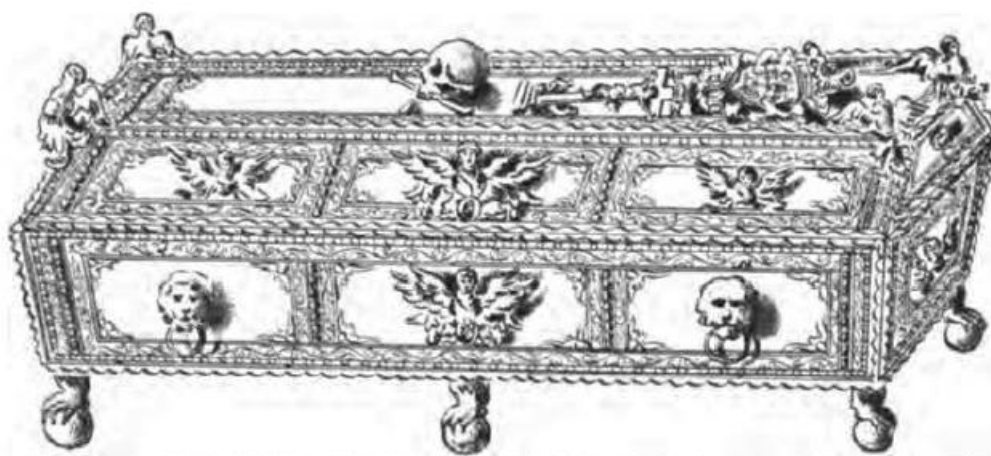
Obr. II. Klenba Špulířské kaple, 1506.

Obr. III. Kamenná křtitelnice v kostele Nanebevzetí Panny Marie, 16. století.

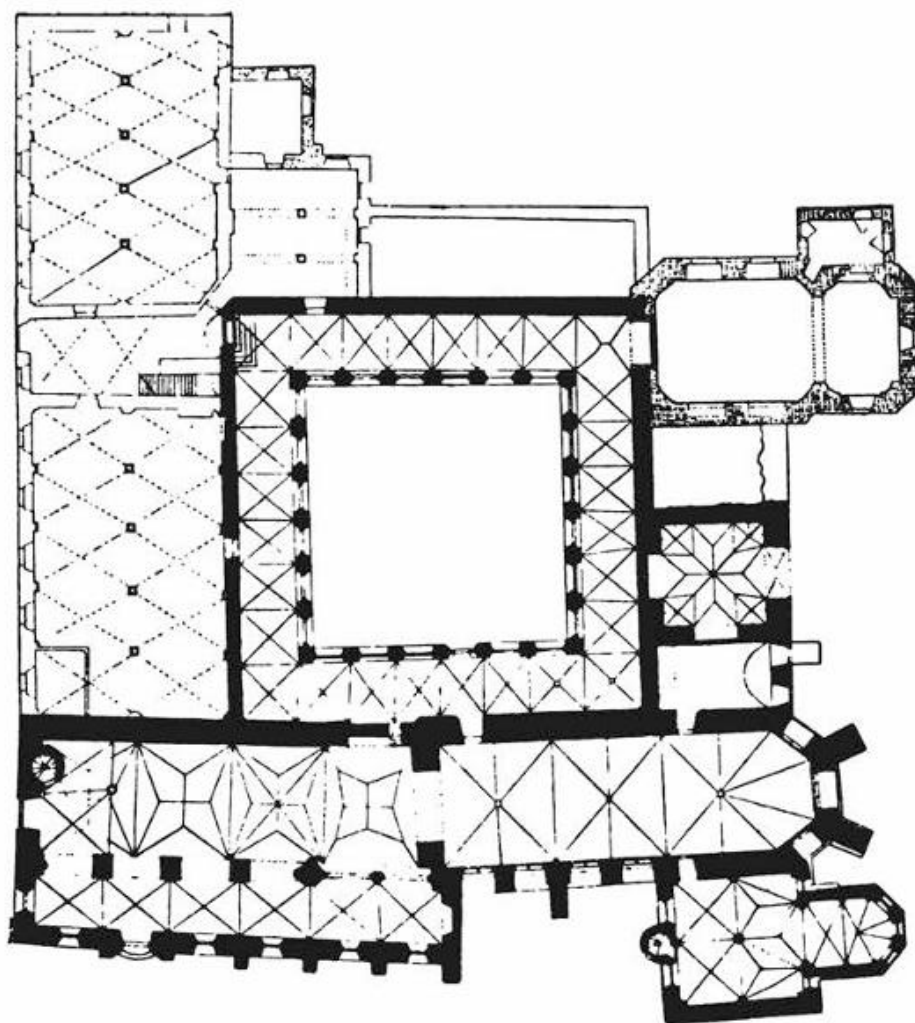
Obr. IV. Epitaf Jáchyma z Hradce v kostele Nanebevzetí Panny Marie, po 1565.

Obr. V. Sarkofág Marie Markéty Slavatové z Trautsonu, 1698.

Obr. VI. Pohled na kruchtu kostela sv. Máří Magdalény.

Obr. VII. Půdorys bývalého kláštera minoritů a špitálu s kostelem sv. Jana Křtitele.

Obr. VIII. Freska Martina Luthera v ambitu bývalého minoritského kláštera.

Obr. IX. Pohled na kostel sv. Kateřiny.

Obr. X. Epitafní oltář rodiny Čechů z Kozmáčova z kostela Nejsvětější Trojice.

Obr. XI. Hřbitovní kostel sv. Václava.